

**Pētījumu rezultāti
Working papers**

1'(12) 2004

**Latvijas lauksaimniecība un lauki 2003:
politika un attīstība**

Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts

Rīga 2004

UDK 631.08

Virsredaktors:
Dr. ekon. Andris Miglavs

© Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts

Izdevējs Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts
Struktoru ielā 14, Rīgā, LV-1039, tel. 7552909
E-mail: LVAEI@LVAEI.LV
Iespiests SIA Jelgavas tipogrāfija

ISBN 9984-678-12-1

Izdevums sagatavots un iespiests ar Latvijas valsts
subsīdiju atbalstu

Ievadam

Pēc divu gadu pauzes esam sagatavojuši apkopojosu apskatu par Latvijas lauksaimniecības un lauku attīstības procesiem visas tautsaimniecības kontekstā. Kaut arī tipogrāfiju šī grāmata atstājusi tik vēlū – laikā, kad iepriekšējam gadam jau sekojošais tuvojās savai izskaņai, tas ir īpašs izdevums, jo aptvertais informācijas slēguma gads ir pēdējais pilnais saimnieciskais un politikas gads pirms Latvijas iekļaušanās Eiropas Savienības ekonomiskajā un sabiedriskajā telpā.

Faktiski tas bija pēdējais gads pirms jaunas Agrārās [politikas] reformas. Kad valsts institūciju un uzņēmumu darbībā par daudzviet nozīmīgākajiem bija kļuvuši nākotnes gaidīšanas un praktiskās sagatavošanas noslēguma procesi. Kad iestāšanās sarunu mobilizētie prāti jau bija nedaudz atslābuši, bet pati būšana Eiropā vēl bija it kā tik tālu – vesela Jaungada attālumā. Bet kad no prātiem vēl nebija pilnībā izzudušas procesa norises. Kā šodien tas ir jau noticis ar Latvijas iepriekšējo Agrāro reformu, par kuru jau tik daudzas detaļas ir aizgājušas vēsturiskajā nebūtībā. Bet vīlušos kritiķu skaļās nožēlas veido bieži pat ačgārnu priekšstatu par idejām, dokumentiem, procesiem un rezultātiem.

‘Agrārās [politikas] reforma’ nozīmē dziļas pārmaiņas, kas izriet no Latvijas iekļaušanās ES Kopējās lauksaimniecības politikas telpā. Tā gan nemaina privāto īpašumtiesību kā sektora ekonomikas attīstības mugurkaula nozīmību. Tā neatceļ privāto iniciatīvu gan regulēta, tomēr tirgus apstākļos. Bet Latvijas lauksaimniecības mērogiem ‘Agrārās [politikas] reforma’ nozīmē:

- tirgus faktisku globalizēšanos,
- spēcīgas un sektoru pagaidām atbalstošas multinacionālas politikas esamību visā ekonomiskajā koptelpā,
- jaunas domāšanas veidošanos par sektora attīstības vīzijām un to sasniegšanā izmantojamajiem instrumentiem, tajā skaitā, par ražotāju attiecībām ar sabiedrību valsts personā.

Mums ir pārlicība, ka līdz ar citiem Latvijas uzņēmējiem arī lauku saimnieki ar savu darbu pierādīs, ka joprojām, spītējot apkārtējai, bieži nelabvēlīgajai ekonomiskajai videi, reizēm pašu neticībai un neprasmei, šādos apstākļos spēj panākt sava uzņēmuma, savas saimniecības, savas vides izaugsmi, pierādīs sev un saviem kaimiņiem, rosinot arī viņus strādāt savai rītdienai.

Šajā, jau par tradicionālu kļuvušajā izdevumā esam centušies no ekonomistu pozīcijām izanalizēt, kāds ir bijis iepriekšējais gads Latvijas lauksaimniecības sektoram un laukiem kopumā, kā attīstījusies valsts lauksaimniecības politika, kā lauksaimniecībā notiekošie procesi saistīti ar pārējo tautsaimniecības attīstību. Šoreiz, ierobežotas izdevuma telpas apstākļos mazāk esam pievērsušies lauku sociālekonomiskās vides attīstībai, lielāku daļu atvēlot pirmsiestāšanās politikas procesu analīzei. Tajā mēģinām sniegt iespējami daudzpusīgu procesu attīstības ekonomisko analīzi, apkopojot tos aspektus, pie kuriem strādā mūsu institūta

zinātnieki, projektu vadītāji un speciālisti. Šīgada izdevumā, pateicoties sadarbībai ar kolēģiem citās Centrāleiropas valstīs, atkal esam snieguši plašāku un “svaigāku” statistisko informāciju par nozares attīstību kaimiņvalstīs, tomēr par nepiepildīto ieceri ir palikusi valsts atbalsta starptautiski salīdzinošā novērtēšana, izmantojot ESAO izstrādāto RaSEs metodoloģiju.

Šī izdevuma pētījuma objekts ir Latvijas lauksaimniecība un lauki 2002. - 2003. gadā - ražošanas rezultāti, attīstības tendences, salīdzinājums ar iepriekšējiem gadiem, saimniecību struktūras attīstība, lauksaimniecības politikas vide un tās izmaiņas, lauku attīstības politika. Un, kā agrāk, **mūsu mērķis ir sniegt objektīvu faktu analīzi** par lauksaimniecībā notikušajiem procesiem, iespējami pilnīgi parādot to dinamiku un ekonomiskās ietekmes rezultātus, kā arī ieskicēt attīstības iespējas pie dotajiem apstākļiem. Esam centušies šajā izdevumā runāt gan Latvijas lauksaimniekiem, gan citvalstu ekonomistiem saprotamā valodā, ko mums palīdz darīt darbā izmantotās starptautiski salīdzināmās pētījumu metodes - LEKa, SUDAT. Esam centušies harmonizēt no dažādiem informācijas avotiem gūto vienu parādību raksturojošo informāciju. Tomēr iespējams, ka kāda nepilnība palikusi, par kuras norādīšanu būsīm pateicīgi.

Šis izdevums joprojām nav uzskatāms nedz par lauksaimnieku rokasgrāmatu, nedz par programmatisku dokumentu. Tāpēc arī valsts normatīvie dokumenti ir aplūkoti tikai tajos aspektos, cik tie pauž valsts attieksmes pret lauksaimniecību un tās attīstību formulējumu, atbalsta programmu īstenošanas mērķus un principus.

Neraugoties uz agrāk izskanējušo kritiku, arī šajā izdevumā savu vērtējošo viedokli nozares attīstības procesiem esam izteikuši tikai atsevišķos gadījumos, galvenokārt, kā hipotēzes, ko varētu izskatīt, attīstot un koriģējot valsts lauksaimniecības politikas mērķus un īstenošanas programmas. Vērtējumus un viedokļus esam vairāk centušies atstāt lasītāju kompetencē, sniedzot visiem vienu informācijas bāzi, uz kuras pamata veidot savus spriedumus.

Izdevuma struktūra veidota pēc agrākā principa “No vispārējā uz atsevišķo, no ekonomikas uz politiku”. Pamattekstā iekļautas, galvenokārt, grafiskās ilustrācijas un nelielas analītiskās un informācijas tabulas, tās numurējot katras nodaļas ietvaros. Plašāks statistiskais un informācijas materiāls pievienots pielikumos. Ir dots tabulu, attēlu un pielikumu saraksts. Informācija noslēdzas, galvenokārt, ar 2003. gadu.

Protams, arī šajā izdevumā neesam varējuši atklāt visus lauksaimniecības attīstības aspektus un raksturojošos rādītājus. Nevēlējāties arī dublēt ZM publicēto ikgadējo ziņojumu “Latvijas lauksaimniecība un lauki”, kā arī citas iespējamās apkopojošās analītiskās publikācijas.

Darbā ir izmantoti dati no Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūtā veidoto un uzturēto informācijas sistēmu datu bāzēm - lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins (LEKa), Lauksaimniecības tirgus veicināšanas centra Tirgus cenu

informācijas sistēma (TICIS), lauksaimniecības likumdošanas attīstības hronikas, bet galvenais informācijas avots ir CSP publicētie un nepublicētie materiāli.

Vislielāko pateicību par atsaucību informācijas iegūšanā un sagatavošanā izsakām Centrālās statistikas pārvaldes speciālistiem, īpaši Nozaru statistikas departamenta direktorei **Ilzītei Grambergai**, viņas vietniecei **Anitai Raubenai** un kolēģei **Marutai Miķelsonei**, Sociālās statistikas departamenta direktoram **Edmundam Vaskim** un Mājsaimniecību budžetu statistikas daļas vadītājai **Lidijai Spārītei**, Rūpniecības statistikas nodaļai, kā arī **Regīnai Skopincevai**, kuras padoms bija neatsverams, veidojot saimniecību grupējumu analīzi agrāk neaplūkotos aspektos; LR VZD Informācijas galvenajai pārvaldei un tās direktoram **Aldim Rausim**, Lauku atbalsta dienestam un tā daļas vadītājam **Jānim Valģim**, Latvijas Valsts mežu dienestam, kā arī virknei citu šeit nenosauktu cilvēku, sadarbība ar kuriem sniedza daudzas noderīgas atziņas, kas vienmēr atbalstījuši mūs mūsu darbā, un palīdzēja sagatavot publicēšanai arī šo izdevumu.

Līdzīgi citiem mūsu institūta izdevumiem, arī šis ir kolektīva darba rezultāts, kurā piedalījās LVAEI Lauksaimniecības attīstības un ekonomisko attiecību nodaļas pētnieki LVAEI prof. Dr. ekon. **Visvaldis Pirksts (6.)**, LVAEI prof. Dr. lauks. **Velta Rozenberga (6.)**, pētnieks **Aleksandrs Golovčenko (6.)**, Dr. ekon. **Danute Jasjko (7.)**, Mag. ekon. **Ieva Jaunzeme (9.)**, **Armands Vēveris (4.)**, **Guna Salputra (3., 10.)**, **Ludmila Fadejeva (2., 11., 12.)**, konsultante LU Prof., Dr. ekon. **Ludmila Frolova (1.)**, Saimniecību ekonomikas nodaļas vadītāja Dr. ekon. **Valda Bratka (5.)**, Tirgus veicināšanas centra projektu vadītājs **Juris Hāzners (8.)**, LU doktorante, Mag. ekon. **Ilze Sproģe (6.)**.

Šo izdevumu sakārtoja **Dmitrijs Feldmans (arī 11., 12.)**, kurš ne tikai ieguldīja lielu darbu informācijas apkopošanā un sistematizēšanā, bet arī citu līdzautoru darba koordinēšanā, un **Andris Miglavs**, kurš to visu kopā arī pielaboja un sagatavoja publicēšanai, uzņemoties visu atbildību par šajā procesā pieļautajām novirzēm no autoru sākotnējā teksta, kā arī kļūdām, ja tādas atradīsies.

Pateicība izsakāma arī **Jelgavas tipogrāfijai** par atsaucību izdevuma operatīvā un kvalitatīvā iespiešanā.

Izdevuma autoru kolektīva vārdā,

Andris Miglavs, Dr. ekon.,
LVAEI direktors un Lauksaimniecības attīstības un ekonomisko
attiecību nodaļas vadītājs,
šī izdevuma virsredaktors un pielabotājs

Saturs

IEVADAM	3
TABULU SARAKSTS	9
ATTĒLU SARAKSTS	13
1. LAUKSAIMNIECĪBAS VIETA LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBĀ	17
1.1. Tautsaimniecības attīstības pamatiezīmes	17
1.2. Iekšzemes kopprodukts un lauksaimniecības vieta tajā	18
1.3. Inflācija un cenas	21
1.4. Valsts budžets un procentu likmes	25
1.5. Ārējā tirdzniecība un maksājumu bilance, iekšzemes tirdzniecība	28
1.6. Nodarbinātība un bezdarbs	32
1.7. Makroekonomiskās attīstības kopsakarību matemātiskā analīze	35
2. SOCIĀLI EKONOMISKĀ SITUĀCIJA LATVIJAS LAUKOS	36
2.1. Demogrāfiskā situācija	36
2.2. Nodarbinātība	37
2.3. Ienākumu līmenis un labklājība	39
3. RAŽOŠANA UN CENAS LAUKSAIMNIECĪBĀ	42
3.1. Lauksaimniecības produkcijas ražošanas attīstība	42
3.2. Saimniecību ražošanas struktūra	53
3.3. Cenu pārmaiņas	59
4. IENĀKUMI LAUKSAIMNIECĪBAS SEKTORĀ	70
4.1. Ražotā produkcija un tās vērtība	73
4.2. Starppatēriņš un faktoru izmaksas	76
4.3. Valsts atbalsts	80
4.4. Nozares ekonomiskie rezultāti	81
4.5. Novērtējums salīdzināmās cenās	83
4.6. Ienākumu salīdzinājums ar valstī vidējiem, kā arī ES valstu lauksaimnieku ienākumiem	84
5. LAUKU SAIMNIECĪBU EKONOMISKIE REZULTĀTI	89
5.1. Apsaimniekotā zeme, tās izmantošana	90
5.2. Mājlopi	92
5.3. Ražība, produktivitāte	95

5.4.	Produkcija, pārdošanas cenas	96
5.5.	Valsts atbalsts	98
5.6.	Saimniecību darbības rezultāti	102
5.7.	Valsts atbalsta nozīme saimniecībās	106
5.8.	Saimniecību ieguldījumi un finansējuma avoti	109
5.9.	Finansiālie rādītāji	113
6.	GALVENO PĀRTIKAS PRODUKTU VAJADZĪBAS, PATĒRIŅA UN NODROŠINĀJUMA PROBLĒMU IZPĒTE UN RISINĀJUMI	116
6.1.	Pārtikas patēriņa tendences	116
6.2.	Galveno pārtikas produktu kvalitatīvā sastāva analīze un organisma eksistencei nepieciešamo produktu vajadzības noteikšana	122
6.3.	Galveno pārtikas produktu vajadzības nodrošinājums ar pašražotu produkciju	126
6.4.	Vienam mājsaimniecības loceklim rekomendējamo pārtikas produktu pirkšanas izmaksas	128
7.	LAUKSAIMNIECĪBAS PRODUKTU PĀRSTRĀDE	130
7.1.	Nozares kopējā attīstība	130
7.2.	Koncentrācijas pakāpe	133
8.	LAUKSAIMNIECĪBAS UN PĀRTIKAS PREČU ĀRĒJĀ TIRDZNIECĪBĀ	137
8.1.	Tirdzniecības apjomi un struktūra	137
8.2.	Ārējās tirdzniecības plūsmas	140
8.3.	Tirdzniecība starp Baltijas valstīm	146
9.	MEŽA NOZARES RAKSTUROJUMS	152
9.1.	Meža nozares valsts pārvalde	152
9.2.	Latvijas meža nozares tiesiskās bāzes attīstība	154
9.3.	Meža resursu izmantošana 2001. – 2003. gadā	154
9.4.	Meža atjaunošana 2001. – 2003. gadā	156
9.5.	Meža ieaudzēšana 2001. – 2003. gadā	159
9.6.	Dabas aizsardzība mežā	160
10.	ZEMES TIRGUS	163
10.1.	Zemes tirgus attīstība	163
10.2.	Zemes un saimniecību struktūra	167
11.	LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS POLITIKA	170
11.1.	Lauksaimniecības politikas dokumentārais pamats	170

11.2.	Institucionālā politika	172
11.3.	Lauksaimniecības atbalsts	176
11.4.	Subsīdiju izlietojums lauksaimniecības attīstībai 2003. gadā	188
11.5.	Atsevišķās atbalsta programmas	205
11.6.	Nodokļi	208
11.7.	SAPARD	215
12.	LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS PERSPEKTĪVAS EIROPAS SAVIENĪBĀ	219
12.1.	Iestāšanas nosacījumi	219
12.2.	KLP reformas būtība	225
12.3.	KLP reformas ieviešana Latvijā	230
13.	PIELIKUMI	236
	SATURS	236
	IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	264
	IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI UN ABREVIATŪRAS	264

Tabulu saraksts

1-1. tabula. IKP dinamika sadalījumā pa nozarēm salīdzināmajās cenās, pārmaiņas, % pret iepriekšējo gadu	20
1-2. tabula. Inflācijas attīstība Latvijā 1996. – 2003. gadā	22
1-3. tabula. Zemkopības ministrijas budžeta īpatsvars valsts budžeta kopējos ieņēmumos 2000.- 2003. gadā, milj. Ls	26
1-4. tabula. Tautsaimniecības kreditēšanas raksturlielumi Latvijā 2000.-2003. gadā.	27
1-5. tabula. Lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības produktu vieta Latvijas ārējā tirdzniecībā 2000.-2003. gadā	30
1-6. tabula. Lauksaimniecībā un medniecībā nodarbināto gada vidējais skaits, tūkst. cilvēku	32
2-1. tabula. Iedzīvotāju galvenās vecuma grupas un demogrāfiskās slodzes līmenis 2003. gada sākumā, %	37
2-2. tabula. Nodarbināto iedzīvotāju sadalījums pēc nodarbinātības statusa 2001.-2003. gadā, %	39
3-1. tabula. Augkopības produkcijas ražošanas platība, kopražā un tās vērtība 1999.-2003. gadā	44
3-2. tabula. Galveno augkopības kultūru vidējā ražība 1999.-2003. gadā, cnt/ha	46
3-3. tabula. Cukura ražošanas apjomi Latvijā no 2000. līdz 2003. gadam (tūkst. t) un vidējais cukura saturs cukurbietēs (%)	46
3-4. tabula. Dārzeņu platību struktūra 2003. gadā un kopražā un vidējā ražība 2002.-2003. gadā	47
3-5. tabula. Segto platību dārzeņu kopražā 2002.-2003. gadā	48
3-6. tabula. Lopkopības produkcijas ražošanas apjomi, vērtība un mājlopu skaits 1999.-2003. gadā	49
3-7. tabula. Lopu un putnu produktivitāte 1999. – 2003. gadā	52
3-8. tabula. Saimniecību ar graudaugu platībām vidējie rādītāji pa kvintilēm, 2002.-2003. gadā	54
3-9. tabula. Saimniecību ar kviešu platībām vidējie rādītāji pa kvintilēm, 2002.-2003. gadā	55
3-10. tabula. Saimniecību ar rapšu platībām vidējie rādītāji pa kvintilēm, 2002.-2003. gadā	56
3-11. tabula. Saimniecību ar kartupeļu platībām vidējie rādītāji pa kvintilēm, 2002.-2003. gadā	57
3-12. tabula. Saimniecību ar slaucamām govīm vidējie rādītāji pa kvintilēm, 2002.-2003. gadā	58
3-13. tabula. Saimniecību ar cūkām vidējie rādītāji pa kvintilēm, 2002.- 2003. gadā	59
3-14. tabula. Patēriņa cenu indeksi (2000=100) un patēriņa cenu pārmaiņas (%) 1999.-2003. gadā	60

3-15. tabula. Latvijas lauksaimniecības produktu ražotāju cenas 1999.-2003. gadā, Ls/t	61
4-1. tabula. Ražošana, starppatēriņš un pievienotā vērtība 2003. gadā un to izmaiņas (produkcijas vērtība pa produktiem norādīta ražotāju cenās)	71
4-2. tabula. Lauksaimniecības starppatēriņš 2001. – 2003. gados	78
4-3. tabula. Tiešie valsts maksājumi lauksaimniecības produktiem	80
4-4. tabula. Lauksaimniecības nozares ienākumu veidošanās svarīgākās pozīcijas 2001. – 2003. gados (milj. Ls)	82
4-5. tabula. Cenu ietekme uz lauksaimniecības galvenajiem ekonomiskajiem rezultātiem 2001.-2003.g., milj. Ls	83
5-1. tabula. SUDAT izlases sadalījums pa ekonomiskā lieluma grupām un reģioniem, skaits	90
5-2. tabula. SUDAT izlases sadalījums pa specializācijas virzieniem un reģioniem, skaits	90
5-3. tabula. SUDAT saimniecību ekonomiskais un fiziskais lielums pa reģioniem 2003. gadā, ELV un ha	91
5-4. tabula. Lauksaimniecībā izmantojamā zeme un tās izlietojums 2000.-2003. gadā un pa reģioniem 2003. gadā	93
5-5. tabula. Mājlopu skaits un ganāmo mājlopu blīvums vidēji saimniecībās 2000.-2003. gadā un pa reģioniem 2003. gadā	94
5-6. tabula. Ražība SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa reģioniem, t/ha	96
5-7. tabula. Valsts atbalsts SUDAT saimniecībās 2001.-2003. gadā	99
5-8. tabula. Valsts atbalsts SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa ekonomiskā lieluma grupām	99
5-9. tabula. Valsts atbalsts SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa reģioniem	100
5-10. tabula. Valsts atbalsts SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa specializācijas virzieniem	101
5-11. tabula. Peļņas / zaudējumu veidošanās SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa ekonomiskā lieluma grupām, Ls	103
5-12. tabula. Peļņas / zaudējumu veidošanās SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa reģioniem, Ls	104
5-13. tabula. Peļņas / zaudējumu veidošanās SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa specializācijas virzieniem, Ls	106
5-14. tabula. Saimniecību maksājspēja un naudas plūsma 2001.-2003. gadā, Ls.....	113
5-15. tabula. Saimniecību maksājspēja un naudas plūsma 2003. gadā pa ekonomiskā lieluma grupām, Ls	113
5-16. tabula. Saimniecību maksājspēja un naudas plūsma 2003. gadā pa reģioniem, Ls	114
5-17. tabula. Saimniecību maksājspēja un naudas plūsma 2003. gadā pēc specializācijas virziena ekonomiskā lieluma grupām, Ls	115

6-1. tabula. Vienam mājsaimniecības loceklim rekomendējamie un iepriekšējos gados patērētie pārtikas produktu daudzumi	124
6-2. tabula. Galveno pārtikas produktu vajadzības un patēriņa nodrošinājuma iespējas ar pašražoto produkciju, tūkst. t	126
6-3. tabula. Vienam mājsaimniecības loceklim rekomendējamie produktu patēriņa daudzumi un to pirkšanas izmaksas	128
7-1. tabula. Latvijas pārtikas rūpniecību raksturojošo radītāju dinamika laikā no 1995. līdz 2003. gadam	130
7-2. tabula. Lielāko piena pārstrādes uzņēmumu tirgus daļas 1995. - 2003. gadā, %	134
7-3. tabula. Lielāko graudu pārstrādes uzņēmumu (četrus un desmit) tirgus daļas, kas aprēķinātas ar koncentrācijas indeksu palīdzību 1995. -2000. gadam, %	135
7-4. tabula. Lielāko gaļas pārstrādes uzņēmumu (četrus un desmit) tirgus daļas, kas aprēķinātas ar koncentrācijas indeksu palīdzību 1995. - 2003. gadam, %	135
7-5. tabula. Lielāko zivju pārstrādes uzņēmumu (četrus un desmit) tirgus daļas, kas aprēķinātas ar koncentrācijas indeksu palīdzību 1995. - 2003. gadam, %	136
8-1. tabula. Lauksaimniecības un pārtikas produktu ārējās tirdzniecības saldo dinamika 2001.-2003. gadā, milj. Ls	138
8-2. tabula. Galveno produktu grupu eksports vērtības izteiksmē, milj. Ls	139
8-3. tabula. Galveno produktu grupu imports vērtības izteiksmē, milj. Ls	140
8-4. tabula. Lauksaimniecības un pārtikas preču savstarpējais apgrozījums Baltijas valstīs, milj. Ls	146
9-1. tabula. Meža atjaunošana pa īpašuma un atjaunošanas veidiem 1999. – 2003.g., ha	157
9-2. tabula. Nozīmīgākās aizsargājamo teritoriju platības mežā	162
10-1. tabula. Zemes īpašumu un lietojumu sadalījums pēc īpašnieka statusa un brīvā valsts vai valstij piekriņīgā zeme 2004. gada 1. janvārī	167
10-2. tabula. LIZ kopplatība, neizmantotā LIZ un tās transformācija rajonos 2002. gadā	168
10-3. tabula. Zemnieku saimniecību kopplatības, LIZ un aramzemes platības (ha) vidējie rādītāji 1999. – 2004. gada 1. janvārī	169
11-1. tabula. Muitas tarifu kvotas, kas piemērojamas dažām Eiropas Kopienas izcelsmes lauksaimniecības precēm	179
11-2. tabula. Kviešu un rudzu intervences cena 2001. – 2003. g., Ls/t	185
11-3. tabula. Subsīdiu programmās izlietotie līdzekļi 2001. – 2003. g.	189
11-4. tabula. Subsīdijas 2003. gada programmai “Lauksaimniecības zemes ielabošana” reģionu griezumā	192
11-5. tabula. Apakšprogrammas “Piensaimniecības attīstība” subsīdiu rezultāti reģionu griezumā 2003. g.	193
11-6. tabula. Programmas “Lopkopības attīstība” īstenotās apakšprogrammas 2002. un 2003. gadā	194

11-7. tabula. Apakšprogrammas “Kvalitatīvas liellopu gaļas ražošanas attīstība” subsīdiju rezultāti reģionu griezumā 2003. g.	195
11-8. tabula. Apakšprogrammas “Cūkkopības nozares attīstība” subsīdiju rezultāti 2003. g.	196
11-9. tabula. Apakšprogrammas “Zirgkopības nozares attīstība” subsīdiju rezultāti 2003. g.	196
11-10. tabula. Programmas “Lopkopības attīstība” piecu apakšprogrammu subsīdiju rezultāti reģionu griezumā 2003. g.	198
11-11. tabula. Tiešie maksājumi par sējplatībām.....	199
11-12. tabula. Programmas “Augkopības attīstība” īstenotās apakšprogrammas 2002.-2003. gadā.....	200
11-13. tabula. 2003. gada apakšprogrammas “Lauksaimnieciskās ražošanas tehniskā modernizācija (kopsavilkums par iegādāto tehniku)” investīciju līdzekļu sadalījums reģionu griezumā	201
11-14. tabula. 2003. gada apakšprogrammas “Atbalsts prakšu saimniecībām” līdzekļu sadalījums reģionu griezumā	202
11-15. tabula. 2003. gada apakšprogrammas “Bioloģiskās lauksaimniecības atbalsts” līdzekļu sadalījums reģionu griezumā.....	202
11-16. tabula. Kopsavilkums par SAPARD atbalsta projektiem 14.04.2004.	217
12-1. tabula. Latvijas un ES sarunu rezultātu galvenie kvantitatīvie rādītāji lauksaimniecības jomā	220
12-2. tabula. Tiešo maksājumu likmes Latvijā, % no ES līmeņa	223
12-3. tabula. Latvijas pagaidu nacionālais atbalsts, EUR	224

Attēlu saraksts

1-1. attēls. Dažu nozīmīgāko tautsaimniecības rādītāju izmaiņu dinamika Latvijā 2000.-2003. gadā (% pret iepriekšējo gadu)	17
1-2. attēls. IKP struktūras (% , faktiskajās cenās) un apjoma (tūkst. Ls, salīdzināmajās cenās) dinamika 2000.-2003. gadā.....	20
1-3. attēls. Cenu gada vidējās pārmaiņas Latvijā 2000.-2003. gadā (% pret iepriekšējo gadu)	22
1-4. attēls. Latvijas bankas noteiktie ārvalstu valūtu kursi (gada beigās), latos.....	23
1-5. attēls. Patēriņa cenu gada vidējās pārmaiņas Latvijā 2000.-2003. gadā (% pret iepriekšējo gadu)	24
1-6. attēls. Patēriņa cenu attīstība Latvijā 2000.-2003. gadā, 2000. gads=100%.....	25
1-7. attēls. Vidējo svērto kredītu procentu likmju izmaiņas Latvijā 2000.-2003. gadā	28
1-8. attēls. Iekšzemes tirdzniecības (tajā skaitā pārtikas preču) apgrozījuma dinamika 2000. - 2003. gadā (2000=1).....	29
1-9. attēls. Maksājumu bilances pamatrādītāju dinamika 2000.-2003. gadā (% pret IKP).....	30
1-10. attēls. Mazumtirdzniecības un uztura produktu apgrozījuma pieauguma dinamika (% pret iepriekšējo gadu)	31
1-11. attēls. Bezdarba līmeņa izmaiņas 2003. gadā Latvijā	34
1-12. attēls. Inflācijas (% pret iepriekšējo gadu) un bezdarba līmeņa izmaiņas (perioda beigās), %.....	34
2-1. attēls. Galveno vecuma grupu iedzīvotāju skaita īpatsvari un demogrāfiskās slodzes līmenis laukos 2000.-2003. gadā.....	37
2-2. attēls. Nodarbināto struktūra pēc darbības veidiem laukos 2000.-2003. gadā, %	38
2-3. attēls. Lauku un pilsētu mājsaimniecību ienākumu dinamika 1996.-2002. g. (kopā vērtības izteiksmē un procentos) 2000. gada cenās.....	40
2-4. attēls. Lauku mājsaimniecību ienākumu struktūra 1996.-2002. gadā.....	41
3-1. attēls. Ražošanas dinamika lauksaimniecībā 1995.-2003. g. (2000. g. cenās).....	42
3-2. attēls. Augkopības un lopkopības produkcijas vērtība (milj. Ls) un īpatsvars lauksaimnieciskās ražošanas struktūrā (%) 1995.-2003. g. (faktiskajās cenās) ...	43
3-3. attēls. Mājlopu un mājputnu skaita izmaiņas 1999.-2003. gadā, (1999=100)	51
3-4. attēls. Gaļas produkcijas struktūra un apjoms kautsvarā 1999. – 2003. gadā, tūkst. t.....	51
3-5. attēls. Kviešu maizes cenu struktūras izmaiņas un rūpniecības daļa% no mazumtirdzniecības cenas Latvijā 1995. – 2000. gadā.....	62
3-6. attēls. Kviešu miltu cenu struktūras izmaiņas un rūpniecības daļa% no mazumtirdzniecības cenas Latvijā 1995. – 2000. gadā.....	63
3-7. attēls. Piena cenu dinamika 1999. - 2003. gadā ceturkšņu beigās, Ls/kg	64

3-8. attēls. Siera cenu dinamika 1999. - 2003. gadā ceturkšņu beigās, Ls/kg.....	65
3-9. attēls. Sviesta cenu dinamika 1999. - 2003. gadā ceturkšņu beigās, Ls/kg	65
3-10. attēls. Liellopu gaļas mazumtirdzniecības cenu un to struktūras izmaiņas Latvijā 1999.-2003. gadā (visas cenas kautsvārā).....	66
3-11. attēls. Liellopu gaļas (kautsvara) cenu dinamika Latvijā 1999.-2003. gadā, Ls/kg	67
3-12. attēls. Cūkgaļas (kautsvara) cenu dinamika Latvijā 1999.-2003. gadā, Ls/kg... 68	
3-13. attēls. Cūkgaļas mazumtirdzniecības cenu un to struktūras izmaiņas Latvijā 1999.-2003. gadā (visas cenas kautsvārā).....	68
4-1. attēls. Ienākumi lauksaimniecībā 1996.un 2000.-2003. gados	72
4-2. attēls. Lauksaimniecības gala produkcijas struktūra 2003. gadā (ražotāju cenās)	75
4-3. attēls. Gala produkcijas vērtības dinamika 2000. - 2003.g. (bāzes cenās).....	76
4-4. attēls. Galaprodukcijas vērtības sastāvdaļas (no izlietojuma viedokļa) 2000.-2003. gados	77
4-5. attēls. Starppatēriņa struktūra 2003. gadā.....	78
4-6. attēls. Lauksaimnieku ienākumu salīdzinājums ar valstī vidējo darba algu 1996.-2003.g.	85
4-7. attēls. Lauksaimnieku vidējie ienākumi 2003. gadā un 2004. gada pirmie rezultāti (uz 1 gada darba vienību, eiro) Eiropas Savienībā un atsevišķās tās dalībvalstīs, faktiskās 2003. gada cenās, EUR/GDV).....	86
4-8. attēls. Lauksaimnieku vidējie ienākumi 2003. gadā un 2004. gada pirmie rezultāti (uz 1 gada darba vienību, eiro) Eiropas Savienībā un atsevišķās tās dalībvalstīs, faktiskās 2003. gada cenās, EUR/GDV).....	87
5-1. attēls. Ražība SUDAT saimniecībās 2001. - 2003. gadā, tonnas.....	95
5-2. attēls. Produkcijas vērtības un ieņēmumu struktūra SUDAT saimniecībās 2001.-2003. gadā.....	97
5-3. attēls. Produkcijas pārdošanas cenas SUDAT saimniecībās 2001. - 2003. gadā, Ls	98
5-4. attēls. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz nosacīto darbaspēka vienību 2001. - 2003. gadā pa ekonomiskā lieluma grupām, Ls.....	102
5-5. attēls. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz nosacīto darbaspēka vienību 2001. - 2003. gadā pa reģioniem, Ls.....	104
5-6. attēls. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz nosacīto darbaspēka vienību 2001. - 2003. gadā pa specializācijas virzieniem, Ls.....	105
5-7. attēls. Saimniecību ieņēmumi, atbalsts un izmaksas 2001.-2003. gadā.....	107
5-8. attēls. Saimniecību ieņēmumi, atbalsts un izmaksas pa ekonomiskā lieluma grupām 2003. gadā.....	108
5-9. attēls. Saimniecību ieņēmumi, atbalsts un izmaksas pa reģioniem 2003. gadā..	108

5-10. attēls. Saimniecību ieņēmumi, atbalsts un izmaksas pēc specializācijas virziena 2003. gadā	109
5-11. attēls. Saimniecību pašu līdzekļi attīstībai 2001.- 2003. gadā, Ls	110
5-12. attēls. Saimniecību pašu līdzekļi attīstībai pa ekonomiskā lieluma grupām 2003. gadā, Ls	111
5-13. attēls. Saimniecību pašu līdzekļi attīstībai pa reģioniem 2003. gadā, Ls.....	112
5-14. attēls. Saimniecību pašu līdzekļi attīstībai pēc specializācijas virziena 2003. gadā, Ls	112
6-1. attēls. Gaļas un gaļas produktu, piena un piena produktu, zivju un zivju produktu, kā arī olu patēriņā dinamika 1990.- 2002. gadā, % pret 1990. gadu.....	116
6-2. attēls. Kartupeļu, dārzeņu, augļu un ogu patēriņā dinamika 1990.- 2002. gadā, % pret 1990. gadu.....	119
6-3. attēls. Maizes un labības produktu, augu eļļas un cukura patēriņa dinamika Latvijā 1990.- 2002. gadā, % pret 1990. gadu	121
7-1. attēls. Latvijas pārtikas rūpniecības sektora attīstība 1995. - 2003. gadā, milj. Ls	131
7-2. attēls. Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas vērtību* struktūra Latvijā laikā no 2000. līdz 2003. gadam, %.....	132
7-3. attēls. Latvijas atsevišķu rūpniecības nozaru realizācijas struktūra (%) un eksporta apjomi (tūkst. Ls) uz ES 2003. gadā	133
8-1. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas produktu ārējās tirdzniecības saldo dinamika 2001.-2003. gadā, milj. Ls	137
8-2. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta struktūras izmaiņas 2001.- 2003. gadā	138
8-3. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas produktu importa struktūras izmaiņas 2001.- 2003. gadā	139
8-4. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas preču eksporta plūsmas pa valstu grupām 2003. gadā, milj. Ls.....	140
8-5. attēls. Latvijas lauksaimniecības preču eksporta sadalījums pa valstīm vērtības izteiksmē 2001. – 2003. gadā, milj. Ls	141
8-6. attēls. Latvijas lauksaimniecības preču eksporta galvenie produkti un virzieni vērtības izteiksmē 2001.-2003. gadā, milj. Ls	142
8-7. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas preču importa plūsmas pa valstu grupām 2003. gadā, milj. Ls.....	143
8-8. attēls. Latvijas lauksaimniecības preču importa sadalījums pa valstīm vērtības izteiksmē 2001.-2003. gadā, milj. Ls	144
8-9. attēls. Latvijas lauksaimniecības preču importa galvenie produkti un izcelsme vērtības izteiksmē 2001.-2003. gadā, milj. Ls	145
8-10. attēls. Ārējās tirdzniecības dinamika starp Baltijas valstīm 2000.-2002. gadā, tūkst. Ls.....	146

8-11. attēls. Galvenie lauksaimniecības un pārtikas produkti Latvijas eksportā uz Igauniju 2001.-2003. gadā, tūkst. Ls.....	147
8-12. attēls. Galvenie lauksaimniecības un pārtikas produkti Latvijas importā no Igaunijas 2001.-2003. gadā, tūkst. Ls	148
8-13. attēls. Galvenie lauksaimniecības un pārtikas produkti Latvijas eksportā uz Lietuvu 2001.-2003. gadā, tūkst. Ls.....	149
8-14. attēls. Galvenie lauksaimniecības un pārtikas produkti Latvijas importā no Lietuvas 2001.-2003. gadā, tūkst. Ls	150
9-1. attēls. Meža nozares valsts pārvaldes struktūra	152
9-2. attēls. Koku ciršanas apjoma dinamika 1996.–2003. gadā, milj. m ³	155
9-3. attēls. Kailcirtē izcirstās platības 1996.-2003. gadā, ha	156
9-4. attēls. Ciršanas intensitāte un koksnes krājas pieaugums 2003. gadā sadalījumā pa valdošajām koku sugām, m ³ /ha.....	157
9-5. attēls. Obligāti atjaunojamās platības 2001. – 2003. g., ha.....	158
9-6. attēls. 2003. gadā atjaunojamo platību sadalījums pa vecuma grupām, ha	159
9-7. attēls. Meža ieaudzēšanas apjomu dinamika 2001. – 2003. g., ha.....	160
9-8. attēls. Saimnieciskās darbības aprobežojumu īpatsvars valsts mežos	161
9-9. attēls. Saimnieciskās darbības aprobežojumu īpatsvars pārējos mežos.....	161
10-1. attēls. Pārdotās lauksaimniecības zemes kopplatība* (ha) un darījumu skaits rajonos 2001. - 2003. gadā.....	164
10-2. attēls. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes pirkšanas – pārdošanas vidējās cenas* 2003. gadā, Ls/ha	165
10-3. attēls. Pārdotās meža zemes kopplatība* (ha) un darījumu skaits rajonos 2001.-2003. gadā.....	166
10-4. attēls. Meža zemju pirkšanas – pārdošanas vidējās cenas* 2003. gadā, Ls/ha.	166
10-5. attēls. Zemes kopplatības sadalījums lietošanas mērķa grupā „Lauksaimniecība” 2001. un 2004. gada 1. janvārī.....	169
11-1. attēls. Programmas “Lopkopības attīstība” piecu apakšprogrammu subsīdiju rezultāti reģionu griezumā 2003. g., Ls	197
11-2. attēls. Subsīdiju sadalījums reģionu griezumā 2003. gadā, %.....	203
12-1. attēls. Piena iepirkuma cenas prognoze Latvijā no 2004. līdz 2007. gadam, Ls/kg	231
12-2. attēls. Vienotā saimniecību maksājuma ieviešanas shēma Latvijā un ES esošajās dalībvalstīs	233
12-3. attēls. Kopējais TM līmenis no ES budžeta un modulācijas mehānisma rezultātā akumulētā tiešo maksājumu daļa Latvijā, %.....	234

1. Lauksaimniecības vieta Latvijas tautsaimniecības attīstībā

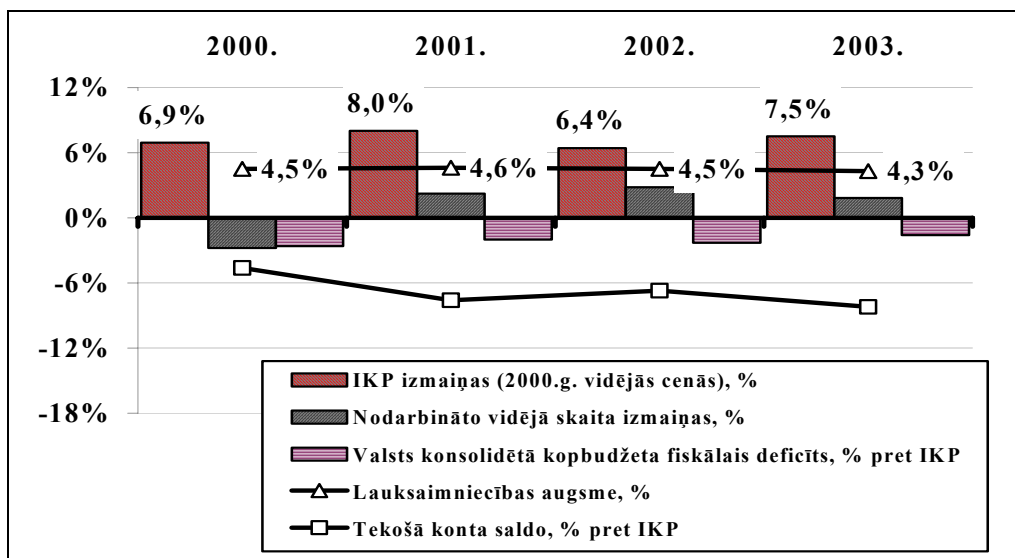
1.1. Tautsaimniecības attīstības pamatiezīmes

Katras nozares attīstību lielā mērā nosaka valsts iekšējā ekonomiskā vide, bet pašreizējo pasaules ekonomikas globalizācijas procesu ietvaros būtiski aktualizējas arī ārējās ekonomiskās vides ietekmējošā loma. Galvenie ārējie ietekmējošie faktori ir spēcīga konkurence, augsta ražošanā iesaistīto resursu, īpaši – darbaspēka, produktivitāte, produkcijas kvalitatīvā izaugsme.

Līdz ar iestāšanos Eiropas Savienībā jau 2004. gadā Latvija iekļāvusies vienotajā Eiropas ekonomiskajā telpā. Tāpēc šajā nodaļā sniegtais lauksaimniecības sektora vietas un nozīmīguma Latvijas ekonomikā vērtējums faktiski raksturo lauksaimniecības un tautsaimniecības savstarpējo izaugsmi pēdējos gados pirms Latvijas integrācijas ES un KLP ieviešanas procesa sākumā.

Pēc 1995. gada banku krīzes un 1998. gada Krievijas ekonomikas krīzes, kas kopumā negatīvi ietekmēja Latvijas ekonomikas attīstību un iedzīvotāju dzīves līmeni, var uzskatīt, ka 2000.-2003. gada laika posmā Latvijā tika sasniegta makroekonomiskā stabilitāte un līdz ar to pilnīgi tika pārvarētas abu krīžu negatīvās sekas. Par to liecina iekšzemes kopprodukta (IKP) un citu nozīmīgāko makroekonomisko rādītāju pieauguma tempi (1-1. attēls un 1. pielikums).

1-1. attēls. Dažu nozīmīgāko tautsaimniecības rādītāju izmaiņu dinamika Latvijā 2000.-2003. gadā (% pret iepriekšējo gadu)

Avots: LVAEI no CSP un Ekonomikas ministrijas datiem [1; 3]

Iekšzemes kopprodukta pieauguma temps šajos gados nav noslīdējis zem 6% gadā, Ir samazinājies budžeta deficīts, palielinājies tautsaimniecībā strādājošo skaits, kas, pie dilstoša kopējā iedzīvotāju skaita, netieši norāda uz uzlabošanos ekonomiskajā aktivitātē un bezdarba samazināšanos.

Valsts maksājumu bilance joprojām nav vērtējama viennozīmīgi. Tekošā konta negatīvā saldo īpatsvars IKP faktiskajās cenās 2003. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājās par 1,5 procentpunktiem un sasniedza vidēji - 8,2%. Tomēr to nevar nesaistīt ar ārvalstu tiešo investīciju un ilgtermiņa aizņēmumu palielinājumu (pēdējo 3 gadu laikā – arī ar ES attīstības atbalsta fondu līdzekļu ieplūšanu Latvijas tautsaimniecības apritē), kam seko arī produktīvo preču importa palielinājums, kas tālāk ir pamats tautsaimniecības izaugsmei. Tā kā tekošā konta negatīvais saldo līdz šim ir kompensēts ar ārvalstu tiešajām investīcijām un ilgtermiņa aizņēmumiem, var uzskatīt, ka pagaidām tekošā konta stāvoklis nav bīstams un tas neveido ārkārtas situāciju ekonomikā. Tomēr lauksaimniecība sektora attīstība varētu papildināt sasniegtos rezultātus.

Kopumā vērtējot, makroekonomiskā situācija laika posmā no 2000. līdz 2003. gadam valstī ik gadu ir uzlabojusies, un tas ir pamats tālākai valsts ekonomikas attīstības turpināšanai un jau sasniegto rezultātu uzlabošanai nākotnē.

1.2. Iekšzemes kopprodukts un lauksaimniecības vieta tajā

Iekšzemes kopprodukta pieauguma temps 2000. – 2003. gadā nav noslīdējis zem 6% atzīmes, un, salīdzinājumā ar 2000. gadu reālais IKP (2000. gada vidējās cenās) triju gadu laikā pieaudzis par 23,5%.

IKP apjoms 2003. gadā, salīdzinājumā ar 2000. gadu, pieaudzis par Ls 1636,8 miljoniem faktiskajās cenās jeb par 23,5% salīdzināmajās cenās (1. pielikums). Ievērojot, ka iedzīvotāju skaits tajā pašā laika periodā bija samazinājies par 2,45%, var secināt, ka šis IKP ievērojamais pieaugums uz vienu iedzīvotāju tika iegūts galvenokārt no ekonomikas kopējās efektivitātes līmeņa paaugstināšanās. IKP apjomam uz vienu iedzīvotāju arī raksturīga stabila izaugsmes tendence gan faktiskajās, gan salīdzināmajās cenās: ja 2000. gadā IKP uz vienu iedzīvotāju bija Ls 1975, tad 2003. gadā (salīdzināmās cenās) tas sasniedza Ls 2490 jeb bija palielinājies par 26%.

Šī intensīvā izaugsme balstās uz iekšzemes pieprasījuma paaugstināšanos, labvēlīgo investīciju klimatu, finanšu sektora stabilitāti un salīdzinoši zemo inflācijas līmeni, kā arī uz korporatīvā sektora spējām savlaicīgi adaptēties mainīgajos iekšējos un ārējos ekonomikas attīstības apstākļos.

Analizējot **IKP un nodarbināto skaita attiecības** pārmaiņas, kas raksturo strādājošo tautsaimniecisko produktivitāti, straujākais pieaugums - 10%, bija 2000. gadā, kad tautsaimniecība atgūvās no krīzes, vēlāk pieauguma procenti ievērojami samazinājās (2001. gadā tas bija 5,6%, 2002. gadā jau 3,5%). Tas raksturo, ka par izaugsmes

virzošo spēku kļuva strādājošo atgriešanās saimnieciskajā aprītē. Bet 2003. gadā šī rezerve ir izrādījusies izsmelta, un par tautsaimniecības izaugsmes faktoru kļuvusi tās pārstrukturēšana un modernizācija, un strādājošo tautsaimniecisko produktivitāte atkal sasniedz 5,6%.

Investīciju izaugsme (kopējā pamatkapitāla veidošana) 2002.-2003. gadā bija straujāka nekā IKP pieaugums, un, salīdzinājumā ar citām Centrālās un Austrumeiropas valstīm, investīciju izaugsmes tempi Latvijā ir vieni no augstākajiem. Latvijā 2000.-2002. gadā tie ik gadu palielinājās vidēji par 15,7%, Igaunijā - par 13,2%, Lietuvā - par 5,1%, Čehijā - par 3,8% [3].

Tomēr starptautiskie salīdzinājumi parāda arī to, ka šie redzami uzlabojumi Latvijas ekonomikā pagaidām nenodrošina tai vēlamo konkurētspēju.

Latvijas ekonomika pēdējo gadu laikā gan ir attīstījusies visstraujāk, un par to liecina IKP uz vienu iedzīvotāju izaugsme: 2002. gadā salīdzinājumā ar 2000. gadu šis rādītājs pieaudzis Latvijā par 21,4%, Lietuvā - 17,5% un Igaunijā - 10,4%. Tomēr, vērtējot pēc IKP uz vienu iedzīvotāju, kas rēķināts atbilstoši ES pieņemtiem pirktspējas paritātes standartiem, Latvija ar EUR 8500 2002. gadā ieņēma pēdējo vietu Baltijā (Igaunija – EUR 10020, Lietuva – EUR 9391), kas atbilst aptuveni 35% no ES dalībvalstu vidējā līmeņa (3. pielikums).

Nākotnē saglabājot pašreizējos ekonomikas attīstības tempus, Latvijai ir iespējas uzlabot savu pozīciju gan Baltijas valstu, gan ES valstu makroekonomisko rādītāju reitingā.

Atsevišķu nozaru izaugsmi analizējot, var secināt, ka laika posmā no 2000. līdz 2003. gadam IKP salīdzināmajās cenās ir pieaudzis gandrīz visos darbības veidos (1-1. tabula), izņemot zvejniecību, kur kopējā pievienotā vērtība (KPV) salīdzināmajās 2000. gada cenās trīs gadu laikā ir samazinājusies par 18,4%. Arī lauksaimniecība, kaut joprojām pieder nozarēm ar zemāko augsmes tempu, pēc notikušajām strukturālajām pārmaiņām sasniegusi attīstības līmeni, kas ļauj uzsākt praktisku sektora izaugsmi, un kopš 2000. gada tāda tā ir bijusi. Izņēmums ir 2003. gads, tomēr, mūsuprāt, tā ir ārkārtēja nelabvēlīgu laika apstākļu sakritība, kas nozarei neļāva sasniegt prognozētos rezultātus.

Visstraujāk attīstījās ieguves un apstrādes rūpniecība (par 27%), būvniecība (par 34%) un pakalpojumi (par 22%). Būvniecības strauju attīstību, kur KPV pieauguma tempi ievērojami pārsniedza IKP ikgada pieauguma tempus, labvēlīgi ietekmēja iepriekš nosauktais investīciju pieaugums, bet pakalpojumu nozaru attīstību ietekmēja, galvenokārt, iekšzemes tirgus pieprasījuma palielinājums.

Šo tautsaimniecības nozaru dinamika nodrošināja to ietekmes pastiprināšanos tautsaimniecībā. 2003. gadā ieguves un apstrādes rūpniecības nozaru īpatsvars KPV faktiskajās cenās sasniedza 14,2%, bet pakalpojumu īpatsvars - jau 72,9%.

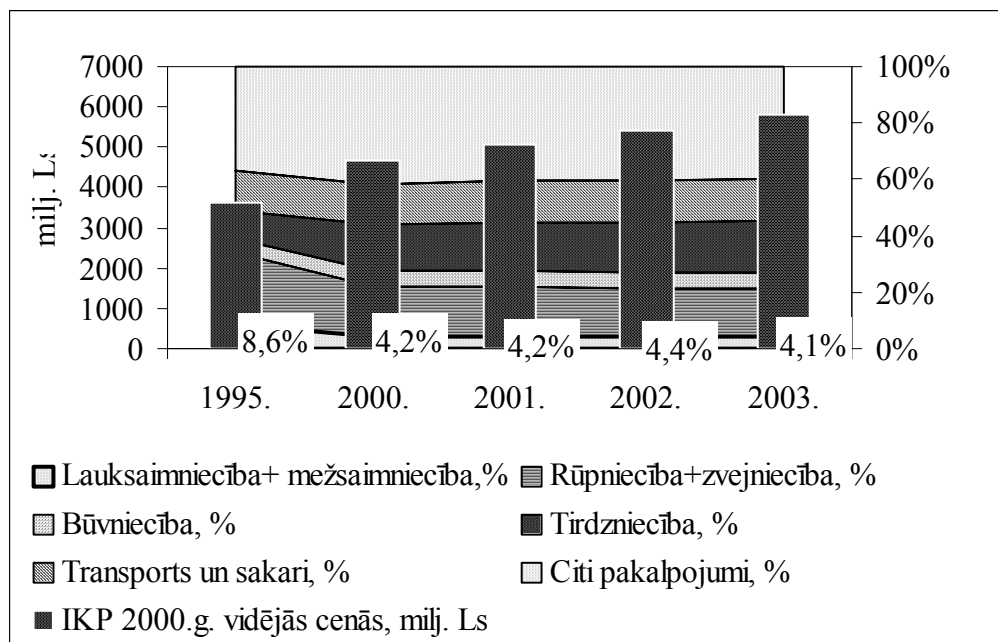
1-1. tabula. IKP dinamika sadalījumā pa nozarēm salīdzināmajās cenās, pārmaiņas, % pret iepriekšējo gadu

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2003./2000.
Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība, 2000. gada cenās			11,8	8,2	5,6	0,5	1,15
Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība, 1995. gada cenās	-5,3	-8,3	9,2	6,8			
Lauksaimniecība, medniecība un ar to saistītie pakalpojumi *	-8,8	-12,6	3,3	7,0	4,1	-2,3	1,09
Mežsaimniecība un saistītie pakalpojumi *	9,7	7,2	26,8	10,2	4,4	10,3	1,27
Ieguves un apstrādes rūpniecība, karjeru izstrāde *	4,0	-5,8	5,7	9,4	7,2	9,0	1,28
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde *	1,7	-5,2	-3,1	6,6	4,6	2,8	1,15
Būvniecība *	17,0	8,1	8,4	6,1	10,8	13,7	1,34
Pakalpojumi *	4,5	5,1	7,1	8,1	5,9	6,8	1,22

*) Līdz 2000. gadam 1995. gada cenās (pelēki ēnotas šūnas), kopš 2001. gada 2000. gada cenās

Avots: LVAEI pēc CSP [1; 2] datiem

1-2. attēls. IKP struktūras (% , faktiskajās cenās) un apjoma (tūkst. Ls, salīdzināmajās cenās) dinamika 2000.-2003. gadā

Avots: LVAEI pēc CSP datiem [1.-3.]

No pakalpojumiem lielāko daļu veidoja tirdzniecība – 18,1%, kā arī transports un sakari – 15,4%. Analizējot IKP strukturālās pārmaiņas laika posmā no 2000. līdz 2003. gadam, jāsecina: kaut gan praktiski visiem darbības veidiem (izņemot zvejniecību) ir novērots pieaugums, taču šo pieaugumu dinamika ir ļoti nevienmērīga. Rezultātā šajā laika posmā KPV faktiskajās cenās notika šādas strukturālās pārmaiņas: pakalpojumu, ieguves un apstrādes rūpniecības, kā arī transporta un sakaru īpatsvars palielinājās attiecīgi par 0,7 (tirdzniecības īpatsvars par 1,6), 0,6 un 1,2 procentpunktiem, bet būvniecības īpatsvars samazinājās attiecīgi par 0,5 procentpunktiem. 2003. gadā savstarpējā attiecība starp ražojošo un pakalpojumu sfēru KPV sastāvā bija 1:2,7 (1-2. attēls). Tomēr tautsaimniecības pēdējo gadu attīstība liecina, ka struktūras revolucionārās pārmaiņas ir beigušās, un notiek evolucionāra attīstība, līdzīgi procesiem citās Eiropas attīstītajās valstīs.

Lauksaimniecības (ieskaitot medniecību un mežsaimniecību) daļa KPV šajos gados kopumā ir saglabājusies, pēc neliela pieauguma 2002. gadā nākošajā atkal noslīdot par 0,3 procentpunktiem (no 4,4% 2002. gadā līdz 4,1% 2003. gadā). Iepriekš apskatītie rādītāji parāda, ka lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība stagnēja savā attīstībā.

Salīdzinājumā ar Baltijas valstīm 2002. gadā šīs apvienotās tautsaimniecības nozares KPV sasniedza 418,8 milj. EUR, kas atbilst otrajai pozīcijai (Lietuva - 1041,6 milj. EUR un Igaunija - 372,8 milj. EUR), bet tās īpatsvars IKP Latvijā bija pats mazākais - 4,4% (Lietuva - 7,1% un Igaunija - 5,4%) (3. pielikums). Tas ļauj secināt, ka aplūkojamajā laika periodā šī darbības veida kopējais ieguldījums Latvijas IKP veidošanā ir stabilizējies attīstītām valstī raksturīgi zemā līmenī.

1.3. Inflācija un cenas

Bieži par inflāciju tautsaimniecībā raksturojošo rādītāju izmanto patēriņa cenu indeksu, kas ir izprotami, no patērētāj viedokļa raugoties. Tomēr starptautiskajos salīdzinājumos tiek izmantots arī **IKP deflators kā inflācijas koprādītājs**, kas, mūsaprāt, pilnīgāk atspoguļo kompleksās cenu pārmaiņu tendences tautsaimniecībā. Šādi aprēķinātie inflācijas Latvijas tautsaimniecībā rādītāji sniegti 1-2. tabulā.

Vienlaikus, salīdzinājumam parādīti arī atsevišķās tautsaimniecības jomās raksturīgo inflācijas procesu attīstība. Šādi vērtējot, redzams, ka 2003. gadā inflācija, salīdzinot ar iepriekšējo gadu saglabājusies nemainītā, un augstākā, salīdzinot ar PCI, līmenī.

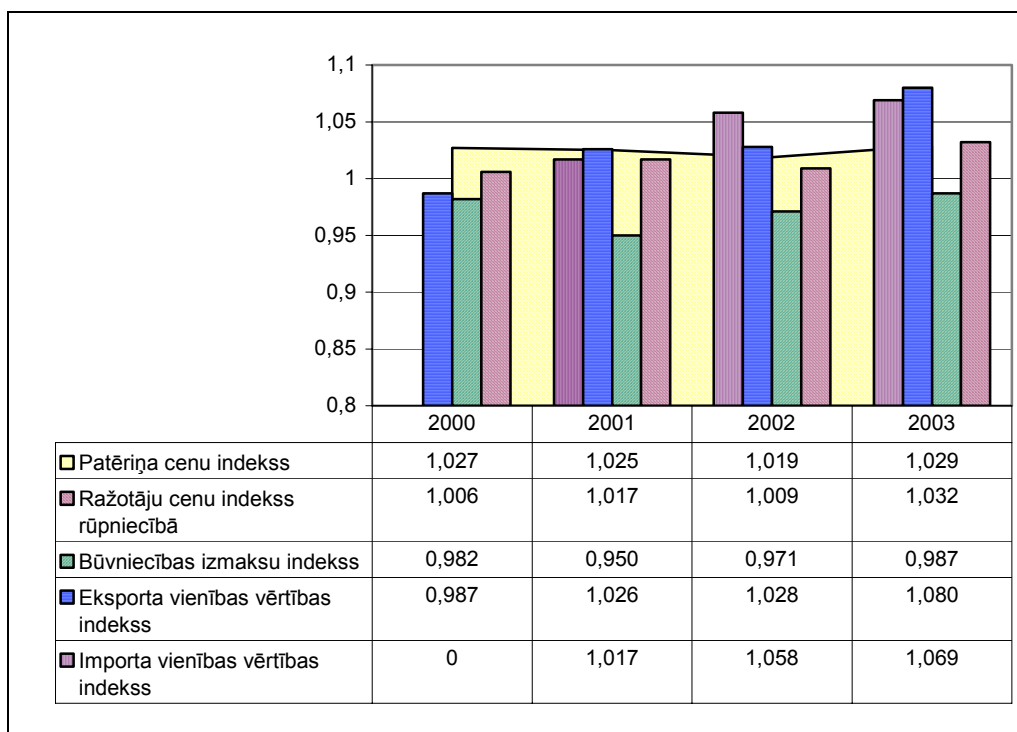
Salīdzinot patēriņa cenu pārmaiņas ar **citām tautsaimniecības cenām** (1-3. attēls), iezīmējas vairākas tendences:

- divu pēdējo gadu laikā straujāk palielinājušās ārējās tirdzniecības cenas,
- būvniecības ikgadējie cenu indeksi ir konsekventi zemākie, un tas ir labs pamats produktīvo investīciju tālākam pieaugumam.

1-2. tabula. Inflācijas attīstība Latvijā 1996. – 2003. gadā

	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
IKP indekss faktiskās cenās	1,192	1,158	1,095	1,082	1,109	1,103	1,101	1,111
IKP indekss 2000. gada vidējās cenās	1,038	1,083	1,047	1,033	1,069	1,080	1,064	1,075
IKP deflators - inflācijas rādītājs	1,149	1,07	1,046	1,048	1,038	1,021	1,034	1,034
Inflācijas kopindekss, %	14,9	7,0	4,6	4,8	3,8	2,1	3,4	3,4
PCI, %	17,6	8,4	4,7	2,4	2,6	2,5	1,9	2,9
RCI, %	13,7	4,1	1,9	-4,0	0,6	1,7	0,9	3,2
BCI, %	8,0	8,0	11,1	4,4	-1,8	-5,0	-2,9	-1,3

1-3. attēls. Cenu gada vidējās pārmaiņas Latvijā 2000.-2003. gadā (% pret iepriekšējo gadu)

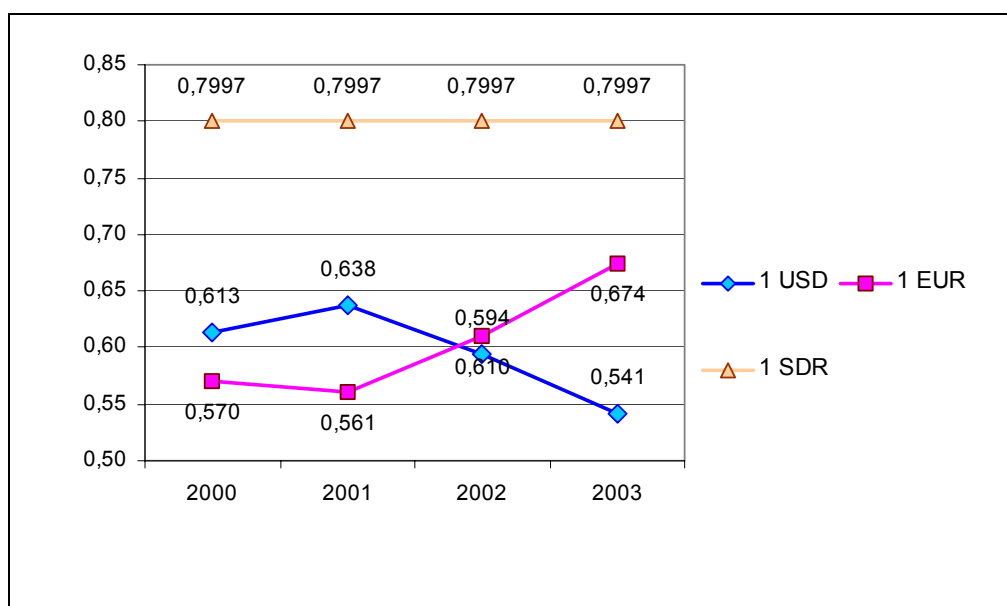

Avots: LVAEI pēc CSP datiem [2.]

Ārējās tirdzniecības cenu pārmaiņas visvairāk tomēr ietekmējušas **valūtas kursa pārmaiņas** (1-4. attēls). 2001. gadā pie ASV dolāra kursa palielināšanās eksporta cenu indeksi būtiski palielinājās, bet importa cenu indeksi diezgan pasīvi reaģēja uz to. 2002.-2003. gadā pie stabilās ASV dolāra kursa samazināšanās tendences notika straujš importa cenu pieaugums (2002. gadā - 5,8%, 2003. gadā - 6,9%), bet kas attiecas uz eksportu, tad 2002. gadā cenu pieaugums praktiski saglabājās 2001. gada

līmenī (2,6-2,7%). Un tikai 2003. gadā, pēc ilgstošākas eiro kursa palielināšanās, notika būtiskākais eksporta cenu kāpums (7,9%). Interesanti ir arī tas, ka 2002. gadā, pie aptuveni sasniegtā līdzsvara starp ASV dolāra kursu un eiro kursu, importa cenu pieaugums pārsniedza eksporta cenu pieaugumu vairāk nekā divas reizes. Lata kurss pret valūtu grozu SDR 2000.-2003. gada laikā tāpat kā iepriekšējos gados bija nemainīgs. Tas zināmā mērā nodrošināja uzņēmējiem nenoteiktības samazināšanu, un pēdējo divu gadu laikā ļāva eksportētājiem daļēji atgūt agrāk, dolāra stiprināšanās rezultātā zaudētās pozīcijas Eiropas eksporta tirgos.

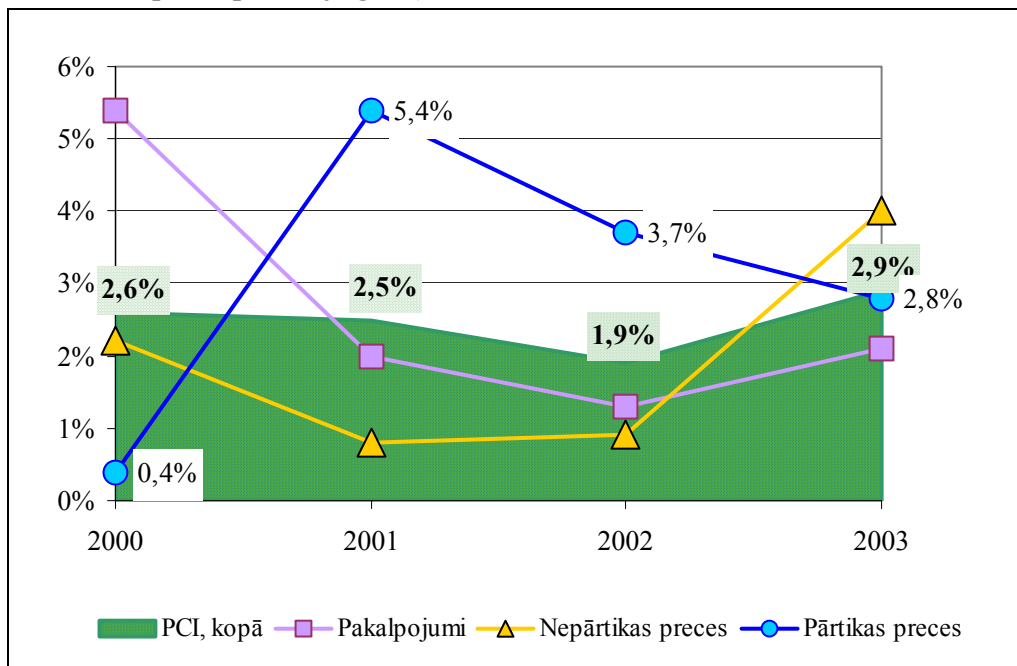
1-4. attēls. Latvijas bankas noteiktie ārvalstu valūtu kursi (gada beigās), latos

Avots: LVAEI pēc CSP datiem [2.]

Patēriņa cenas laika posmā no 2000.-2003. gadam mainījušās vidēji par 2,5% gadā, kaut 2003. gadā patēriņa cenu inflācijas līmenis sasniedza augstāko punktu - 2,9%. 2002. gadā tas bija visu laiku zemākajā līmenī - 1,9% (1-5. attēls). Tas nedaudz (par 0,2 procentpunktiem) pārsniedza pēc 2003. gada SVF prognozes datiem pieļaujamo robežu saskaņā ar Māstrihtas kritēriju [4.].

1-5. attēls. Patēriņa cenu gada vidējās pārmaiņas Latvijā 2000.-2003. gadā (% pret iepriekšējo gadu)

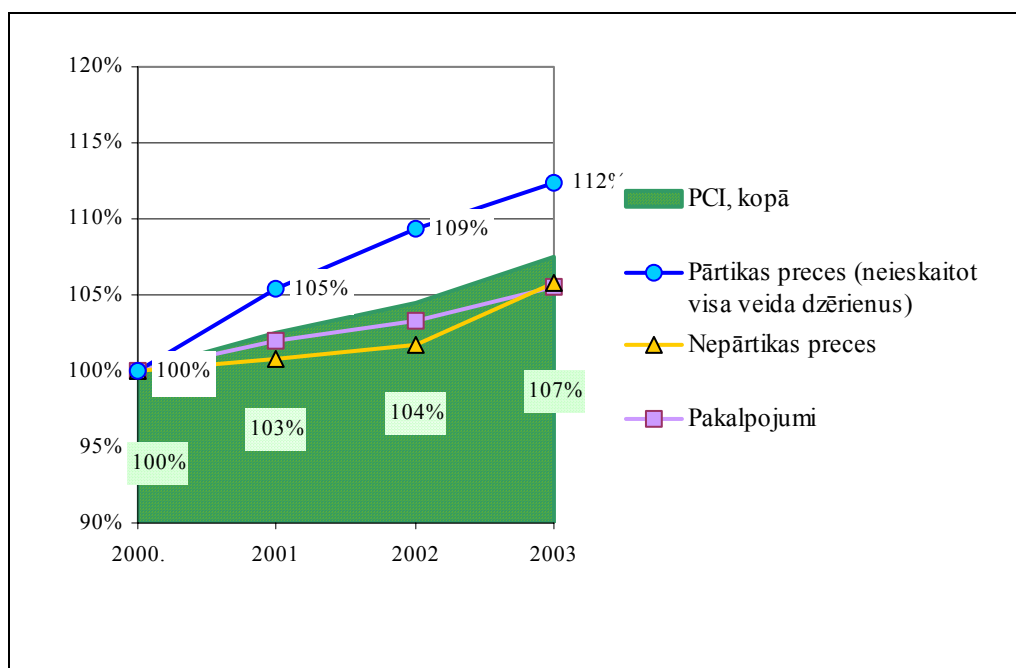
Avots: LVAEI pēc CSP [2.]

Inflāciju pagājušajā gadā provocēja arī cenu paaugstināšanās nepārtikas precēm, kā arī pakalpojumiem, ko, galvenokārt, ietekmēja:

- eiro kursa paaugstināšanās,
- administratīvi regulējamo cenu kāpums,
- cilvēku labklājības pieaugums, un ar to saistītais personāla izmaksu pieaugums pakalpojumu sfērā.

Tomēr cenu gada vidējo pārmaiņu tendences pārējos šā laika perioda gados būtiski atšķiras. Tā, piemēram, ar 2001. gadu aizsākās agrāk nebijusi tendence – pārtikas produktu cenu palielinājums līdz ar jau tradicionālo pakalpojumu cenu palielināšanos kļuva par vienu no kopējā PCI palielināšanas virzītājiem faktoriem (1-5. un 1-6. attēls). Tiesa gan, 2001. gadā pārtikas cenu pieaugums vēl tika kompensēts ar nepārtikas preču un pakalpojumu cenu samazināšanos, un rezultātā inflācijas līmenis pat nedaudz samazinājās – līdz 2,5% (2000. gadā tas bija 2,6%). 2002. gadā visu preču un pakalpojumu cenu pārmaiņas notika mērenāk, līdz ar to inflācijas līmenis samazinājās līdz 1,9%. Savukārt, 2003. gadā atsākās pārtikas preču cenu straujāks pieaugums, kas, visticamāk, saistāms ar pakāpenisku sektora pielāgošanos ES koptirgū valdošajam cenu līmenim. To sekmēja gan tālāka piena produktu tirdzniecības ar ES liberalizācija, gan cūkgaļas tirgus stabilizācija.

1-6. attēls. Patēriņa cenu attīstība Latvijā 2000.-2003. gadā, 2000. gads=100%

Avots: LVAEI pēc CSP un Ekonomikas ministrijas datiem [2.. 4.]

Analizējot patēriņa cenu inflācijas procesus pēdējo četru gadu laikā, var secināt, ka tie ir lēnāki par ekonomikas izaugsmi un ir pieņemami, arī salīdzinājumā ar Centrālās un Austrumeiropas valstīm (3. pielikums). 2002. gadā patēriņa cenu pieaugums Latvijā bija viens no zemākiem (Igaunijā - 3,6%, Lietuvā - 0,3%), aptuveni tajā pašā līmenī kā Čehijā (1,8%) un Polijā (1,9%).

Salīdzinot cenu pārmaiņu tendences Latvijas ekonomikā kopumā un atsevišķām pārtikas produktu kategorijām (7. pielikums), var novērot, ka nozīmīgākais cenu palielinājums 2003. gadā ir bijis piena produktiem, taukvielām un cukuram, kā arī dažām augļu un dārzeņu kategorijām, savukārt, vairumam pārējo produktu cenas nav mainījušās vai ir pat samazinājušās, kas ir ierobežojis pārtikas produktu ražotāju iespējas gūt papildus ienākumus cenu pieauguma ietekmē.

1.4. Valsts budžets un procentu likmes

Valsts **konsolidētā kopbudžeta** fiskālā deficīta attiecība pret IKP faktiskajās cenās laikā no 2000. gada līdz 2003. gadam samazinājusies par vienu procentpunktu un bija 1,6%, kas ir mazāk par Māstrihtas līgumā pieļautajiem 3% no IKP un atbilst vienam no kritērijiem, lai Latvija varētu iestāties Eiropas Monetārajā Savienībā.

2000.-2003. gada laika posmā valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pieauga par 486,8 milj. Ls jeb par 30% (2000. gadā tie bija – Ls 1623,0 milj., bet 2003. gadā – Ls 2109,8 milj. Uzskatām, ka tas ir labs ekonomikas attīstības rādītājs, īpaši ievērojot valsts konsolidētā kopbudžeta fiskālā deficīta pozitīvo dinamiku (1-1. attēls un 1. pielikums). Tomēr, salīdzinājumā ar citām Baltijas valstīm, 2002. gadā tas bija sliktākais rādītājs. Lietuvā tāpat kā Latvijā valsts konsolidētais kopbudžets bija ar fiskālo deficītu (-1,4% pret IKP), bet Igaunijā - ar fiskālo pārsniegumu (1,2% pret IKP). Analizējot šo makroekonomisko rādītāju Centrālās un Austrumeiropas valstīs, var konstatēt, ka valsts konsolidētā kopbudžeta fiskālā deficīta īpatsvars pret IKP Latvijā ir bijis mazāks nekā Slovēnijā (-3,1%), Polijā (-5,1%), vienāds ar Rumāniju (-2,5%), bet ir bijis lielāks nekā Čehijā (-0,5%) (3. pielikums).

Valsts konsolidētā budžeta pamatdaļu veido **valsts budžets**, kura ieņēmumi četru gadu laikā ir pieaugoši palielinājušies par 30,2% (1-3. tabula).

Zemkopības ministrijas budžets, pēc samazināšanās 2001. gadā nākošajos divos gados pieaudzis īpaši strauji, 2003. gadā sasniedzot 6,32%. Salīdzinot lauksaimniecībai, mežsaimniecībai un zvejniecībai iedalītos naudas līdzekļus no valsts budžeta ar nozares devumu IKP, 2003. gadā ir bijis nozīmīgs palielinājums, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem. Vai šis palielinājums būs devis ieguldījumu arī nozares nākotnes attīstībai, varēs vērtēt pēc 2005.- 2006. gada rezultātiem.

1-3. tabula. Zemkopības ministrijas budžeta īpatsvars valsts budžeta kopējos ieņēmumos 2000.- 2003. gadā, milj. Ls

	2000.	2001.	2002.	2003.
Valsts budžeta ieņēmumi	1321,8	1382,0	1526,3	1720,7
Lauksaimniecības (zemkopības), mežkopības un zvejniecības izdevumi valsts budžetā	68,2	67,4	77,9	108,8
Īpatsvars valsts budžetā,%	5,15	4,88	5,10	6,32
Budžeta līdzekļi apvienotajai lauksaimniecības nozarei*) attiecībā pret nozares KPVP	0,398	0,350	0,379	0,489

*) Lauksaimniecība, mežkopība un zvejniecība

Avots: CSP [2.; 3.]

Kreditēšanas apjoma un procentu likmju izmaiņu analīze izsniegtajiem kredītiem dod iespēju novērtēt ekonomiskās aktivitātes līmeni. Kas attiecas uz kreditēšanas apjomiem, vajadzētu atzīmēt, ka tiem ir raksturīga stabila palielināšanās tendence. Laika posmā no 2000. līdz 2003. gadam kopējās prasības pret uzņēmumiem un privātpersonām pieaugušas 2,8 reizes, tajā pašā laikā IKP 2000. gada vidējās cenās ir pieaudzis par 23,5%. Līdz ar to, rēķinot izsniegto kredītu apjomus uz IKP 2000. gada vidējās cenās, četru gadu laikā šis rādītājs palielinājies 2,3 reizes, sasniedzot Ls 0,44 kredītu uz Ls 1 IKP. Tas it kā pozitīvi ietekmējis ekonomisko izaugsmi. Tajā pašā laikā, ja salīdzina izsniegto kredītu apjomu pārmaiņas ar IKP palielinājumu faktiskajās cenās, redzams, ka pagaidām tautsaimniecības izaugsme izteikto atpalielē no saistību palielinājuma tempiem arī absolūtā izteiksmē.

**1-4. tabula. Tautsaimniecības kreditēšanas raksturlielumi Latvijā
2000.-2003. gadā**

	2000.	2001.	2002.	2003.
Kredīti uzņēmumiem un privātpersonām, milj. Ls	914	1372	1874	2572
Attiecība pret IKP 2000. gada vidējās cenās	0,1951	0,2712	0,3479	0,4443
IKP faktiskajās cenās palielinājuma attiecība pret saistību palielinājumu		0,053	0,0390	-0,093
Vidējās svērtās gada procentu likmes latos izsniegtiem ilgtermiņa kredītiem	10,3%	10,4%	8,5%	7,5%
Vidējās svērtās gada procentu likmes latos izsniegtiem īstermiņa kredītiem	12,1%	10,8%	7,5%	5,4%
Latvijas Bankas refinansēšanas likme	3,5%	3,5%	3,0%	3,0%

Avots: CSP [2.]

Analizējot procentu likmju izmaiņas izsniegtiem kredītiem (1-1. tabula un 1-7. attēls), redzams, ka vidējo svērtā gada procentu likmju dinamika latos izsniegtiem ilgtermiņa un īstermiņa kredītiem, kā arī to savstarpējās attiecības būtiski atšķiras. Ir redzami trīs laika posmi, kas cieši saistīti ar patēriņa inflācijas attīstību valstī:

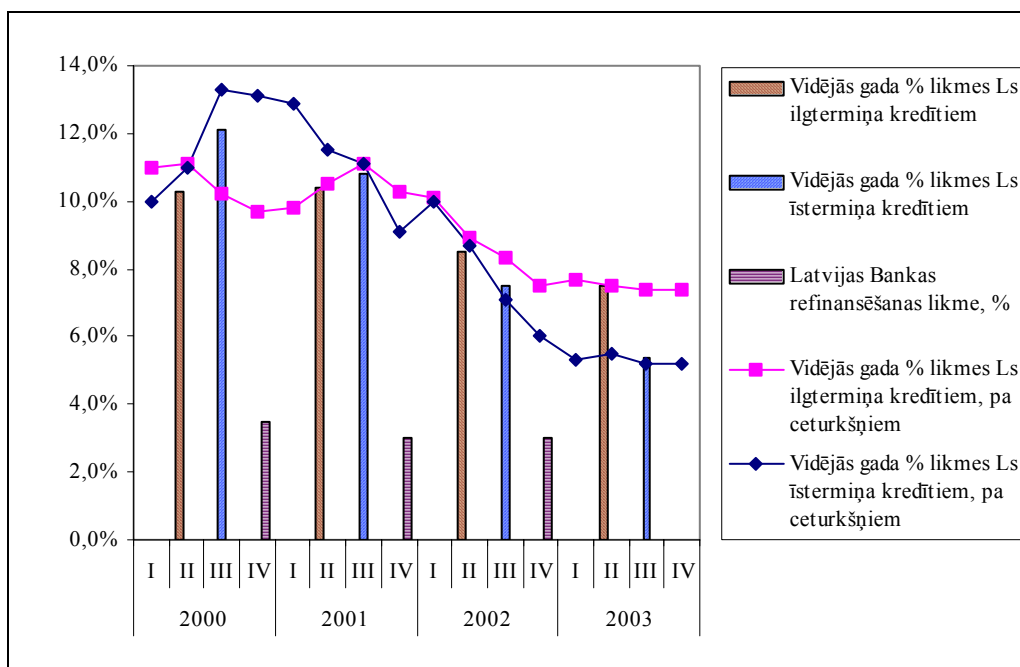
- 2000.-2001. gada pašā sākumā vidējās svērtās gada procentu likmes izsniegtiem ilgtermiņa kredītiem par 1% pārsniedza vidējās svērtās procentu likmes izsniegtiem īstermiņa kredītiem, 2000. gada otrajā ceturksnī abas procentu likmes izlīdzinājās, bet jau no 2000. gada trešā ceturkšņa un līdz 2001. gada trešajam ceturksnim procentu likmes īstermiņa kredītiem pastāvīgi pārsniedza procentu likmes ilgtermiņa kredītiem. Šī tendence ir pilnīgi pamatota, jo tā balstās uz inflācijas līmeni un tā dinamiku šajā laika posmā (1-6. attēls). 2000.-2001. gada vidējais gada inflācijas līmenis būtiski nemainījās un palika samērā augsts, bez tam ceturkšņu griezumā atšķiras gan patēriņa cenu pārmaiņu būtiskums, gan to tendences. Šajā situācijā īstermiņa kredīti ir riskantāki par ilgtermiņa kredītiem un līdz ar to jūtīgāk reaģē uz patēriņa cenu kustību;
- 2001. gada trešajā ceturksnī vidējās svērtās gada procentu likmes ilgtermiņa un īstermiņa kredītiem atkal izlīdzinājās, un līdz 2002. gada otrā ceturkšņa beigām tās bija līdzīgas. Šajā laika posmā sākās vidējā gada inflācijas līmeņa samazināšanās tendence;
- 2002. gada trešajā ceturksnī un līdz 2003. gada beigām vidējās svērtās gada procentu likmes ilgtermiņa kredītiem pastāvīgi pārsniedza procentu likmes īstermiņa kredītiem. Pamatojot šo tendenci, jāņem vērā, ka 2002. gadā notika vidējā gada inflācijas līmeņa samazināšanās līdz 1,9%. Šajā situācijā īstermiņa kredīti ir mazāk riskanti nekā ilgtermiņa kredīti. Latvijas Bankas refinansēšanas likme bija samazinājusies no 3,5% 2000.-2001. gadā līdz 3,0% 2002.-2003. gadā.

Apkopojot visus trīs apskatītos laika posmus, var secināt, ka notikuši abu vidējo svērto gada procentu likmju samazināšanās kopumā pozitīvi ietekmējusi ekonomisko aktivitāti.

Līdz ar ievērojamo kreditēšanas apjomu palielināšanos, 2000.-2003. gadā vidējās svērtās gada procentu likmes samazinājās ilgtermiņa kredītiem par 2,8 procenta punktiem (2000. gadā - 10,3% un 2003. gadā - 7,5%), bet īstermiņa kredītiem - par 6,7 procenta punktiem (2000. gadā - 12,1% un 2003. gadā - 5,4%).

Straujākā procentu likmes samazināšanās īstermiņa kredītiem, mūsdiā, ir tieši saistīta ar sasniegto valsts makroekonomiskajā stabilizācijā, kā arī ar kredītiestāžu mēģinājumiem maksimāli līdzsvarot piedāvājumu un reālo pieprasījumu kredītu tirgū.

1-7. attēls. Vidējo svērto kredītu procentu likmju izmaiņas Latvijā 2000.-2003. gadā

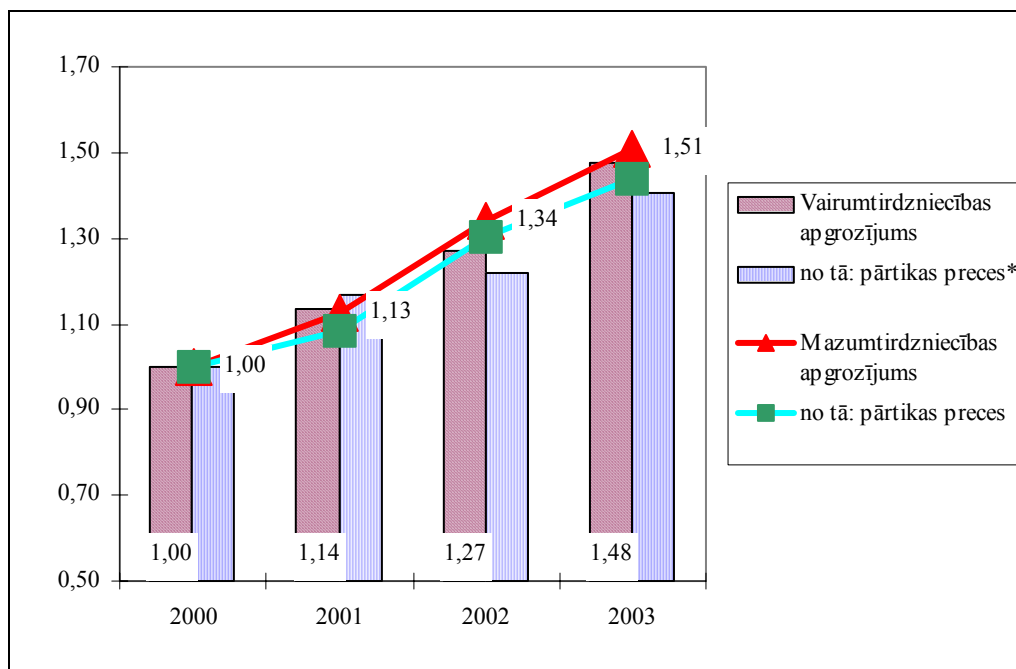
Avots: LVAEI pēc CSP datiem [., 3.]

1.5. Ārējā tirdzniecība un maksājumu bilance, iekšzemes tirdzniecība

Kaut 2000.-2003. gadā strauji attīstījās abas Latvijas ārējās tirdzniecības puses, importa apjomu pieauguma tempi joprojām pārsniedza eksporta apjomu pieauguma tempus, ārējās tirdzniecības negatīvais saldo ik gadu pat palielinājās: no Ls 802,6 milj.

2000. gadā līdz Ls 1338,6 milj. 2003. gadā. Šajā gadā arī bija vislielākais ārējās tirdzniecības negatīvā saldo pieaugums attiecībā pret iepriekšējo gadu - 23%, ko noteikti veicināja importa cenu pārmaiņas par 6,9% pret iepriekšējo gadu (1-8. attēls).

1-8. attēls. Iekšzemes tirdzniecības (tajā skaitā pārtikas preču) apgrozījuma dinamika 2000. - 2003. gadā (2000=1)

* ieskaitot alkoholiskos dzērienus, tabaku un tabakas izstrādājumus

Avots: LVAEI pēc CSP datiem [1; 2]

Lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozares ar savu attīstību šajā laika posmā gan nedaudz atvieglināja ārējās tirdzniecības relatīvo bilanci (1-5. tabula), tomēr faktiski šīs nozares produktu importa apjomu palielinājums joprojām bijis lielāks kā eksporta palielinājums, un iekšējo tirgu turpina papildināt importētie produkti. Nozares daļa kopējā importā joprojām ir augsta, un tā pārsniedz atbilstošo eksporta īpatsvaru 1,7 reizes.

Maksājumu bilances pamatrādītāju dinamiku tieši nosaka valsts ārējās tirdzniecības attīstības tendences. 2000.-2003. gada laika posmā maksājumu bilances tekošā konta negatīvo saldo noteica preču saldo, kas bija vienīgais negatīvais, pieaugot 2001. -2003. gadā no 14,8% līdz 19,3%. Pārējo tekošā konta posteņu (pakalpojumi, ienākumi un kārtējie pārvedumi) saldo bija pozitīvi (1-9. attēls).

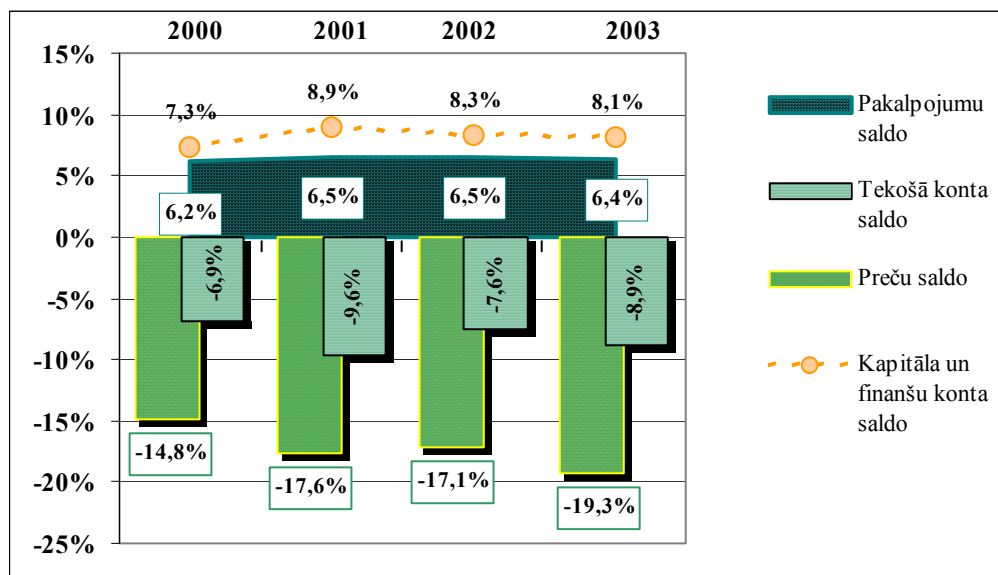
Tekošā konta negatīvo saldo daļēji kompensēja stabili pakalpojumu, ienākumu un kārtējo pārvedumu pozitīvie saldo, bet pārējo - kapitāla un finanšu konta pozitīvais saldo, kas arī veidoja vidēji 8,2% no IKP.

1-5. tabula. Lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības produktu vieta Latvijas ārējā tirdzniecībā 2000.-2003. gadā

		2000.	2001.	2002.	2003.
Eksports	milj. Ls	65.8	85.3	104.5	123.3
	% no kopējā	5.82	6.79	7.42	7.47
Imports	milj. Ls	245.5	282.7	334.9	377.6
	% no kopējā	12.69	12.84	13.41	12.63
Balance	milj. Ls	-179.7	-197.4	-230.4	-254.3
	% no kopējās	22.39	20.88	19.87	19.00

Avots: CSP [1; 2]

1-9. attēls. Maksājumu bilances pamatrādītāju dinamika 2000.-2003. gadā (% pret IKP)

Avots: LVAEI pēc CSP datiem [1; 2]

2002. gadā praktiski visās Centrālās Austrumeiropas valstīs tekošā konta saldo ir bijis negatīvs, izņemot Slovēniju (3. pielikums). Salīdzinājumā ar Baltijas valstīm Latvijas bija otrais rezultāts (Lietuvā - 5,3% un Igaunijā - 12,3%). Vērtējot eksporta - importa attiecību, patī tendence Centrālās un Austrumeiropas valstīs ir vienāda: imports pārsniedz eksportu, izņēmums ir Slovēnija. Tomēr Baltijas valstu grupā Latvijas ekonomiku raksturo zemākas konkurētspējas rādītājs - Igaunijā eksporta apjomi bija ~ 90% no importa apjomiem, bet Latvijā šis rādītājs bija vien 81,1%.

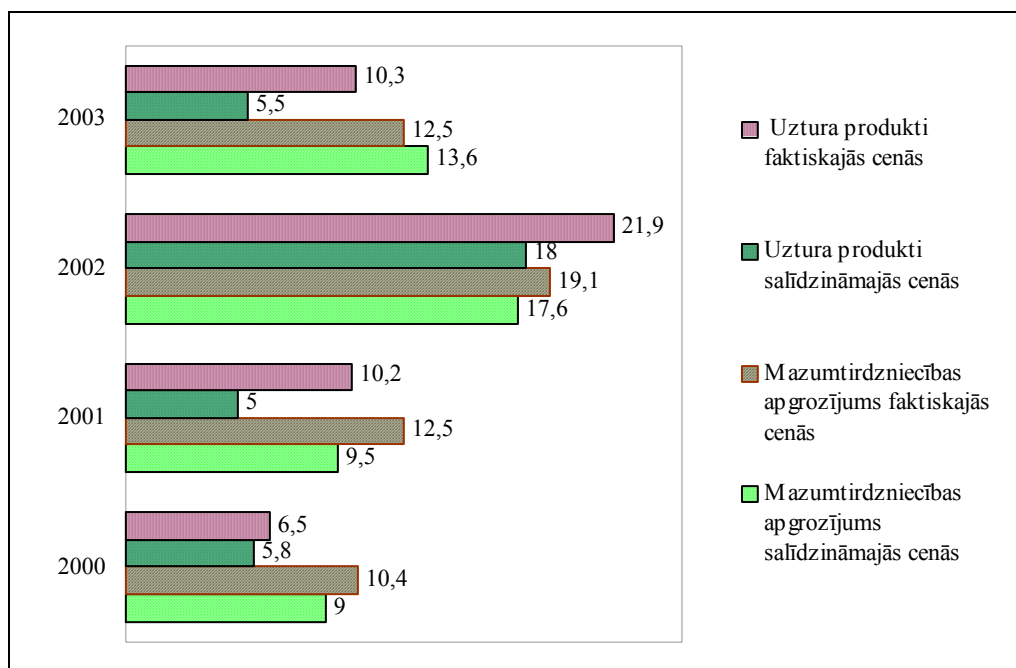
Iekšzemes tirdzniecība no 2000. gada līdz 2003. gadam Latvijā attīstījās ļoti strauji (1-8. attēls), vairumtirdzniecības kopējam apgrozījumam palielinoties par 48%.

Vidējais pieauguma temps sasniedza 14,2%. Pārtikas preču apgrozījuma pieauguma tempi ir bijuši tuvi, tomēr mazāki - 2000.-2003. gadā pārtikas preču apgrozījuma gada vidējais pieaugums bija 12,2%. Šis preču segments vairumtirdzniecībā veido aptuveni 20 %, 2003. gadā sasniedzot 21,4% no kopējā apgrozījuma, bet mazumtirdzniecībā tas pakāpeniski samazinājies no 37,7% līdz 36%.

Savukārt tikai aptuveni 1/3 no vairumtirdzniecībā pārdotajām precēm nonāk mazumtirdzniecībā [4.]. Pārējās 2/3 no vairumtirdzniecības apgrozījuma veidoja preču realizācija tieši ražotājiem, citiem vairumtirdzniecības un pārējiem starpniekiem iekšējā tirgū, kā arī vairumtirdzniecības eksports. Līdz ar to iegūtā samērā lielā iekšzemes tirdzniecības daļa Latvijas IKP 2003. gadā bija saistīta galvenokārt ar lielo vairumtirdzniecības uzņēmumu savstarpējo darījumu un sava eksporta īpatsvaru.

Mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās Latvijā četru gadu laikā ir pieaudzis 1,5 reizes, un tā gada vidējais pieauguma temps sastādījis 13,6% (2003. gada - 12,5%). Ievērojamākais pieaugums notika 2002. gadā (19,1%), bet 2003. gadā praktiski bija tas pats pieauguma temps, kā 2001. gadā (1-10. attēls). Šīs atšķirīgās dinamikas tendences, bez šaubām, ir tieši saistītas ar atbilstošām pārmaiņām makroekonomikā - kredītu un līzings tirgus attīstība, iedzīvotāju ienākumu pieaugums, kā arī pašas mazumtirdzniecības nozares paplašināšanās tempiem.

1-10. attēls. Mazumtirdzniecības un uztura produktu apgrozījuma pieauguma dinamika (% pret iepriekšējo gadu)

Avots: LVAEI pēc CSP datiem [2.; 3.]

2000.-2003. gada laika posmā **mazumtirdzniecības struktūrā** nenotika būtiskas pārmaiņas. Pārtikas produktu īpatsvars bija stabilizējies aptuveni 37% līmenī, no tā uztura produktu īpatsvars - 28% līmenī. Pārtikas produktu apgrozījuma gada vidējais pieauguma temps bija sasniedzis 8,1%, kas par 5,5 procentpunktiem ir mazāks nekā kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma temps.

1.6. Nodarbinātība un bezdarbs

Nodarbināto gada vidējais skaits visos darbības veidos pēdējo četrus gadus laikā ir pieaudzis par 7,8%, kas ir gandrīz trīs reizes mazāks nekā IKP izaugsmes temps (1-6. tabula).

1-6. tabula. Lauksaimniecībā un medniecībā nodarbināto gada vidējais skaits, tūkst. cilvēku

	2000.	2001.	2002.	2003.
Nodarbināto vidējais skaits visos darbības veidos	941	962	989	1014
Lauksaimniecībā un medniecībā nodarbinātie*	115	120	112	101
Lauksaimniecībā un medniecībā nodarbināto īpatsvars, %	12,22	12,47	11,32	9,92
Tautsaimnieciskās produktivitātes koeficients**	0,21	0,21	0,23	0,24

* Pēc CSP darbaspēka apsekojuma, kur ieskaitīti cilvēki, kam tā ir pamatnodarbošanās. 1. pielikumā uzrādītais skaits atšķiras, jo vērtēts pēc ieguldītā darba laika, pārrēķinot no gada darba vienībās.

** rēķināts kā nozares īpatsvara IKP attiecība pret īpatsvaru nodarbinātībā

Avots: LVAEI pēc CSP datiem [2..]

Šo savstarpēji saistīto rādītāju attīstības tendence Latvijas ekonomikā ir objektīva un pamatota, ievērojot tās līdzšinējo zemo produktivitātes un tehnoloģiskā nodrošinājuma līmeni. Pozitīvi novērtējot šo tendenci, var secināt, ka arī vismaz tuvākajos gados tā nemainīsies, tā kā ekonomikas konkurētspējas paaugstināšanai joprojām būs jāorientējas uz izaugsmi straujākā produktivitātes pieauguma virzienā.

Analizējot kopējā nodarbināto skaita struktūru pa tautsaimniecības nozarēm, var atzīmēt, ka laika posmā no 2000. līdz 2003. gadam visvairāk nodarbināto bija pakalpojumu sfērā, kā arī ieguves un apstrādes rūpniecībā. Šo tautsaimniecības nozaru īpatsvars kopējā nodarbināto skaitā stabilizējās un 2003. gadā veidoja attiecīgi 59,3% un 17,3%, un tas būtiski nav mainījies iepriekšējos trijos gados (1. un 4. pielikumi). Pēdējo trīs gadu laikā nodarbināto skaita pieauguma tendences ir raksturīgas arī mežsaimniecībai un būvniecībai. Tajā pašā laikā, lauksaimniecības un medniecības nozaru nodarbināto īpatsvars kopējā nodarbināto skaitā ik gadu samazinājās (no 2001. gada līdz 2003. gadam par 2,6 procentpunktiem) un 2003. gadā sasniedza 9,9%. Tiesa gan, dažādos avotos nodarbinātība lauksaimniecībā norādīta atšķirīgi. Šeit parādīts lauksaimniecībā strādājošo skaits, saskaņā ar darbaspēka apsekojuma datiem, kas uzskaita šai nozarei cilvēkus, kam tā ir pamatnodarbošanās. Savukārt 1. pielikumā

norādītais nozarē strādājošo skaits ir vērtēts pēc nostrādātā laika un pārrēķinot gada vidējā strādājošo skaitā.

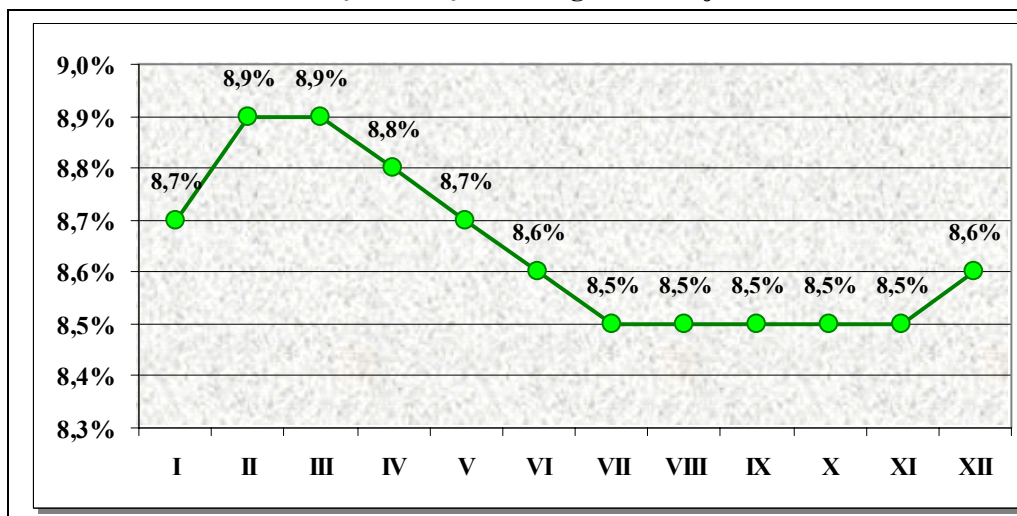
Novērtējot lauksaimniecības un medniecības tautsaimnieciskās produktivitātes koeficientu, no 1-6. tabulas ir redzams, ka tas nedaudz ir palielinājies un sasniedzis 2003. gadā 0,24. Tomēr šī koeficienta palielināšanos, mūsaprāt, nevar uzskatīt par vēlamās pozitīvās tendences sasniegšanu, jo tas liecina tikai par to, ka lauksaimniecības un medniecības produktu pieaugums bija samazinājies nedaudz lēnāk nekā nodarbināto skaits šajās nozarēs. Aprēķini parāda, ka 2003. gadā lauksaimniecības un medniecības produktivitātes līmenis salīdzinājumā ar kopējo tautsaimniecības produktivitāti bija apmēram 3 reizes mazāks.

Ievērtējot nozarē arī mežsaimniecībā un zvejniecībā nodarbinātos, 2002. gadā tās īpatsvars kopējā nodarbināto skaitā Latvijā bija sasniedzis 15,4% (3. pielikums). Tas ir tuvs Lietuvai (17,8%) un Polijai (19,3%), bet vairākas reizes lielāks nekā, piemēram, Čehijā (4,8%), Slovākijā un Ungārijā (6,2%), Igaunijā (6,9%). Tā kā tieši šajās valstīs ir sasniegts salīdzinoši augsts iepriekš minēto nozaru produktivitātes līmenis, ticamākais, ka Latvijai jārēķinās uz līdzīgu starpnozaru strukturālo pārmaiņu procesiem darbaspēka tirgū.

Darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā 2003. gadā bija 9,7%, kas ir par 2,3 procentpunktiem mazāk kā iepriekšējā gadā. Joprojām saglabājās relatīvi augsts tādu darba meklētāju īpatsvars (aptuveni 45%), kuri nevar atrast darbu vienu gadu un ilgāk. Salīdzinājumā ar Baltijas valstīm 2002. gadā Latvijai pēc šī rādītāja bija otrā pozīcija: Igaunijā - 10,3%, Latvijā - 12,0% un Lietuvā - 13,8% (3. pielikums). Lielāks darba meklētāju īpatsvars aktīvo iedzīvotāju skaitā bija Bulgārijā (18,1%), Slovākijā (18,6%) un Polijā (19,9%), bet ievērojami mazāks tādās valstīs, kā Čehijā (7,3%), Rumānijā (7,0%), Slovēnijā (6,0%) un Ungārijā (5,6%).

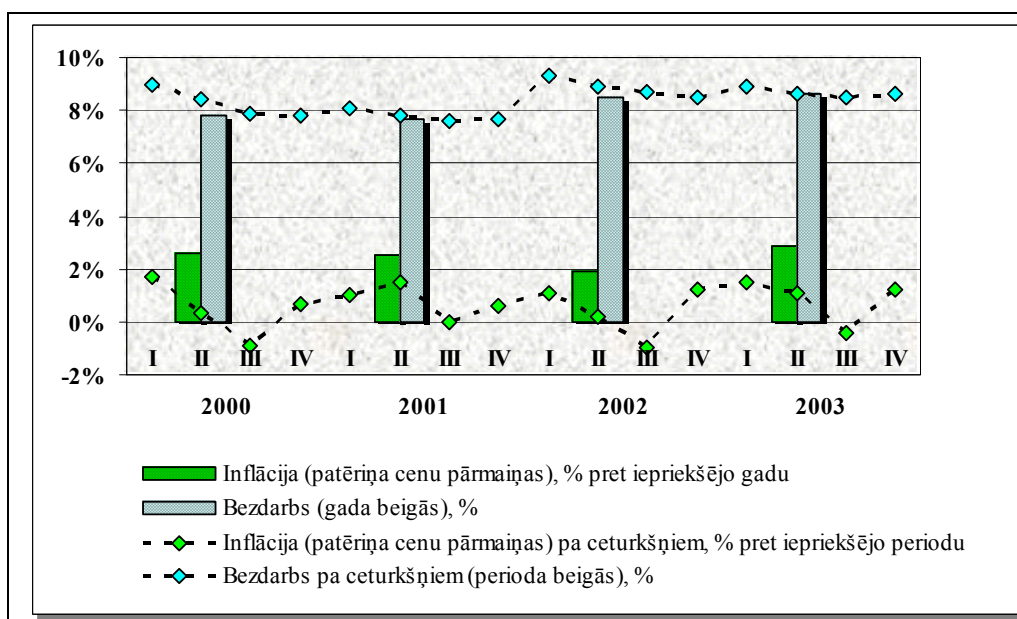
Bezdarba līmenis 2003. gadā svārstījās no 8,5 līdz 8,9%, praktiski nemainoties 2. pusgadā (1-11. attēls), un gadu pabeidzot ar 8,6%. 2000.-2001. gadā bezdarba līmenis (gada beigās) bija zemāks nekā pēdējos divos gados (1-12. attēls), bet bezdarba līmeņa izmaiņu tendences bija vienādas katrā gadā: gada sākumā bezdarbs palielinājās un līdz gada beigām notika pakāpeniskā tā samazināšanās. Vislielākās bezdarba līmeņa svārstības bija 2000. gadā (1,2 procentpunkti), kad Latvijas ekonomikas attīstība stabilizējās un darba tirgū diezgan intensīvi veidojās jaunas darba vietas, un 2002. gadā (0,8 procentpunkti), kad notika inflācijas līmeņa samazināšanās par 0,6 procentpunktiem. 2002. gada sākumā tika sasniegts pats lielākais bezdarba līmenis - 9,3%, kas pārsniedza 2001. gada rādītāju par 1,2 procentpunktiem. Analizējot bezdarba līmeņa palielināšanās iemeslus, var secināt, ka Latvijā faktiski darbojas divi galvenie nodarbinātību bremzējošie faktori. Viens no tiem ir saistīts ar strukturālā bezdarba palielināšanos, par ko liecina darba tirgus noslodzes koeficienta (bezdarbnieku skaits pret brīvo darba vietu skaitu) aprēķins [3].

1-11. attēls. Bezdarba līmeņa izmaiņas 2003. gadā Latvijā

Avots: LVAEI pēc CSP datiem [1.; 2.]

1-12. attēls. Inflācijas (% pret iepriekšējo gadu) un bezdarba līmeņa izmaiņas (perioda beigās), %

Avots: LVAEI pēc CSP datiem [1; 2]

2003. gadā viszemākais noslodzes koeficients bija kvalificētiem strādniekiem un amatniekiem, pakalpojumu un tirdzniecības darbiniekiem un speciālistiem - attiecīgi 7,8, 20,3 un 21, bet vislielākais noslodzes koeficients - kvalificēto lauksaimniecības,

zivsaimniecības pamatprofesiju pamatgrupā (180,8) un vienkāršo profesiju pamatgrupā (48,9). Otrais nodarbinātību bremzējošais faktors ir saistīts ar ļoti vāju darbaspēka ģeogrāfisko un sezonālo mobilitāti starp Latvijas reģioniem un atsevišķo reģionu ietvaros. To nosaka nepietiekama satiksmes infrastruktūra, salīdzinoši dārgie transporta pakalpojumi un praktiski bezalternatīvie sakaru pakalpojumi, kā arī mazattīstīta lētu dzīvojamo ēku celtniecība, mazattīstīts dzīvokļu tirgus Latvijas reģionos, augstas īres maksas, ievērojot samērā zemu iedzīvotāju pirktspējas līmeni.

1.7. Makroekonomiskās attīstības kopsakarību matemātiskā analīze

Nobeigumā līdz šim apskatīto makroekonomisko rādītāju statistisko analīzi papildināsim ar pāru korelācijas analīzi, kas veikta, izmantojot MS Excel sniegtās iespējas (8.pielikums), apstrādājot statistisko informāciju par 2000.-2003. gadiem ceturkšņu griezumā. Korelācijas diagrammu un korelācijas matricas analīze norāda, ka ir cieša pozitīva lineāra sakarība starp IKP faktiskajās cenās un mēneša vidējo bruto darba samaksu ($r = 0,984$), bet cieša negatīva lineāra sakarība - starp IKP faktiskajās cenās un vidējām svērtajām gada procentu likmēm latos ilgtermiņa un īstermiņa izsniegtajiem kredītiem ($r = -0,853$ un $r = -0,816$). Analogiskas korelatīvo sakarību tendences bija raksturīgas IKP salīdzināmajās cenās. Tas nozīmē, ka iepriekšējos četros gados Latvijas IKP dinamiku un atbilstošo augošo ekonomisko aktivitāti valstī galvenokārt ievērojami ietekmēja tieši šie trīs minētie faktori. Vidēji cieša negatīva lineāra sakarība tika iegūta starp IKP (gan faktiskajās, gan salīdzināmajās cenās) un reģistrēto bezdarbnieku skaitu ($r = -0,762$ un $r = -0,721$): palielinoties reģistrēto bezdarbnieku skaitam, IKP bija samazinājies. Zemie pozitīvie korelācijas koeficienti norāda uz vāju pozitīvu lineāru sakarību starp IKP un bezdarba līmeni (faktiskajās cenās - 0,132 un salīdzināmajās cenās - 0,285), kā arī uz to, ka inflācijas līmenis praktiski vispār neietekmēja IKP (gan faktiskajās, gan salīdzināmajās cenās) pieauguma izmaiņas: attiecīgi - 0,004 un 0,049. No tā var secināt, ka salīdzinoši augstie Latvijas ekonomikas attīstības rezultāti 2000.-2003. gada laika posmā bija saistīti pirmām kārtām ar tās mērķtiecīgo produktivitātes paaugstināšanu, kas kopumā ir vērtējams pozitīvi.

2. Sociāli ekonomiskā situācija Latvijas laukos

Neskatoties uz to, ka valsts institūcijas lauku attīstības jautājumiem pievērš arvien lielāku uzmanību, starp pilsētām un laukiem joprojām pastāv nozīmīgas reģionālās atšķirības gan sociāli demogrāfiskajos, gan ekonomiskajos aspektos.

2.1. Demogrāfiskā situācija

Pēc CSP datiem [1.] pastāvīgo iedzīvotāju kopējais skaits Latvijas lauku teritorijā turpināja samazināties un 2003. gada sākumā sasniedza 751 027. Tas ir 32,2 % no iedzīvotāju kopskaita valstī un ir par 0,4 % mazāk nekā iepriekšējā gadā (753 782 iedzīvotāji). Atzīmēsim, ka lauku iedzīvotāju skaita īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā valstī kopš 1991. gada pastāvīgi pieaug un, salīdzinot ar 1991. gadu, pērn tas ir pieaudzis par 1,3 procentpunktu. Pilsētu iedzīvotāju skaits gan ir samazinājies vairāk – par 0,7 %, salīdzinot ar 2002. gadu. Iedzīvotāju blīvums vidēji valstī turpināja samazināties, un 2003. gada sākumā tas sasniedza 36,1 iedz./km² (2002. gada sākumā tas bija 36,3 iedz./km²).

Kaut gan demogrāfiskās slodzes līmenis valstī kopumā pastāvīgi samazinās un 2003. gadā sākumā iedzīvotāju skaits līdz un virs darbības vecuma uz 1000 darbības vecuma iedzīvotājiem bija 603 (par 14% mazāk kā 2000. gadā), demogrāfiskās slodzes līmenis laukos joprojām paliek visaugstākais (659) salīdzinājumā ar attiecīgo rādītāju pilsētās (577) un vidējo rādītāju valstī. [1.]

Rādītājs *Iedzīvotāju sadalījums pa vecuma grupām* raksturo Latvijas demogrāfisko situāciju kā negatīvu - ierobežojošu demogrāfiskajā atražošanā. Gan vidēji valstī, gan pilsētās, gan laukos virs darbības vecuma iedzīvotāju skaits salīdzinājumā ar zem darbības vecuma iedzīvotāju skaitu ir ļoti augsts, īpaši pilsētās, kur minēto vecumu grupu iedzīvotāju īpatsvari attiecīgi ir 22% un 14,6% (2-1. tabula). Sakarā ar līdz darbības vecuma iedzīvotāju pakāpenisko pāriešanu darbības vecuma grupā, bet darbības vecuma cilvēku pāriešanu virs darbības vecuma iedzīvotāju grupā, kā arī ievērojot līdz šim negatīvo dabisko kustību un migrāciju, šis pārsvars turpina ar katru gadu pieaugt (2000. gadā attiecīgie īpatsvari bija 22,8% un 16,3%).

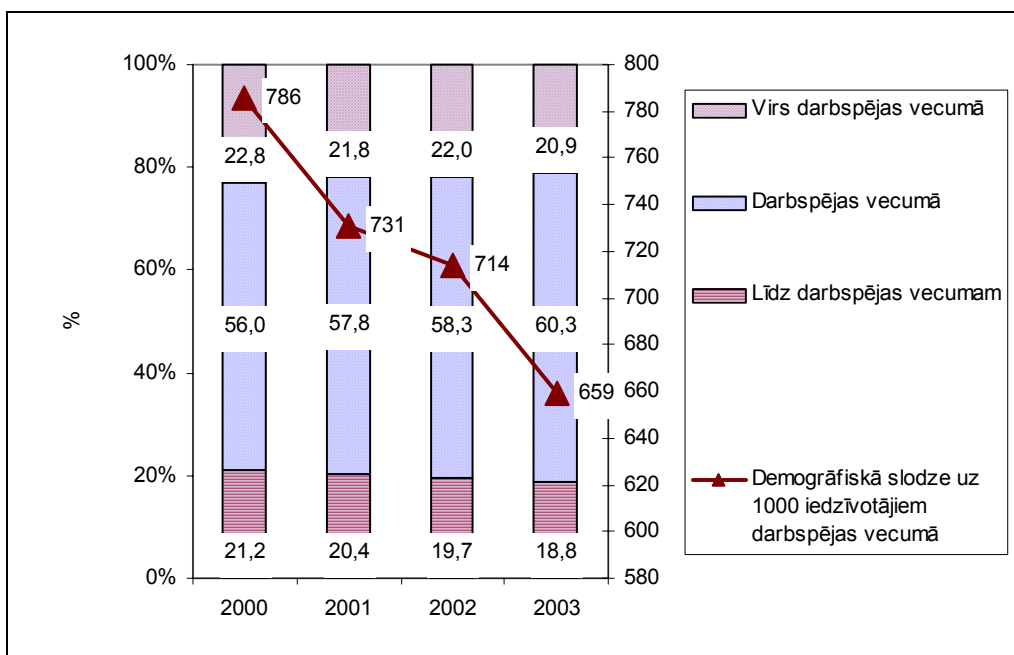
Saskaņā ar statistikas datiem, mazāk negatīva demogrāfiskas atražošanās situācija ir novērojama lauku teritorijā, kur iespējami pozitīvas tendences var nodrošināt salīdzinoši augstāks oficiāli reģistrēto līdz darbības vecumam iedzīvotāju skaits (18,8 %). Tomēr arī šeit virs darbības vecuma iedzīvotāju grupas pārsvars pār līdz darbības vecuma iedzīvotāju grupu, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, turpina palielināties (sk. 2-1. attēlu).

2-1. tabula. Iedzīvotāju galvenās vecuma grupas un demogrāfiskās slodzes līmenis 2003. gada sākumā, %

	Līdz darbības vecumam	Darbības vecumā	Virs darbības vecumā	Demogrāfiskā slodze uz 1000 iedzīvotājiem darbības vecumā
Laukos	18,8	60,3	20,9	659
Pilsētās	14,6	63,4	22,0	577
Latvija	16,0	62,4	21,6	603

Avots: CSP, Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2003

2-1. attēls. Galveno vecuma grupu iedzīvotāju skaita īpatsvari un demogrāfiskās slodzes līmenis laukos 2000.-2003. gadā

Avots: CSP, Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2000., 2001., 2002., 2003.

2.2. Nodarbinātība

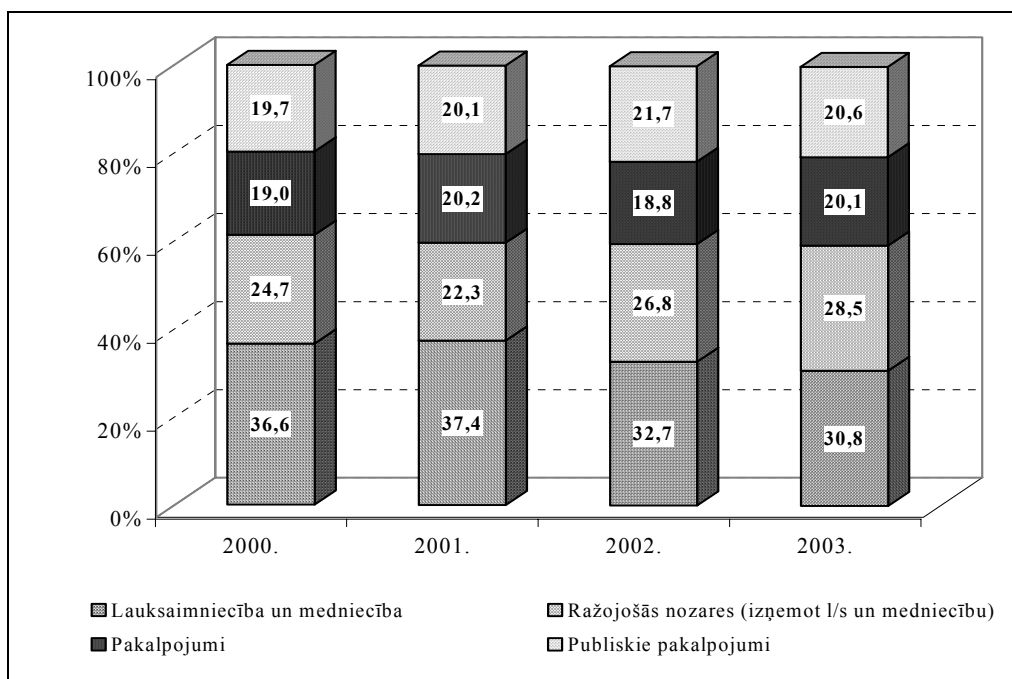
2.2.1. Nodarbinātības struktūra

Saskaņā ar CSP datiem, pēdējo triju gadu laikā lauksaimniecībā, medicīnā un mežsaimniecībā nodarbināto skaits lauku teritorijās samazinājies no 127,1 tūkstošiem līdz 112,4 tūkstošiem cilvēku. Tādējādi samazinājās arī šajā apvienotajā nozarē

strādājošo īpatsvars Latvijas laukos un 2003. gadā šis rādītājs sasniedza tikai 37,2%, kas ir gandrīz par 6 procentpunktiem mazāk nekā 2001. gadā.

Vienlaicīgi ar lauksaimniecības lomas nozīmes pakāpenisko samazināšanu kopējā nodarbinātībā laukos, ir palielinājies nodarbināto skaits citās nozarēs. Pēdējo triju gadu laikā pastāvīgi palielinājās nodarbināto skaits ražojošās nozarēs – 2003. gadā šajās nozarēs bija nodarbināti par 30,5% vairāk lauku iedzīvotāju, nekā 2001. gadā. Savukārt pakalpojumu sfēra (gan privātie, gan publiskie pakalpojumi) attīstījās diezgan nevienmērīgi un, kā redzams no 2-2. attēla, nodarbināto skaits šajā sfērā katru gadu svārstījies. Taču, salīdzinot ar 2000. gadu, arī pakalpojumu sfērā nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars 2003. gadā ir nedaudz pieaudzis (privātie pakalpojumi – par 1,1 procentpunktu, publiskie pakalpojumi – par 0,9 procentpunktiem).

2-2. attēls. Nodarbināto struktūra pēc darbības veidiem laukos 2000.-2003. gadā, %

Avots: Pēc CSP datiem

2.2.2. Nodarbinātības raksturs

Pēc CSP datiem laukos nepilnu darba laiku nodarbināto personu kopējais īpatsvars turpina samazināties, un pēdējo trīs gadu laikā tas mainījies no 18% līdz 14,4%. Pretēja tendence ir novērojama pilsētās, kur minētais rādītājs ik gadu pieaug par aptuveni 1 procentpunktu, 2003. gadā sasniedzot 8,5%. Īpaši pozitīvi ir novērtējams nepilna darba laika nodarbināto *neapmaksāto* ģimenes locekļu skaita būtisks

samazinājums lauku teritorijās, kas trijos gados ir samazinājies gandrīz par 40%, kas, savukārt, izraisīja arī šīs grupas nodarbināto īpatsvara samazināšanos par 10 procentu punktiem (sk. 2-2. tabula).

Šajā tabulā sniegta detalizēta informācija par nodarbināto iedzīvotāju struktūru un tās izmaiņām atkarībā no nodarbinātības statusa Latvijas laukos un pilsētās laikā posmā no 2001. līdz 2003. gadam, iedzīvotāju sadalījumu pēc nodarbinātības statusa. Tā parāda, ka lauku iedzīvotāju grupā salīdzinoši vairāk nekā pilsētās ir pašnodarbinātie un nepilnu darba laiku strādājošie.

2-2. tabula. Nodarbināto iedzīvotāju sadalījums pēc nodarbinātības statusa 2001.-2003. gadā, %

Gads	Nodarbinātības statuss	Pilsētās		Laukos	
		Pilns darba laiks	Nepilns darba laiks	Pilns darba laiks	Nepilns darba laiks
2001.	Darba ņēmēji	93,7	84,5	74,8	31,3
	Darba devēji	4,4	1,4	4,6	3,2
	Pašnodarbinātie	1,7	11,7	11,7	26,3
	Neapmaksātie ģimenes locekļi	0,2	2,6	8,7	39,2
	Kopā, tūkst. cilv.	620,7	42,7	243,2	53,4
2002.	Darba ņēmēji	93,7	79,1	78,6	32,4
	Darba devēji	3,6	2,4	2,6	2,6
	Pašnodarbinātie	2,4	13,9	10,3	27,9
	Neapmaksātie ģimenes locekļi	0,3	4,6	8,4	37,0
	Kopā, tūkst. cilv.	635,1	51,5	256,8	45,6
2003.	Darba ņēmēji	94,0	80,9	79,6	35,5
	Darba devēji	3,5	2,2	2,9	1,8
	Pašnodarbinātie	2,3	14,4	9,2	33,1
	Neapmaksātie ģimenes locekļi	0,2	2,5	8,3	29,5
	Kopā, tūkst. cilv.	644,7	59,6	258,9	43,6

Avots: Pēc CSP datiem

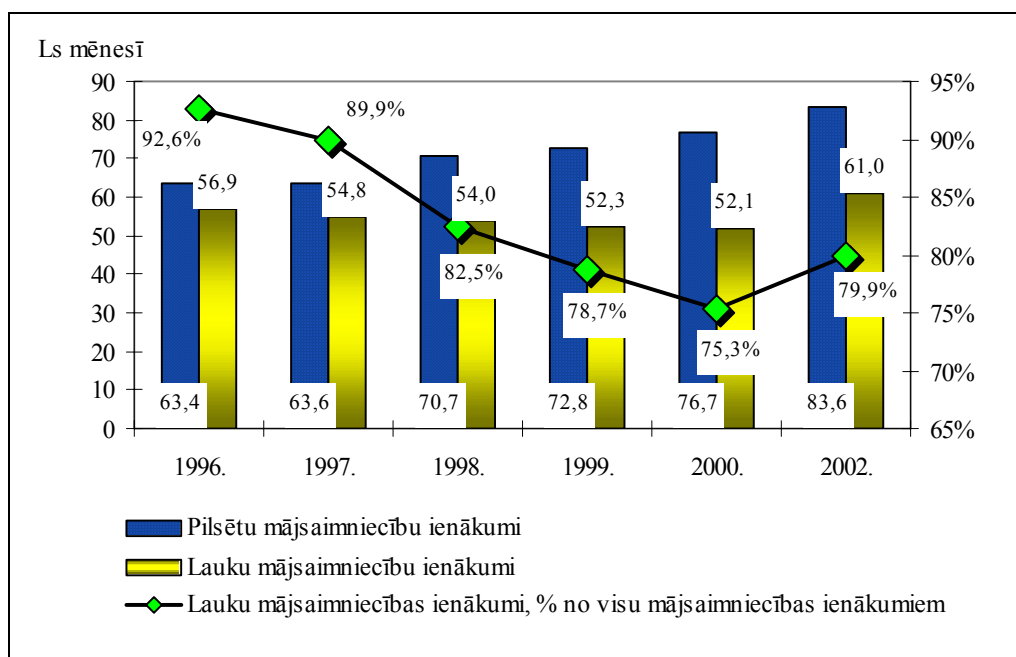
2.3. Ienākumu līmenis un labklājība

Saskaņā ar CSP Mājsaimniecību budžeta datiem [7.] pilsētās mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi turpināja pieaugt, un 2002 gadā vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli tie sasniedza Ls 87,61 mēnesī, kas ir par 14,2% vairāk nekā 2000. gadā (nav iespējas salīdzināt ar 2001. gadu, jo par šo gadu mājsaimniecības budžets netika publicēts). Ir pozitīvi vērtējams, ka lauku mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi

beidzot pieauguši straujāk nekā pilsētu mājsaimniecību ienākumi – par 22,6% pret 2000. gadu un sasnieguši Ls 63,93 mēnesī. Turklāt lauku mājsaimniecību ienākumu pieauguma temps pārsteidza patēriņa cenu izmaiņas 2002. gadā, kas nozīmē, ka reāli lauku iedzīvotāju ienākumi (2000. gada salīdzināmās cenās) arī ir būtiski pieauguši (par 17,1% pret 2000. gadu). Tomēr vēl joprojām saglabājas būtiska atpalicība.

Lai raksturotu reālo ienākumu dinamiku, nominālie ienākumi ir koriģēti, ņemot vērā inflācijas līmeni, un pārrēķināti 2000. gada cenās (2-3. attēls).

2-3. attēls. Lauku un pilsētu mājsaimniecību ienākumu dinamika 1996.-2002. g. (kopā vērtības izteiksmē un procentos) 2000. gada cenās

Avots: CSP Mājsaimniecību budžeti []

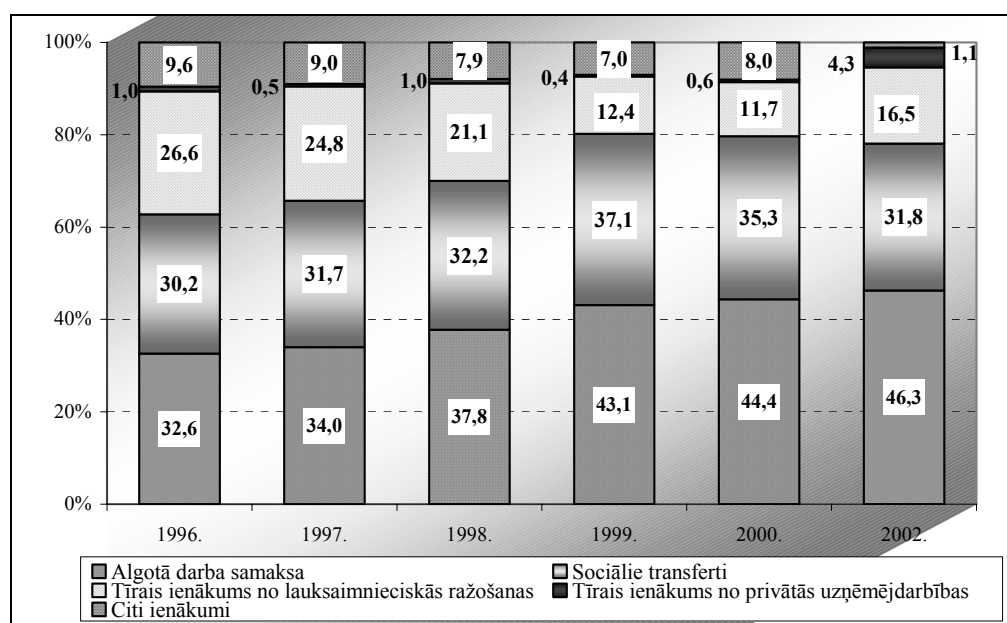
Tādējādi redzams, ka reālie pilsētu iedzīvotāju ienākumi ir pastāvīgi auguši – laika posmā no 1996.–2002. gadam tie ir palielinājušies par 31,9%. Savukārt lauku iedzīvotāju ienākumi no 1996. līdz 2000. gadam ir samazinājušies par Ls 4,8 vai par 8,4% un tikai 2002. gadā to attīstībā iezīmējās pozitīvā tendence.

Tomēr starpība starp lauku un pilsētu mājsaimniecību rīcībā esošiem gan faktiskajiem, gan reāliem ienākumiem joprojām ir liela - 2002. gadā tā bija attiecīgi Ls 23,7 un Ls 22,6. Kā redzams no 2-3. attēla, lauku mājsaimniecību ienākumi 1996. gadā bija gandrīz 93% līmenī no visu mājsaimniecību ienākumiem, bet līdz 2000. gadam šis rādītājs samazinājās par 17 procentu punktiem un, tikai pateicoties lauku mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu straujam pieaugumam 2002. gadā, šī rādītāja lejupslīdoša attīstības tendence tika pārtraukta.

Lauku mājsaimniecību ienākumu struktūrā turpināja palielināties algotā darba samaksas īpatsvars, kas laika posmā no 1996. līdz 2002. gadam ir pieaudzis par 13,7 procentpunktiem un sasniedza 46,3% (2-4. attēls). Saskaņā ar CSP Mājsaimniecību budžetu datiem, 2002. gadā tika pārtraukta sociālo transfertu īpatsvara augošā tendence: minētā rādītāja īpatsvars samazinājās par 3,5 procentu punktiem, salīdzinot ar 2000. gadu. Savukārt, 2002. gadā diezgan būtiski palielinājās ienākumu īpatsvars no lauksaimnieciskās ražošanas un privātās uzņēmējdarbības, kas liecina par to, ka lauksaimnieciskai ražošanai joprojām ir svarīga nozīme lauku ekonomikā un arī par to, ka lauku teritorijās pakāpeniski sāk attīstīties uzņēmējdarbība (2000. gadā ienākumu no uzņēmējdarbības īpatsvars bija 0,6%, bet 2002. gadā - jau 4,3%).

Arī lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējā neto alga 2002. gadā pieauga daudz straujāk nekā iepriekšējos gados un sasniedza Ls 98, kas ir par 11,4% vairāk nekā 2001. gadā un par 15,3% vairāk nekā 2000. gadā. 2003. gadā šis rādītājs sasniedza jau Ls 112. Tomēr joprojām tā ir viena no zemākajām un ir tikai 79 % no vidējās strādājošo mēneša neto darba samaksas valstī.

2-4. attēls. Lauku mājsaimniecību ienākumu struktūra 1996.-2002. gadā

Avots: CSP Mājsaimniecību budžeti []

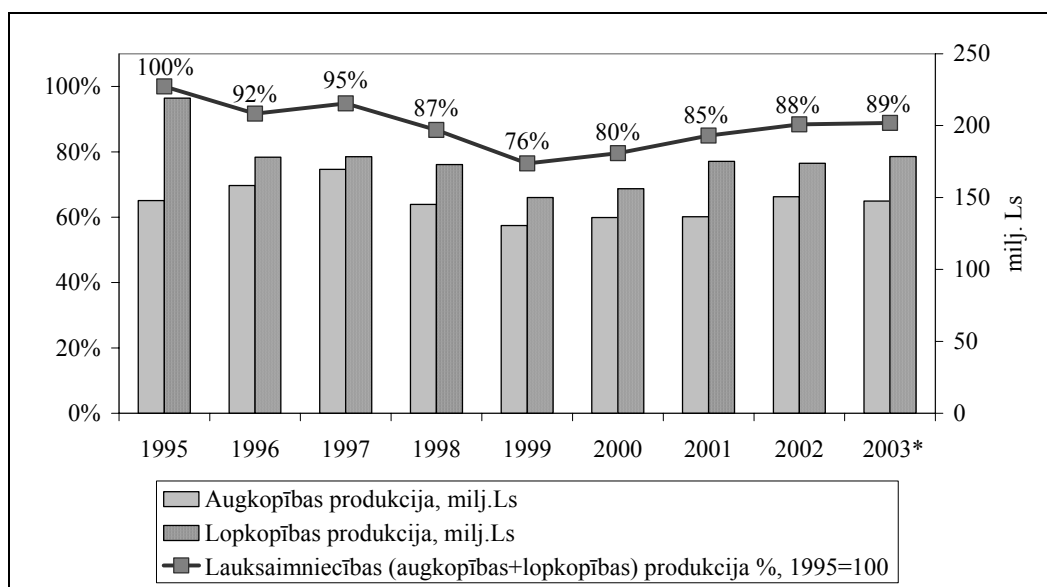
Ar lauksaimniecību nesaistītās uzņēmējdarbības aktivitātes lauku teritorijā turpina attīstīties nevienmērīgi un lielākā ekonomiski aktīvo uzņēmumu daļa ir koncentrēta Latvijas lielākajās pilsētās.

3. Ražošanas un cenas lauksaimniecībā

3.1. Lauksaimniecības produkcijas ražošanas attīstība

2003. gadā lauksaimniecības produkcijas vērtība **salīdzināmajās 2000. gada cenās** palielinājās par 0,5%, salīdzinot ar 2002. gadu. Tas ir aptuveni 89% no 1995. gada līmeņa (3-1. attēls) jeb Ls 326,1 milj. Saražotās produkcijas vērtības zemākais rādītājs ir fiksēts 1999. gadā, bet turpmākajos gados produkcijas kopējā vērtība stabili pieaug. Augkopības produkcijas vērtība, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājusies par 2%, bet lopkopības produkcijas vērtība palielinājās par 2,7%.

3-1. attēls. Ražošanas dinamika lauksaimniecībā 1995.-2003. g. (2000. g. cenās)

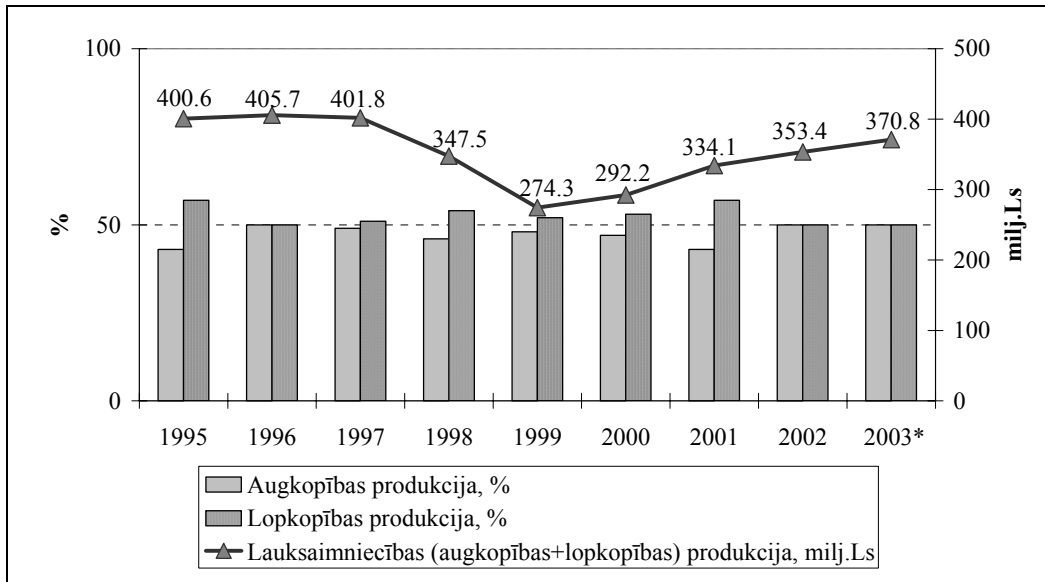
Avots: LVAEI pēc LEK aprēķiniem;

Faktiskajās cenās, salīdzinot ar 2002. gadu, 2003. gadā saražotās lauksaimniecības kopējās produkcijas vērtība palielinājusies par aptuveni Ls 17,4 milj. jeb par 5% (3-2. attēls). Tā ietver augkopības un lopkopības bruto produkcijas izlaides vērtību, kas novērtēta bāzes cenās. Kopš 1999. gada arī šim rādītājam ir stabila pieauguma tendence, tomēr 2003. gadā tas joprojām sasniedza tikai 92,6% no 1995. gada līmeņa.

Saražotās kopējās produkcijas vērtība augkopībā palielinājusies par 7,3% jeb Ls 12,7 milj., bet lopkopībā - par 2,7% jeb Ls 4,8 milj. Augkopības un lopkopības

produkcijas īpatsvars, līdzīgi kā iepriekšējā gadā, katrs veidoja 50% no kopējās produkcijas vērtības.

3-2. attēls. Augkopības un lopkopības produkcijas vērtība (milj. Ls) un īpatsvars lauksaimnieciskās ražošanas struktūrā (%) 1995.-2003. g. (faktiskajās cenās)

Avots: LVAEI pēc CSP datiem un LEK aprēķiniem; * - prognoze

3.1.1. Augkopība

Kopējai augkopības kultūru sējumu platībai ir tendence pakāpeniski samazināties. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kurā apsētās platības bija nedaudz palielinājušās, 2003. gadā atkal bija novērojams platību samazinājums par 26,6 tūkst.ha jeb aptuveni par 3%, bet, salīdzinot ar 1999. gadu – par 6,7% (3-1. tabula). 2003. gadā lauksaimniecības kultūru sējumu kopplatība bija 851,1 tūkst.ha.

Augkopības produkcijas kopējā vērtība faktiskajās cenās pastāvīgi pieaug, turklāt 2003. gadā pieaugums noticis arī uz augkopības subsīdiju rēķina, kas palielinājušās 2,2 reizes. Rēķinot vidējo augkopības produkcijas vērtību uz 1 ha sējplatības, tā sasniedza Ls 219,7, kas attiecībā pret iepriekšējo gadu veido pieaugumu par 12% un ir saistīta arī ar kopējo cenu kāpumu augkopības produkcijai. Cenu kāpumu savukārt izraisīja nepietiekamais augkopības un, it īpaši, graudkopības produktu piedāvājums, jo nelabvēlīgo laika apstākļu dēļ (sausums vasaras sākumā un lietavas ražas novākšanas laikā) samazinājās ražība un arī kopražā.

Par saražotās augkopības produkcijas struktūras izmaiņām liecina tās vērtības salīdzināmajās cenās uz vienu hektāru – pārmaiņu salīdzinājums ar vērtībām faktiskajās

cenās. Tā kā šajā rādītājā ir izslēgta cenu izmaiņu ietekme, tad jāsecina, ka platības ir tikušas vairāk apsētas ar ražīgākām un konkurētspējīgākām kultūrām.

3-1. tabula. Augkopības produkcijas ražošanas platība, kopražā un tās vērtība 1999.-2003. gadā

	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2003./ 2002., %
Sējumu platība, tūkst. ha						
Kopā, t.sk.	912,3	881,1	869,8	887,7	851,1	95,9
- graudaugi	415,6	420,0	443,7	415,0	428,5	103,3
- pākšaugi	2,5	2,1	3,2	2,5	2,9	115,8
- rapši	6,5	6,9	8,4	18,4	25,9	141,1
- cukurbietes	15,5	12,7	14,1	15,9	14,4	90,3
- kartupeļi	50,1	51,3	55,1	53,6	54,6	101,8
Kopražā, tūkst. T						
- graudaugi	783,4	923,6	924,0	1028,5	932,4	90,7
- pākšaugi	3,6	3,9	4,0	4,2	5,0	117,8
- rapši	11,7	10,0	13,0	32,7	37,4	114,3
- cukurbietes	451,5	407,7	491,2	622,3	532,4	85,6
- kartupeļi	795,5	747,1	615,3	768,4	739,0	96,2
Augkopības produkcijas vērtība, milj. Ls						
kopā faktiskajās (bāzes) cenās	132,6	136,2	145,5	174,3	187,0	107,3
kopā faktiskajās cenās*	129,4	132,2	140,2	169,1	175,5	103,8
subsīdijas augkopībā faktiskajās cenās	3,2	4,0	5,3	5,2	11,4	220,5
kopā 2000. g. (bāzes) cenās, t.sk.	130,5	136,2	136,7	150,6	147,6	98,0
subsīdijas augkopībā 2000. gada cenās	3,8	4,0	4,0	4,4	4,3	98,5
kopā 2000. g. cenās*, t.sk.	126,7	132,2	132,7	146,3	143,3	98,0
- graudaugi*	46,0	54,2	54,6	60,5	54,7	90,5
- cukurbietes*	9,4	8,5	10,2	12,9	11,1	85,5
- kartupeļi*	25,1	23,6	19,4	24,3	23,3	96,2
Augkopības produkcijas vērtība, Ls uz ha sējplatības						
- faktiskajās cenās	145,3	154,5	167,2	196,4	219,7	111,9
- 2000. g. cenās	143,1	154,5	157,1	169,7	173,4	102,2

Avots: LVAEI pēc CSP datiem un LEK aprēķina; * - bez produktu subsīdijām

Arī vērtējot atsevišķu augkopības produktu ražošanu 2003. gadā, jāsecina, ka kopējās sējumu platības samazinājums ir noticis pārsvarā uz maznozīmīgu kultūru platību rēķina. Graudaugu platības, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir palielinājušās par 3,3%, rapšu platības ir ievērojami palielinājušās - par 41,1%, kaut arī augšanas temps, salīdzinot ar 2002. gadu, ir samazinājies, - kartupeļi ir iestādīti 54,6 tūkst.ha lielā platībā, kas par 1,8% pārsniedz 2002. gada līmeni, bet platību samazinājums par 9,7% ir vērojams cukurbietēm.

Nelielais stādījumu platības pieaugums kartupeļiem nelabvēlīgo laika apstākļu dēļ nav palielinājis kartupeļu kopražu, kas tāpat kā tās vērtība salīdzināmajās cenās ir samazinājusies par 3,8%. Cukurbiešu kopražas samazinājums 2003. gadā ir 14,4%, savukārt rapšu kopražs, ņemot vērā būtisko platību palielinājumu, ir pieaugusi par 14,3%. Pēdējos piecos gados tiek mērķtiecīgi attīstīta rapšu audzēšana, jo rapšu sēklām ir stabils pieprasījums arī ārējā tirgū, kurā tās iespējams realizēt par pasaules līmeņa cenu. 2003. gadā saražoto rapša sēklu apjoms vairāk nekā 3 reizes pārsniedza 1999. gada līmeni.

Graudkopība. 2003. gadā kopējā graudaugu sējumu platība palielinājās par 13,5 tūkst.ha, pateicoties ziemāju platību pieaugumam par 9%, bet graudaugu kopražs samazinājās par 96,1 tūkst. t jeb 9,3%. 2003. gada ražai iesēto ziemāju kopražs samazinājās par 12,7%, jo to sēšanas laikā bija ziemāju attīstībai nelabvēlīgi laika apstākļi – sausums, un, ņemot vērā iepriekšējā gada rekorda ražību, kopražas samazinājums bija vēl lielāks. Ziemas kviešu kopražs samazinājās par 11,2%, rudzu – par 13,7%, tritikāles – par 19,3%).

Vasarāju kultūru sējumu kopējā platība nemainījās un palika aptuveni 2002. gada līmenī, bet kopražai kopumā bija kritums par 24,5 tūkst. t jeb 5,3%. Sējumu platība ievērojami mainījās tikai griķiem – tā samazinājās par 38,1%, tādēļ arī griķu kopražs saruka par 34,9%. Tas ir izskaidrojams ar griķu cenas pēkšņu pazemināšanos 2002. gadā, tādēļ zemnieki 2003. gadā vairs nebija ekonomiski ieinteresēti audzēt šo kultūru. Vasaras kviešu kopražs samazinājās par 4,6%, bet vasaras miežu – par 4,8%.

Ņemot vērā to, ka labības ražošana Latvijā faktiski ir sasniegusi pilnu pašapgādes līmeni ar vietējiem pārtikas graudiem un eksporta iespējas Latvijā ražotiem pārtikas graudiem ir ierobežotas, jo to cena nenodrošina konkurences priekšrocības, salīdzinot ar pasaules cenām, tad ražošanas apjomu pieaugums būtu pamatots galvenokārt lopbarības graudiem ar nosacījumu, ka lopkopības produktu (it sevišķi cūkgaļas un putnu gaļas) ražošana būtiski pieaugs. Savukārt to stimulētu lopbarības graudu cenas kritums.

2003. gadā labību vidējā ražība ir samazinājusies par 3 cnt/ha (ziemājiem – par 6,3 cnt/ha, vasarājiem – par 0,8 cnt/ha) (3-2. tabula). 2003. gada nelabvēlīgo laika apstākļu dēļ iznīka vai palika nenovākti 40,9 tūkst.ha graudaugu sējumu jeb 9,6% no iesētajām platībām.

2003. gadā, salīdzinot ar 2002. gadu, par 9,7% samazinājās **cukurbiešu** sējumu platība, bet cukurbiešu kopražs ir sarukusi par 89,9 tūkst. t jeb 14,5%. Par 21 cnt/ha ir samazinājusies cukurbiešu vidējā ražība.

Sējumu platību samazinājumu 2003. gadā noteica cukurbiešu audzētāju noslēgtie līgumi ar cukurfabrikām par noteiktu cukurbiešu piegādes apjomu cukura kvotas saražošanai.

3-2. tabula. Galveno augkopības kultūru vidējā ražība 1999.-2003. gadā, cnt/ha

Kultūra	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2003./2002.,%
Kvieši	24,1	27,0	27,9	35,4	28,5	82,4
Rudzi	18,8	20,2	19,2	24,0	19,8	82,5
Mieži	15,8	19,4	17,7	19,2	18,6	97,0
Auzas	14,0	17,5	14,9	16,9	15,9	94,1
Labība vidēji	18,2	22,0	21,0	24,8	21,8	88,0
Pākšaugi	14,4	18,7	12,5	16,6	17,1	103,0
Rapši	18,0	14,6	15,4	17,8	14,4	80,9
Cukurbietes	291,0	321,0	349,0	391,0	370,0	94,6
Kartupeļi	159,0	146,0	112,0	143,0	135,0	94,4
Atklātā lauka dārzeņi	126,0	107,0	111,0	108,0	140,0	129,6
Augļi un dārza ogas	37,0	39,3	37,7	48,1	35,5	73,8

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

2003. gadā A kvota jeb pamatkvota cukura ražošanai tika noteikta 62 tūkst. t (pārreķinot cukurā), kas ir vienāda ar 2002. gadam noteikto A kvotu (3-3. tabula), savukārt B kvota jeb papildus ražošanas kvota gan 2003., gan 2002. gadā bija 4 tūkst. t. Kvotas tika ieviestas, lai novērstu cukura pārprodukciju. Turklāt kopš 1999. gada cukurs tiek ražots tikai no vietējām cukurbietēm, neizmantojot jēlcukuru, lai nodrošinātu produkcijas realizācijas iespējas Latvijas cukurbiešu audzētājiem. 2002. gadā un 2003. gadā, palielinoties cukura saturam cukurbietēs (2003. gadā – 14,1%), tika saražots ievērojams daudzums virs kvotas C cukura, kuru ir obligāti jāeksportē.

3-3. tabula. Cukura ražošanas apjomi Latvijā no 2000. līdz 2003. gadam (tūkst. t) un vidējais cukura saturs cukurbietēs (%)

Cukura ražošanas rādītāji, tūkst. t	2000.	2001.	2002.	2003.
Saražotā cukura kopapjoms	62,8	56	76,9	74,9
A kvota	62,8	56	62	62
B kvota	0	0	4	4
C virskvota	0	0	10,9	8,9
Vidējais cukura saturs cukurbietēs*, %	15,4%	11,4%	12,4%	14,1%

Avots: ZM un CSP; * - LVAEI aprēķins, izmantojot datus par saražoto cukuru un cukurbiešu kopražu

2003. gadā samērā nelabvēlīgie laika apstākļi (sausums vasaras sākumā, lietus ražas novākšanas laikā) ietekmēja arī **kartupeļu** ražību, kas bija zemāka nekā iepriekš - par 5,6%. Kartupeļu ražošana tādējādi ir samazinājusies par apmēram 3,8% uz ražības krituma rēķina (3-2. tabula), jo stādījumu platības ir pat nedaudz palielinājušās – par 1,8% (3-1. tabula).

Tā kā Latvijā darbojas tikai viens kartupeļu cietes ražošanas uzņēmums, tad par visu cietes kartupeļu realizāciju tiek slēgti līgumi ar SIA „Aloja-Starkelsen”. Pēdējos gados uzņēmuma jauda un saražotās kartupeļu cietes apjoms nav būtiski mainījušies, un sakarā ar nākamajam gadam ES noteikto kartupeļu cietes ražošanas kvotu 5778 t arī turpmāk paliks iepriekšējā līmenī. Cietei audzēto kartupeļu ražība pārsniedz vidējo kartupeļu ražību, jo tie mērķtiecīgi tiek audzēti tirgus preces ražojošās saimniecībās. Tomēr specializācija bieži vien nav viennozīmīga, jo cietes kartupeļus iegūst, arī sašķirojot pārtikas kartupeļus. Svarīgākais cietes kartupeļu kvalitātes raksturotājs ir to cietes saturs.

Atklātā lauka dārzeņu ražība ir palielinājusies par 29,6% (3-4. tabula).

3-4. tabula. Dārzeņu platību struktūra 2003. gadā un kopražā un vidējā ražība 2002.-2003. gadā

	Platība,	Platība,	Kopražā,		2003./	Ražība,		2003./
	tūkst. ha	%	tūkst. tonnas		2002.	cnt/ha	2002.	%
	2003.		2002.	2003.	%	2002.	2003.	%
Dārzeņi - kopā	14,3	100%	135,2	201,1	148,7	108,0	140,4	129,6
tai skaitā:								
Kāposti, iesk. ziedkāpostus *)	3,5	24,5%	61,7	85,4	138,4	182,4	243,2	133,3
gurķi	1,3	9,3%	7,8	10,4	133,9	64,7	78,6	121,5
tomāti	0,3	1,9%	1,0	1,5	143,9	50,3	55,1	109,5
bietes	2,1	14,4%	16,4	27,8	170,2	98,1	135,3	137,9
burkāni	2,7	18,5%	23,0	41,7	181,5	97,9	157,1	160,5
sīpoli	1,7	12,1%	14,1	17,5	123,9	86,9	101,0	116,2
ķiploki	0,4	2,5%	0,9	1,2	132,2	32,9	34,0	103,3
zaļie zirnīši	0,2	1,1%	0,4	0,6	156,1	28,7	36,5	127,2
mārrutki	0,05	0,3%	0,3	0,2	59,9	49,0	34,6	70,6
kabači un ķirbji	0,4	3,1%	4,7	6,6	142,9	140,0	151,4	108,1
pārējie dārzeņi	1,8	12,3%	5,0	8,1	163,0	38,1	46,0	120,7

Bez ziedkāpostiem kopražā, attiecīgi – 59,9 un 82,6 tūkst. t, palielinājums par 37,8%, ražība, attiecīgi – 119,6 un 258,1 cnt/ha vai par 34,7% palielinājums gada laikā.

Avots: CSP dati

Tā kā atklātā lauka dārzeņu vidējā ražība veidojas no dažādām kultūrām (kāposti, salāti u.c.), tad ražības pārmaiņas var būt saistītas gan ar katras kultūras ražības pieaugumu, gan ar audzēto dārzeņu struktūras pārmaiņām. Atklātā lauka dārzeņu

platība ir palielinājusies par 14,2%. 2003. gadā vislielākais īpatsvars kopējā dārzeņu platībā ir kāpostiem, kas aizņem aptuveni vienu ceturto daļu no kopējās platības. Burkāni aizņem 18,5%, un bietes – 14,4% no visas dārzeņu platības. Šīm trim galvenajām kultūrām dārzeņu struktūrā, kas kopā aizņem 57,4% dārzeņu platības ir arī vislielākais ražības pieaugums: kāpostiem – par 33,3%, bietēm – par 37,9%, bet burkāniem – par 60,5%. Tādēļ visu atklāto lauku dārzeņu kopražs ir palielinājusies gandrīz pusotru reizi.

Segto platību dārzeņu kopražs ir palielinājusies par 26,4%, specializējoties gurķu un galvenokārt tomātu ražošanā, jo šo abu kultūru īpatsvars 2003. gada segto platību dārzeņu kopražā bija 97,7% (3-5. tabula). Segtajās platībās saražoto tomātu daudzums 2003. gadā, salīdzinot ar 2002. gadu ir pieaudzis par 37,9%, turklāt segtajās platībās ir izaudzēts 6 reizes lielāks tomātu produkcijas apjoms nekā atklātajās platībās. Gurķu kopražs segtajās platībās ir pieaugusi par 13,4%, tomēr, tā kā dārzeņu audzēšanai siltumnīcās ir nepieciešami papildus ieguldījumi, 2003. gadā tajās tika izaudzēti tikai 40,6% no gurķu kopražas. Pārsvārā tie tiek realizēti sezonas sākumā, kad gurķu cena vēl ir salīdzinoši augsta.

3-5. tabula. Segto platību dārzeņu kopražs 2002.-2003. gadā

	2002.	2003.	2003./2002.%
Ražoti dārzeņi visu veidu segtajās platībās, tūkst. t	13,0	16,4	126,4
tai skaitā:			
- tomāti	6,5	9,0	137,9
- gurķi	6,2	7,1	113,4
- citi	0,3	0,4	151,1

Avots: CSP dati

Augļu un dārza ogu ražība ir stipri samazinājusies - par 26,2%, salīdzinot ar 2002. gadu (3-2. tabula).

3.1.2. Lopkopība

2003. gada **lopkopības produkcijas vērtība faktiskajās cenās**, salīdzinot ar iepriekšējo gadu ir palielinājusies (3-6. tabula), un šo palielinājumu ir izraisījis galvenokārt produkcijas apjomu pieaugums (izņemot pienu) un cenu pieaugums atsevišķiem lopkopības produktiem, jo subsīdiju kopsomma faktiskajās cenās ir samazinājusies par 22,7%. Lopkopības sektora attīstību ar aizkavēšanos varētu būt stimulējušas iepriekšējā gadā piešķirtās subsīdijas, kuras trīs reizes pārsniedza 2001. gada atbalsta līmeni.

**3-6. tabula. Lopkopības produkcijas ražošanas apjomi, vērtība un mājlopu skaits
1999.-2003. gadā**

	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2003./ 2002.,%
Lopu skaits, tūkst. (gada beigās)						
- slaucamās govīs	205,6	204,5	209,1	204,6	186,3	91,1
- citi liellopi ¹	172,8	162,2	176,0	183,4	192,3	104,9
- cūkas ²	404,9	393,5	428,7	453,2	444,4	98,1
- putni	3236,9	3104,6	3621,0	3882,0	4002,6	103,1
- aitas un kazas	35,1	39,0	40,5	44,7	54,2	121,3
Produkcija, tūkst. t						
- piens	798,7	825,0	848,0	813,7	785,7	96,6
- gaļa kopā (kautsv.)	63,8	61,7	60,3	63,3	71,1	112,4
- liellopu un teļu gaļa (kautsv.)	22,5	22,4	19,1	16,0	21,2	132,0
- cūkgaļa (kautsv.)	34,6	31,5	31,6	35,9	36,9	102,8
- putnu gaļa (kautsv.)	6,3	7,2	8,9	10,6	12,4	116,9
- aitu un kazu gaļa (kautsv.)	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	108,9
- olas, milj. gab.	415,7	437,1	452,5	508,6	508,8	100,0
Lopkopības produkcijas vērtība, milj. Ls:						
kopā faktiskajās (bāzes) cenās	141,7	156,1	188,5	179,1	183,9	102,7
kopā faktiskajās cenās*	138,5	151,6	183,8	165,1	173,1	104,8
subsīdijas lopk. fakt. cenās	3,3	4,5	4,6	14,0	10,8	77,3
kopā salīdzināmajās 2000. g. (bāzes) cenās, t.sk.	150,0	156,1	175,2	173,8	178,4	102,7
kopā 2000. g. cenās*, t.sk.	145,7	151,6	170,1	168,7	173,3	102,7
- piens*	65,4	67,5	69,4	66,6	64,2	96,4
- liellopu gaļa*	8,9	13,9	20,7	17,0	13,2	77,6
- cūkgaļa*	32,2	28,5	31,6	37,1	39,7	107,0
- putnu gaļa*	4,7	5,3	6,9	7,9	10,9	137,7
- aitu un kazu gaļa*	0,1	0,4	0,5	0,5	0,4	80,0
- olas*	16,2	17,0	17,6	19,8	19,8	99,9
subsīdijas lopkopībā 2000. gada cenās	4,3	4,5	5,1	5,0	5,2	102,7

Avots: LVAEI pēc CSP datiem un LEK aprēķiniem, * - bez produktu subsīdijām

¹ Pēc CIDAC datiem liellopu skaits 2001. gadā bija 411,1 tūkst., 2002.- 409,1 tūkst., 2003.- 389,6 tūkst., kas, mūsaprāt, ir pārspilējums

² Pēc CIDAC datiem cūku skaits 2001. gadā bija 178,3 tūkst., 2002.- 295,7 tūkst., 2003.- 312,1 tūkst., kas, mūsaprāt, ir nenovērtējums

2003. gada lopkopības produkcijas vērtība un produktu subsīdijas salīdzināmās cenās ir viena otrai proporcionāli pieaugušas – par 2,7%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Šis kopējais pieaugums ir veidojies uz putnu gaļas un cūkgaļas produkcijas vērtības un ganāmpulka pieauguma rēķina. Ņemot vērā to, ka lopkopības produkcijas vērtību nosaka izaudzētie dzīvnieki, gaļas ražošanas apjomu pieaugums uz ganāmpulku izkaušanas rēķina nedod atbilstošu vērtības pieaugumu.

Dzīvnieku skaits. 2003. gadā, salīdzinot ar 2002. gadu, būtiski ir samazinājies slaucamo govju skaits – par 8,9% (3-6. tabula). Tomēr, analizējot šo procesu kopā ar piena ražošanas rādītājiem, var konstatēt, ka pārmaiņas nav līdzvērtīgas.

Slaucamo govju skaita samazinājums vismaz daļēji ir saistīts ar mazproduktīvu lopu likvidēšanu, jo saražotā piena apjoma samazinājums nav tik ievērojams – par 3,4%. Šī iemesla dēļ arī ir palielinājies saražotās liellopu gaļas daudzums. Pārējo liellopu, izņemot slaucamās govīs, ganāmpulks ir pieaudzis par 4,9%. Tajā ietilpst arī zīdītājs govīs, kuru skaita palielināšanās ir nepieciešams nosacījums kvalitatīvas liellopu gaļas ražošanas sektora attīstībai Latvijā.

Ganāmpulka lielums visvairāk ir pieaudzis aitām un kazām – par 21,3%, bet aitu un kazu gaļas ražošana ir pieaugusi atpaliekošos tempos. Tas liecina par šo mājlopu ganāmpulka mērķtiecīgu paplašināšanu.

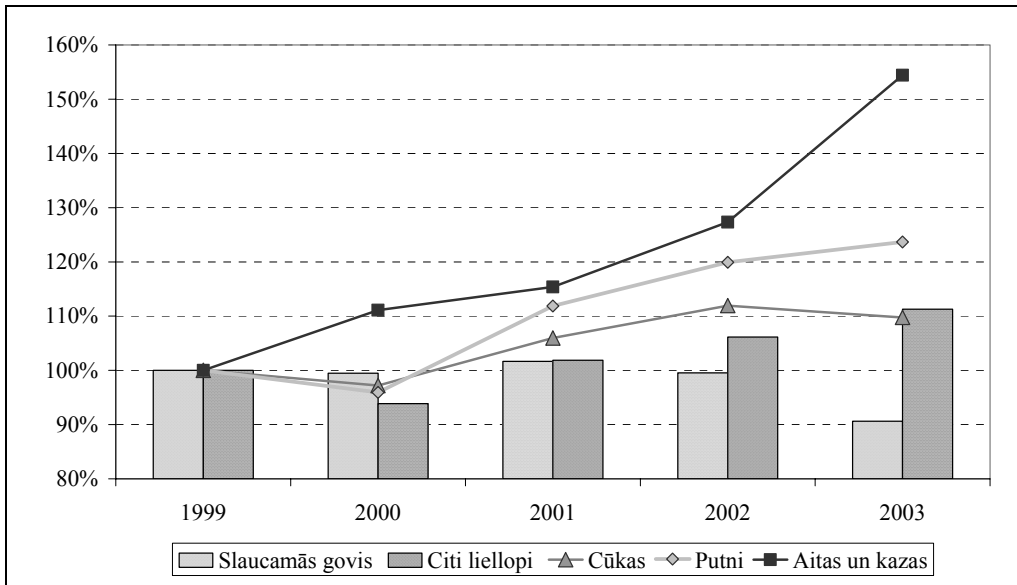
Cūku skaits 2003. gada beigās ir nedaudz mazāks nekā 2002. gada beigās, kas varētu būt izskaidrojams ar nozares reakciju uz zemajām cūkgaļas ražotāju cenām līdz pat gada trešajam ceturksnim, kura ietekmēšana ar tirgus aizsardzības pasākumiem, iespējams, palīdzēja novērst vēl lielāku cūku skaita samazinājumu, kā arī lopbarības graudu augsto cenu. Konkurētspējas paaugstināšana ir būtisks nosacījums nozares turpmākajai attīstībai, jo pašapgādes līmenis šajā sektorā nav sasniegts, bet turpmākā nacionālā tirgus aizsardzība ES būs liegta.

Savukārt mājputnu skaits ir palielinājies par aptuveni 3%, kaut gan pēc tik nelielām skaita izmaiņām vien viena gada laikā nevar spriest par nozares attīstību kopumā, jo mājputnu aprites cikls salīdzinoši ir ļoti īss, tādēļ šis rādītājs var strauji mainīties.

Analizējot mājlopu un mājputnu skaita izmaiņas ilgākā laika posmā no 1999. līdz 2003. gadam (3-3. attēls), jāsecina, ka visstabilākā un straujākā pieauguma tendence ir kazu un aitu ganāmpulkam.

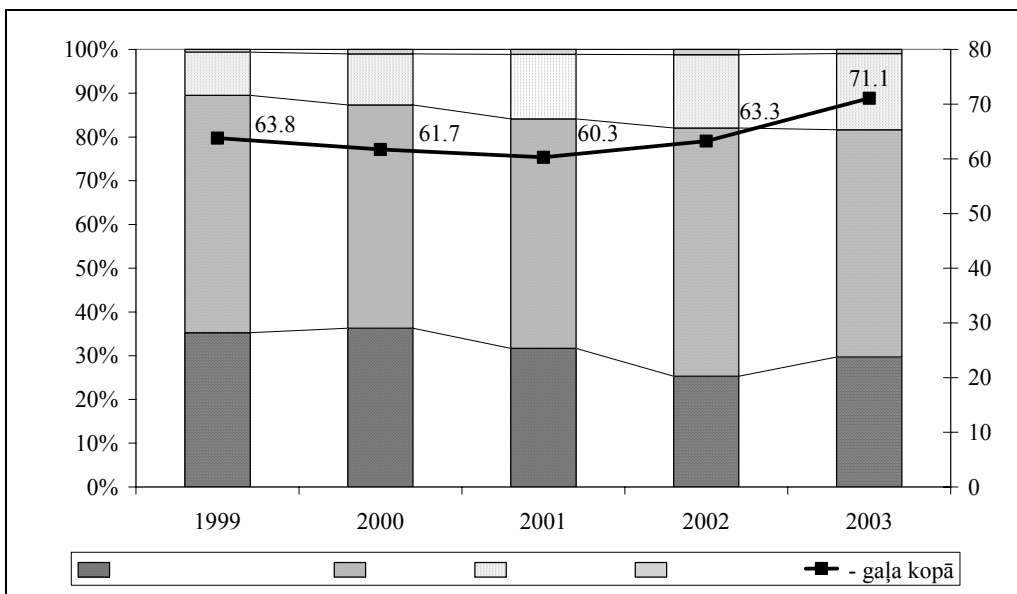
Slaucamo govju skaits būtiski ir samazinājies tieši 2003. gadā, un tā ir vienīgā mājlopu grupa, kuras dzīvnieku skaits ir mazāks nekā 1999. gadā. Turklāt, ņemot vērā 2004. gadam noteikto piena pārdošanas kvotu un slaucamo govju pieaugošo produktivitāti, diez vai ir sagaidāma ganāmpulka atjaunošana līdz 1999. gada līmenim. Pretējs process norisinās citu liellopu ganāmpulkā, kurā kopš 2000. gada vērojams pastāvīgs mājlopu skaita pieaugums. Arī cūku un mājputnu skaits pārsniedz 1999. gada līmeni par aptuveni 10% un 24%.

3-3. attēls. Mājlopu un mājputnu skaita izmaiņas 1999.-2003. gadā, (1999=100)

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

3-4. attēls. Gaļas produkcijas struktūra un apjoms kautsvārā 1999. – 2003. gadā, tūkst. t

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

Lopkopības produkcijas ražošanā 2003. gadā, salīdzinot ar 2002. gadu, ir palielinājies kopējais saražotās gaļas daudzums – par 12,4%, sasniedzot 71,1 tūkst. t (3-6. tabula).

Arī katras atsevišķas nozares ieguldījums gaļas ražošanā. Visvairāk pieaudzis saražotās liellopu gaļas daudzums – par 32%, tai seko putnu gaļas ražošana ar apjoma pieaugumu par 16,9%.

Olu ražošana ir palikusi iepriekšējā gada līmenī, un tikai saražotā piena daudzums ir sarucis par 3,4%, sasniedzot savu viszemāko punktu kopš 90-to gadu sākuma – 785,7 tūkst. t. Piena ražošanas samazinājums ir cieši saistīts ar liellopu gaļas produkcijas pieaugumu, kurš veidojās galvenokārt uz izkautā slaucamo govju ganāmpulka rēķina. Kā piena govju likvidācijas iemeslu var uzskatīt gan pieaugošās, bet tomēr nepietiekamās piena iepirkuma cenas, gan arī nelielo ganāmpulku likvidāciju konkurēt nespējīgās saimniecībās.

Gaļas produkcijas kopējā apjoma struktūrā liellopu gaļas īpatsvars ir vissvārstīgākais (3-4. attēls). 2003. gadā tas aizņēma 30% no visa saražotā gaļas apjoma, bet gadu iepriekš tas bija tikai 25%. Vislielākais īpatsvars ir cūkgaļas produkcijai, kas pastāvīgi pārsniedz 50%, bet visstabilākais īpatsvars palielinājums ir putnu gaļai – kopš 1999. gada tas ir palielinājies no 10% līdz 17%.

Produktivitātes jomā izslaukums no vienas govys katru gadu palielinās (3-7. tabula). Izņēmums bija 2002. gads, kad lielā karstuma un sausuma dēļ slaucamo govju produktivitāte samazinājās. Savukārt 2003. gadā vidējais piena izslaukums no vienas govys atkal būtiski palielinājās, sasniedzot 4261 kg. Piena govju ganāmpulka produktivitāti ir iespējams uzlabot tikai pakāpeniski, un šī procesa normatīvais raksturotājs ir aptuveni 4% izslaukuma pieaugums gadā, kas arī atspoguļojas slaucamo govju produktivitātes rādītājos.

3-7. tabula. Lopu un putnu produktivitāte 1999. – 2003. gadā

	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
Vidējais piena izslaukums no vienas govys, kg	3754,0	3898,0	4055,0	3958,0	4261,0
Vidējā olu ieguve no vienas dējējvistas, gab.	226,0	232,0	228,0	200,0	240,0
Vidējais vilnas nocirpums no vienas aitas, kg	3,0	2,7	2,1	2,5	3,9

Avots: CSP dati

Arī vistu produktivitāte 2003. gadā būtiski palielinājās, sasniedzot 240 olas no vienas dējējvistas. Tomēr grūti izskaidrojams ir pēkšņi tik zemais dējējvistu produktivitātes līmenis 2002. gadā, jo Latvijā aptuveni trīs ceturtdaļas mājputnu tiek turēti lielās saimniecībās, kurās putnu ģenētikai un sabalansētai barībai nevajadzētu pieļaut krasas produktivitātes svārstības.

Analizējot produktivitātes rādītājus aitkopībā, var secināt, ka vilnas nocirpums no vienas aitas ir būtiski palielinājies, kaut arī Latvijā nav attīstīta vilnas pārstrāde.

3.2. Saimniecību ražošanas struktūra

Lauksaimniecības sektors nav viendabīgs. To veido gan lielākas, gan mazākas saimniecības, arī sasniegtais produktivitātes līmenis ir atšķirīgs. Iespējams, ka daļa no saimniecībām savā attīstībā jau ir tuvu attīstīto Rietumeiropas valstu saimniecību līmenim, savukārt, citās ražošana vēl notiek ar sentēvu metodēm – iespējams, investīciju, bet varbūt – zināšanu trūkuma dēļ. Un šīs atšķirības nevar raksturot vai novērtēt, pētot vienīgi vidējos lauksaimniecības rādītājus visas nozares griezumā, ir jāanalizē saimniecību struktūras raksturojoši rādītāji.

Šīs nodaļas ietvaros apskatīsim vienas no šādas analīzes rezultātiem, kur, izmantojot struktūrapsekojuma datus, saimniecības dalītas piecās grupās - kvintilēs. Par grupējuma pamatu izmantots tajās apsēto laukaugu platības vai dzīvnieku skaits. Katrā kvintilē iekļauto saimniecību kopēja platība vai dzīvnieku skaits ir vienāds un veido vienu piektdaļu no kopēja rādītāja valstī. Saimniecību kvintiles ir iegūtas, vispirms ranžējot saimniecības pēc attiecīga rādītāja (laukaugu platība vai dzīvnieku skaits) un tad apvienojot tas grupās tā, lai rādītāja kopsумma visās piecās grupās būtu vienāda.

3.2.1. Augkopība

a) Graudaugi

Analizējot saimniecību ar graudaugu platībām vidējos rādītājus pa kvintilēm varam secināt, ka skaita ziņā absolūti lielākā daļa saimniecību (80,6% 2002. gadā un 81,9% 2003. gadā), kurās ir graudaugu sējplatības nav orientēta uz graudu ražošanu pārdošanai, bet gan izmanto saražoto produkciju iekšējam patēriņam (piem. lopbarībai). Iespējams, tieši graudu ražošanas mērķis izskaidro zemo graudaugu ražības rādītāju pirmajā kvintilē (2003. gadā par 37% mazāk salīdzinot ar vidējiem rādītājiem valstī), kā arī mazo apsēto platību. Un, ja kopā graudaugus 2002. gadā audzēja 56,7 tūkstoši saimniecības, tad vairāk kā 45 tūkstoši no tām piederēja šai pirmajai grupai.

Rādītāju attīstības dinamika pa kvintilēm pārlicinoši pierāda, ka, pieaugot saimniecībā apsētajai graudaugu platībai, pieaug arī ražošanas intensitātes līmenis, kas izpaužas ražības pieaugumā, uz pārdošanu orientētā ražošanā un graudu kvalitātes pieaugumā, par ko liecina pārdošanas cenas palielinājums.

Saimniecību skaits ar graudaugu platībām 2003. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu palielinājās par 10%, sasniedzot skaitu 62,1 tūkst. saimniecības. Neskatoties uz saimniecību daļas samazinājumu par vienu procentpunktu ceturtnā un piektā kvintilē, saimniecību skaits tajās tomēr palielinājās, savukārt lielākais saimniecību skaita pieaugums ir vērojams tieši pirmajā kvintilē, kas var būt izskaidrojams ar minimālās platības prasības mīkstinājumu hektārmaksājumiem, tā 2003. gadā uz subsīdiju

saņemšanu par kultūraugu hektāru varēja pretendēt persona, ja tās apsaimniekota katra kultūrauga (graudaugu, pākšaugu, eļļas augu) kopplatība nav mazāka par 1 ha (atšķirībā no 10 ha un 15 ha 2001. un 2002. gados).

3-8. tabula. Saimniecību ar graudaugu platībām vidējie rādītāji pa kvintilēm, 2002.- 2003. gadā

Graudaugi	I		II		III		IV		V		Kopā	
	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.
Saimniecību sadalījums, %	80,6	81,9	13,2	12,7	4,2	3,7	1,4	1,3	0,5	0,4	100	100
Vidējā sējumu platība saimniecībā, ha	1,6	1,7	9,9	10,8	31,6	37,3	92,3	106,8	266,0	325,8	6,6	6,9
Vidējā ražība saimniecībā, cnt/ha	19,21	15,91	21,77	19,92	25,23	22,51	29,13	25,88	35,95	32,16	24,78	21,76
Realizētā produkcija, % no saražotā	10	15	38	56	59	60	71	71	67	70	53	40
Cena, Ls/cnt bez PVN	5,49	3,39	5,11	7,68	5,32	6,21	5,58	5,57	6,04	6,20	5,62	5,76

Avots: LVAEI pēc CSP nublicētiem datiem

Pieauga arī vidējā sējumu platība visās saimniecību grupās, līdz ar ko palielinājās uz realizāciju orientētās saražotās produkcijas daļa. Slikto laika apstākļu dēļ tomēr vidējā graudaugu ražība 2003. gadā ir zemāka, salīdzinot ar 2002. gadu, savukārt lielākais pieprasījums, ko ietekmēja graudu zemākā raža, paaugstināja iepirkuma cenas labas kvalitātes graudiem, kas arī varēja pozitīvi ietekmēt realizēto graudu daļas palielinājumu. Iepirkuma cenu līmeņa samazinājums pirmā kvintelē var būt izskaidrojams ar saražoto graudu salīdzinoši zemāko kvalitāti.

Interesanta iezīme ir arī pārdošanas cenas atšķirības, augot saimniecību graudaugu ražošanas apjomam. Tās gan palielinās līdz ar ražotāju pārdošanas apjomiem, tomēr ne tuvu ne vienmēr lielākajiem ražotājiem ir lielākās saņemtās cenas. Iespējams, ka mazākus apjomus pārdodošie ražotāji ir uzmanīgāki pircēju izvēlē.

b) Kvieši

Saimniecību skaits ar kviešu sējumu platībām 2003. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājās par 8%, sasniedzot skaitu 18,9 tūkst. saimniecību. Saimniecību sadalījums atbilstoši kviešu platībām saimniecībās ir ļoti līdzīgs saimniecību sadalījumam ar graudaugu platībām vispār. Ap 82% no visām saimniecībām apstrādā tikai vienu piektdaļu no kopējas kviešu platības, bet atšķirībā no vispārējās situācijas saimniecībās ar graudaugu platībām, lielāka daļa no saražotās produkcijas ir domāta pārdošanai, kur nav būtiskas atšķirības starp saimniecību grupām.

3-9. tabula. Saimniecību ar kviešu platībām vidējie rādītāji pa kvintilem, 2002.- 2003. gadā

Kvieši	I		II		III		IV		V		Kopā	
	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.
Saimniecību sadalījums, %	81,1	82,8	11,5	10,6	4,6	4,0	2,0	1,8	0,8	0,7	100	100
Vidējā sējumu platība saimniecībā, ha	2,2	2,1	14,7	16,7	39,8	43,3	88,0	101,0	224,8	240,4	8,8	8,9
Vidējā ražība saimniecībā, cnt/ha	27,04	22,02	32,51	27,38	37,34	26,95	38,42	35,22	39,55	35,61	33,8	27,9
Realizētā produkcija, % no saražotā	41	71	76	76	88	90	82	64	51	86	72	77
Cena, Ls/cnt bez PVN	5,23	5,48	5,57	6,13	5,89	5,96	5,87	6,25	5,67	6,11	5,72	5,96

Avots: LVAEI pēc CSP npublicētiem datiem

Līdzīgi kā saimniecībās ar graudaugu sējumu platībām vispār, pieaugot kviešu sējplatībām. grupās palielinās arī vidējā ražība, realizētās produkcijas daļa un kviešu iepirkuma cena. Nelabvēlīgie laika apstākļi 2003. gadā ietekmēja kviešu ražības samazinājumu, pieprasījuma pēc graudiem palielinājumu, līdz ar ko palielinājās realizētās produkcijas daļa un iepirkuma cenas.

c) Rapši

2003. gadā salīdzinot ar 2002. gadu būtiski palielinājās gan rapšu platības (par 44%), gan saimniecību skaits, kas nodarbojas ar rapšu audzēšanu, pieaugot pat straujāk par platību apjomiem (par 55%, sasniedzot 924 saimniecības). Galvenokārt pieauga mazo saimniecību skaits, kas ietekmēja vidējo sējumu platību samazinājumu pirmā kvintilē (3-10. tabula). Lielākās saimniecības dramatiski paplašināja savas platības, vidējai sējumu platībai pēdējā kvintilē sasniedzot jau 523 ha.

Par jauno (mazo) saimniecību apzināto izvēli ražot rapšus liecina ne tikai apsētas platības kopējais palielinājums, bet arī vidējās ražības pieaugums, kas norāda uz labas tehnoloģijas izmantošanu. Šo faktu arī pierāda iepirkuma cenu palielinājums pirmā kvintilē, tomēr realizētas produkcijas daļa strauji samazinājās, kas, iespējams, norāda uz nepietiekamu tirgus iespēju izpēti.

Raksturīgi, ka, atšķirībā no citiem laukaugiem, rapšu vidējās sējplatības pat mazāko ražotāju grupā piekārt pārsniedz attiecīgās graudaugu sējplatības.

3-10. tabula. Saimniecību ar rapšu platībām vidējie rādītāji pa kvintilēm, 2002.- 2003. gadā

Rapši	I		II		III		IV		V		Kopā	
	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.
Saimniecību sadalījums, %	50,8	78,0	27,3	12,1	12,1	6,3	7,3	2,6	2,5	1,1	100	100
Vidējā sējumu platība saimniecībā, ha	11,6	7,2	22,2	46,9	48,4	87,1	82,8	214,3	252,9	523,4	30,3	27,9
Vidējā ražība saimniecībā, cnt/ha	11,90	13,95	18,13	15,41	18,29	14,32	14,25	14,50	16,24	16,46	17,8	14,93
Realizētā produkcija, % no saražotā	94	36	95	95	99	92	100	97	100	100	98	84
Cena, Ls/cnt bez PVN	11,73	14,24	11,27	12,39	12,11	11,56	10,12	11,32	18,00	14,00	12,42	12,79

Avots: LVAEI pēc CSP nepublicētiem datiem

d) Kartupeļi

Saimniecību skaits ar kartupeļu platībām gandrīz nemainījās, salīdzinot ar 2002. gada līmeni, un bija ap 135 tūkst. saimniecību. Kartupeļu ražošana Latvijā ir koncentrēta mazās saimniecībās, kur kopējā kartupeļu lauka platība nepārsniedz 0,5 ha, un kartupeļu ražošana tajās galvenokārt ir domāta pašu patēriņam. Pat pirmajās četrās kvintilēs vidējā apstādītā platība nepārsniedz 1 ha. Saimniecību lielums, kas ir iekļautas piektajā kvintilē, ir ļoti nevienmērīgs, tajā ietilpst saimniecības ar kartupeļu platību no 1,5 ha līdz 50 ha, līdz ar ko kvintilē atspoguļotos datus faktiski arī nevar izmantot lielāko profesionālo ražotāju raksturošanai, ar tām domājot tirgus orientētas saimniecības.

Kartupeļu cenu atšķirības pa saimniecību kvintilēm, visticamāk, izskaidrojamas ar pārdošanai piedāvāto produkcijas apjomu. Lielākās saimniecības var piedāvāt lielākus kartupeļu apjomus par mazāku cenu vairumtirdzniecībā, savukārt mazajām saimniecībām ir iespēja pārdot par lielāku cenu mazus produkcijas apjomus tirgū vai tieši piegādājot pircējiem.

3-11. tabula. Saimniecību ar kartupeļu platībām vidējie rādītāji pa kvintilem, 2002.- 2003. gadā

Kartupeļi	I		II		III		IV		V		Kopā	
	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.
Saimniecību sadalījums, %	51,9	49,5	23,4	24,1	15,3	15,6	7,8	8,8	1,5	2,0	100	100
Vidējā sējumu platība saimniecībā, ha	0,2	0,2	0,3	0,3	0,5	0,5	1,1	0,9	5,3	4,0	0,4	0,4
Vidējā ražība saimniecībā, cnt/ha	137,09	124,82	134,17	114,51	129,63	123,56	151,49	121,27	158,36	158,99	142,15	128,67
Realizētā produkcija, % no saražotā	1	4	3	3	5	5	8	11	30	24	10	10
Cena, Ls/cnt bez PVN	9,74	6,86	8,86	5,46	7,91	7,33	6,93	5,45	5,69	5,24	6,37	5,64

Avots: LVAEI pēc CSP npublicētiem datiem

3.2.2. Lopkopība

a) Slaucamās govīs

2003. gadā govju ganāmpulks samazinājās par 9%, sasniedzot skaitu 186,3 tūkst. dzīvnieku, kas ietekmēja arī saimniecību skaita ar slaucamām govīm samazinājumu Latvijā (2003. gadā saimniecību skaits ir ap 70 tūkst. saimniecību). Slaucamo govju skaita samazinājums vismaz daļēji ir saistīts ar mazproduktīvu lopu likvidēšanu, jo produktivitātes rādītāji visās kvintilēs palielinājās, kā arī notika dzīvnieku skaita palielinājums. Saimniecību struktūra, neskatoties uz dzīvnieku skaita samazinājumu, nemainījās, pusē no Latvijas saimniecībām ar slaucamām govīm ir tikai viena govjs. Interessants fakts, ka vidēji Latvijā saimniecībās ar divām govīm govju produktivitāte ir zemāka kā saimniecībās ar vienu govī.

Līdzīgi, kā graudaugu platībām, palielinoties dzīvnieku skaitam saimniecībās, palielinās saimniecības produktivitātes rādītāji, pārdotā piena daļa no kopā saražotā, kā arī piena pārdošanas cena. Vidēji Latvijā pārstrādei ir realizēta puse no saražotā piena apjoma.

3-12. tabula. Saimniecību ar slaucamām govīm vidējie rādītāji pa kvintilēm, 2002.- 2003. gadā

Piens ražošana	I		II		III		IV		V		Kopā	
	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.	2002.	2003.
Saimniecību sadalījums, %	46	49	27	26	17	17	8	7	2	2	100	100
Govju vidējais skaits saimniecībā	1	1	1	2	2	3	4	7	16	27	2	2
Produktivitāte, vidēji mēnesī, litri/govs	329,1	344,2	312,0	331,0	316,3	335,7	345,9	360,6	345,8	367,0	329,8	347,7
% pārdots piens no kopā saražotā (1)	11	12	33	27	56	59	72	81	85	89	52	54
% pārdots piens pārstr. uzņēm. no kopā saražotā (2)	9	9	28	25	49	52	67	74	80	88	47	50

Avots: LVAEI pēc CSP npublicētiem datiem

b) Cūkas

Cūku skaits 2003. gadā nedaudz samazinājās, salīdzinot ar 2002. gada rādītāju, kas ir izskaidrojams ar nozares reakciju uz zemām cūkgaļas cenām. Diemžēl sakarā ar statistikas datu savākšanas metodoloģijas izmaiņām (2003. gadā cūku skaita apsekojums balstās uz datiem uz pirmo novembri un janvāri, savukārt 2002. gadā tas balstījās uz datiem par pirmo novembri un jūliju) īsti nevaram komentēt datu izmaiņas dinamiku, tāpēc dati pa gadiem ir attēloti dažādās grupās.

Saimniecību struktūra parāda, ka mazliet vairāk nekā pusē Latvijas saimniecību ar cūkām ir ļoti mazs dzīvnieku daudzums (2003. gadā – 1,4 cūka). Lielās saimniecībās (virs 80 dzīvniekiem) tur piektdaļu no kopējā cūku skaita valstī.

Atkarībā no vidējā dzīvnieku skaita saimniecībā mainās cūku ganāmpulka struktūra saimniecībā. Palielinoties dzīvnieku skaitam, palielinās nobarojamo cūku skaits uz vienu sivēnmāti, kas norāda uz cūku gaļas ražošanas intensitātes pieaugumu.

3-13. tabula. Saimniecību ar cūkām vidējie rādītāji pa kvintilem, 2002.- 2003. gadā

Cūkas	Gads	I	II	III	IV	V	Kopā
Saimniecību sadalījums, %	2002.	56,1	29,5	10,8	3,2	0,4	100
	2003.	64,2	26,2	7,5	1,8	0,3	100
Cūku vid. skaits saimniecībā	2002.	1,4	2,6	7,2	24,1	188,3	3,9
	2003.	1,3	3,1	10,6	43,4	320,4	4,0
Dzīvnieku struktūra saimniecībā, %:							
- sivēni līdz 2 mēnešiem	2002.	29	29	36	36	25	41
	2003.	27	22	39	37	22	46
- sivēni no 2 līdz 4 mēnešiem	2002.	29	30	25	24	25	21
	2003.	31	32	26	21	27	20
- nobarojamās cūkas no 4 mēnešiem	2002.	24	27	28	31	40	18
	2003.	25	29	25	34	41	17
- sivēnmātes	2002.	19	15	11	9	10	20
	2003.	17	17	9	9	9	17
Kopā		100	100	100	100	100	100

Avots: LVAEI pēc CSP nepublicētiem datiem

3.3. Cenu pārmaiņas

3.3.1. Cenu līmeņi

Pārtikas kā gala produkta cenu līmenis mazumtirdzniecībā, ražotāju cenas pārstrādātiem produktiem un lauksaimniecības produkcijas cenu līmenis ir savstarpēji saistīti un viens otru ietekmē. 2003. gadā pārtikas produktu cenu kāpums 2,6% (3-14. tabula), salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ietekmēja arī kopējās patēriņa cenas, kas palielinājās par 2,9%. Salīdzinot ar 2000. gada līmeni, pārtikas produktu cenu indekss ir audzis daudz straujāk – par 11,2%, nekā patēriņa cenu kopindekss, kas ir palielinājies par 7,5%.

Pārtikas izdevumu daļa kopējos izdevumos 2003. gadā veidoja 29,6%.

Ievērojamākais patēriņa cenu pieaugums 2003. gadā pārtikas produktu sektorā, salīdzinot ar 2002. gadu, bija vērojams augļiem – kāpums par 17,4%, dārzeņiem – par 15% , olām – par 9,6%, eļļām un taukiem – par 7,3%, cukuram un saldumiem – par 5,5%, svaigām zivīm – par 3,7% un pienam un piena produktiem – par 3,6%. Cenas pazeminājās tikai gaļai un gaļas izstrādājumiem – par 3,1% un kartupeļiem – par 0,3%. Pārējiem produktiem cenu pieaugums nepārsniedza 3% līmeni.

3-14. tabula. Patēriņa cenu indeksi (2000=100) un patēriņa cenu pārmaiņas (%) 1999.-2003. gadā

	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
Patēriņa cenu indeksi, 2000=100					
Kopindeksi	97,4	100	102,5	104,5	107,5
Pārtika	99,4	100	104,8	108,4	111,2
Patēriņa cenu pārmaiņas,%					
pret iepriekšējo gadu					
Kopā	2,4	2,6	2,5	1,9	2,9
Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni	-1,1	0,7	4,8	3,4	2,6

Avots: CSP [6.]

Lauksaimniecības produkcijas ražotāju cenas lielākajai daļai pārdoto lauksaimniecības produktu 2003. gadā paaugstinājās. No augkopības produktiem vislielākais cenu pieaugums ir bijis augļiem un dārza ogām, kas, salīdzinot ar iepriekšējā gada izteikti zemo cenu, ir kļuvuši dārgāki aptuveni pusotru reizi (3-15. tabula). Tas izskaidrojams ar saražotās produkcijas apjoma struktūras maiņu, jo samazinājusies kopražā āboliem, kuru cena ir būtiski zemāka nekā aveņu un zemeņu cena, kas kopā ar šo ogu kopražas palielināšanos dod vidējās augļu un dārza ogu ražotāju cenas pieaugumu.

Arī visiem galveno graudaugu kultūru produktiem (kviešiem, miežiem, rudziem un auzām) ir pieaugušas pārdošanas cenas. To noteica sliktie laika apstākļi ražas novākšanas brīdī, kuru dēļ daļa apsēto platību netika novāktas un nepietiekamais graudu piedāvājums tirgū paaugstināja to cenas. No augkopības produktiem cenas ir samazinājušās kartupeļiem - par 16,2%, cukurbietēm – par 7,8% un atklātā lauka dārzeniņiem – par 3,2%.

Sekojošot lopkopības produkcijas ražotāju cenu attīstībai, var secināt, ka patēriņa cenu samazinājums gaļai un gaļas produktiem par 3,1% atbilst tikai liellopu gaļas ražotāju cenas pārmaiņām. Tās samazinājums par 26,3%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, un īpatsvars kopējā saražotajā gaļas apjomā (30%) ir pietiekami liels, lai šai situācijai pievērstu pastiprinātu uzmanību. Ņemot vērā to, ka Latvijas ražotāju liellopu gaļas cena, salīdzinot ar vidējo Eiropas līmeni, ir ļoti zema, nav ekonomiska izskaidrojuma, kādēļ zemniekiem ir grūtības realizēt saražoto produkciju vietējiem gaļas pārstrādes uzņēmumiem.

Vislielākais lopkopības produktu ražotāju cenu pieaugums 2003. gadā bija putnu gaļai – 24,1% un olām – 13,1%. Putnu gaļas cenas pieaugums no vienas puses ir izdevīgs ražotājiem, bet no otras puses ir risks sektora nākotnes konkurētspējai.

3-15. tabula. Latvijas lauksaimniecības produktu ražotāju cenas 1999.-2003. gadā, Ls/t

	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2003./ 2002.,%
Augkopības produkti						
Kvieši	59,9	59,6	57,6	59,5	65,1	109,4
Rudzi	57,9	55,1	52,4	55,7	59,1	106,2
Mieži	52,6	59,1	53,5	53,8	57,0	106,0
Auzas	54,0	56,0	52,9	51,8	52,9	102,2
Rapša sēklas	113,7	102,3	121,8	121,4	135,4	111,5
Pākšaugi	64,4	75,2	121,7	80,7	83,5	103,4
Cukurbietes	20,5	20,8	19,3	19,4	17,9	92,2
Kartupeļi	40,1	30,0	58,7	57,8	48,4	83,8
Atklātā lauka dārzeni	56,8	78,0	51,7	88,9	86,0	96,8
Segto platību dārzeni	469,8	355,6	321,0	338,4	370,8	109,6
Augļi un dārza ogas	129,4	113,3	126,5	97,8	138,9	142,0
Lopkopības produkti						
Piens	80,9	83,9	93,6	92,2	94,0	102,0
Liellopu gaļa*	333,8	334,9	438,6	406,8	300,0	73,7
Cūkgāļa*	638,3	721,2	813,5	640,2	638,5	99,7
Aitu un kazu gaļa*	438,7	456,7	527,8	519,0	535,8	103,2
Putnu gaļa*	615,5	599,3	629,8	439,0	544,7	124,1
Olas	35,9	39,8	40,7	32,8	37,1	113,1

Avots: LEK; * - dzīvsvārā

3.3.2. Cenu struktūra pārstrādātajos produktos

Analizējot cenu struktūru dažādiem produktiem, ir jāņem vērā, ka datu avotu sniegtajās mazumtirdzniecības cenās ir ietverts arī pievienotās vērtības nodoklis (PVN), bet saimniecības un rūpniecības segumā³ samaksātais un par iepirktajiem resursiem atmaksātais PVN nav uzrādīts. Tādēļ tirdzniecības⁴ segums nosedz arī visu produkta saražošanas un nogādāšanas līdz patērētājam laikā uzkrāto pievienoto vērtību.

³ Pārstrādes rūpniecības izmaksas un peļņa, lai saražotu konkrēto produktu (aprēķināta kā starpība starp produkta ražotāju cenu un saimniecības vārtu cenu izejvielai, konkrēti kviešiem, kas pārrēķināta maizē).

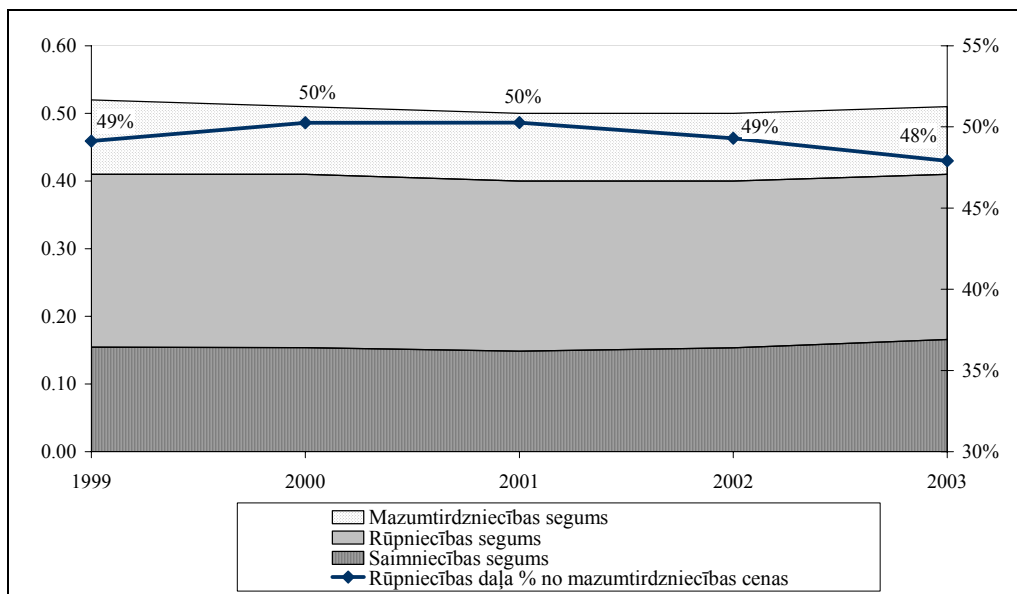
⁴ Mazumtirdzniecības izmaksas un peļņa, lai pārdotu konkrēto produktu (aprēķināta kā starpība starp produkta mazumtirdzniecības cenu un ražotāju cenu).

Vēl ir jāņem vērā, ka cenu struktūra pārstrādātiem produktiem tiek analizēta, izmantojot viena pamatresursa (produkta) cenu. Piemēram, maizes cenu struktūras analizē saimniecības segumu veido kviešu graudu cena.

a) Labības produkti

Pēc **kviešu maizes** cenu struktūras analīzes (3-5. attēls) var secināt, ka visas tās komponentes kopš 1999. gada ir ļoti stabilas. Saimniecības segumu veido cena graudiem, kas nepieciešami, lai izceptu 1kg kviešu maizes. 2003. gadā rūpniecības segums bija 48% no mazumtirdzniecības cenas, tomēr jāņem vērā, ka šajā segumā ietilpst arī rūpniecības segums graudu pārstrādei miltos, kurš tiks analizēts vēlāk un kurš strukturē pārstrādes segumu maizei.

3-5. attēls. Kviešu maizes cenu struktūras izmaiņas un rūpniecības daļa% no mazumtirdzniecības cenas Latvijā 1995. – 2000. gadā

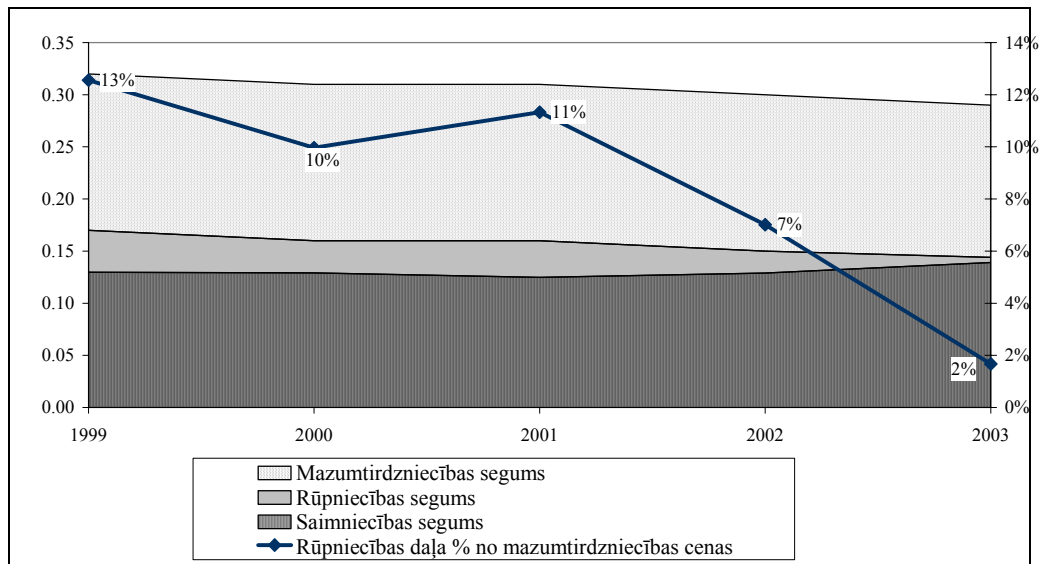

Avots: LVAEI pēc LEK un CSB nepublicētiem datiem, Patēriņa cenas 1.-4., 2003, 2-3.lpp.

Kviešu miltu cenu struktūras izmaiņas (3-6. attēls) liecina, ka dzirnavnieki ir samazinājuši rūpniecības segumu kviešu miltiem līdz minimumam, kas nesedz pat graudu iepirkuma izmaksas, kas ir aptuveni 75% no visām miltu ražošanas izmaksām. Tādā veidā graudu pārstrādes uzņēmumi paaugstina savu konkurētspēju, lai saglabātu pozīcijas vietējā tirgū. Galvenie konkurenti ir pārējie graudu malšanas uzņēmumi, ņemot vērā to, ka importēt un lielākos attālumos pārvadāt miltus nav ekonomiski izdevīgi. Tādēļ ārējā tirdzniecība norisinās ar graudiem, bet to pārstrāde miltos notiek Latvijā.

Salīdzinot kviešu miltu un kviešu maizes cenu struktūru, var izteikt pieņēmumu, ka nozīmīgākais izmaksu pieaugums ir gala produkcijas - maizes ražošanā.

3-6. attēls. Kviešu miltu cenu struktūras izmaiņas un rūpniecības daļa% no mazumtirdzniecības cenas Latvijā 1995. – 2000. gadā

Avots: LVAEI pēc LEK un CSB nepublicētiem datiem, Patēriņa cenas 1.- 4., 2003, 2-3.lpp.; Latvijas Statistikas ikmēneša biļetens 3 (118), 2004, lpp.64

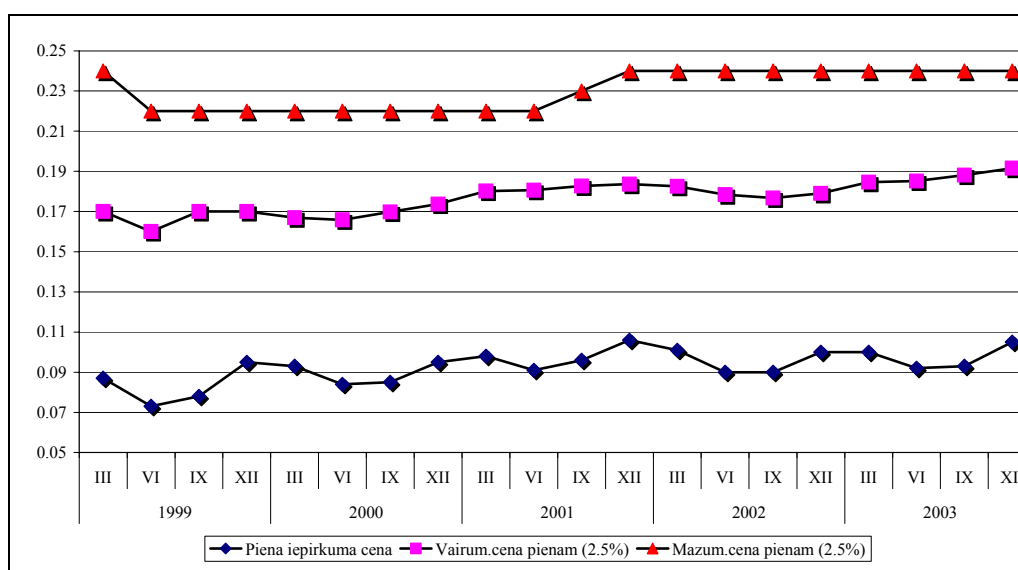
b) Piena produkti

Piena cenu dinamika ir atspoguļota dažādos pārtikas produktu ķēdes līmeņos. Ņemot vērā tikai gada vidējos rādītājus, cenu starpība starp piena iepirkuma un rūpniecības cenām nemainās, kas liecina, ka tirgus svārstības faktiski dzēš no gala patērētāja tālākais tirgus dalībnieks - piena ražotājs. Analizējot vidējos rādītājus katra ceturkšņa pēdējā mēnesī (3-7. attēls), ir redzamas piena cenas sezonālās svārstības, bet piena pārstrādes sektorā cenas sezonālitate jau ir būtiski izlīdzinājusies.

Piena vidējās mazumtirdzniecības cenas ir stabilas, jo pēdējo divu gadu laikā nav novērojama pat neliela cenu līmeņa maiņa. Analizējot cenu dinamiku no 1999. gada, jāsecina, ka ceturkšņa beigu vidējā piena cena mazumtirdzniecības tīklā pēdējo četru gadu laikā ir mainījusies tikai dažas reizes, kas liecina par pastāvīgu spiedienu uz piena pārstrādātājiem. Mazumtirdzniecības cenu stabilitāte ir panākta optimizējot pārdošanas sistēmu un tirgus struktūru, kas bija nepieciešams, lai varētu samazināt mazumtirdzniecības izmaksas saasinātas konkurences apstākļos. Lielveikalu attīstība ir loģisks šī optimizācijas procesa rezultāts.

Siera cenu dinamika (3-8. attēls) raksturo cenas struktūru sieram. Ražotāju cenas līkne raksturo cenu pienam, kas nepieciešams viena kilograma siera saražošanai. Attiecība starp šī piena iepirkuma cenu un vairumcenu sieram veidojas tāda pati kā dzeramā piena cenas struktūrā. Savukārt mazumtirdzniecības segums sieram, kurš atšķirībā no piena nav pirmās nepieciešamības pārtikas produkts, ir lielāks nekā dzeramajam pienam, kaut arī 2003. gadā tirdzniecības seguma īpatsvaram cenu struktūrā ir tendence samazināties. Mazumtirdzniecības cena sieram pēdējo trīs gadu laikā svārstās 1% robežās.

3-7. attēls. Piena cenu dinamika 1999. - 2003. gadā ceturkšņu beigās, Ls/kg

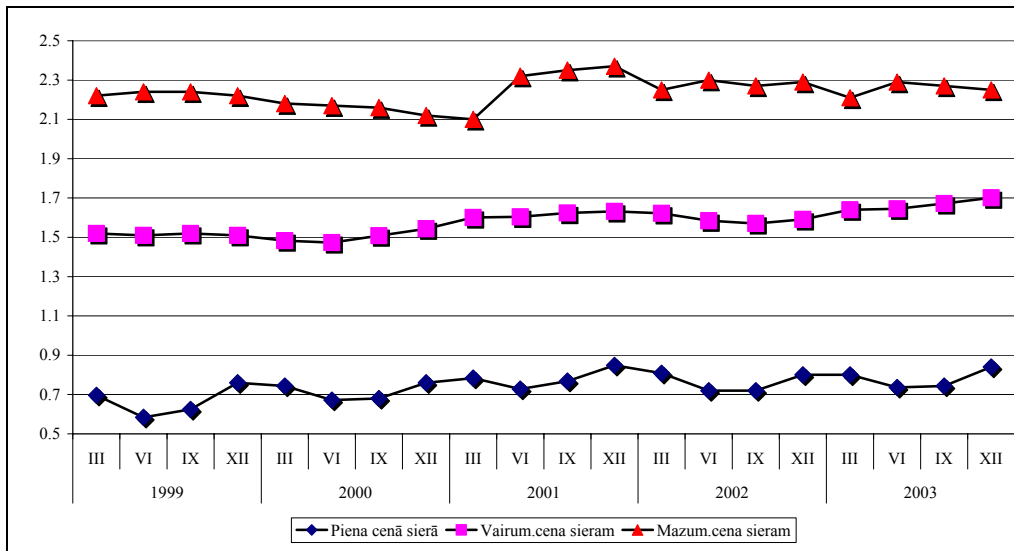

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

Vienkāršākajā nosacītā bezatlikumu tehnoloģijas piena pārstrādes variantā iegūst sviestu (piena taukus) un vājpiena pulveri. Cenu analīze, kas balstīta tikai uz viena saražotā produkta, šajā gadījumā – sviesta, un piena kā izejvielas tirgus cenu rādītājiem (3-9. attēls), parāda, ka faktiski šis ir piensaimniecības pārpalikuma produkts, kuru pārdod par cenu, kas ir zemāka pat par piena kā izmantotā resursa cenu. Tas ir jāņem vērā piena pārstrādes uzņēmumiem, veidojot savas produkcijas ražošanas struktūru un izstrādājot savu mārketinga stratēģiju. Orientēties tieši uz sviesta ražošanu nav ekonomiski izdevīgi, tomēr pārstrādes uzņēmums var veiksmīgi izmantot piena taukus kā dažādu piena pārstrādes produktu ar augstu pievienoto vērtību (skābpiena produktu, siera, saldējuma) sastāvdaļu.

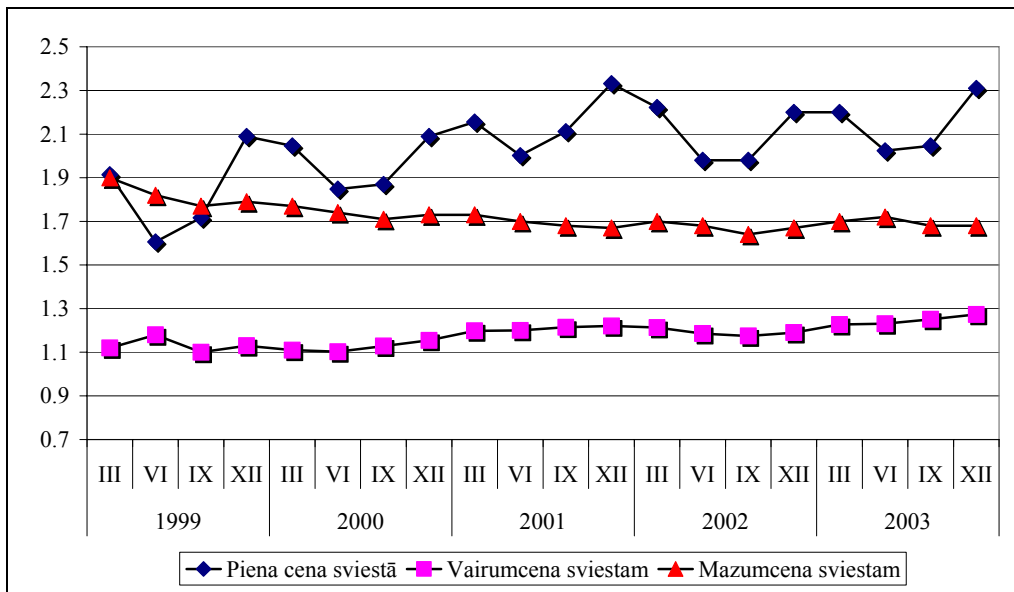
Tuvākajā laikā ir sagaidāms, ka sviesta cena pakāpeniski paaugstināsies, jo, iestājoties ES, to regulēs sviestam noteiktā intervences iepirkuma cena, kas būs augstāka par Latvijas pašreizējo sviesta tirgus cenu. Tomēr turpmākajos gados, mainoties ES sviesta intervences nosacījumiem, prognozējama sviesta cenas krišanās.

3-8. attēls. Siera cenu dinamika 1999. - 2003. gadā ceturkšņu beigās, Ls/kg

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

3-9. attēls. Sviesta cenu dinamika 1999. - 2003. gadā ceturkšņu beigās, Ls/kg

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

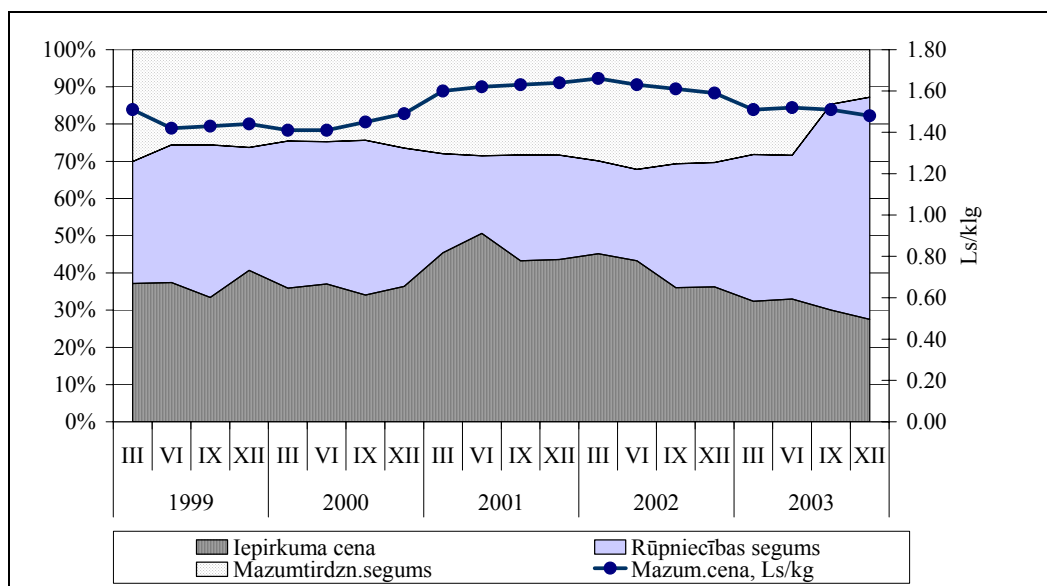
Piena iepirkuma cenu turpmāk ietekmēs gan situācija tirgū, gan politikas noteiktās cenas sviestam un vājpiena pulverim. 2004. gadā noteikti ir sagaidāms piena iepirkuma cenu pieaugums, tomēr tā lielums būs atkarīgs arī no pārstrādei nodotā piena kvalitātes.

c) Gaļa un gaļas produkti

Liellopu gaļas cenas struktūras attīstība norāda, ka šajā nozarē 2003. gada laikā ir notikušas pārmaiņas, kuras ietekmējušas situāciju visos liellopu gaļas ražošanas posmos, sākot ar liellopu audzēšanu zemnieku saimniecībās un beidzot ar liellopu gaļas realizāciju mazumtirdzniecības tīklā.

Mazumtirdzniecības cena liellopu gaļai 2003. gadā ir bijusi stabila (3-10. attēls), bet salīdzinot ar 2002. gada pirmā ceturkšņa beigās sasniegto līmeni 1,66 Ls/kg, tās cena ir samazinājusies par aptuveni 9%. Cenas struktūrā aptuveni divas reizes ir samazinājies tirdzniecības segums, pakāpeniski samazinoties arī liellopu gaļas iepirkuma cenai, savukārt rūpniecības segums ir būtiski palielinājies – no 33% 2002. gada beigās līdz 60% 2003. gada decembrī.

3-10. attēls. Liellopu gaļas mazumtirdzniecības cenu un to struktūras izmaiņas Latvijā 1999.-2003. gadā (visas cenas kautsvārā)

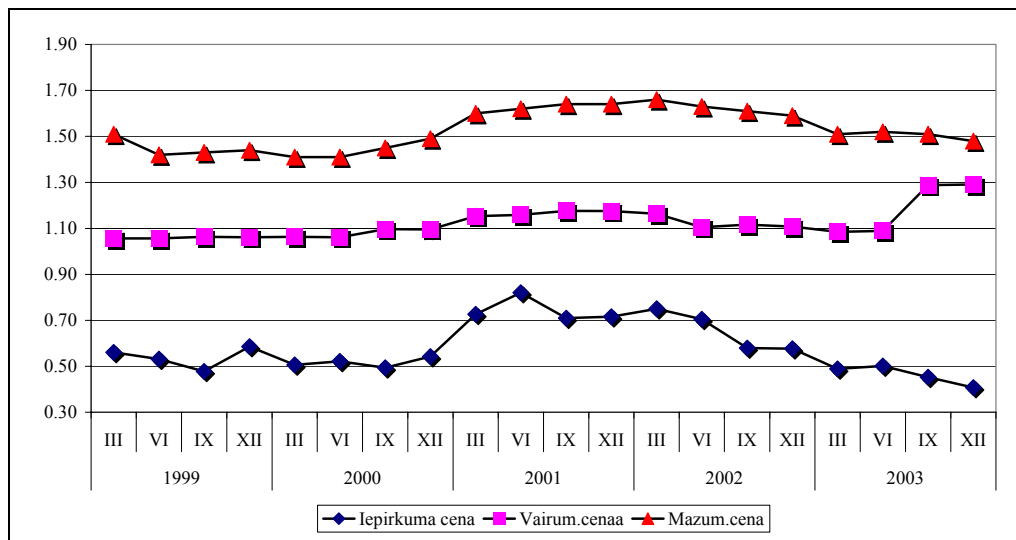
Avots: LVAEI pēc CSP datiem

Kaut arī kaušanai piedāvāto liellopu skaits 2003. gadā pieauga, tomēr Latvijas liellopu audzētāji joprojām pilnībā nenodrošina vietējo liellopu gaļas patēriņa līmeni. Tādēļ šim piedāvājuma pieaugumam nevajadzētu izraisīt ne iepirkuma cenu pazemināšanos, ne arī grūtības izaudzēto liellopu realizācijai.

Latvijā liellopu gaļa pārsvarā tiek iegūta kā piensaimniecības blakusprodukts, tādēļ arī iepirkuma cenas līmenis ir salīdzinoši zems. Turklāt tas atkal pakāpeniski samazinās kopš 2002. gada sākuma, kad bija pārvarēts 2001. gada iepirkuma cenas kāpums - liellopu saslimšanas gadījumi Eiropā ar govju sūkļveida encefalopātiju, kuri būtiski samazināja šīs gaļas piedāvājumu. 2003. gadā vidējās liellopu iepirkuma cenas dzīvsvārā visos mēnešos bija vismaz par 20% zemākas nekā iepriekšējā gadā, tomēr zemniekiem radās sarežģījumi arī ar liellopu realizāciju pārstrādes uzņēmumiem pat par šādu kvalitātei atbilstošu konkurētspējīgu cenu, un šim procesam ir grūti atrast ekonomisku izskaidrojumu.

Savukārt vairumcena 2003. gada 3. ceturksnī ir piedzīvojusi strauju kāpumu (3-11. attēls). Rūpniecības seguma īpatsvara straujais pieaugums varētu būt izskaidrojams ar gaļas pārstrādātāju pieprasījumu pēc augstākas kvalitātes vai specializēto gaļas šķirņu liellopu gaļas, kā arī izmaksu palielināšanos, uzņēmumus modernizējot atbilstoši ES prasībām.

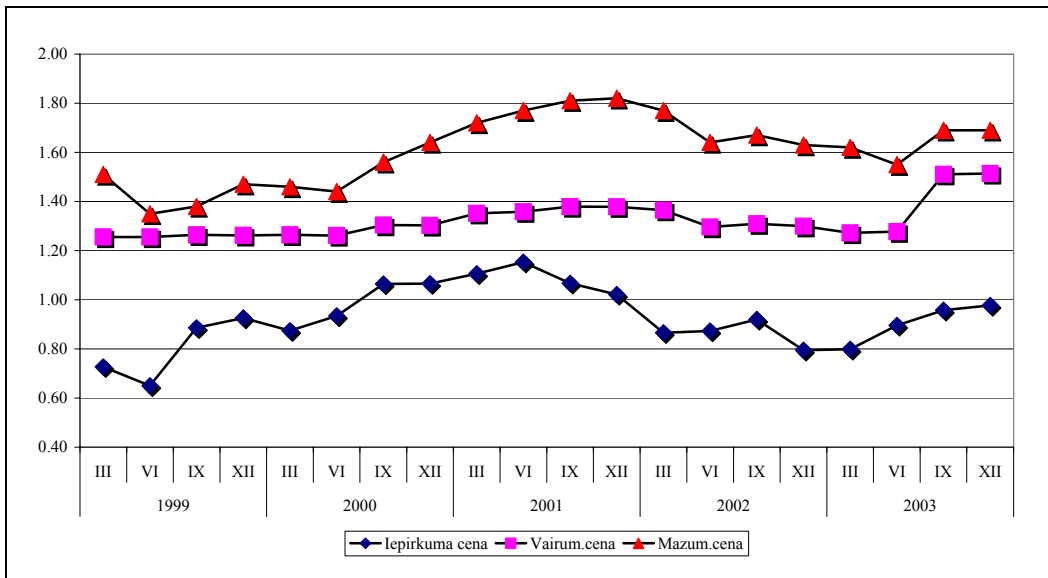
3-11. attēls. Liellopu gaļas (kautsvara) cenu dinamika Latvijā 1999.-2003. gadā, Ls/kg

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

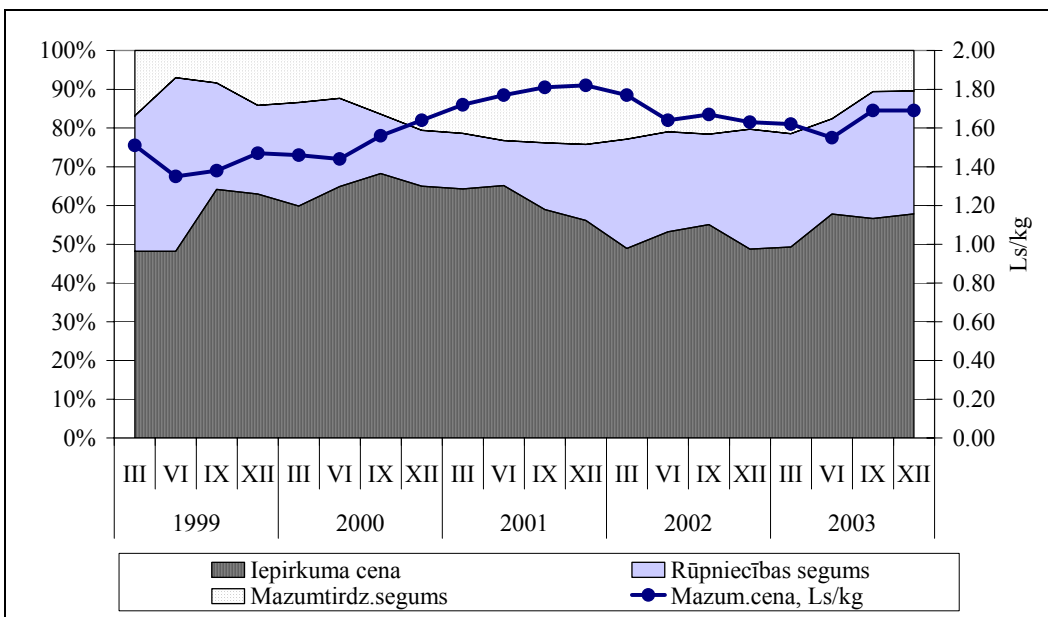
2003. gadā liellopu gaļas patēriņa cenas līmeni faktiski stabilizēja mazumtirdzniecības sektors, jo iedzīvotāju izvēle par labu cūkgaļas un putnu gaļas lielākam īpatsvaram gaļas kopējā patēriņā, kā arī joprojām ierobežotā iedzīvotāju pirktspēja (Latvijā

3-12. attēls. Cūkgaļas (kautsvara) cenu dinamika Latvijā 1999.-2003. gadā, Ls/kg

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

3-13. attēls. Cūkgaļas mazumtirdzniecības cenu un to struktūras izmaiņas Latvijā 1999.-2003. gadā (visas cenas kautsvārā)

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

2002. gadā izdevumi pārtikai no mājsaimniecības budžeta vidēji bija 35,2%), aizkavē mazumtirdzniecības cenu pieaugumu. Tomēr var prognozēt, ka nākošā gada laikā liellopu gaļas cenas vietējā tirgū atkal pakāpeniski augs, jo Latvijā pēdējos gados tomēr palielinās specializēto gaļas šķirņu liellopu ganāmpulks, kā arī pievienošanās vienotajam ES tirgum radīs cenu izlīdzināšanās tendenci.

Analizējot **cūkgaļas** cenas iepirkuma, pārstrādes sektora un mazumtirdzniecības līmenī, var secināt, ka atšķirībā no liellopu gaļas sektora to dinamikai piemīt līdzīgas tendences. Tā kā 2002. gadā Latvijas iedzīvotāji par cūkgaļu ir tērējuši aptuveni 30% no visiem izdevumiem par uzturā lietoto gaļu, tad, reaģējot uz iepirkuma un vairumtirdzniecības cenas pieaugumu, 2003. gada 3. ceturksnī arī cūkgaļas mazumtirdzniecības cenas pieauga (3-12. attēls).

Tomēr pretēji cenas kāpumam 2003. gada laikā cūkgaļas sektorā līdzīgi kā liellopu gaļas sektorā ir būtiski samazinājies tirdzniecības segums (3-13. attēls) - no 20% 2002. gada beigās līdz 10% 2003. gada decembrī. Vislielākais īpatsvars cūkgaļas cenas struktūrā ir iepirkuma cenai, kas 2003. gada decembrī, ņemot vērā vietējā cūkgaļas tirgus aizsardzības pasākumus, sasniedza 58%.

4. Ienākumi lauksaimniecības sektorā

Šajā un nākošajā nodaļā raksturota Latvijas lauksaimniecības ienākumu veidošanās (ražotās produkcijas apjomi, tās izlietojums, cenas, ražošanas izmaksas un ienākumu pārdale), to dinamika un struktūra.

Visa sektora procesu raksturošanai izmantoti Lauksaimniecības ekonomiskā kopaprēķina (LEK) ⁵ rezultāti. Savukārt, raksturojot ienākumu veidošanās procesus saimniecību līmenī, tajā skaitā, to atkarībā no saimniecību lieluma, specializācijas un izvietojums, izmantoti saimniecību uzskaites datu tīkla (SUDAT) rezultāti.

Lauksaimniecības ienākumu novērtējums kopumā pa sektoru ir izstrādāts, apkopojot visa sektora datus par ražotās produkcijas apjomiem, tās izlietojumu, cenām, ražošanas izmaksām un ienākumu pārdali, izmantojot Lauksaimniecības ekonomisko kopaprēķinu (LEK).

Šī ienākumu novērtējuma mērķis ir parādīt galvenās tendences lauksaimniecības sektorā kopumā, iekļaujot nozares kopējos ekonomiskos rādītājus un lauksaimnieku saņemtos ienākumus. Pirmo reizi sniegts arī plašāks salīdzinājums ar valstī vidējiem, kā arī ārvalstu lauksaimnieku ienākumiem.

Saskaņā ar LEK metodikas pilnveidošanu dati ir koriģēti salīdzinājumā ar iepriekš publicētajiem. Darbaspēka uzskaitē tiek izmantotas gada vidējās darba vienības (GDV), tādēļ mainījies arī vidējais ienākums uz sektorā nodarbināto.

Apkopojot lauksaimniecības sektora 2003. gada rezultātus, varam konstatēt šādas galvenās tendences (saskaņā ar pieejamo informāciju):

- Sektorā radītā bruto pievienotā vērtība (BPV) faktiskajās bāzes cenās 2003. gadā ir samazinājusies par 1,6% (sk. 4-1. tabulu), un sasniedz Ls 133,7 milj. Laikā starp 1999. un 2002. gadiem BPV pieauga vidēji gadā par aptuveni 10%, bet 2003. gadā pirmo reizi kopš 1999. gada ir samazinājums. Ievērojot, ka 90. to gadu otrajā pusē bija straujš BPV kritums, pievienotā vērtība 2003. gadam tomēr bijusi lielāka nekā 1998.-2001. gadā, bet mazāka kā 1995. -1997. gadā.

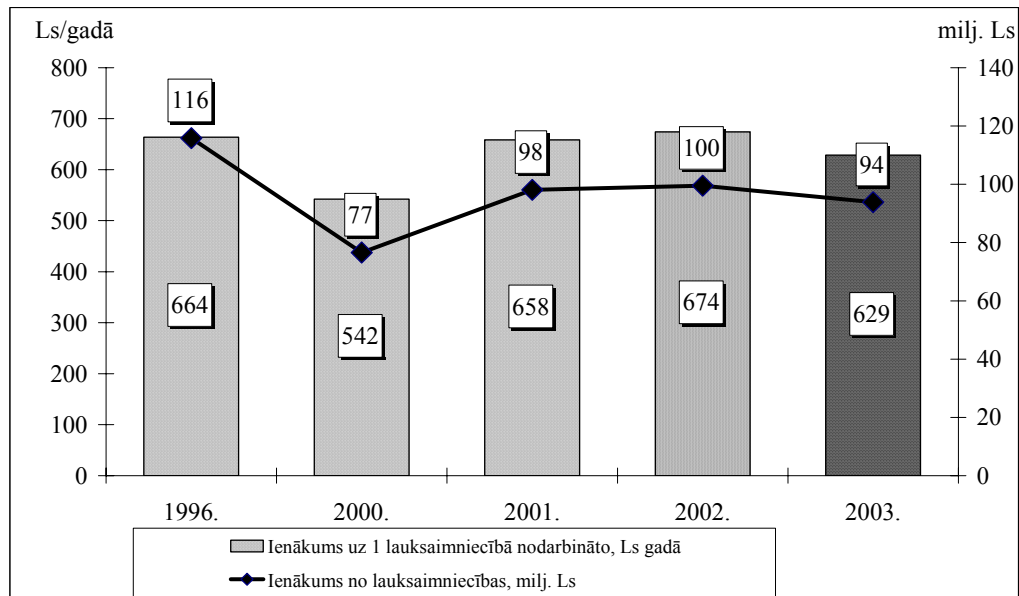
⁵ Detalizēts LEK metodikas un rezultātu iegūšanas procesa apraksts atrodams grāmatā "Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins Latvijā", Vēveris A., Dambiņa L., Miglavs A., LVAEI, Rīga, 2001.

4-1. tabula. Ražošanas, starppatēriņš un pievienotā vērtība 2003. gadā un to izmaiņas (produkcijas vērtība pa produktiem norādīta ražotāju cenās)

Nosaukums	2003. gadam											
	Kopējās produkcijas			Gala produkcijas			Kopējās produkcijas izmaiņas (+/-) 2003. pret 2002. (%)			Gala produkcijas izmaiņas (+/-) 2003. pret 2002. (%)		
	apjomi	cena	vērtība	apjomi	cena	vērtība	Daudzums	Cena	Vērtība	Daudzums	Cena	Vērtība
	tūkst. t	Ls/t	milj. Ls	tūkst. t	Ls/t	milj. Ls						
PRODUKCIJA, KOPĀ	x	x	421,2	x	x	359,6	4,3%	4,3%	8,7%	2,7%	2,7%	5,5%
AUGU PRODUKTI	x	x	175,5	x	x	156,5	3,5%	1,7%	5,3%	5,3%	0,9%	6,2%
Graudaugi	932,4	61,0	56,9	835,8	61,1	51,1	-9%	7%	-3%	-9%	7%	-2%
Kartupeļi	739,0	48,3	35,7	608,1	45,2	27,5	-4%	-10%	-13%	0%	-16%	-17%
Cukurbietes	532,4	17,8	9,5	531,2	17,9	9,5	-14%	-8%	-21%	-14%	-8%	-21%
Rapsis	37,4	135,2	5,1	36,5	136,2	5,0	14%	12%	28%	15%	12%	29%
Svaigi dārzeņi	217,5	112,6	24,5	199,9	114,1	22,8	47%	2%	49%	40%	2%	43%
Svaigi augļi un ogas	46,3	98,0	4,5	45,8	98,2	4,5	-28%	25%	-10%	-17%	25%	4%
Lopbarības kultūras	3 981,7	7,6	30,5	2 360,7	11,7	27,6	18%	4%	23%	32%	-4%	26%
Citi augu produkti	x	x	8,9	x	x	8,6	74%	13%	97%	75%	15%	100%
DZĪVNIĒKU PRODUKTI	x	x	173,1	x	x	130,6	0,3%	4,4%	4,8%	-6,6%	0,9%	-5,8%
Piens	783,1	91,3	71,5	614,7	93,9	57,7	-3%	3%	0%	-2%	2%	0%
Liellopi	38,5	300,0	11,6	36,6	300,0	11,0	-24%	-26%	-44%	-25%	-26%	-45%
Cūkas	54,8	638,5	35,0	49,1	638,5	31,4	6%	0%	6%	-3%	0%	-3%
Olas (milj. gab.)	508,8	36,0	18,3	446,5	37,1	16,6	0%	13%	13%	-1%	13%	12%
Mājputni	18,4	544,7	10,0	9,8	544,7	5,4	38%	24%	71%	-25%	24%	-7%
Citi dzīvnieku produkti	x	x	26,7	x	x	8,6	23%	22%	51%	-3%	13%	9%
Līgumdarbi lauksaimniecībā	x	x	3,7	x	x	3,7	14%	-1%	13%	14%	-1%	13%
Produktu subsīdijas	x	x	22,3	x	x	22,3	3%	13%	16%	3%	13%	16%
augkopībā	x		11,4	x		11,4	4%	114%	121%	4%	114%	121%
lopkopībā	x		10,8	x		10,8	0%	-23%	-23%	0%	-23%	-23%
Neatdalāmās blakusdarbības	x	x	46,6	x	x	46,6	29%	9%	41%	32%	9%	44%
Starppatēriņš, kopā	x	x	287,5	x	x	225,9	9,1%	4,8%	14,3%	7,5%	2,6%	10,3%
Bruto pievienotā vērtība	x	x	133,7	x	x	133,7	-4,5%	3,0%	-1,6%	-4,5%	3,0%	-1,6%

Līdz ar pievienotās vērtības samazinājumu 2003. gadā ir mazinājušies arī sektora kopējie ienākumi – par 5,7% pret 2002. gadu, sasniedzot Ls 93,8 milj. Ienākumu attīstības tendences rāda 4-1. attēls. Arī ienākumi iepriekšējos 3 gados pieauga, bet pirms tam samazinājās, tādēļ 2003. gadā tie bijuši zemāki nekā 1995.-1997., kā arī 2001.-2002. gadā, bet pārsniedz 1998.-2000. gada līmeni.

4-1. attēls. Ienākumi lauksaimniecībā 1996.un 2000.-2003. gados

Avots: LEK

Galvenie faktori, kas ietekmēja ienākumu izmaiņas 2003. gadā:

Ienākumus samazināja:

- Ražības kritums graudaugiem un rapšiem vidēji par 16% sliktu laika apstākļu dēļ samazināja attiecīgo nozaru iespējamus ieņēmumus par ~ Ls 9 milj. (2,2% bruto produkcijas vērtības).
- Ievērojami samazinājusies liellopu izaudzēšana – par Ls 9,0 milj. (samazinoties gan cenām, gan audzēšanas apjomiem).
- Samazinājusies kartupeļu cena par 16%, jo 2001.-2002. gadā tā bija tuvu rekordaugstai. Tādēļ kartupeļu gala vērtība ir par Ls 5,4 milj. mazāka, tomēr arī tos visus nevar uzskatīt par tiešiem ienākumiem, jo lielākā daļa kartupeļu tiek patērēti uz vietas saimniecībā.
- Samazinājās cukurbiešu ražošanas apjomi un iepirkuma cena, tā rezultātā to kopējā vērtība 2003. gadā bija par Ls 2,5 milj. mazāka nekā gadu iepriekš.

- Par Ls 21 milj. (10%) pieaugusi starppatēriņa resursu vērtība. To izraisīja galvenokārt pārējo (vispārsaimniecisko, administratīvo u.c.) izmaksu ievērojams pieaugums, degvielas cenu celšanās par 12%, kā arī ķīmisko mēslošanas līdzekļu un pesticīdu lietošanas apjomu pieaugums. (4-2. tabula).
- Sakarā ar kapitālieguldījumu būtisku pieaugumu, kā arī cenu palielinājumu kapitālpēcēm (par 3%) pieaudzis pamatlīdzekļiem nepieciešamo atskaitījumu apjoms (par Ls 2,6 milj. jeb par 9%). Par 22% (Ls 2,1 milj.) pieaudzis arī samaksāto ražošanas nodokļu apjoms (sakarā ar darba devēja sociālās apdrošināšanas maksājumu pieaugumu).

Taču bija arī **ienākumus palielinoši faktori**:

- 2003. gadā klimatiskie apstākļi izrādījās labvēlīgi dārzeniem, kuru vidējā ražība pieauga par 30%. Tā kā cenas vidēji dārzeniem 2003. gadā vēl nebija mazākas kā gadu iepriekš, dārzeņu vērtība pieauga par Ls 6,9 milj. (tajā skaitā platību pieauguma rezultātā par 14%).
- 2003. gads bija labvēlīgs putnkopībai, jo palielinājās gan apjomi, gan cenas. Cenu pieauguma rezultātā olām un putnu gaļai šo produktu vērtība bija par 4,0 milj. latu lielāka. Bez tam, Ls 2,2 milj. vērtībā bija putnu gaļas apjomu pieaugums.
- Pieauga nelauksaimniecisko blakusdarbību vērtība, kas daļēji gan saistīts ar pārmaiņām uzskaitē. Tagad kā neatdalāma tiek uzrādīta arī lielo lauksaimniecības uzņēmumu pašu veiktā gaļas pārstrāde, tirdzniecība u.c., kā rezultātā blakusdarbību vērtība pieaugusi par 44%, sastādot Ls 46,6 milj. (13% nozares gala vērtības).
- Palielināts subsīdiju apjoms, sakarā ar papildu izmaksām un zaudējumu kompensācijām – par Ls 3,6 milj.

Redzam, ka daļu no faktoriem, kas noteica ienākumu samazinājumu (ražības samazinājums) var uzskatīt par gadījuma rakstura, tomēr citi ir vai nu objektīvi pie esošās lauksaimniecības stratēģijas un nosacījumiem (izmaksu pieaugums) vai arī tirgus diktēti (liellopi, kartupeļi, cukurbietes). Vairākās nozarēs valsts 2003. gadā aktīvi īstenoja atbalsta pasākumus, lai ienākumu līmeni stabilizētu (piens, cūkgaļa, graudi, cukurbietes), tādējādi samazinot ārējo negatīvo apstākļu ietekmi uz lauksaimniekiem.

Turpmāk aplūkosim atsevišķas ienākumus veidojošās sastāvdaļas.

4.1. Ražotā produkcija un tās vērtība

Lauksaimniecības kopējās un gala produkcijas apjomu un vērtību, izdalot nozīmīgākos produkcijas veidus, kā arī to izmaiņas pret iepriekšējo gadu, apkopo 4-1. tabula. Saskaņā ar LEK metodiku gala produkcija ir daļa no kopējās saražotās produkcijas, izņemot patēriņu pašā saimniecībā sēklai, zudumus, lauksaimniecībā izmantoto lopkopības produkciju (piens lopbarībai u.c.), kā arī dažus produktus, kurus grūti uzskaitīt (ganību zāle) vai kuru izlietojums nav tipisks (dārzeni un augļi lopbarībai).

Bruto pievienotā vērtība ir vienāda neatkarīgi no tā, vai to aprēķina, izmantojot kopējo vai gala produkciju, jo līdz ar produkcijas vērtību mainās arī starppatēriņš. Produkcijas un starppatēriņa izmaiņu koeficienti kopējai un gala produkcijai gan mēdz būt atšķirīgi, jo mainās ietvertās produkcijas un izmaksu loks. Sektora ekonomiskai analīzei, domājams, lietderīgāka būtu galaprodukcijas analīze, jo tieši galaprodukcijas ieguve ir galvenais ražošanas mērķis.

Aplūkojot LEK jeb gala produkcijas koncepciju, kopējais ražošanas fiziskais apjoms pret iepriekšējo gadu ir palielinājies par 2,7%, tajā skaitā augkopībā – pieaudzis par 5,3%, bet lopkopībā – samazinājies par 6,6%.

Neraugoties uz sliktajiem laika apstākļiem ražas novākšanas laikā, augkopībā kopumā tomēr novērots pieaugums. Samazinājumu graudaugiem (par 9%) un cukurbietēm (14%) kompensēja pieaugums dārzeņiem (40%), rapšiem (15%), lopbarības kultūrām (32%) un citiem augu produktiem (75%) – sēklas, stādi, ziedi u.c. Savukārt lopkopībā samazinājums konstatēts visiem produktiem, izņemot putnu gaļu. Visstraujāk samazinājusies liellopu audzēšana – par 25%, tādēļ ka tiem par 26% kritušās pārdošanas cenas, turklāt 2002. gads nebija labvēlīgs lopbarības sagādei. Putnu gaļas apjomi kopumā ir pieauguši par 38% (sk. kopējo produkciju), bet gala produkcijas apjoma kritums parāda tikai, ka ievērojams tās īpatsvars tiek pārstrādāti uzņēmumā un realizēti kā pašu pārstrādāta produkcija, kas uzskaitīta kā nelauksaimnieciskās blakusdarbības. Līdzīga tendence parādās arī cūkgaļai, tādēļ te vērts aplūkot arī kopējās produkcijas ražošanu.

Ievērojami pieaudzis kūtsmēslu patēriņš, kuru ieguve uzrādās kā bruto produkcija, bet ne kā gala produkcija. Tādēļ arī ievērojams pieaugums bruto produkcijai rindā “citi dzīvnieku produkti”, taču gala produkcijā tas neparādās.

Tabulā uzrādītie dati par dzīvnieku produkcijas apjomu atšķiras no gaļas ražošanas, jo šajā aprēķinā tiek ņemts vērā ne tikai nokauto lopu dzīvsvars, bet arī ganāmpulkā esošo lopu dzīvsvara izmaiņas. 2003. gadā ievērojami – par 8,3 tūkst. samazinājās slaucamo govju ganāmpulks, kas norāda, ka liela daļa liellopu gaļas ir iegūta uz pamatganāmpulka samazinājuma rēķina. Tas arī izskaidro tik nozīmīgu liellopu izaudzēšanas samazinājumu. Pārējās lopu grupās (izņemot zirgus) lopu skaits pieauga.

Cenas. Produkcija ir novērtēta vidējās cenās (atšķirīgās cenās novērtējot pārdoto un saimniecībās uz vietas patērēto produkciju), tādēļ sakarā ar atšķirīgu produkcijas izlietojuma struktūru kopējās un gala produkcijas cenas ir atšķirīgas. Cenu izmaiņām bieži mēdz būt pretēja tendence nekā produkcijas apjomu izmaiņām. Taču kopumā 2003. gadā gan **augkopības, gan lopkopības produktu cenas ir palielinājušās par 0,9%**. Redzams, ka cenu palielinājums vidēji bija visai neliels, un tas nekompensēja ražas zudumus graudiem, cukurbietēm u.c. Iemesls tam bija arī vajadzīgās kvalitātes produktu trūkums, kurus būtu varēts pārdot par ievērojami augstāku cenu. Lopkopībā straujš kritums bija liellopiem – 26%, turpretī putnu gaļas un olu cenas atguvās pēc kritiena 2002. gadā, bet cūkgaļas cenas pēc samazinājuma 2003. gada 1.pusē, vidēji gadā atguva 2002. gada līmeni. Piena cenas nedaudz – par 2% - pārsniedza iepriekšējā

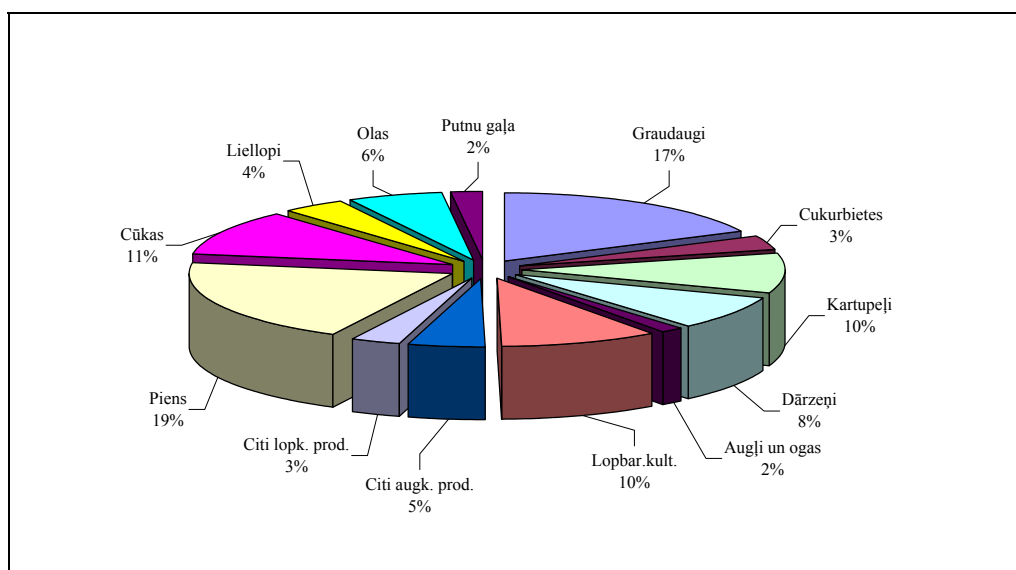
gada līmeni. Nozīmīgāks cenu pieaugums – par 9% atzīmēts nelauksaimnieciskajām blakusdarbībām, kurās bez l/s produktu pārstrādes ievērtētas arī saražoto kokmateriālu u.c. preču un pakalpojumu cenu izmaiņas.

Rēķinot uz produkcijas vienību, par 13% pieauga produktu subsīdijas, un, ievērtējot tās, kopējais cenu pieaugums nozares gala produkcijai iznāk **+2,7%**.

Bāzes cenās novērtētā gala produkcijas vērtība (ietverot arī produktu subsīdijas), **salīdzinot ar 2002. gadu, palielinājusies par 5,5%**, ko vienādi ietekmējušas gan apjomu, gan cenu izmaiņas. Visvairāk pieaugusi, kā redzams tabulā, ir nelauksaimniecisko darbību vērtība, bet “tīrajās” lauksaimniecības nozarēs vērtības pieaugums (ar subsīdijām) sastādījis tikai 1,5%. Šajās darbībās ietilpst galvenokārt lauku saimniecībās saražotā meža produkcija (lietkoki, zāģmateriāli, malka), kā arī lauksaimniecības produktu pārstrāde un citas darbības – tirdzniecība, zivsaimniecība, lauku tūrisms u.c.

Lauksaimniecības produktu struktūru gala produkcijā (ražotāju cenās) demonstrē 4-2. attēls. Vislielākais īpatsvars, tāpat kā iepriekšējos gados, ir pienam (19%), graudaugiem (17%) un cūkgaļai (11%). Salīdzinot ar 2002. gadu, būtiskāk ir samazinājies liellopu (par 3% punktiem), kā arī kartupeļu īpatsvars (par 2% punktiem), bet palielinājies dārzeņu, lopbarības kultūru un citu augu produktu īpatsvars (par 2% punktiem).

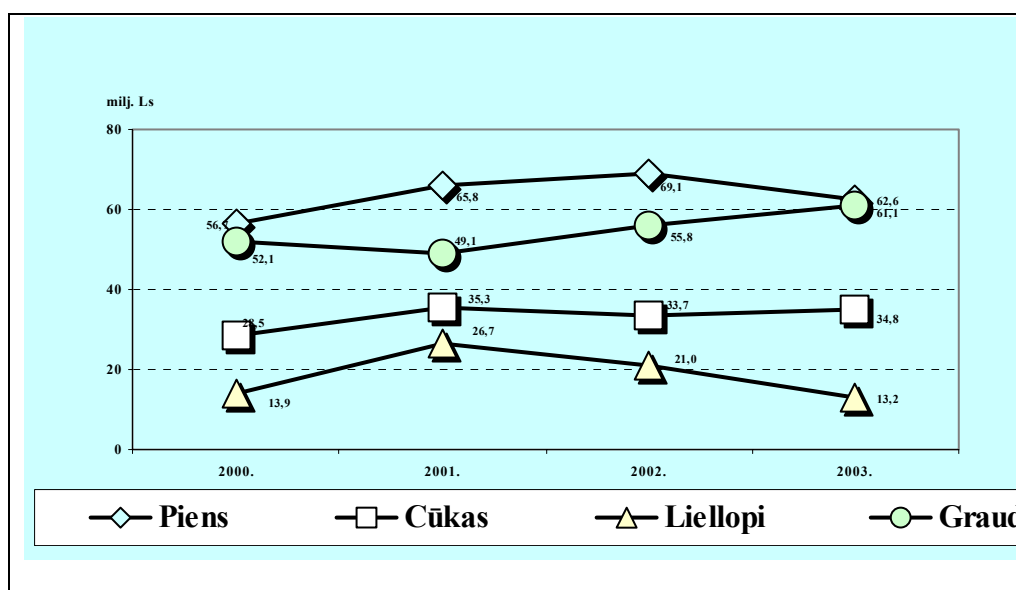
4-2. attēls. Lauksaimniecības gala produkcijas struktūra 2003. gadā (ražotāju cenās)

Avots: LEK

Dažu nozīmīgāko produkcijas veidu vērtības izmaiņas 2000.-2003. gados rāda 4-3. attēls. Nelielu augšupeju no galvenajiem veidiem piedzīvoja tikai graudkopība (pateicoties kompensācijām) un cūkkopība (pateicoties tirgus stabilizācijai un atbalsta maksājumiem), bet piena un liellopu nozarēs ir samazinājums. Piena nozarē samazinājums radies, ņemot vērā 2002. gadā izmaksātos kompensācijas maksājumus (Ls 5,8 milj.), kā arī to, ka ievērojamā slaucamo govju skaita samazinājuma dēļ 2003. gadā izslaukts mazāk piena.

4-3. attēls. Gala produkcijas vērtības dinamika 2000. - 2003.g. (bāzes cenās)

Avots: LEK

4.2. Starppatēriņš un faktoru izmaksas

Ienākumi ir atkarīgi ne tikai no ražotās produkcijas vērtības, bet arī no izmaksām, kas saistītas ar tās ražošanu. 4-4. attēls rāda galaprodukcijas izlietojumu – cik no nozares kopējās izlaides ir starppatēriņš, citas (faktoru) izmaksas, un cik veido lauksaimnieku ienākumus.

4.2.1. Starppatēriņš

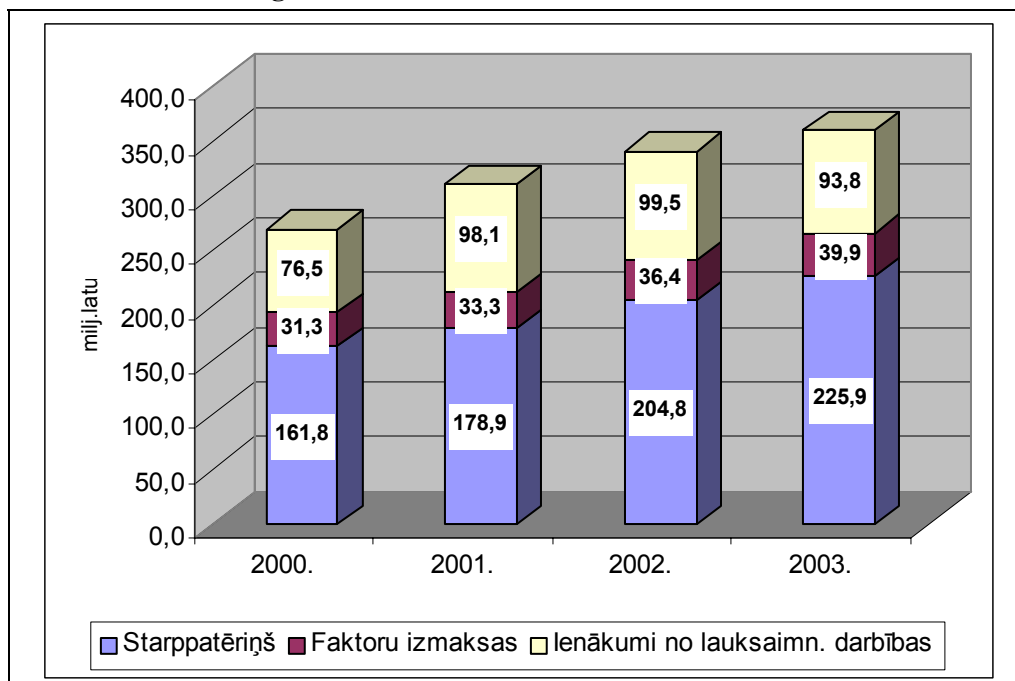
Laikā no 1995. līdz 1999. gadam ienākumu īpatsvars produkcijas vērtībā strauji samazinājās, savukārt 2000.-2001. gados pieauga un 2001. gadā sasniedza 31,6%. Pēc tam tas atkal samazinājies, tomēr turpinot pieaugt produkcijas vērtībai. 2003. gadā pieaudzis gan starppatēriņa, gan faktORIZMKSU īpatsvars. Tas liecina par izmaksu

ietilpīgāku ražošanu. Tā rezultātā ienākumu daļa samazinājusies par 2% punktiem un veido 26% no produkcijas vērtības.

Tagad aplūkosim **starppatēriņu** – izlietoto resursu un pakalpojumu izmaksas. Saskaņā ar gala produkcijas pieeju, starppatēriņā ietilpst visu pirkto resursu izmaksas, kā arī to pašražoto resursu vērtība, kuri tika iekļauti gala produkcijā.

Svarīgāko starppatēriņa posteņu vērtību 2001.-2003. gados, kā arī cenu un vērtības pārmaiņas 2002. un 2003. gados atsevišķām starppatēriņa resursu grupām apkopo 4-2. tabula.

4-4. attēls. Galaprodukcijas vērtības sastāvdaļas (no izlietojuma viedokļa) 2000.-2003. gados

Piezīme: Faktoru izmaksas – ražošanas nodokļi mīnus subsīdijas (izņemot produktu), pamatlīdzekļu patēriņš, samaksātā noma un kredītu procenti.

Avots: LEK

Starppatēriņa vērtība pēdējos gados nozīmīgi pieaug. Redzam, ka resursu cenas 2003. gadā vidēji pieaugušas par 2,6%, tātad nozīmīgāko daļu veidojis apjomu pieaugums, līdzīgi kā iepriekšējos gados. Tam iemesli ir vairāki. Viens no tiem ir produkcijas apjomu pieaugums, kas prasa lielākas izmaksas. Bez tam, arvien vairāk tiek pielietotas intensīvākas tehnoloģijas, kas prasa augstākas tiešās izmaksas uz produkcijas vienību. Tiek veikta saimniecību iekārtošana saskaņā ar ES un Latvijas likumu prasībām – “pārējo izmaksu” pieaugums. 2003. gadā izmaksas palielināja arī nelabvēlīgie klimatiskie apstākļi ražas novākšanas laikā. Šajā gadā lauksaimnieki

lietojuši ievērojami vairāk minerālmēslu, ķīmisko augu preparātu, kā arī pirktu sēklas materiālu. Nozīmīgs bijis arī degvielas sadārdzinājums, kā arī dārgākas kļuva no eirozonas importētās preces sakarā ar eiro valūtas kursa pieaugumu.

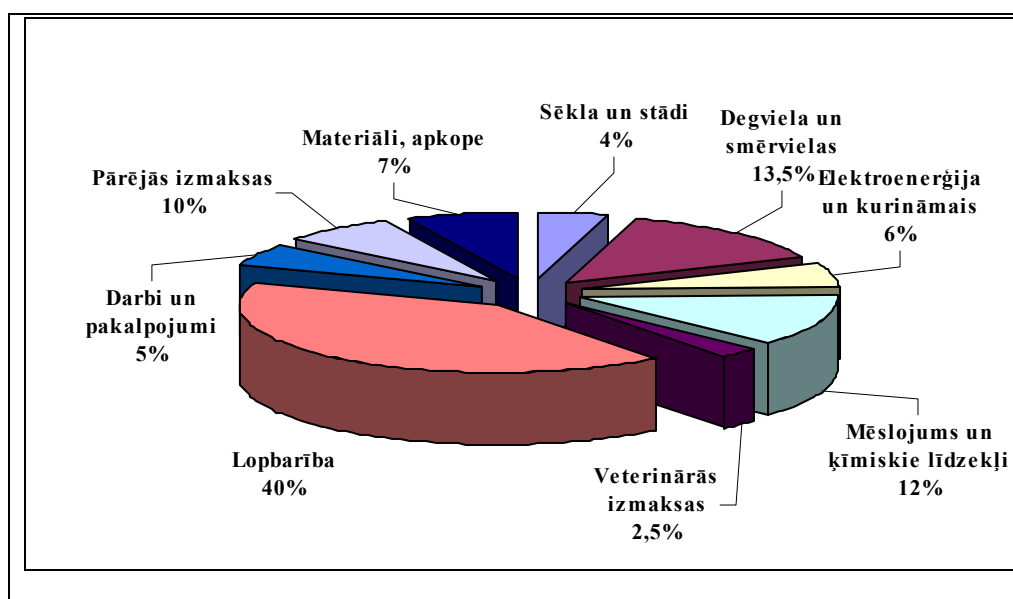
4-2. tabula. Lauksaimniecības starppatēriņš 2001. – 2003. gados

Izmaksu veidi	Vērtība milj. Ls			Pārmaiņas (+, -) 2002/2001		Pārmaiņas (+, -) 2003/2002	
	2001.	2002.	2003.	Cena	Vērtība	Cena	Vērtība
Sēkla un stādi	6,8	7,1	9,7	3%	5%	-2%	35%
Degviela un smērvielas	27,4	26,7	30,3	-3%	-2%	12%	13%
Elektroenerģija	7,1	7,8	8,3	0%	10%	0%	7%
Kurināmais	3,7	4,4	5,1	1%	20%	10%	15%
Mēslojums	14,8	14,9	18,7	11%	1%	5%	26%
Ķīmiskie augu preparāti	6,7	6,5	8,7	3%	-4%	5%	35%
Veterinārās izmaksas	5,3	5,4	5,3	-5%	4%	7%	-3%
Materiāli, darbarīki, apkope, remonts	13,3	16,6	15,2	-1%	25%	2%	-8%
Lopbarība	71,3	89,3	90,0	8%	25%	0%	1%
t.sk. pirktā	30,1	38,0	35,5	0%	26%	1%	-7%
pašu saražotā	41,1	51,4	54,5	13%	25%	0%	6%
Darbi un pakalpojumi	8,9	10,2	11,4	4%	14%	-1%	12%
Pārējās izmaksas	13,7	15,9	23,2	0%	16%	0%	46%
Starppatēriņš kopā	178,9	204,8	225,9	3,9%	14,5%	2,7%	10,3%
t.sk. nelauksaimnieciskie pirkumi	130,5	144,4	161,0	1%	11%	4%	12%

Piebilde: Starppatēriņš šajā tabulā aprēķināts atbilstoši LEK metodikai, iekļaujot tajā pirktos resursus un pakalpojumus, kā arī noteiktus pašu ražotās augu lopbarības veidus.

Avots: LEK

4-5. attēls. Starppatēriņa struktūra 2003. gadā

Avots: LEK

Starppatēriņa struktūrā joprojām ievērojamu vietu aizņem lopbarība (4-5. attēls), lai gan tās īpatsvars 2003. gadā samazinājies pat par 4% punktiem (gan lopu skaita samazinājuma, gan cenu svārstību dēļ zāles barībai). Savukārt, palielinājies ir mēslošanas un ķīmisko līdzekļu, kā arī pārējo izmaksu (par 2% punktiem) īpatsvars.

4.2.2. Faktoru izmaksas

Būtiskākā loma no tām ir **kapitāla preču atjaunošanai nepieciešamiem līdzekļiem**, ko apzīmē par pamatlīdzekļu patēriņu (*fixed capital consumption* – angļu v.). Tie tiek aprēķināti kā līdzekļi, kas nepieciešami pilnai pamatlīdzekļu atjaunošanai, nevis kā faktiski ieguldītie līdzekļi. Tātad šis ir aprēķina skaitlis, kura lielumu ietekmē ražošanas vienību daudzums un pamatlīdzekļu cenu indekss pārskata gadā. Salīdzinot šo aprēķināto rādītāju ar faktiski izdarītajiem kapitālieguldījumiem, mēs varam aptuveni spriest, vai pamatlīdzekļu reālais apjoms pieaug vai samazinās. Te varam atzīmēt, ka 2003. gadā vērojams nozīmīgs faktiski veikto kapitālieguldījumu pieaugums: ja līdz šim katru gadu tika ieguldīts pat 2 reizes mazāk līdzekļu, nekā vajadzīgs pamatlīdzekļu vienkāršai atjaunošanai, tad 2003. gadā, saskaņā ar CSP datiem, individuālajās saimniecībās izdevumi tehnikas iegādei pieauguši 2 reizes, bet kapitālajam remontam un jaunai celtniecībai – par gandrīz 20% (sk. 4-2. tabulu). Līdz ar to 2003. gadā pirmo reizi faktiski ieguldītā summa pat pārsniedz aprēķināto nepieciešamo – individuālajās saimniecībās vien ieguldīti vairāk kā 25 miljoni latu, bet statūsabiedrībās un valsts saimniecībās – pat 36 milj. Ls. Tas liecina par SAPARD finansējuma aktīvu izmantošanu. Tomēr kopējā summa vēl neliecina par lauku saimniecību kapitāla atjaunošanos kopumā, jo vērojama līdzekļu koncentrēšanās lielajās saimniecībās, kuras var sastādīt pavisam nelielu īpatsvaru kopējā saimniecību struktūrā. Tā, individuālajās saimniecībās ar ekonomisko lielumu zem 2 ELV, 2003. gadā veikts apmēram 4 reizes (!) mazāk kapitālieguldījumu, rēķinot uz kārtējo izmaksu vienību, nekā individuālajās saimniecībās virs 2 ELV⁶. Tātad pagaidām ieguldījumi nenotiek vienmērīgi, bet gan galvenokārt lielajās saimniecībās.

Ražošanas nodokļu apjoms ir pieaudzis sakarā ar lielākiem sociālās apdrošināšanas maksājumiem, kurus maksā darba devējs (šī daļa saskaņā ar LEK metodiku tagad iekļauta ražošanas nodokļos). Pieauguši arī nekustamā īpašuma nodokļa maksājumi. Kopumā darba devēja maksātie sociālās apdrošināšanas maksājumi 2003. gadam aprēķināti 4,8 milj. Ls (+31% pret 2002. g.), bet pārējie nodokļi (nekustamā īpašuma, dabas resursu nodokļi, kā arī nodevas) – 6,7 milj. Ls (+17% pret 2002. gadu). Nodokļus, kurus maksā no ienākumiem, šajā sadaļā neiekļauj. Savukārt PVN, kuru, pārkot resursus, samaksā lauksaimnieki – PVN nemaksātāji, tagad ir iekļauts starppatēriņā kā neatdalāmais PVN, tādēļ, atšķirībā no agrākām publikācijām, arī tas šeit neparādās.

⁶ ELV – Eiropas lieluma vienība: 1 ELV atbilst standarta bruto segumam (starpība starp visu saimniecībā ražoto produktu vērtību un tās ražošanai nepieciešamo specifisko izmaksu vērtību, aprēķinātu reģiona cenās) 1200 EUR gadā.

4.3. Valsts atbalsts

LEK pie subsīdijām netiek uzskaitītas tās, kas tieši neietekmē lauksaimnieku ienākumus, tai skaitā tās summas, ko nesaņem paši lauksaimnieki, kā arī investīciju subsīdijas. Pie pēdējām tiek pieskaitīti SAPARD maksājumi, kā arī subsīdijas, kas Latvijā tika izmaksātas ražošanas tehniskai modernizācijai, augšņu ielabošanai, saimniecību efektivitātes celšanai u.c. Kopējā valsts subsīdiju summa, kas tiek attiecināta uz ienākumiem un ir iekļauta LEK, 2003. gadā ir Ls 23,0 milj. (+17% pret 2002. gadu). Tām tiek pieskaitīta arī akcīzes nodokļa atmaksa, kas 2003. gadā sasniedza Ls 5,5 milj. (+3% pret 2002. g.).

Atbilstoši subsīdiju izmaksas objektam, kā arī informācijai par nozari, kas tās ir saņēmusi, subsīdijas iedala produktu un pārējās subsīdijās. Gandrīz visas no valsts subsīdiju fonda izmaksātās LEK iekļautās subsīdijas var attiecināt uz konkrētu produktu vai to grupu, tādēļ tās tiek uzskatītas par produktu subsīdijām.

Produktu subsīdiju apjoms, ko iekļauj produkcijas vērtībā, ir pieaudzis no 19,15 milj. Ls 2002. gadā līdz 22,27 milj. Ls 2003. gadā (par 16%.) (sk. 4-3. tabulu). Taču maksājumu struktūra ir ievērojami izmainījusies: ja 2002. gadā 73% no maksājumiem saņēma lopkopības nozares (tai skaitā kompensāciju maksājumi), tad 2003. gadā nedaudz vairāk par pusi – 51% saņēma augkopība, sakarā ar kompensācijām graudaugu un eļļas augu audzētājiem.

4-3. tabula. Tiešie valsts maksājumi lauksaimniecības produktiem

	Kopā nozarei (tūkst.Ls)		Izmaiņas % (+-)	Vidēji uz 1 ha/lopu, Ls*		Izmaiņas % (+-)
	2002.g.	2003.g.		2002.g.	2003.g.	
Graudaugi	3 565	10 033	181%	8,59	23,41	173%
Rapši	280	321	15%	15,24	12,39	-19%
Lini	410	169	-59%	186,0	76,2	-59%
Kartupeļi	329	249	-24%	6,13	4,57	-26%
Dārzeņi, lauka	172	139	-19%	13,70	9,70	-29%
Dārzeņi, segtie	198	240	21%	1 386	1 066	-23%
Sēklas	197	246	25%	57,82	88,35	53%
Kopā augkopībā	5 192	11 447	120%	4,26	9,43	121%
Piens	11 214	4 914	-56%	54,58	25,77	-53%
Liellopi	1 085	2 245	107%	5,81	11,67	101%
Cūkas	1 365	3 435	152%	3,11	7,87	153%
Aitas un kazas	125	91	-27%	2,66	1,68	-37%
Zirgi	130	134	3%	6,92	8,55	23%
Kopā lopkopībā	13 963	10 820	-23%
PAVISAM	19 155	22 267	16%

* Lopkopības produktiem - uz 1 gada vidējo lopu.

Tabulā redzam arī maksājumu līmeni uz 1 ha: kā rāda dati, 2003. gadā graudaugu subsīdijām ir gandrīz trīskārtīgs pieaugums. To veicināja arī atteikšanās no augstā

minimālās platības slietņā subsīdiu saņemšanai. Tomēr citām augu kultūrām, izņemot sēklas, uz platības vienību izmaksāts pat mazāk. Savukārt pieaugušas subsīdijas cūkkopībā (2,5 reizes uz 1 dzīvnieku) un liellopu audzēšanā (2 reizes). Bet vislielākais samazinājums absolūtos skaitļos radies piena lopkopības subsīdijām (-6,3 milj. Ls), kas skaidrojams ar 2002. gadā papildus piešķirtām kompensācijām sausuma seku pārvarēšanai.

4.4. Nozares ekonomiskie rezultāti

Svarīgākos nozares ekonomiskos rezultātus 2001.-2003. gados apkopo 4-4. tabula. Tajā redzams, ka neraugoties uz produkcijas vērtības pieaugumu par 18,8 milj. Ls (5,5%), sakarā ar starppatēriņa pieaugumu par 21,1 milj. Ls (10%), nozares **bruto pievienotā vērtība** (BPV) 2003. gadā saskaņā ar aprēķiniem ir samazinājusies par 1,6%. Savukārt 2002. gadā, pieaugot gan produkcijas vērtībai, gan starppatēriņam, BPV bāzes cenās pieauga par 3,4%. Gan jāpiebilst, ka starppatēriņu ir grūti novērtēt ar tādu precizitāti kā produkciju (to atzīst pat "vecajās" ES dalībvalstīs), tādēļ šajā aprēķinā iespējama daļēja neprecizitāte. Turklāt, 2003. gadā individuālo saimniecību finanšu dati tika apkopoti tikai vienu reizi gadā, līdz ar to starppatēriņa aprēķinam tika veikti papildus novērtējumi.

Tā kā ir pieauguši ražošanas nodokļi un pamatlīdzekļu patēriņš, **neto pievienotā vērtība** (ņemot vērā faktorizmaksas) ir samazinājusies vēl straujāk – par 6,5 milj. Ls (6%). **Ienākumi no lauksaimnieciskās darbības** (iekļaujot neatdalāmās blakusdarbības) ir aprēķināti 93,8 milj. Ls apjomā, kas ir par 5,7% mazāk nekā iepriekšējā gadā un par 4,4% mazāk kā 2001. gadā.

Ja salīdzinām šos rādītājus ar agrākiem gadiem, tad 1995.-1997. gados aprēķinātie sektora kopējie ienākumi bijuši pat augstāki nekā 2003. gadā, bet pēc 1998. gada krīzes (1998.-2000. gadi) – tie bijuši zemāki. Līdzīga tendence ir arī ienākumiem uz vienu pilna laika nodarbināto gada darbaspēka vienībās (1840 stundas gadā, bet ne vairāk kā 1 vienība vienam cilvēkam). 2001.-2002. gados ienākumi aprēķināti aptuveni 1996. g. līmenī, bet 2003. gadā samazinājušies par 6,7% pret 2002. gadu. Dati par ienākumu dinamiku sektorā kopumā un uz vienu nodarbināto apkopoti 4-4. tabulā.

Atšķirībā no iepriekšējām LEK rezultātu publikācijām, kurās tika izmantoti dati par nodarbinātajiem, kuriem lauksaimniecība ir pamatdarbs, tagad ienākumi tiek attiecināti uz visiem nodarbinātajiem pilna laika vienībās, saskaņā ar *EUROSTAT* metodiku. Šajā skaitā ir iekļauti gan algotie, gan nealgotie strādājošie (no 15 gadu vecuma). Attiecinot nozares ienākumus (atņemot no tiem visus faktiski samaksātos nodokļus) uz vienu nodarbināto, iegūstam, ka **2003. gadā tīrie ienākumi uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto ir bijuši vidēji tikai Ls 629**, kas mēnesī ir tikai Ls 52,42.

Analizējot šos rādītājus, gan ir vērā ņemams, ka ap 70% no lauksaimniecības produkcijas Latvijā saražo ap 50 tūkstoši pilna laika nodarbināto [CSP], t.i. ap 35% no

uzrādītā kopējā skaita. Pārējie vairāk izmanto roku darbu, tādēļ produkcijas apjoms tiek saražots mazāks un attiecīgi vidējais ienākums – ievērojami zemāks.

4-4. tabula. Lauksaimniecības nozares ienākumu veidošanās svarīgākās pozīcijas 2001. – 2003. gados (milj. Ls)

Rādītāji	Vērtība bāzes cenās, milj.Ls			Izmaiņas (+/-)	
	2001.	2002.	2003.	2002./2001.	2003./2002.
Augkopība	125,9	152,5	167,9	21,1%	10,1%
Graudaugi	49,1	55,8	61,1	14%	10%
Rāpsis	1,7	4,1	5,3	150%	27%
Cukurbietes	9,6	12,0	9,5	25%	-21%
Lopbarības kultūras	19,3	21,8	27,6	13%	26%
Dārzeni	10,6	16,3	23,2	54%	42%
Kartupeļi	25,3	33,3	27,7	32%	-17%
Augļi un ogas	5,5	4,3	4,5	-21%	4%
Citi augu produkti	5,0	4,9	9,0	-1%	84%
Lopkopība	161,2	152,5	141,4	-5,4%	-7,3%
Piens	65,8	69,1	62,6	5%	-9%
Liellopi	26,7	21,0	13,2	-21%	-37%
Cūkas	35,3	33,7	34,8	-5%	3%
Mājputni	7,2	5,8	5,4	-19%	-8%
Olas	17,2	14,8	16,6	-14%	12%
Citi dzīvnieku produkti	9,0	8,1	8,8	-10%	8%
Lauksaimniecības preču izlaide	287,1	305,0	309,3	6,2%	1,4%
Pakalpojumi	3,2	3,3	3,7	2%	13%
Neatdalāmās blakusdarbības	19,9	32,5	46,6	63%	44%
Lauks. "nozares" izlaide	310,3	340,8	359,6	9,8%	5,5%
Starppatēriņš	178,9	204,8	225,9	14%	10%
Bruto pievienotā vērtība	131,4	135,9	133,7	3%	-2%
Subsīdijas, nesadalītas pa produktiem	6,9	5,9	6,3	-14%	6%
Ar ražošanu saistītie nodokļi	9,0	9,4	11,5	4%	22%
Pamatlīdzekļu patēriņš	26,3	27,2	29,8	4%	9%
Neto pievienotā vērtība (faktorizmaksās)	102,9	105,2	98,7	2,2%	-6,2%
Noma	1,1	1,0	1,3	-8%	37%
Kredītprocenti	3,8	4,7	3,6	25%	-24%
Ienākumi no lauksaimn. darbības	98,1	99,5	93,8	1,5%	-5,7%
Nodokļi no ienākuma	3,9	3,8	5,2	-3%	40%
Algotu darbinieku ienākumi	9,3	10,1	12,6	8%	25%
Ģimenes darbaspēka ienākumi	84,9	85,7	76,0	1%	-11%
Nodarbināto skaits lauksaimniecībā, tūkst. pilna laika nodarbināto	143,1	142,1	140,9	-1%	-1%
Ienākumi uz vienu pilna laika nodarbināto, Ls gadā	658	674	629	2,4%	-6,7%

Avots: LEK

4.5. Novērtējums salīdzināmās cenās

Ienākumu novērtējums salīdzināmās cenās (izmantojot cenu indeksus pret iepriekšējo gadu) rāda, kādus ienākumus lauksaimnieki būtu saņēmuši, ja cenas (produkcijai un resursiem) būtu saglabājušās iepriekšējā gada līmenī.

Cenu izmaiņas krasi nelabvēlīgas lauksaimniekiem bija 90.to gadu otrajā pusē, kad, piemēram, 1997. un 1999. gados šī iemesla dēļ lauksaimnieki zaudēja pat pie 30% no ienākumiem, kas būtu gūti, ja produkcijai un resursiem būtu saglabājušās iepriekšējā gada cenas. Laika periodā no 2000. gada "cenu šķēru" efekts kopumā vairs nebija tik izteikts. Cenu ietekmi uz sektora galvenajiem ekonomiskajiem rezultātiem 2001.-2003. gados rāda 4-5. tabulā apkopotie rādītāji.

Tabulā redzam, ka labvēlīgs cenu ziņā bija 2001. gads, kad tieši cenu izmaiņu dēļ ienākumi pieauga par 25%. Savukārt 2002. gadā sakarā ar cenu samazinājumu produktiem, bet pieaugumu starppatēriņam, ienākumu kritums cenu izmaiņu dēļ bija nozīmīgs - par 13,1%. Savukārt 2003. gadā, kā redzam, cenu izmaiņas nebija iemesls ienākumu samazinājumam: cenas produkcijai vidēji pieaugušas par 2,7%, starppatēriņam par 2,6%, līdz ar to ienākumi cenu ietekmē pieauguši par 2,8%. Tā kā faktiski ienākumi ir samazinājušies, tad redzam, ka tas noticis (ņemot vērā, ka ražošanas apjomi ir pieauguši) lielāka izmaksu absolūtā apjoma dēļ. Tā piemēram, ja aplūkojam bruto pievienoto vērtību salīdzināmās 2002. gada cenās, tad redzam, ka 2003. gadā tā samazinājusies par 4,4% (par 6,0 milj. Ls). To parāda arī 4-5. tabulas rādītāji.

4-5. tabula. Cenu ietekme uz lauksaimniecības galvenajiem ekonomiskajiem rezultātiem 2001.-2003.g., milj. Ls

	Cenu indekss 2001/00.	2002.		Star-pība (+/-)	Cenu indekss 2002/01.	2003.(p.)		Star-pība (+/-)	Cenu indekss 2003/02.
		2001.g. cenās	2002.g. cenās			2002.g. cenās	2003.g. cenās		
L/s "nozares" izlaide	1,086	348,0	340,8	-7,2	0,979	350,1	359,6	9,5	1,027
Starppatēriņš	1,022	197,2	204,8	7,6	1,039	220,3	225,9	5,7	1,026
Bruto pievienotā vērtība	1,187	150,8	135,9	-14,9	0,901	129,9	133,7	3,8	1,030
Pamatlīdzekļu patēriņš	1,033	27,1	27,2	0,2	1,006	28,9	29,8	0,9	1,030
Citas faktoru izmaksas*	1,000	9,2	9,2	0,0	1,000	9,7	10,1	0,4	1,045
Ienākumi l/s "nozarē"	1,255	114,6	99,5	-15,1	0,869	91,3	93,8	2,5	1,028

* Ietilpst: nodokļi mīnus subsīdijas, zemes noma, kredītu procenti.

Avots: LEK

Ienākumi pie nemainīgām cenām (un valsts atbalsta) 2003. gadā būtu samazinājušies vēl straujāk – par 8,2%. Tā kā faktiski kopējie ienākumi ir samazinājušies par 5,7%, varam teikt, ka saskaņā ar pašreizējiem datiem, cenu un valsts atbalsta izmaiņas ir tikai daļēji, par apmēram vienu trešdaļu, kompensējušas ražošanas sadārdzinājuma izraisīto ienākumu kritumu sektorā. Vēl var izdarīt piesardzīgu secinājumu, ka pēdējos gados iezīmējies jauna tendence, atšķirībā no iepriekšējā laika posma – palielināties izmaksu absolūtam apjomam uz produkcijas vienību. Viens no iemesliem tam ir ražošanas intensifikācija.

Jāpiebilst, ka šie ir nominālie indeksi, t.i., neņemot vērā naudas pirktspējas krišanos inflācijas rezultātā.

Kopumā, izvērtējot 2003. gada ekonomiskos rezultātus lauksaimniecības sektorā, varam atzīmēt, ka, kaut arī gads nav bijis no ienesīgākajiem, tomēr varēja būt arī sliktāk. Ienākumu samazināšanos noteica apstākļu kopums, no kuriem daļa ir ekonomiski, bet daļa – stihiski. Grūtie ražas novākšanas apstākļi bija gadā, kad pastiprināti bija jāveic ieguldījumi, lai sakārtotu saimniecības atbilstoši valsts izvirzītām, kā arī konkurences radītām prasībām. Arī valsts veica pasākumus, lai uzturētu ienākumu līmeni vairākās nozarēs – graudkopībā, piena ražošanā, cūkkopībā, cukura nozarē. Vislielākais kritums šajā gadā skāra liellopu audzēšanas nozari. Savukārt, 2004. gadā cenas lielākajai daļai lauksaimniecības produktu ir pieaugušas, īpaši pienam, kā arī ievērojami pieaudzis subsīdiju līmenis, un tas var palīdzēt lauksaimniekiem gūt zināmu atspaidu.

4.6. Ienākumu salīdzinājums ar valstī vidējiem, kā arī ES valstu lauksaimnieku ienākumiem

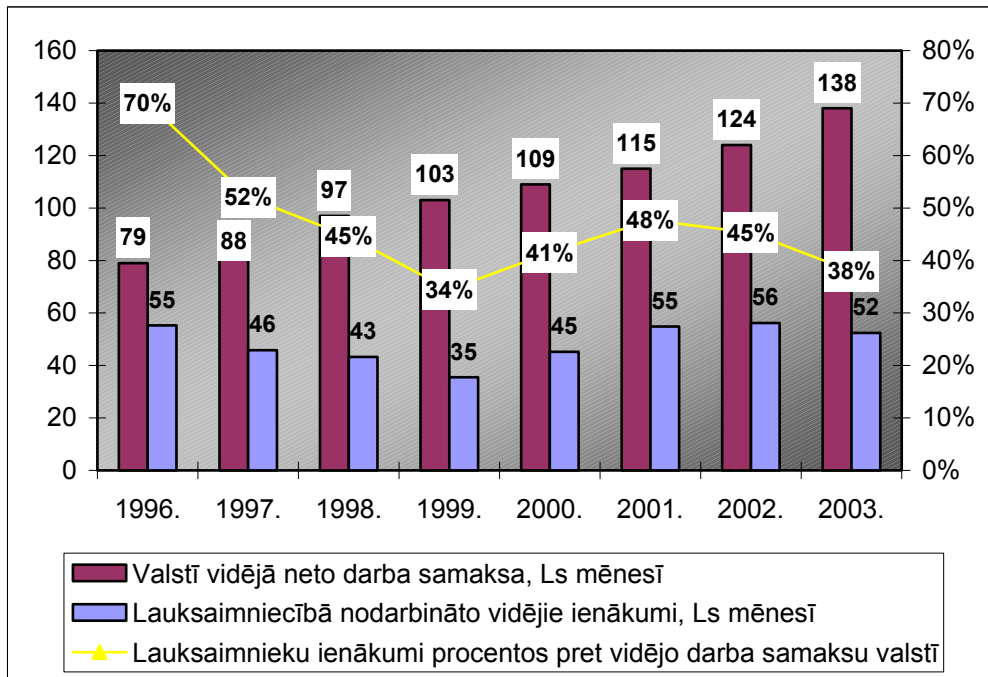
4.6.1. Ienākumi lauksaimniecībā salīdzinājumā ar citām nozarēm

Izvērtējot ienākumus, to relatīvais lielums bieži vien ir ne mazāk nozīmīgs kā absolūtais. Tā, vērtējot sektora attīstības iespējas, nākas rēķināties ar ienākumiem, kādus varam sagaidīt. Lauksaimniecība arī pasaules mērogā pieder pie nozarēm, kur ienākums ir zemāks nekā vidēji tautsaimniecībā. Tam ir vairāki dabiskie un ekonomiskie nosacījumi, tomēr šī atšķirība nevar kļūt pārāk liela. Tādēļ arī ekonomiski attīstītās valstis subsidē šajā nozarē nodarbināto ienākumus.

Kāds stāvoklis ir Latvijā? 4-6. attēla informācija raksturo tautsaimniecībā nodarbināto vidējās oficiālās neto darba algas (CSP dati) salīdzinājumu ar lauksaimnieku vidējiem neto ienākumiem, kuri aprēķināti saskaņā ar LEK metodiku. Lauksaimnieku ienākumos te ietilpst gan algotā darba samaksa, gan ģimenes saimniecību ienākumi pēc samaksātajiem nodokļiem.

Redzams, ka Latvijā starpība starp ienākumiem lauksaimniecībā un citās nozarēs ir ļoti liela. Ja valstī vidējie ienākumi šajā laikā ir secīgi auguši, tad lauksaimniecībā tie bijuši svārstīgi un aplūkotajā laika posmā nav bijis reāla pieauguma. Kopumā no 1996. līdz 2003. gadam, saskaņā ar aprēķinātajiem datiem, lauksaimnieki saņēmuši vidēji tikai 45% no vidējās oficiālās izpeļņas tautsaimniecībā. Līdz 1999. gadam strauji palielinājās negatīvā starpība, kamēr 1999. gadā lauksaimnieku ienākumi vairs bijuši tikai 34% no valstī vidējā līmeņa. Līdz 2001. gadam lauksaimnieku ienākumu līmenis pacēlās līdz 48% no valstī vidējiem. Savukārt 2003. gadā atkal pieaugusi starpība, jo vidēji tautsaimniecībā ienākumi stabili auguši – par 11%.

4-6. attēls. Lauksaimnieku ienākumu salīdzinājums ar valstī vidējo darba algu 1996.-2003.g.

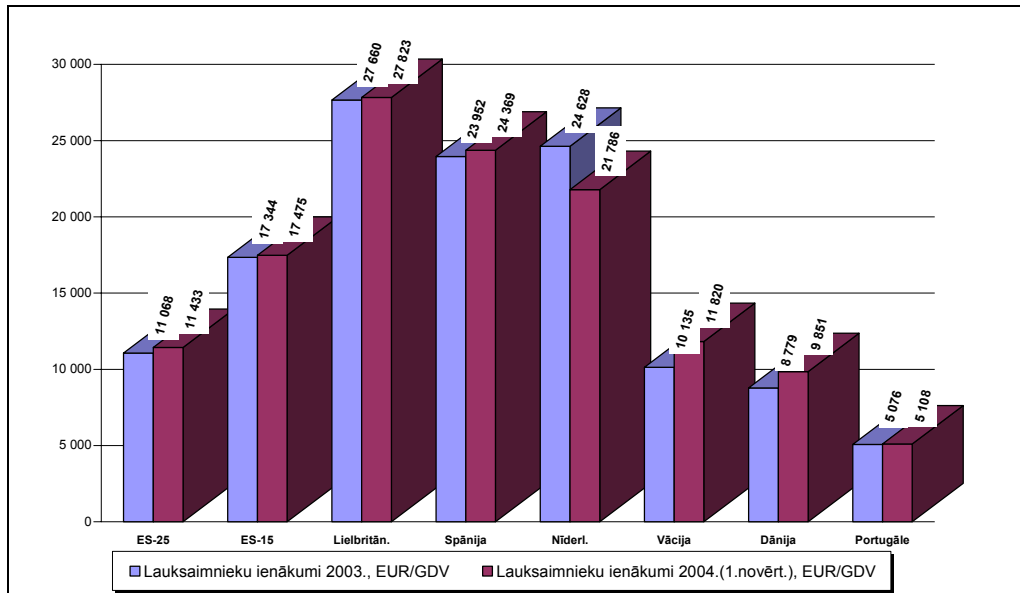
Avoti: CSP un LEK

Nevaram noliegt, ka jautājums par ienākumu līdzsvarojumu starp lauksaimniecību un citiem tautsaimniecības sektoriem ir nozīmīgs, runājot par jaunu darbaroku, sevišķi jaunatnes piesaistīšanu lauksaimniecībai. Tam ir saistība arī ar sektora un visas valsts attīstību, jo ienākumu līmenis ietekmē arī darbaspēka kvalitāti, līdz ar to ražoto produktu konkurētspēju Latvijas un pasaules tirgū. Turklāt lauksaimniecība ir cieši saistīta ar lauku reģionu attīstību, līdz ar to uzlūkojama arī kā visas valsts stabilitātes faktors.

4.6.2. Latvijas un citu ES valstu lauksaimnieku ienākumi

Visbeidzot aplūkosim, kā Latvijas lauksaimnieku ienākumi un to tendences izskatās uz pārējo ES valstu fona. (Sk. 4-7. un 4-8. attēlu.)

4-7. attēls. Lauksaimnieku vidējie ienākumi 2003. gadā un 2004. gada pirmie rezultāti (uz 1 gada darba vienību, eiro) Eiropas Savienībā un atsevišķās tās dalībvalstīs, faktiskās 2003. gada cenās, EUR/GDV)

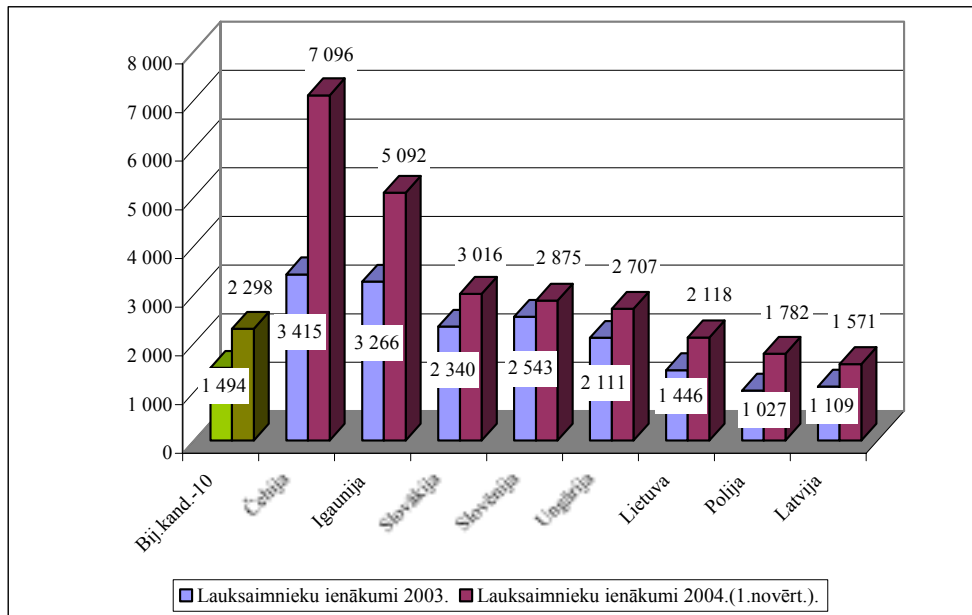

Salīdzinot ienākumu absolūto apjomu uz 1 gada nodarbināto vienību, Latvija 2003. gadā bija apsteigusi Poliju un tikai par ceturto daļu (26%) atpalika no bijušo kandidātvalstu vidējā līmeņa.

Pēc agrāk publicētajiem datiem, Latvijas vidējie rādītāji bija augstāki arī kā Lietuvā un Igaunijā, taču tagad ir veikts datu pārrēķins, kā rezultātā noskaidrojies, ka Igaunijā un Lietuvā lauksaimnieku ienākumi vidēji ir augstāki, nekā tika ziņots iepriekš, bet Latvijā zemāki – sakarā ar darbaspēka ieguldījuma pārrēķinu. Igaunijas salīdzinoši augstie rādītāji ir izskaidrojami ar ļoti mazu uzrādīto nodarbināto skaitu – 38,8 tūkst. pilna laika nodarbināto, kas ir 3,6 reizes (!) mazāk kā Latvijā. Absolūtā izteiksmē ienākumi no lauksaimniecības Igaunijā bijuši par 19% mazāki, bet Lietuvā – par 73% lielāki kā Latvijā.

Protams, sakarā ar cenu līmeņa tuvināšanos ES ietvaros un Kopējās lauksaimniecības politikas attiecināšanu jaunajās dalībvalstīs sagaidāmais ienākumu pieaugums 2004. gadā ir ievērojams - vidēji +53,8% reālās cenās. Taču absolūtā izteiksmē ienākumi jaunajās dalībvalstīs sastāda vidēji tikai 9% no veco dalībvalstu līmeņa 2003. gadā un saskaņā ar novērtējumu – 13% 2004. gadā. To galvenokārt ietekmē Polija, kura saražo 46% no šo valstu produkcijas vērtības.

4-8. attēls. Lauksaimnieku vidējie ienākumi 2003. gadā un 2004. gada pirmie rezultāti (uz 1 gada darba vienību, eiro) Eiropas Savienībā un atsevišķās tās dalībvalstīs, faktiskās 2003. gada cenās, EUR/GDV)

Avots: EUROSTAT ar LVAEI aprēķinu

Vecajās ES dalībvalstīs kopumā lauksaimnieku ienākumi pēdējos gados nav nozīmīgi mainījušies. Arī 2004. gadā prognozēts minimāls pieaugums – par 0,8%. Tabulā uzrādītas arī dažas atsevišķas vecās dalībvalstis – ar vislielākajiem, kā arī mazākajiem vidējiem ienākumiem. Salīdzinot redzam, ka tajās ienākumi svārstās no 5 tūkst. EUR Portugālē līdz 28 tūkst. EUR Lielbritānijā. Tas, protams, ir vairāk nekā Latvijā, taču arī cenas, nepieciešamie izdevumi un tradicionāli izveidojies patēriņš tur ir augstāki.

Vēlētos arī atzīmēt, ka uzrādītie dati, īpaši par bijušām kandidātvalstīm, ir tikai nosacīti salīdzināmi (tas jāņem vērā, arī salīdzinot Latvijas un citu valstu datus), jo ienākumi uz darbaspēka vienību ir ļoti atkarīgi no izlietotā darba uzskaites veida, kurš katrā valstī var būt atšķirīgs. Latvijā ir uzrādīts salīdzinoši ļoti augsts nodarbinātības līmenis sektorā, kas pat 2 reizes pārsniedz Dānijas un Zviedrijas lauksaimniecībā nodarbināto skaitu, kā arī Beļģiju, Somiju, Slovākiju u.c. valstis un ir gandrīz vienā līmenī ar Austriju, Īriju un Čehiju. Tāpat atšķirīgais prognozētais pieaugums jaunajās dalībvalstīs lielā mērā atkarīgs no subsīdiu uzskaites veida – piemēram, Latvijas novērtējumā iekļauti tikai tie ar atsevišķu produktu ražošanu tieši nesaistītie platību maksājumi, kurus bija paredzēts izmaksāt 2004. gadā, taču daļa valstu (piemēram, Igaunija) iekļāvušas visus 2004. gadam paredzētos maksājumus. Vēl būtu jāņem vērā jau iepriekš minētā ļoti atšķirīgā saimniecību struktūra Latvijā, ka ap 65% no uzrādītā nodarbināto skaita saražo apmēram 27% no lauksaimniecības produkcijas.

Tomēr lauksaimniecības nozare un nodarbinātība tajā, domājams, nebūtu vērtējama tikai no šāda – ienākumu gūšanas aspekta, uz to raugoties tikai kā uz biznesu. Vide ir dzīva, un zemnieks, sevišķi privātais, kuram ir sava māja, dārzs, ir organiska, neatņemama tās sastāvdaļa. Tādēļ arī ienākumi nebūtu jāuzskata par galveno un noteicošo lauksaimniecības nozares rādītāju, jo šāda pieeja var negatīvi ietekmēt saražotā produkta kvalitāti, vidi, kā arī cilvēku dzīvi, kas nav naudā izmērāma. Lauksaimniecība, kā viena no nacionālās ekonomikas pamatnozarēm, ir cieši saistīta ar visas valsts, īpaši lauku reģionu attīstību un vajadzību pēc kvalitatīvas, veselībai nekaitīgas pārtikas, tādēļ tā vērtējama arī kā lauku attīstībai un visas valsts dzīvei nozīmīgs faktors.

5. Lauku saimniecību ekonomiskie rezultāti

Lauksaimniecības darba ekonomiskie rezultāti saimniecību līmenī ir iegūti, analizēti un vērtēti, izmantojot SUDAT – Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkla datus. Šajā publikācijā ir izmantoti dati par SUDAT saimniecībām, kuras pārstāv visu Latvijas reģionu lauksaimniecības produkcijas ražotājus, un sniedz priekšstatu par dažādas specializācijas un lieluma Latvijas lauku saimniecību ekonomiskās attīstības tendencēm.

SUDAT izlases kopas veidota, balstoties uz 2001. gada lauksaimniecības skaitīšanas un 2003. gada lauksaimniecības struktūraptaujas datiem. Lauksaimniecības produkcijas ražotāju kopas raksturojums, balstoties uz 2003. gada lauksaimniecības struktūraptaujas datiem ir dots 15. pielikumā.

SUDAT izlases kopā ietilpst saimniecības, kuru ekonomiskais lielums pārsniedz noteikto ekonomiskā lieluma sliekšni 2 ELV, kuras kārtā grāmatvedības uzskaiti un ar savas saimniecības datiem ir piekritušas piedalīties šajā aptaujā. Kopa ir veidota ar stratificēto gadījuma izlases metodi, pamatojoties uz trīs **izlases kritērijiem**:

1. **reģiona**, atbilstoši statistikas teritoriālo vienību nomenklatūras NUTS⁷ 3. līmenim, kurā ir izdalīti pieci reģioni: Rīga, Vidzeme, Kurzeme, Zemgale un Latgale. Zemgale sadalīta 2 apakšreģionos Zemgale-1, kurā ietilpst Bauskas, Dobeles un Jelgavas rajoni un Zemgale-2: Jēkabpils, Aizkraukles, Tukuma rajoni);
2. **specializācijas**, izdalot 9 virzienus (laukkopība, jaukta augkopība, dārzenkopība, ilggadīgo kultūru audzēšana, piena lopkopība, ganāmo mājlopu audzēšana (izņemot piena lopkopību), cūkkopība un putnkopība, jaukta lopkopība, jaukta specializācija);
3. **ekonomiskā lieluma** grupām, ko izsaka Eiropas lieluma vienībās ELV (1 ELV atbilst 1200 Euro standarta bruto segumam), atsevišķi izdalot 7 grupas: 2 līdz 4 ELV, 4 līdz 8 ELV, 8 līdz 16 ELV, 16 līdz 40 ELV, 40 līdz 100 ELV, 100 līdz 250 ELV, lielākas par 250 ELV.

Šajā publikācijā ir izmantoti 2001. līdz 2003. gada SUDAT dati. Par 2003. gadu SUDAT ir iekļautas 707 saimniecības, kuru sadalījums pēc reģiona un ekonomiskā lieluma ir dots 5-1. tabulā, bet pēc specializācijas un reģiona - 5-2. tabulā.

⁷ *Nomenclature of territorial units for statistics* -angļu val.)

5-1. tabula. SUDAT izlases sadalījums pa ekonomiskā lieluma grupām un reģioniem, skaits

Lieluma grupa ELV Reģioni	< 4	4 – 8	8 - 16	16 - 40	40 - 100	100-250	> 250	Kopā
Rīgas reģions	9	9	12	13	7	4	1	55
Vidzeme	35	43	32	33	18	13	3	177
Latgale	29	38	31	21	14	1	4	138
Kurzeme	18	24	21	42	21	9	1	136
Zemgale	22	34	33	41	33	27	11	201
<i>t.sk.</i> Zemgale-1	9	18	18	29	20	18	10	122
Zemgale-2	13	16	15	12	13	9	1	79
Kopā	113	148	129	150	93	54	20	707

5-2. tabula. SUDAT izlases sadalījums pa specializācijas virzieniem un reģioniem, skaits

Reģions Specializācija	Rīgas	Vidzeme	Latgale	Kurzeme	Zemgale-1	Zemgale-2	Kopā
Laukkopība	12	45	35	46	79	22	239
Dārzenkopība	3	3	-	1	-	-	7
Ilggadīgo kultūru audzēšana	2	4	1	1	2	4	14
Ganāmo mājlopu audzēšana	20	52	25	29	7	20	153
Cūkkopība un putnkopība	5	9	10	7	3	4	38
Jaukta augkopība	2	10	18	10	6	2	48
Jaukta lopkopība	2	15	14	5	6	7	49
Jaukta specializācija	9	39	35	37	19	20	159
Kopā	55	177	138	136	122	79	707

5.1. Apsaimniekotā zeme, tās izmantošana

Zeme ir lauksaimnieciskās ražošanas pamatresurss, tā var būt īpašumā vai pastāvīgā lietošanā, nomāta vai iznomāta citiem; zemi var izmantot dažādi: audzēt dažādas kultūras un gūt atšķirīgus ienākumus no vienādām zemes platībām. Analizējot izlases saimniecību datus pa reģioniem (5-3. tabula), redzam, ka saimniecības ar lielākajām LIZ platībām ir Zemgale-1 reģionā – 71,4 ha, kas vairāk nekā 1,7 reizes pārsniedz vidējās saimniecības platības Latgales reģionā.

**5-3. tabula. SUDAT saimniecību ekonomiskais un fiziskais lielums pa reģioniem
2003. gadā, ELV un ha**

Reģions	Saimniecību skaits	Ekon. lielums	Apsaimn. LIZ	Nomātā LIZ		Citiem iznomātā LIZ	Neizmantotā LIZ		Ekon. liel./ LIZ
		ELV	ha	ha	%	ha	ha	%	ELV/ha
Rīgas reģions	55	10,0	47,1	26,5	56,3	5,6	2,4	5,0	0,21
Vidzeme	177	7,2	57,8	26,1	45,1	1,0	3,9	6,7	0,13
Latgale	138	5,0	40,8	12,0	29,4	0,3	1,2	2,8	0,12
Kurzeme	136	7,4	69,3	36,3	52,3	0,2	1,8	2,6	0,11
Zemgale-1	122	16,5	71,4	38,1	53,4	2,9	0,9	1,3	0,23
Zemgale-2	79	8,3	66,3	27,4	41,2	2,4	3,5	5,3	0,12
Vidēji saimn.	707	8,2	58,6	26,6	45,4	1,2	2,3	3,8	0,14

Attiecinot saimniecību ekonomisko lielumu uz LIZ platību (teorētiski aprēķinātās jaunradītās vērtības iespējas), varam novērtēt saimniecību izvēlēto LIZ izmantošanas veidu. Ir tikai divi reģioni, kur šis rādītājs ir lielāks par valstī vidējo - Zemgale-1 (0,23 ELV uz 1 ha LIZ), ko var izskaidrot ar labākiem agroklimatiskajiem apstākļiem, un Rīgas reģions (0,21 ELV uz 1 ha LIZ), kur jūtama galvaspilsētas tirgus ietekme, dodot iespēju ražot lauksaimniecības produkciju ar lielāku pievienoto vērtību. Pārējos reģionos šī attiecība ir nedaudz zem vidējā līmeņa (0,14 ELV uz 1 ha), bet viszemākā 0,11 ELV uz 1 ha Kurzemes reģionā.

Rīgas (56,3%), Zemgale-1 (53,4%) un Kurzemes reģionos (52,3%) 2003. gadā vērojama aktīvākā zemes noma – vairāk nekā puse no LIZ ir nomāta, kas acīmredzot izskaidrojams ar vēlmi saglabāt zemi īpašumā cerībā uz cenas pieaugumu nākotnē, bet vismazākais nomātās LIZ īpatsvars ir Latgales reģionā – 29,4%, kur arī saimniecību apsaimniekotās LIZ platības ir mazākas. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem (43%), 2003. gadā nomātās zemes īpatsvars ir palielinājies līdz 45% (5-3. tabula). Citiem iznomātās LIZ platības SUDAT saimniecībās ir nelielas – vidēji tikai 1,2 ha, vislielākās tās ir Rīgas reģionā – 5,6 ha, bet niecīgas Kurzemes (0,2 ha) un Latgales (0,3 ha) reģionos.

Vidēji saimniecības neizmanto 3,8% no LIZ, vislielākais neizmantoto platību īpatsvars ir Vidzemē 6,7%. Pēc ekonomiskā lieluma mazākais neizmantotās LIZ īpatsvars ir saimniecību grupās: no 40 līdz 100 ELV 2,4% un no 100 līdz 250 ELV 1,2%, vislielākais grupā no 4 līdz 8 ELV – 6,3%, pārējās grupās vidējā līmenī. Saimniecības, kurās ir lielas neizmantotās LIZ platības, ir specializējušās cūkkopībā vai putnkopībā, kur lauksaimniecībā izmantojamā zeme nav noteicošais ražošanas faktors, bet, iespējams, tiek izmantota galvenokārt kūsmēsļu izkliešanai - vidēji šīs specializācijas saimniecības neizmanto 11% LIZ.

2003. gadā saimniecības vidēji apsaimnieko 58,6 ha, no kuriem 38% aizņem graudaugi, 25% pļavas un ganības, 13% lopbarības kultūras, 12% papuves vai atmatas, 3% eļļas un šķiedraugi, kartupeļi 2% un cukurbietes 1% (5-4. tabula).

No graudaugiem lielākās platības aizņem kvieši – 42%, mieži – 30% un auzas 12%. Atšķirīga ir LIZ izmantošanas struktūra reģionos – vislielākais graudaugu īpatsvars ir Zemgale-1 – 56% un arī Kurzemes reģionā – 40%, bet zemākais graudaugu īpatsvars ir Vidzemes reģionā – 30%, kur galvenās platības tiek izmantotas lopbarības ražošanai (51%). Arī pārējos reģionos ir ievērojams lopbarības platību īpatsvars: no 37% Kurzēmē līdz 46% Rīgas reģionā, savukārt Zemgalē-1 tas ir ievērojami mazāks – tikai 14% no LIZ. Vidēji saimniecībās lielākais īpatsvars graudaugu struktūrā ir kviešiem – 42% un miežiem – 30%. Reģionos dominējošās graudaugu kultūras ir atšķirīgas - ar 69%

Zemgalē-1, 45% Kurzēmē un ar 44% Zemgalē-2 tie ir kvieši, Rīgas reģionā rudzi – 34% un mieži 31%, kas ir dominējošā kultūra arī Latgalē - 34 % un Vidzēmē ar 31%.

Ir vērojama tendence graudaugu platībām samazināties no 44 % 2001. gadā līdz 38% 2003. gadā. Ja kviešu platību īpatsvars 2003. gadā ir palielinājies līdz 42%, tad rudziem tas pastāvīgi samazinās - no 15% 2001. gadā līdz 11% 2003. gadā, kartupeļu un cukurbiešu platības saglabājas 1 līdz 2% robežās, bet eļļas un šķiedraugiem palielinās par 1% gadā.

5.2. Mājlopi

2003. gadā ir atsākusies vidējā nosacīto mājlopu vienību skaita palielināšanās – ja 2001. gadā tas bija 15,8 LLV un 2002. gadā 15,7 LLV, tad 2003. gadā tas ir pieaudzis līdz 17,1 LLV. Ganāmo mājlopu blīvums uz lopbarības platības vienību būtiski nav mainījies: 2001. gadā tas bija 0,50 LLV/ha, mazliet mazāks 2002. gadā 0,43 LLV/ha, bet 2003. gadā 0,48 LLV/ha; pēc samazinājuma 2002. gadā (5,5) slaucamo govju skaits 2003. gadā ir pat nedaudz pārsniedzis 2001. gada līmeni, sasniedzot 6,1 govi vidēji saimniecībā (5-5. tabula).

Vislielākais ganāmo mājlopu blīvums uz lopbarības platību ir Zemgale-1 reģionā – 0,79 LLV uz 1 ha, kurā ir arī lielākais nosacīto mājlopu vienību skaits - 24,9 LLV, Rīgas reģionā ir lielākais slaucamo govju skaits vidēji saimniecībā – 8,8, kaut arī nosacīto mājlopu vienību skaits (18,9) tikai nedaudz pārsniedz skaitu vidēji saimniecībās (17,1). Turpretim Latgales reģiona tas ir vismazākais - tikai 11,3 nosacītās mājlopu vienības uz saimniecību.

5-4. tabula. Lauksaimniecībā izmantojamā zeme un tās izlietojums 2000.-2003. gadā un pa reģioniem 2003. gadā

	2001.	2002.	2003.	Rīgas reģions	Vidzeme	Latgale	Kurzeme	Zemgale-1	Zemgale-2
LIZ, ha	59,6	60,9	58,6	68,2	70,2	37,1	64,9	71,7	81,7
<i>no tās nomātā LIZ</i>	<i>43%</i>	<i>43%</i>	<i>45%</i>	<i>52%</i>	<i>52%</i>	<i>36%</i>	<i>32%</i>	<i>70%</i>	<i>50%</i>
Graudaugi	44%	40%	38%	31%	30%	34%	40%	56%	32%
Kvieši	36%	35%	42%	14%	25%	19%	45%	69%	44%
Rudzi	15%	12%	10%	34%	18%	14%	7%	2%	8%
Mieži	28%	31%	30%	31%	31%	33%	32%	25%	31%
Auzas	16%	14%	12%	9%	19%	25%	12%	1%	12%
Pārējie graudaugi	6%	9%	6%	12%	8%	10%	4%	3%	5%
Kartupeļi	2%	1%	2%	5%	2%	2%	1%	1%	1%
Cukurbietes	2%	2%	1%	1%	0%	0%	0%	7%	1%
Eļļas un šķiedraugi	1%	2%	3%	2%	2%	4%	1%	6%	1%
Pārējās kultūras	3%	2%	3%	4%	3%	1%	2%	2%	4%
Lopbarības kultūras	16%	14%	13%	23%	16%	15%	12%	7%	14%
Ļāvas un ganības	17%	22%	25%	23%	35%	30%	25%	7%	24%
Papuves, atmatas	11%	15%	12%	7%	5%	11%	15%	14%	17%
Neizmantotā LIZ	5%	3%	4%	5%	7%	3%	3%	1%	5%

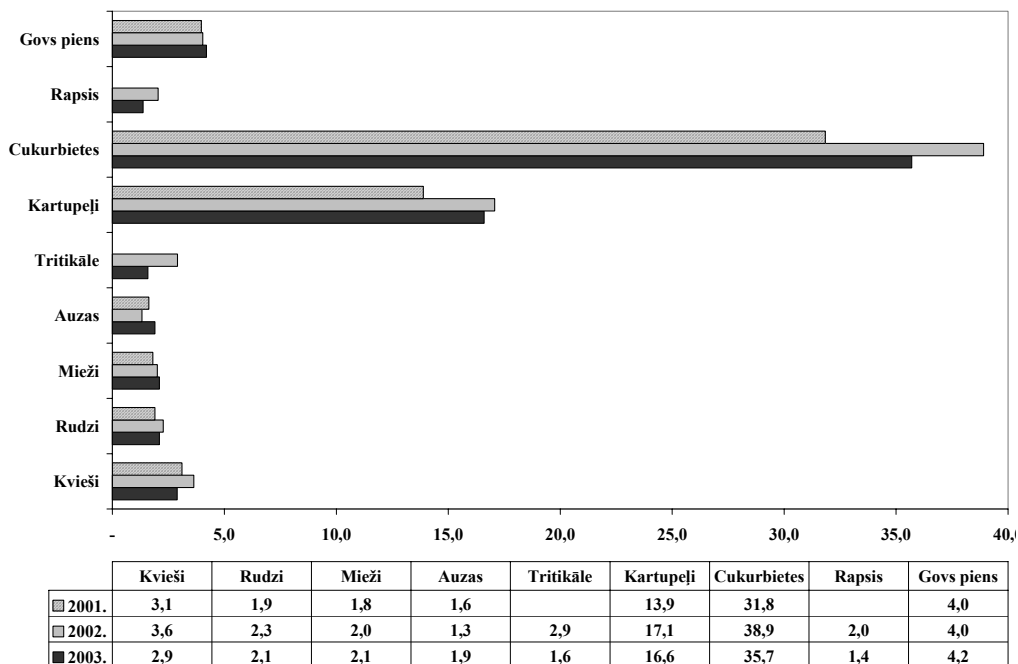
5-5. tabula. Mājlopu skaits un ganāmo mājlopu blīvums vidēji saimniecībās 2000.-2003. gadā un pa reģioniem 2003. gadā

	2001.	2002.	2003.	Rīgas reģions	Vidzeme	Latgale	Kurzeme	Zemgale-1	Zemgale-2
Liellopi	13,9	13,0	14,5	17,1	19,5	10,3	15,2	10,1	16,5
<i>t. sk. slaucamās govīs</i>	6,0	5,5	6,1	8,8	7,8	4,5	5,7	4,9	7,6
Cūkas	15,6	19,3	15,8	19,3	9,0	12,6	19,1	18,3	29,0
Aitas, kazas	0,4	1,0	1,4	0,1	3,4	1,5	0,1	0,9	0,0
Putni	164,0	123,7	153,6	82,3	99,5	34,5	3,8	804,9	4,7
Zirgi	0,1	0,1	0,1	0,0	0,2	0,2	0,2	0,0	0,1
Trušu mātes	1,3	0,1	0,5	0,1	0,6	1,2	-	0,4	0,0
Bites	0,2	0,6	1,1	0,0	0,7	2,0	0,1	0,5	2,8
Nosacītās mājlopu vienības - LLV	15,8	15,7	17,1	18,9	18,5	11,3	15,7	24,9	19,4
Ganāmie mājlopi / lopbar. plat. - LLV/ha	0,50	0,43	0,48	0,59	0,50	0,42	0,41	0,79	0,47

5.3. Ražība, produktivitāte

2003. gada lietavas ražas novākšanas laikā īpaši ietekmējušas tritikāles (samazinājums par 45%), rapšu (par 33%) un kviešu (par 21%) ražību (5-1. attēls), savukārt miežiem, kaut arī neliels, tomēr ik gadu ir vērojams neliels pieaugums, arī auzu ražība 2003. gadā ir bijusi austākā. Trīs gadu periodā labākais gads augkopībā ir bijis 2002. gads, kad visām galvenajām kultūrām ražība bija augstāka.

5-1. attēls. Ražība SUDAT saimniecībās 2001. - 2003. gadā, tonnas

Kaut arī joprojām zems, piena izslaukums 2003. gadā pieaudzis mazliet straujāk – par 4%, salīdzinot ar gadu iepriekš (2%).

Visstiprāk 2003. gada lietavas skāra Vidzemi un Latgali, kur kviešu ražība bija gandrīz divas reizes zemāka nekā vidēji saimniecībās, arī rudziem un miežiem šais reģionos ir zemākās ražības (5-6. tabula). Pārējām kultūrām atšķirības nav tik izteiktas, bet vismazāk laika apstākļi ir ietekmējuši Zemgale-1 un Rīgas reģiona saimniecības.

Rīgas reģionā ir ievērojami augstāks piena izslaukums no govīm – 4,8 t, pārējos reģionos nedaudz virs vidējā līmeņa, izņemot Latgali, kur izslaukums ir viszemākais – 3,8 t no govīm.

5-6. tabula. Ražība SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa reģioniem, t/ha

	Vidēji saimn.	Rīgas reģions	Vidzeme	Latgale	Kurzeme	Zemgale-1	Zemgale-2
Kvieši	2,9	2,7	1,5	1,6	2,7	3,6	2,6
Rudzi	2,1	3,4	1,8	2,0	2,5	2,5	2,1
Mieži	2,1	2,6	1,8	1,3	2,2	2,8	1,8
Auzas	1,9	1,7	2,0	1,3	2,2	2,4	2,1
Tritikāle	1,6	1,8	1,7	0,8	2,5	1,8	1,7
Kartupeļi	16,6	20,0	17,9	14,7	16,4	15,5	16,2
Cukurbietes	35,7	37,1	-	-	27,5	36,5	34,4
Rapši	1,4	1,7	1,7	0,6	1,0	1,7	1,4
Piena izslaukums, t/govs	4,2	4,8	4,3	3,8	4,3	4,4	4,2

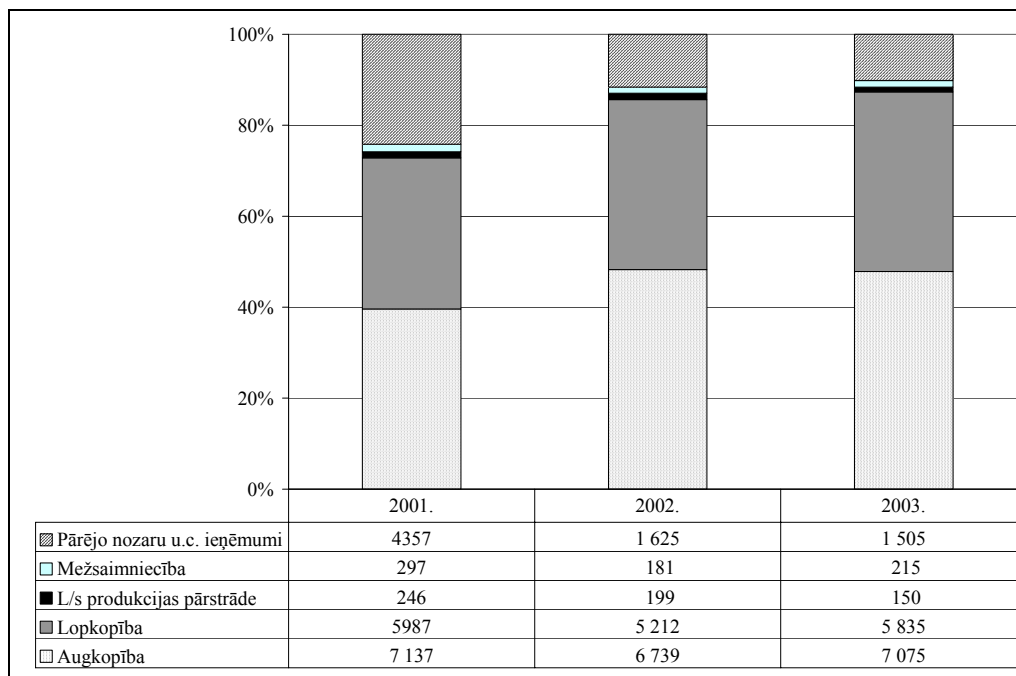
5.4. Produkcija, pārdošanas cenas

Lauksaimniecības produkcijas īpatsvaram saimniecību ieņēmumu struktūrās ir tendence pieaugt, un 2003. gadā tas sasniedz 87%, pārējo nozaru produkcija un citi ieņēmumi sastāda 10%, bet mežsaimniecības produkcija un lauksaimniecības produkcijas pārstrāde 1% (5-2. attēls). Lauksaimniecības produkcijā dominē augkopība, tomēr jāpiebilst, ka tajā ietilpst arī pašaudzētās lopbarības vērtība (augkopība 48%, lopkopība 39% no kopējās produkcijas vērtības). Pārējo nozaru produkcijas un citu ieņēmumu īpatsvars saimniecībās samazinās no gada gadā, kas liecina par lauksaimniecības lomas pieaugumu un kā galvenās nozares spēju nodrošināt zināmu ienākumu līmeni.

Saimniecību produkcijas vērtības struktūra trīs gadu periodā ir saglabājusies gandrīz nemainīga: 2003. gadā pārdošanas ieņēmumi sastāda 72% no kopējās produkcijas vērtības (2001. gadā 75%, 2002. gadā 72%), saimniecībā izlietotā produkcija 22% (2001. gadā 20%, un 2002. gadā 24%), bet mājsaimniecībā patērētās produkcijas vērtība - personīgais patēriņš 3% (2001. gadā 2% un 2002. gadā 1%).

Atšķirīgs produkcijas izlietojums ir dažāda ekonomiskā lieluma saimniecībās: ja vismazākajās saimniecībās - līdz 4 ELV - pārdošanas ieņēmumi (47%) tikai nedaudz pārsniedz saimniecībā patērētās produkcijas vērtību (42%), tad jau nākošajā ekonomiskā lieluma grupā no 4 līdz 8 ELV tie sastāda 62%, krasī samazinoties saimniecībā izlietotajai produkcijai (27%), bet vislielākajās saimniecībās virs 250 ELV pārdošanas ieņēmumi pārsniedz 90% no produkcijas vērtības. Personīgā patēriņa vērtība ir 400 līdz 500 latu robežās visās saimniecību grupās, kur mazajās saimniecībās līdz 4 ELV tas sastāda 10 % no produkcijas vērtības, bet lielajās saimniecībās virs 250 ELV – uzņēmumos personīgā patēriņa nav.

5-2. attēls. Produkcijas vērtības un ieņēmumu struktūra SUDAT saimniecībās 2001.-2003. gadā

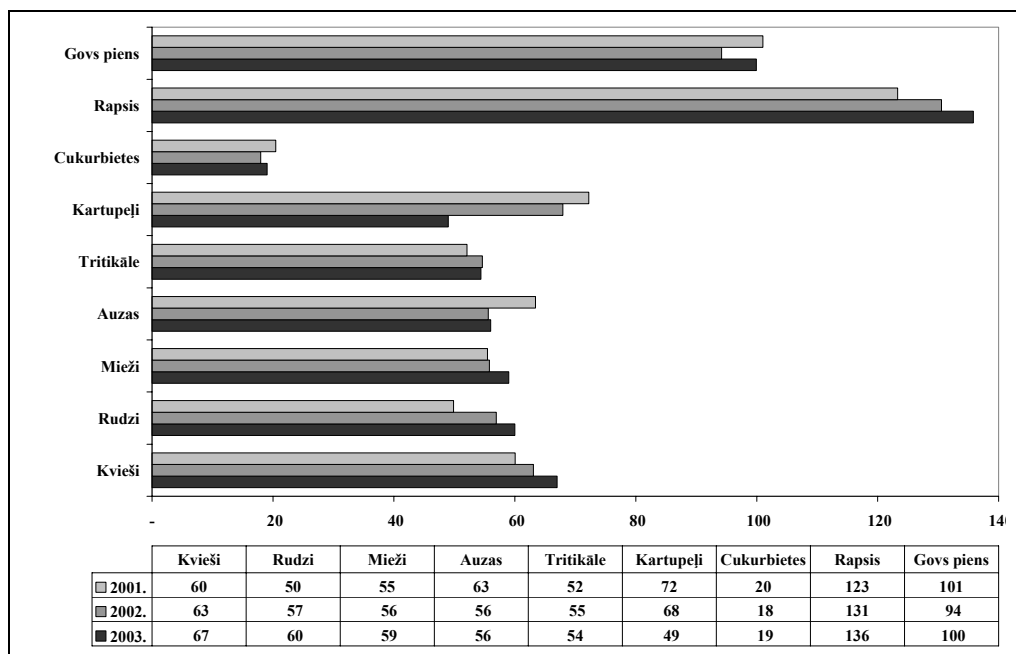
Rīgas un Zemgale-1 reģionos, kur saimniecību vidējais ekonomiskais lielums ir ievērojami lielāks (attiecīgi 10,0 un 16,5 ELV) nekā pārējos reģionos (no 5,0 ELV Latgalē līdz 8,3 ELV Zemgale-2), saimniecības ir vairāk tirgus orientētas. Šajos reģionos pārdošanas ieņēmumi sastāda 83% no produkcijas vērtības, bet saimniecībā izlietotās un mājsaimniecībā patērētās produkcijas īpatsvars ir mazāks – attiecīgi 11,0 % un 1,5 %. Pārējos reģionos iekšējais patēriņš sastāda 30% un vairāk no produkcijas vērtības, bet Latgales reģiona saimniecībās visaugstākais – 35%, kur 29 % sastāda saimniecībā izlietotā produkcija un 6 % mājsaimniecībā patērētā produkcija.

Augkopības produkcijai trīs gadu periodā ir vērojams cenu pieaugums 1 līdz 6% robežās ik gadu, izņemot auzas un cukurbietes, kam vērojamas cenu svārstības, un kartupeļus, kam cenas konsekventi samazinās no Ls 72 2001. gadā līdz Ls 49 2003. gadā (5-3. attēls). Pēc 7% samazinājuma 2002. gadā piena cena 2003. gadā tomēr nesasniedza iepriekšējo līmeni – pieaugums par 6%.

Visaugstākās produkcijas cenas ir Rīgas reģiona saimniecībās, kur tikai kviešiem un cukurbietēm tās ir zemākas nekā vidēji saimniecībās, bet rudziem (Ls 72), miežiem (Ls 68) un pienam (Ls 104) tās ir augstākās starp reģioniem, savukārt Zemgalē-1 visaugstākās cenas ir kviešiem (Ls 70) un auzām (Ls 81). Vidzemes reģiona saimniecībās ir otra augstākā piena cena (Ls 103), arī miežu cena ir virs vidējā līmeņa, bet pārējā produkcija ir pārdota par cenu, kas zemāka par vidējo, tikai Zemgale-2

reģiona saimniecībās cenas ir bijušas vēl relatīvi zemākas, kur tikai kartupeļi ir pārdoti par cenu virs vidējās.

5-3. attēls. Produkcijas pārdošanas cenas SUDAT saimniecībās 2001. - 2003. gadā, Ls

5.5. Valsts atbalsts

Palielinoties saņemtajam valsts atbalstam, ir mainījusies tā struktūra: ja iepriekšējos gados ražošanas subsīdijas bija 60% līmenī no kopējā valsts atbalsta, tad 2003. gadā to īpatsvars ir samazinājies līdz 55%, bet būtiski pieaudzis ieguldījumu subsīdiju īpatsvars - no 11% 2001. gadā līdz 30% 2003. gadā (5-7. tabula). Valsts atbalsts lauksaimniecības produkcijas ražošanai (ieskaitot ar ražošanu saistītās subsīdijas un akcīzes nodokļa kompensāciju, bet neieskaitot ieguldījumu un kredītprocentu subsīdijas) ik gadu palielinās no Ls 20 uz LIZ hektāru 2001. gadā līdz Ls 31 2003. gadā. Ražošanas atbalsta īpatsvars saimniecību ieņēmumu struktūrā palielinās, sasniedzot 10% 2003. gadā. Ne visu atbalstu saimniecības saņem pārskata gada laikā - vidēji 4 % no atbalsta tiek saņemts pēc pārskata gada beigām.

Visās saimniecību grupās pēc ekonomiskā lieluma pārsvarā ir ražošanas subsīdijas, tomēr, ja saimniecībās līdz 4 ELV ražošanas subsīdijas sastāda 85% un ieguldījumu subsīdijas ir tikai 1%, tad saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 8 ELV ieguldījumu subsīdijas pārsniedz 30% no kopējā atbalsta (5-8. tabula).

5-7. tabula. Valsts atbalsts SUDAT saimniecībās 2001.-2003. gadā

	2001.	2002.	2003.
Subsīdijas, valsts atbalsts, Ls	1 414	1 651	2 584
<i>tai skaitā %</i>			
Ražošanas subsīdijas	59	62	55
Akcīzes nodokļa kompensācija	27	23	13
Kredītprocentu subsīdijas	3	2	2
Subsīdijas ieguldījumiem	11	13	30
Ražošanas atbalsts uz 1 ha LIZ, Ls	20	24	31
Ražošanas atbalsts uz 1 ESU, Ls	139	177	214
Ražošanas atbalsts ieņēmumu struktūrā, %	6	9	10
Akcīzes nodokļa kompensācija Ls uz 1 ha LIZ	6,60	6,26	6,05

Akcīzes nodokļa kompensācija vidēji saimniecībās ir 13% no saņemtā valsts atbalsta, un tās īpatsvars ir līdzīgs visās saimniecību grupās 11 līdz 17% robežās.

5-8. tabula. Valsts atbalsts SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa ekonomiskā lieluma grupām

	Vidēji saimn.	1-4	4-8	8-16	16-40	40-100	100-250	>250
Subsīdijas, valsts atbalsts, Ls	2584	476	140 0	393 7	996 5	322 93	643 59	123 220
<i>tai skaitā %</i>								
-Ražošanas subsīdijas	55	85	65	54	50	46	48	45
- Akcīzes nodokļa kompensācija	13	13	17	14	13	11	12	12
- Kredītprocentu subsīdijas	2	1	4	1	1	2	1	4
- Subsīdijas ieguldījumiem	30	2	14	31	36	41	40	38
Ražošanas atbalsts uz 1 ha LIZ, Ls	31	19	25	30	36	46	48	45
Ražošanas atbalsts uz 1 ESU, Ls	214	178	209	247	253	301	258	99
Ražošanas atbalsts ieņēmumu struktūrā, %	10	9	10	11	15	16	12	4
Akcīzes nodokļa kompens. Ls uz 1 ha LIZ	6,05	2,63	5,18	6,23	7,54	8,88	9,46	9,71

Tomēr absolūtos skaitļos vismazākajās saimniecībās pieprasītā akcīzes nodokļa kompensācija uz 1 ha LIZ ir 2,3 reizes zemāka nekā vidēji saimniecībās, bet vislielāko saimniecību grupās tā ir 3,7 reizes lielāka uz 1 ha LIZ. Atbalsts uz 1 ha LIZ vismazāko saimniecību grupā ir Ls 19, tas pakāpeniski pieaug un nostabilizējas Ls 45 līmenī saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 40 ELV.

Saimniecību ieņēmumu struktūrā ražošanas atbalsta īpatsvars palielinās, pieaugot ekonomiskajam lielumam līdz 100 ELV, pēc tam samazinās un relatīvi viszemākais ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 250 ELV (4%), šai grupā ietilpst arī lieli cūkkopības un putnkopības uzņēmumi, kas neietilpst īpaši atbalstāmajās nozarēs un kuru produkcijas vērtība, savukārt, ir ievērojama, salīdzinot ar saņemto atbalstu. Arī atbalsts, rēķinot uz ekonomiskā lieluma vienību, pieaug saimniecību grupās līdz 100 ELV, bet saimniecību grupās virs 100 ELV krasi samazinās.

Pēc teritoriālā izvietojuma (5-9. tabula) lielākais atbalsts uz 1 ha LIZ ir Rīgas un Vidzemes reģionos - Ls 40, bet mazākais Kurzemes reģionā - Ls 23 uz 1 ha LIZ. Vidzemes un Latgales reģionos ir lielākais atbalsts uz ekonomiskā lieluma vienību – attiecīgi Ls 299 un Ls 278, kā arī austākais ieņēmumu struktūrā – attiecīgi 15 un 13%. Vidzemes un Kurzemes reģionos divas trešdaļas no atbalsta veido ražošanas atbalsts un ievērojami mazāks ir ieguldījumu subsīdiju īpatsvars, salīdzinot ar citiem reģioniem. Zemākais ieguldījumu subsīdiju īpatsvars ir Kurzemes – 15% un Vidzemes reģionos – 19%. Kredītprocentu subsīdiju īpatsvars ir līdzīgs visos reģionos, bet akcīzes nodokļa kompensācijai ir mazāks īpatsvars Rīgas un Latgales reģionos. Tomēr vērtējot absolūtos skaitļos, ja Latgales reģionā ir viena no zemākajām akcīzes nodokļa kompensācijām starp reģioniem – tikai Ls 5,36, tad Rīgas reģionā (Ls 6,64) ir otra augstākā aiz Zemgale-1 reģiona (Ls 7,87).

5-9. tabula. Valsts atbalsts SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa reģioniem

	Rīgas reģions	Vidzeme	Latgale	Kurzeme	Zemgale-1	Zemgale-2
Subsīdijas, valsts atbalsts, Ls	3 139	2 754	2 259	1 854	3 772	2 651
<i>tai skaitā %</i>						
Ražošanas subsīdijas	48	66	52	65	39	52
Akcīzes nodokļa kompensācija	9	13	9	19	15	12
Kredītprocentu subsīdijas	3	2	2	1	2	1
Subsīdijas ieguldījumiem	39	19	37	15	45	35
Ražošanas atbalsts uz 1 ha LIZ, Ls	40	40	35	23	29	27
Ražošanas atbalsts uz 1 ESU, Ls	181	299	278	211	122	205
Ražošanas atbalsts ieņēmumu struktūrā, %	6	15	13	11	6	11
Akcīzes nodokļa kompens. Ls uz 1 ha LIZ	6,64	6,42	5,36	5,27	7,87	5,15

Izteikti līderi atbalsta saņemšanā absolūtos skaitļos pēc specializācijas virziena (5-10. tabula) ir laukkopības specializācijas saimniecības - Ls 5 564, kam savukārt ir ievērojami lielākas apsaimniekotās LIZ platības – 112 ha (vidēji saimniecībās 59 ha), tāpēc atbalsts, rēķinot uz 1 ha LIZ šai saimniecību grupai ir vidējā līmenī. Laukkopības un jauktas augkopības specializācijas saimniecībām ir augstākais ražošanas atbalsta īpatsvars ieņēmumu struktūrā – 13%, bet viszemākais tas ir dārzenkopības (1%), cūkkopības un putnkopības (3%), un ilggadīgo stādījumu audzēšanas saimniecībās (4%). Tomēr jāatzīmē, ka šo grupu saimniecībās īpaši cūkkopības un putnkopības saimniecībās ir augstāks atbalsta līmenis absolūtos skaitļos, un zemais īpatsvars ieņēmumu struktūrā saistīts ar lielo saražotās produkcijas apjomu un vērtību. Dārzenkopības un ilggadīgo stādījumu audzēšanas saimniecībām ir ievērojami lielāks ieguldījumu subsīdiu īpatsvars, bet akcīzes nodokļa kompensācijas īpatsvars ir minimāls, tomēr, rēķinot uz 1 ha LIZ ilggadīgo stādījumu audzēšanas saimniecībās tas tomēr ir vieno no augstākajiem (Ls 6,40), ņemot vērā nelielās LIZ platības (11 ha).

5-10. tabula. Valsts atbalsts SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa specializācijas virzieniem

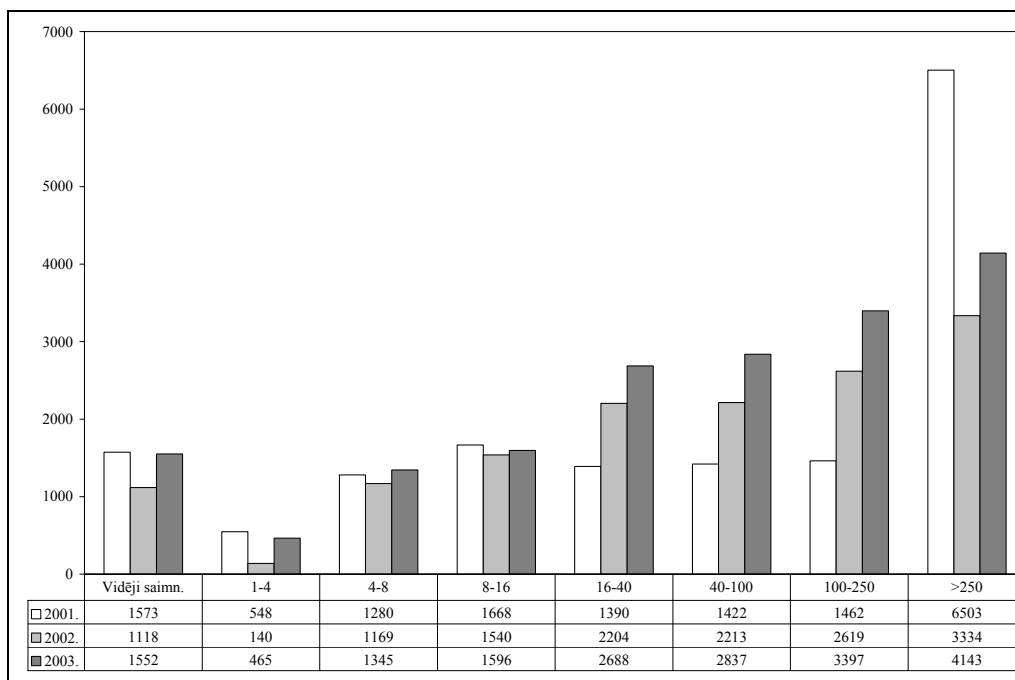
	Lauk- kopība	Dārzen- kopība	Ilggad. stādīj. audz.	Ganāmo mājlopu audzēš.	Cūk-, putn- kop.	Jaukta augkop.	Jaukta lopkop.	Jaukta spe- cializ.
Subsīdijas, valsts atbalsts, Ls	5564	2457	3056	2621	3226	1330	598	1737
tai skaitā %								
Ražošanas subsīdijas	47	18	19	60	61	45	72	75
Akcīzes nodokļa kompensācija	15	0	4	12	2	12	14	15
Kredītprocentu subsīdijas	2	1	3	2	3	1	1	1
Subsīdijas ieguldījumiem	36	81	74	27	35	42	13	10
Ražošanas atbalsts uz 1 ha LIZ, Ls	32	41	34	34	83	25	18	30
Ražošanas atbalsts uz 1 ESU, Ls	231	47	41	295	70	176	140	266
Ražošanas atbalsts ieņēmumu struktūrā, %	13	1	4	11	3	10	7	13
Akcīzes nodokļa kompens. Ls uz 1 ha LIZ	7.63	0.61	6.40	5.62	2.43	5.39	2.83	5.01

5.6. Saimniecību darbības rezultāti

Kā objektīvākais rādītājs dažāda lieluma un struktūras saimniecību ienākumu līmeņa novērtēšanai tiek izmantota neto pievienotā vērtība (jaunradītā vērtība) uz darbaspēka vienību.

5-4. attēls parāda saimniecību neto pievienoto vērtību laika periodā no 2001. līdz 2003. gadam vidēji saimniecībās un pa ekonomiskā lieluma grupām. Rudens lietavas neļāva Latvijas lauksaimniekiem savlaicīgi un kvalitatīvi novākt ražu, tomēr 2003. gadā neto pievienotā vērtība, kaut arī nav visaugstākā pēdējo četru gadu periodā, pārsniedz 2002. gada līmeni. Īpaši jāatzīmē lielākās saimniecības ar ekonomisko lielumu virs 16 ELV, kur neto pievienotā vērtība ik gadu pieaug. Izņēmums ir vislielāko saimniecību grupa virs 250 ELV, kur neto pievienotā vērtība ir visaugstākā ik gadu, salīdzinot ar citām grupām pēc ekonomiskā lieluma, tomēr tā nepārtraukti svārstās.

5-4. attēls. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz nosacīto darbaspēka vienību 2001. - 2003. gadā pa ekonomiskā lieluma grupām, Ls

Vismazākajās saimniecībās līdz 4 ELV jaunradītā vērtība uz darbaspēka vienību joprojām ir ļoti zema Ls 465, apliecinot, ka šīs saimniecības nav tirgus orientētas, nevar nodrošināt pat ieguldītā darbaspēka apmaksu un, iespējams, ir vienīgā nodarbošanās to īpašniekiem, trūkstot citām alternatīvām. Līdz ar ekonomisko lielumu, palielinās arī saimniecību pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību, lielo

saimniecību grupā virs 250 ELV sasniedzot Ls 4143. Neto pievienotā vērtība ir avots darbaspēka atalgošanai, nomas un procentu maksājumiem, ietver peļņu, ja tāda ir, kas savukārt ir avots investīcijām un attīstībai. Tāpēc, lai gūtu pilnīgu priekšstatu par saimniecību darbības rezultātiem, nepieciešams veikt tālāku analīzi.

Lauksaimniecība ir raksturīga ar to, ka zemnieku saimniecībās var būt arī nealgots darbaspēks, bet arī tas ir jāapmaksā. SUDAT aprēķinos par samaksu nealgotajam darbaspēkam ir pieņemta vidējās algotā darbaspēka izmaksas uz vienu pilna laika vienību mēnesī, ieskaitot arī darba devēja sociālo nodokli, un 2003. gadā tās bija Ls 122 (2002. gadā Ls 103). No 5-11. tabulas datiem redzam, ka vismazāko saimniecību grupā līdz 4 ELV jaunradītā vērtība absolūti nesedz nealgotā darbaspēka un ieguldītā kapitāla apmaksu, grupā no 4 līdz 8 ELV netiek atalgots ieguldītais kapitāls un daļēji arī nealgots darbaspēks, bet grupās, sākot ar 16 ELV veidojas peļņa, un tā pieaug līdz ar ekonomisko lielumu.

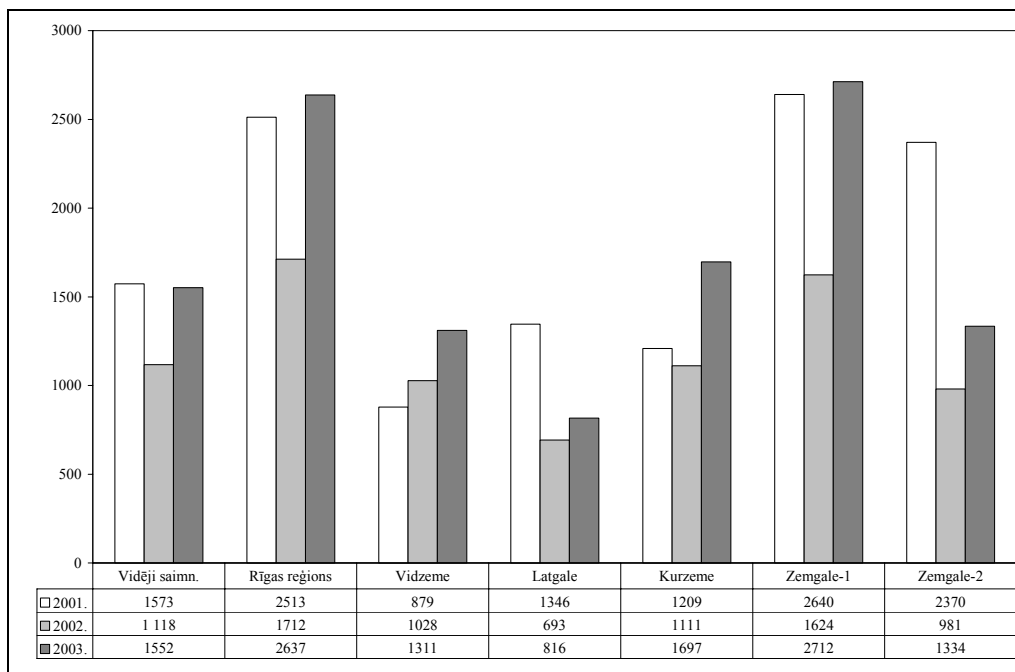
5-11. tabula. Peļņas / zaudējumu veidošanās SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa ekonomiskā lieluma grupām, Ls

	Vidēji saimn.	1-4	4-8	8-16	16-40	40-100	100-250	>250
+ Neto pievienotā vērtība	3 895	798	2 829	5 144	9 984	27 999	99 110	412 624
- Algotais darbaspēks	1 162	26	360	1 653	1 920	11 988	44 093	218 893
- Nomas maksa	146	28	74	164	359	1 334	3 712	21 345
- Procentu maksājumi	239	22	102	329	865	2 451	5 675	32 456
- Nealgots darbaspēks	2 502	2 431	2 743	2 281	2 658	1 651	793	8 516
- Ieguldītā kapitāla apmaksu	641	359	456	879	1 451	3 719	9 123	29 920
= Peļņa / zaudējumi	-795	-2 067	-906	-163	2 731	6 856	35 714	101 494

Analizējot neto pievienoto vērtību uz darbaspēka vienību reģionos (5-5. attēls), redzam, ka viszemākā tā ir Latgalē, un 2003. gadā šai reģionā ir vērojams tikai nenozīmīgs pieaugums, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Pārējos reģionos pēc samazinājuma 2002. gadā NPV pieaug. Visaugstākā NPV uz darbaspēka vienību ir Zemgale-1 un Rīgas reģionā, kur pēc krituma iepriekšējā gadā ir pārsniegts augstais 2001. gada līmenis.

Tomēr jaunradītā vērtība tikai Rīgas un Zemgale-1 reģionos ir pietiekama, lai apmaksātu gan nealgoto darbaspēku, gan ieguldīto kapitālu (5-12. tabula).

5-5. attēls. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz nosacīto darbaspēka vienību 2001. - 2003. gadā pa reģioniem, Ls

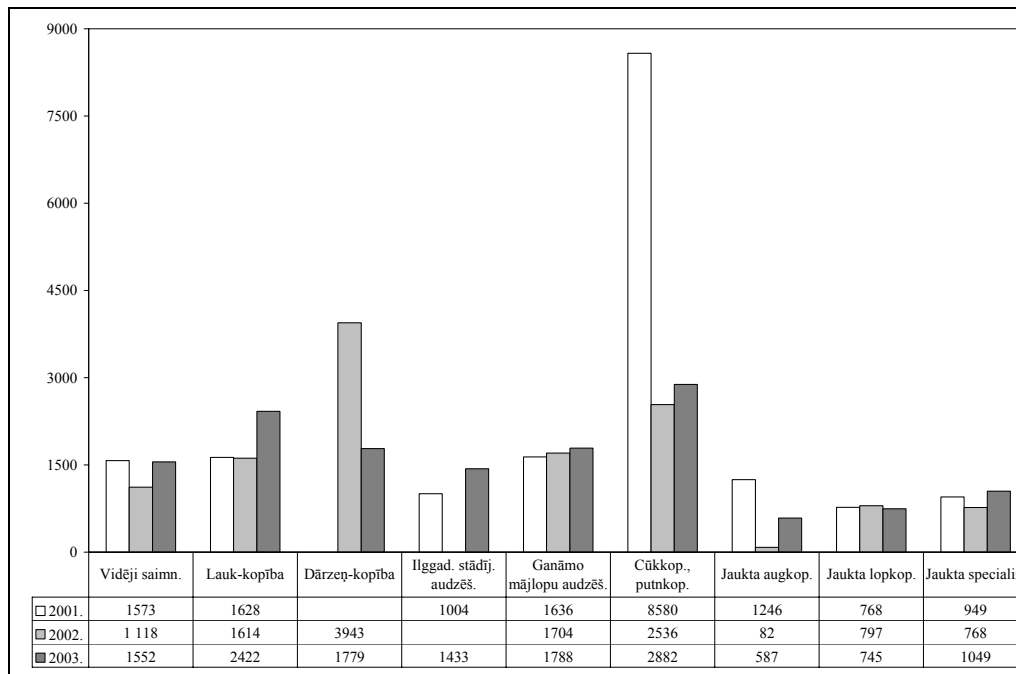
Šajos reģionos veidojas arī peļņa. Kurzemes reģionā ieguldītais kapitāls tiek apmaksāts daļēji, bet pārējos reģionos pilnībā netiek apmaksāts pat nealgotais darbaspēks.

5-12. tabula. Peļņas / zaudējumu veidošanās SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa reģioniem, Ls

	Vidēji saimn.	Rīgas reģions	Vidzeme	Latgale	Kurzeme	Zemgale-1	Zemgale-2
+ Neto pievienotā vērtība	3 895	9 613	3 331	1 997	3 743	7 977	3 112
- Algotais darbaspēks	1 162	3 239	1 097	600	842	2 409	1 085
- Nomas maksa	146	179	75	32	149	503	93
- Procentu maksājumi	239	302	186	107	147	678	249
- Nealgotais darbaspēks	2 502	2 117	2 380	2 725	2 406	2 669	2 340
- Ieguldītā kapitāla apmaksā	641	695	649	524	548	841	791
= Peļņa / zaudējumi	-795	3 081	-1 056	-1 991	-350	877	-1 447

Novērtējot saimniecību darbības rezultātus pa specializācijas virzieniem (5-6. attēls), redzam, ka tikai ganāmo mājlopu saimniecībās NPV ir stabila un, kaut arī neliels, tomēr ir vērojams ikgadējs pieaugums.

5-6. attēls. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz nosacīto darbaspēka vienību 2001. - 2003. gadā pa specializācijas virzieniem, Ls

Laukkopības saimniecībām 2003. gads ir bijis veiksmīgāks par iepriekšējiem gadiem, un šīs specializācijas saimniecību NPV tuvojas cūkkopības un putnkopības saimniecību līmenim, kur arī ir vērojams arī vislielākās svārstības. Kritisks stāvoklis ir saimniecībās bez izteiktas specializācijas: jaukta lopkopība, jauktas saimniecības un īpaši jauktas augkopības saimniecībās, kur NPV 2003. gadā ir viszemākā. Šo saimniecību dažādos darbības virzienus nevar uzskatīt par riska diversificēšanu acīmredzot tām ir nepieciešams izvēlēties noteiktu darbības virzienu, veikt tajā ieguldījumus un kļūt par ekspertiem kādā konkrētā jomā, par ko liecina specializēto saimniecību labākie rezultāti visā trīs gadu periodā.

Peļņa 2003. gadā (5-13. tabula) ir tikai laukkopības, ilggadīgo stādījumu audzēšanas, cūkkopības un putnkopības, un dārzenkopības saimniecībās, pie tam pēdējās ievērojami lielāka; pilnībā ieguldīto darbaspēku spēj apmaksāt arī ganāmo mājlopu audzēšanas saimniecības un tikai nedaudz pietrūkst ieguldītā kapitāla apmaksai, bet jaukto specializāciju saimniecībās netiek apmaksāts pat nealgots darbaspēks.

5-13. tabula. Peļņas / zaudējumu veidošanās SUDAT saimniecībās 2003. gadā pa specializācijas virzieniem, Ls

	Lauk- kopība	Dārzen- kopība	Ilggad. stādīj. audz.	Ganāmo mājlopu audzēš.	Cūkkop., putnkop.	Jaukta augkop.	Jaukta lopkop.	Jaukta spec.
+ Neto pievienotā vērtība	6757	12500	5446	4656	14018	1259	1503	2368
- Algotais darbaspēks	1718	5657	2325	1390	7201	277	211	713
- Nomas maksa	437	346	51	100	52	31	25	75
- Procentu maksājumi	589	174	126	134	1388	66	26	101
- Nealgotais darbaspēks	2324	3294	1855	2467	2769	2812	2669	2390
- Ieguldītā kapitāla apmaksa	922	893	828	583	1394	441	431	568
= Peļņa / zaudējumi	768	2135	261	-17	1214	-2368	-1859	-1478

5.7. Valsts atbalsta nozīme saimniecībās

Būtiski saimniecību darbības rezultātu analīzē ir salīdzināt ienākumus, to avotus un izmaksas, saņemtā valsts atbalsta nozīmi. Analizējot saimniecību saražoto produkciju⁸ un kopējo izmaksu attiecību 2001.-2003. gada periodā (5-7. attēls), redzam, ka saražotās produkcijas vērtība ir ievērojami zemāka par ražošanas izmaksām⁹. Tikai 2001. gadā pārējie ieņēmumi un valsts atbalsts bija pietiekami visu izmaksu segšanai, kaut arī peļņa neveidojās. Īpaši nelabvēlīgs lauksaimniekiem bija 2002. gads, arī 2003. gadā visas izmaksas vidēji saimniecībās netiek nosegtas.

Lai varētu grafiski attēlot un salīdzināt dažāda lieluma saimniecību rezultātus, dati pa ekonomiskā lieluma grupām (5-8. attēls), reģioniem (5-9. attēls) un pēc specializācijas virziena (5-10. attēls) ir attiecināti uz ekonomiskā lieluma vienību.

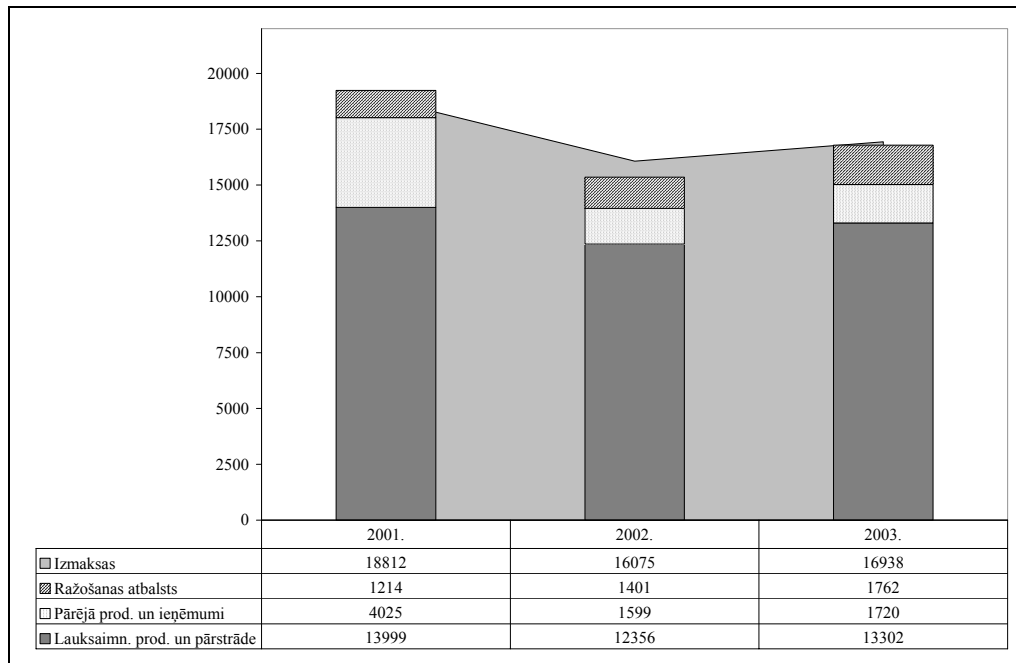
Dažāda lieluma saimniecībās situācija 2003. gadā ir atšķirīga (5-8. attēls): vismazākajās saimniecībās izmaksas ievērojami pārsniedz saražotās produkcijas, pārējo ieņēmumu un ražošanas atbalsta summu, grupās no 8 līdz 100 ELV izmaksas

⁸ Produkcijā iekļauj visu saražoto apjomu neatkarīgi no izlietojuma, ieskaitot arī saimniecībā ražošanas procesā patērēto produkciju, kas ar to pašu vērtību tiek iekļauta arī izmaksās

⁹ Izmaksās ir iekļauta arī samaksas nealgotajam darbaspēkam, bet nav iekļauti procenti par ieguldīto kapitālu

var nosegt, pateicoties saņemtajam ražošanas atbalstam, bet lielākajās saimniecībās virs 100 ELV pat bez atbalsta.

5-7. attēls. Saimniecību ieņēmumi, atbalsts un izmaksas 2001.-2003. gadā

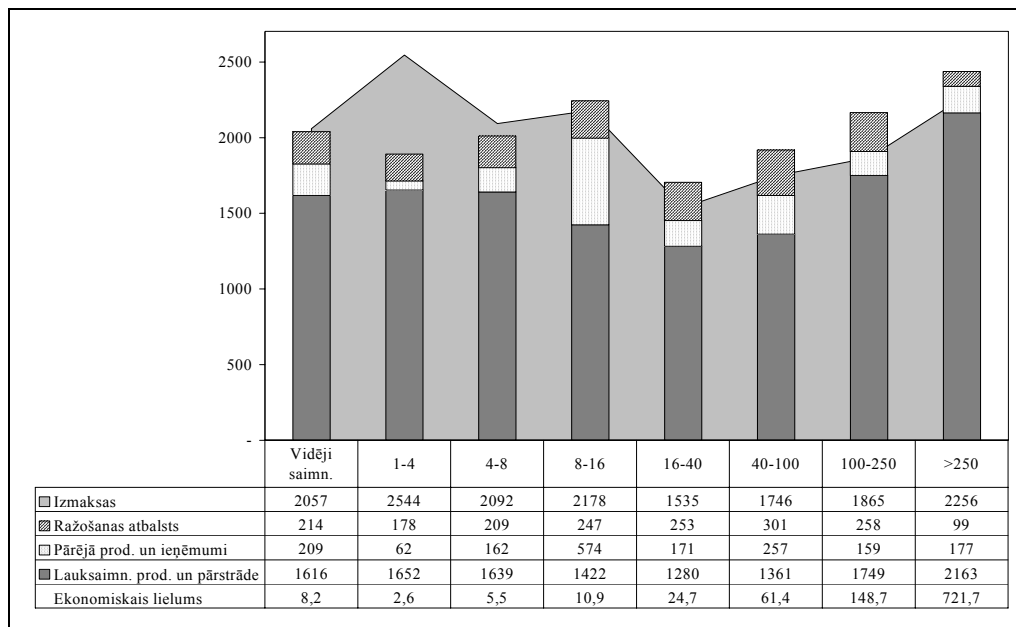

Tikai Rīgas reģionā lauksaimniecības produkcijas un pārstrādes vērtība ir pietiekama visu izmaksu segšanai, pārējā produkcija un ieņēmumi, kā arī valsts atbalsts veido peļņu, Zemgale-1 reģionā saņemtais atbalsts veido peļņu, Kurzemes reģiona saimniecības spēj segt, bet pārējos reģionos arī valsts atbalsts nespēj nodrošināt visu ražošanas izmaksu segšanu. (5-9. attēls).

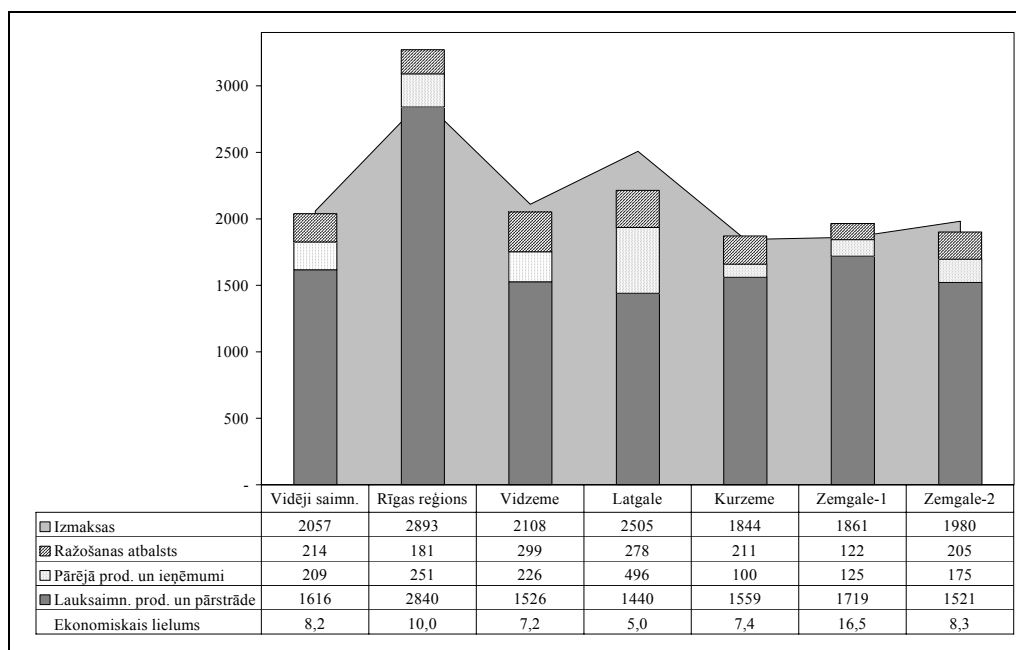
Pēc specializācijas virziena (5-10. attēls) vērtējot, dārzenkopības saimniecībās jau daļa no pārējās produkcijas un ieņēmumiem veido peļņu, ilggadīgo stādījumu audzēšanas¹⁰,

¹⁰ Salīdzinot ar citām specializācijām, zemās izmaksas, produkcijas vērtība un pārējie dati iespējams ir saistīti ar to, ka visām ilggadīgajām kultūrām ekonomiskā lieluma un specializācijas noteikšanā tiek izmantots viens standarta bruto segums, neņemot vērā, ka tās var ietvert kultūras ar dažādu atdevi. Izlasē iekļautajām saimniecībām iespējams nav kultūras ar vislielāko bruto segumu, tāpēc, izdalot visus rādītājus ar ekonomisko lielumu, ir iegūti salīdzinoši zemi rādītāji, tomēr tas netraucē novērtēt šīs saimniecību grupas darbības rezultātus.

5-8. attēls. Saimniecību ieņēmumi, atbalsts un izmaksas pa ekonomiskā lieluma grupām 2003. gadā

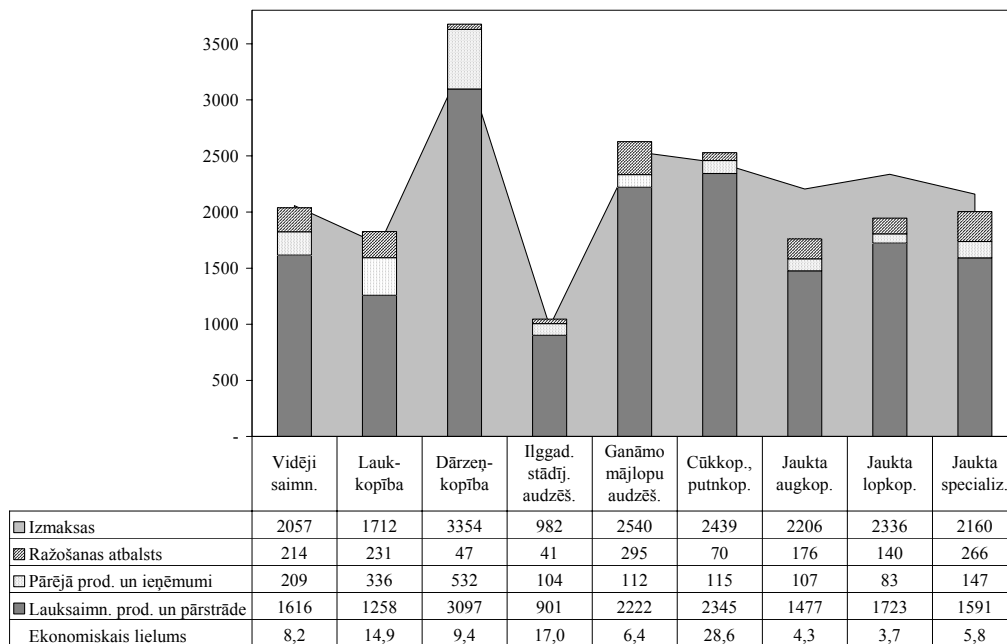

5-9. attēls. Saimniecību ieņēmumi, atbalsts un izmaksas pa reģioniem 2003. gadā

cūkkopības un putnkopības saimniecībās lauksaimniecības produkcijas un pārstrādes vērtība sedz ražošanas izmaksas, ganāmo mājlopu un laukkopības saimniecības sedz ražošanas izmaksas, pateicoties saņemtajam atbalstam un veidojas neliela peļņa, saimniecībās bez noteiktas specializācijas saimniecībās zaudējumi ir ievērojami.

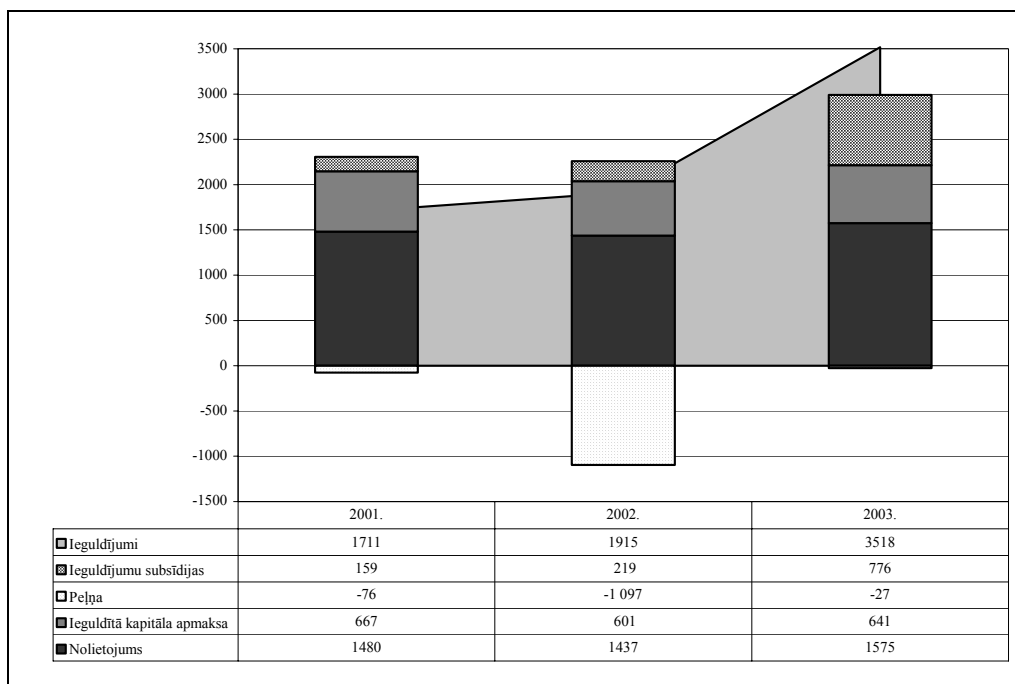
5-10. attēls. Saimniecību ieņēmumi, atbalsts un izmaksas pēc specializācijas virziena 2003. gadā

5.8. Saimniecību ieguldījumi un finansējuma avoti

Lai saimniecības būtu konkurētspējīgas saspringtajā lauksaimniecības produkcijas tirgū, tām nepieciešams atjaunot pamatlīdzekļus un attīstīties - veikt ieguldījumus. Kā ieguldījuma avotu var izmantot pašu līdzekļus: ieguldītā kapitāla apmaksu, peļņu, nolietojumu un ieguldījumu subsīdijas, tomēr parasti tie ir nepietiekami, un attīstībai nākas piesaistīt līdzekļus no ārienes. 5-11. attēlā parādīti vidējās saimniecības pašu līdzekļi attīstībai un veiktie ieguldījumi 2001.-2003. gada periodā. 2001 un 2002. gadā vidēji saimniecībās bija pietiekami pašu līdzekļi ieguldījumiem, tiek nodrošināta ne tikai pamatlīdzekļu saglabāšana esošajā līmenī, bet tiek veikti arī nelieli ieguldījumi attīstībā. 2003. gadā investīciju pieaugums ir būtisks, saimniecību pašu līdzekļi ir nepietiekami ieguldījumu veikšanai un ir nepieciešams piesaistīt līdzekļus no ārienes.

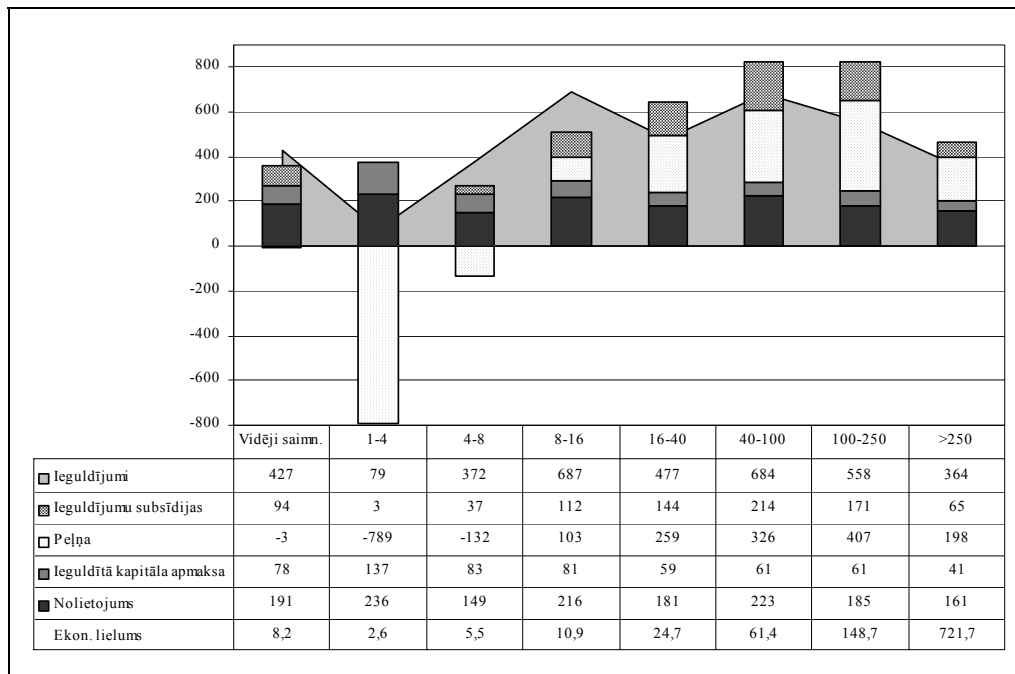
5-11. attēls. Saimniecību pašu līdzekļi attīstībai 2001.- 2003. gadā, Ls

Lai varētu grafiski attēlot un salīdzināt dažāda lieluma saimniecības (5-12., 5-13., 5-14. attēlā), visi rādītāji ir attiecināti uz ekonomiskā lieluma vienību.

Vismazākajām saimniecībām līdz 4 ELV (5-12. attēls) pašu līdzekļu ieguldījumu veikšanai nav, šo saimniecību grupai pamatlīdzekļu nolietojums vairākkārt pārsniedz ieguldījumu vērtību, tātad saimniecības nav atjaunojušas savus pamatlīdzekļus pat līmenī, kas nodrošina pamatlīdzekļu saglabāšanu, nemaz nerunājot par attīstību. Šai saimniecību grupai varētu būt nopietnas problēmas arī līdzekļu piesaistīšanā no ārienes, jo zaudējumi nenodrošina iespēju atmaksāt aizņemtus līdzekļus. Sākot ar ekonomisko lielumu 4 ELV saimniecību ieguldījumi jau pārsniedz aprēķināto nolietojumu, tomēr grupā no 4 līdz 8 ELV var būt nopietnas aizņemto līdzekļu atmaksāšanas problēmas. Ja grupās līdz 100 ELV pašu līdzekļi ir nepietiekami ieguldījumu veikšanai, tad lielākajās saimniecībās - virs 100 ELV pašu līdzekļi pārsniedz ieguldījumu vērtību pat bez ieguldījumu subsīdijām.

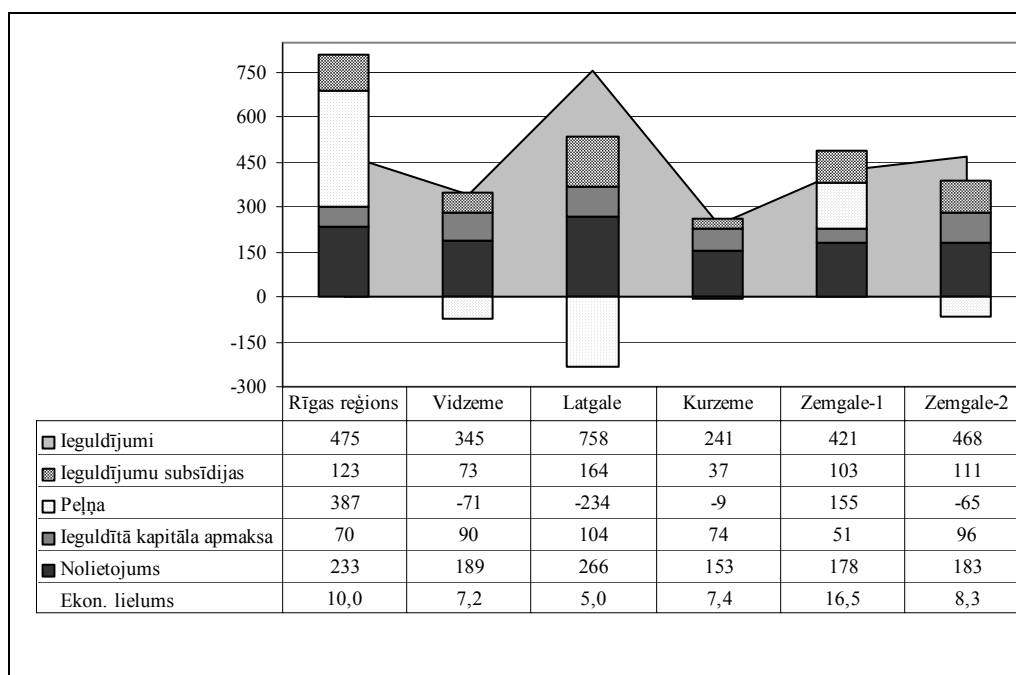
5-12. attēls. Saimniecību pašu līdzekļi attīstībai pa ekonomiskā lieluma grupām 2003. gadā, Ls

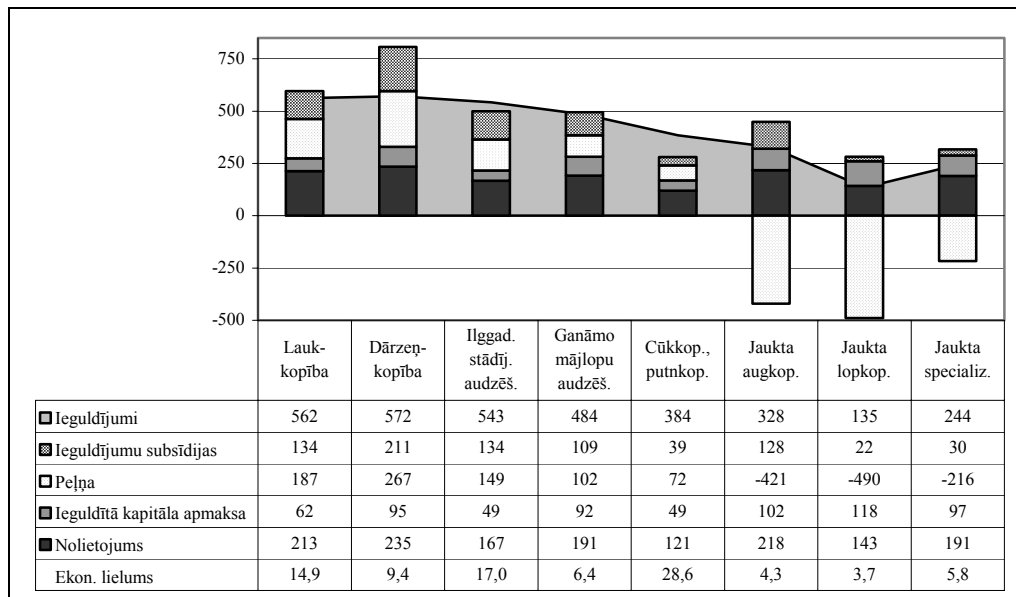
Analizējot saimniecību attīstības iespējas reģionos (5-13. attēls), redzam, ka tikai Rīgas un Zemgale-1 reģionos saimniecībām ir labas attīstības iespējas saviem spēkiem, Rīgas reģionā pat bez ieguldījumu subsīdijām. Vidēji visos reģionos saimniecības ir nodrošinājušas pamatlīdzekļu atjaunošanu, veiktajiem ieguldījumiem pārsniedzot aprēķināto nolietojumu. Vērtējot pašu līdzekļus, īpaši problemātiski apmaksāt ieguldījumus varētu būt Latgales un Zemgale-2 reģionu saimniecībām, kurām pārskata gadā ir zaudējumi un ieguldījumi ievērojami pārsniedz pašu līdzekļus. Vidzemes un Kurzemes reģionos arī varētu būt problēmas ar piesaistīto līdzekļu atmaksu. 5-14. attēls parāda saimniecību pašu līdzekļus uz veiktos ieguldījumus 2003. gadā pa specializācijas virzieniem. Kaut arī saimniecības ir atjaunojušas pamatlīdzekļus un pat ieguldījušas attīstībā, tomēr jauktas augkopības, jauktas lopkopības saimniecībām un jauktas specializācijas saimniecībās situācija ir kritiska, jo absolūti nav pašu līdzekļu investīcijām.

Vissliktākajā situācijā ir jauktas lopkopības saimniecībās, kur pārskata gada nolietojums pat pārsniedz ieguldījumu līmeni, un zaudējumi ir ievērojami. Pārējo specializācijas grupu saimniecībās ir veikti ieguldījumi, kas pārsniedz aprēķināto nolietojumu, tātad saimniecības ir ne tikai saglabājušas esošo līmeni, bet arī attīstījušās. Dārzenkopības saimniecībās pašu līdzekļi bija pietiekami arī bez ieguldījumu subsīdijām.

5-13. attēls. Saimniecību pašu līdzekļi attīstībai pa reģioniem 2003. gadā, Ls

5-14. attēls. Saimniecību pašu līdzekļi attīstībai pēc specializācijas virziena 2003. gadā, Ls

5.9. Finanšiālie rādītāji

Analizējot saimniecību finanšiālos rādītājus (5-14. tabula), redzam, ka likviditāte saimniecībās ir augsta un palielinās ar katru gadu, tomēr jāņem vērā, ka apgrozāmajos līdzekļos ietilps arī produktīvie un darba mājlopi, kam daļēji ir arī pamatlīdzekļu raksturs.

5-14. tabula. Saimniecību maksātspēja un naudas plūsma 2001.-2003. gadā, Ls

	2001.	2002.	2003.
Likviditātes koeficients	3,8	3,8	4,4
Saistību īpatsvars bilancē, %	19	21	21
Saistību izmaiņas	391	618	1 401
Naudas plūsma 1 ¹¹	-2 454	-2 974	-2 054
Naudas plūsma 2 ¹²	-3 774	-4 272	-4 171

Saistību īpatsvars bilancē ir nostabilizējies 19-21% līmenī, neraugoties uz to, ka saistības ar katru gadu palielinās. Gan naudas plūsma 1, kas raksturo uzkrājumu veidošanas un pašfinansēšanās kapacitāti no saimnieciskās darbības, gan naudas plūsma 2, ka ietver arī operācijas ar kapitālu, ieguldījumus, saistības un debitoru parādus, visā trīs gadu periodā ir negatīva – tāpat saimniecības vairāk naudas izdod nekā ieņem.

5-15. tabula. Saimniecību maksātspēja un naudas plūsma 2003. gadā pa ekonomiskā lieluma grupām, Ls

	Vidēji saimn.	1-4	4-8	8-16	16-40	40-100	100-250	>250
Likviditātes koeficients	4,4	56,1	5,3	9,1	5,2	3,3	3,4	1,8
Saistību īpatsvars bilancē, %	21	2	14	17	26	33	29	53
Saistību izmaiņas	1401	6	1561	1585	5045	19454	29048	71564
Naudas plūsma 1	-2054	-2038	-2553	-1717	-1663	3321	5753	-31717
Naudas plūsma 2	-4171	-2240	-3041	-7613	-8413	-19201	-48110	-223203

¹¹ Pārskata gada ieņēmumu un izdevumu starpība, neņemot vērā operācijas ar kapitālu, debitorus un kreditorus

¹² Visu pārskata gada ieņēmumu un izdevumu starpība

Analizējot saimniecību finansiālos rādītājus pa ekonomiskā lieluma grupām (5-15. tabula), redzam, ka mazākajās saimniecībās likviditāte ir augstāka un saistību īpatsvars bilancē mazāks, kas varētu liecināt par labākām īstermiņa saistību atmaksāšanas iespējām, bet drīzāk cēlonis ir zemā aktivitāte saimniecību attīstībā un nespēja piesaistīt un atmaksāt kredītus, tomēr visās saimniecību grupās saistības 2003. gadā ir palielinājušās. Tikai lielākajās saimniecībās no 100 līdz 250 ELV uzkrājumu veidošanas un pašfinansēšanās kapacitāte no saimnieciskās darbības – naudas plūsma 1 ir pozitīva, bet visās grupās naudas plūsma 2 ir negatīva, īpaši vislielākajās, kas liecina par šo saimniecību grupu aktivitāti naudas ieguldīšanā investīcijās un citur. Saimniecību finansiālie rādītāji pa reģioniem (5-16. tabula) ir krasi atšķirīgi, un tie paši rādītāji, kas atrauti no pārējiem saimniecisko darbību raksturojošiem rādītājiem kādu uzņēmumu vai saimniecību raksturotu kā finansiāli stabili un labvēlīgu, tomēr liecina par pilnīgi kaut ko pretēju. Tā Latgales un Kurzemes reģionos ir augstākā likviditāte un zemākais saistību īpatsvars bilancē, tomēr tas neliecina par šo reģionu saimniecību finansiālo stabilitāti, bet drīzāk parāda zemu aktivitāti tirgū, kā arī līdzekļu piesaistīšanas un kredītu atmaksas problēmas. Saistības ir palielinājušās visu reģionu saimniecībās, ja Latgales un Kurzemes reģionos izmaiņas ir nelielas, tad ekonomiski vienā no spēcīgākajiem reģioniem Zemgale-1 saistību palielinājums ir būtisks.

5-16. tabula. Saimniecību maksāspēja un naudas plūsma 2003. gadā pa reģioniem, Ls

	Vidēji saimn.	Rīgas reģions	Vidzeme	Latgale	Kurzeme	Zemgale-1	Zemgale-2
Likviditāte	4,4	2,8	5,7	13,3	7,8	2,5	3,6
Saistību īpatsvars bilancē, %	21	33	17	14	12	34	20
Saistību izmaiņas	1401	2055	1276	900	695	3143	1778
Naudas plūsma 1	-2054	28728	11480	8919	9907	-1390	-2335
Naudas plūsma 2	-4171	26048	10261	6012	8818	-5206	-4420

Krasi atšķirīgi finansiālie rādītāji ir dažādas specializācijas saimniecībās (5-17. tabula): ja vidēji likviditāte saimniecībās ir 4,4, tad saimniecībās bez izteiktas specializācijas, īpaši jauktas lopkopības saimniecībās tā ir 14,5, kur īstermiņa saistības ir nenozīmīgas, arī jauktas specializācijas saimniecībās īstermiņa saistības ir 9 reizes mazākas nekā apgrozāmie līdzekļi.

5-17. tabula. Saimniecību maksātspēja un naudas plūsma 2003. gadā pēc specializācijas virziena ekonomiskā lieluma grupām, Ls

	Vidēji saimn.	Lauk- kopība	Dārzen- kopība	Ilggad. stādīj. audzēš.	Ganāmo mājlopu audzēš.	Cūkkop., putnkop.	Jaukta augkop.	Jaukta lopkop.	Jaukta specializ.
Likviditātes koeficients	4,4	3,7	12,7	2,4	6,8	1,5	12,2	14,5	10,6
Saistību īpatsvars bilancē, %	21	29	22	34	16	44	12	4	9
Saistību izmaiņas	1 401	2 825	2 863	2 506	1 566	6 414	924	88	413
Naudas plūsma 1	-2 054	403	7 077	917	-2 642	-3 453	-2 525	-2 249	-3 477
Naudas plūsma 2	-4 171	-5 143	4 552	-5 797	-4 151	-8 032	-3 017	-2 654	-4 489

Par šo saimniecību zemo aktivitāti līdzekļu piesaistīšanā no ārienes liecina arī zems saistību īpatsvars bilancē - jauktas lopkopības saimniecībām 4%, jauktas specializācijas saimniecībām 9%. Lielākais saistību īpatsvars ir cūkkopības un putnkopības saimniecībās – 44% (īstermiņa 30%). Līdzīgi kā reģionos un pa ekonomiskā lieluma grupām jaukto specializāciju saimniecībās ir augstākie likviditātes rādītāji, tomēr tas drīzāk atkal liecina par iespējamām problēmām piesaistīt finansu resursus nevis par izcilu likviditāti. Ar ļoti augstu likviditātes rādītāju izceļas arī dārzenkopības saimniecības, kur īstermiņa saistības ir nelielas, bet lielo apgrozāmo līdzekļu vērtību veido pirktie krājumi, debitoru parādi un naudas līdzekļi.

Salīdzinot dažādas saimniecību grupas gan pēc lieluma, specializācijas un reģiona, jāsecina, ka grupās ar lielāku saistību īpatsvaru bilancē arī citi to darbību raksturojošie rādītāji ir labāki, piemēram, neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību un citi. Tas ļauj secināt, ka saimniecības ar intensīvāku ražošanu aktīvāk iesaistās kredītu ņemšanā, un tām arī ir lielākas iespējas tos iegūt un atdot.

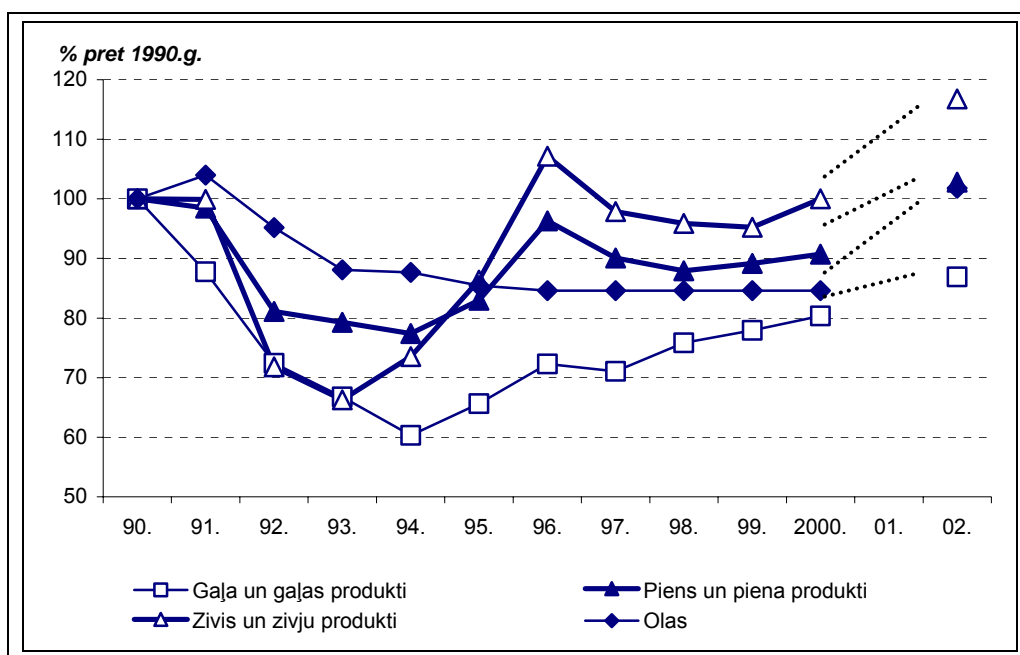
6. Galveno pārtikas produktu vajadzības, patēriņa un nodrošinājuma problēmu izpēte un risinājumi

6.1. Pārtikas patēriņa tendences

Analizējot datus par galveno pārtikas produktu patēriņu Latvijā, jāsecina, ka to joprojām ietekmē iedzīvotāju skaita un struktūras izmaiņas, iedzīvotāju pirktspēja un neatliekamie izdevumi citu, ar pārtiku nesaisītu maksājumu kārtošanaī.

Gaļas un gaļas produktu, piena un piena produktu, zivju un zivju produktu, kā arī olu patēriņa dinamika parādīta 6-1. attēlā un 14. pielikumā.

6-1. attēls. Gaļas un gaļas produktu, piena un piena produktu, zivju un zivju produktu, kā arī olu patēriņā dinamika 1990.- 2002. gadā, % pret 1990. gadu

Avots: autoru aprēķini pēc LR CSP "Mājsaimniecības budžetu" datiem

Analīzi par pārtikas produktu patēriņu apgrūtinā datu trūkums par 2001. gadu, kas radies sakarā ar pāreju uz Eiropas Savienībā pieņemto uzskaites kārtību. Izdarot secinājumus par novērojumu dinamiku, jāņem vērā, ka nav pilnīgi korekti salīdzināt 2002. gada skaitļus ar iepriekšējo gadu datiem, taču zināmu ieskatu tie tomēr dod.

6-1. attēlā redzams, ka ar 1995. gadu sākās neliels, taču pakāpenisks (neliela lejupslīde bija 1997. gadā) gaļas un gaļas produktu patēriņa pieaugums, un 2002. gadā katrs mājsaimniecības loceklis patērēja 1,4 reizes vairāk gaļas produktu nekā 1994. gadā. Neraugoties uz šo pieaugumu, gaļas un gaļas produktu patēriņš 2002. gadā tomēr par 13,7% atpalika no 1990. gada līmeņa.

Ļoti līdzīgi kopējam gaļas un gaļas produktu patēriņam šajā laikā izmainījās cūkgaļas patēriņš, kur 2002. gadā katrs mājsaimniecības loceklis patērēja 1,6 reizes vairāk cūkgaļas nekā 1994. gadā un no 1990. gada līmeņa atpaliekot par 20,6%, kā arī mājputnu gaļas patēriņš – kur patēriņa pieaugums sākās 1994. gadā, un 2002. gadā katrs mājsaimniecības loceklis patērēja gandrīz 3 reizes vairāk mājputnu gaļas nekā 1993. gadā, tomēr neaizsniedzot 1990. gada līmeni par 26,0%.

Savukārt liellopu un teļu gaļas patēriņš pastāvīgi samazinās kopš 1994. gada, tādēļ 2002. gadā patēriņš (3,7 kg gadā uz katru mājsaimniecības loekli) salīdzinājumā ar 1996. gadu bija samazinājies par 36,2%, bet salīdzinājumā ar 1990. gadu - par 67,0%. Ir arī viedoklis (aptaujātie eksperti Z. Zariņš, L. Neimane u.c.), ka pie 1996. gada liellopu un teļu gaļas patēriņa krasās samazināšanās vainojama liellopu saslimšana ar spongiozo encefalopātiju, kuras negatīvā psiholoģiskā ietekme turpinās joprojām.

Aplūkotajā periodā vēl vairāk svārstījās **piena un piena produktu** patēriņš. Jāpaskaidro, ka “Mājsaimniecību budžetos” publicētajos datos no 1990. līdz 1995. gadam patērēto piena produktu daudzumā ietverts arī sviests, kamēr, sākot ar 1996. gadu, sviesta patēriņu uzrāda ārpus piena produktiem. Lai varētu iespējami objektīvāk analizēt patērēto piena produktu dinamiku, autori no kopējā piena produktu daudzuma laika periodā no 1990. līdz 1995. gadam atskaitīja piena daudzumu, kas atbilst patērētā sviesta daudzumam. Kopš 1994. gada novērojamas piena un piena produktu patēriņa viļņveida svārstības. 2002. gadā piena un piena produktu patēriņa līmenis bija par 10,8% augstāks nekā 1998. gadā, par 32,8% pārsniedza 1994. gada līmeni un par 2,8% - 1990. gada sākumskaitli. Analizējot atsevišķu piena produktu patēriņu, jāsecina, ka dažiem veidiem tas samazinājās, bet citiem – pieauga. Vislielākais patēriņa kritums laikā no 1996. līdz 2002. gadam – 34,4% novērojams parastajam pilnpienam. Par 14,5% šajā laikā samazinājās biezpiena patēriņš, pavisam maz – par 3,3% kritās krējuma izlietojums.

Šajā pat laikā (1996.-2002. gadā) vairāku piena produktu patēriņš pieaudzis. Siera patēriņš palielinājies vairāk kā par trešdaļu (35,7%). Nedaudz lielāks (44,3%) bijis raudzēta piena produkcijas pieaugums. Daudz jūtāmāk (2,1 reizes) šajā laikā pieauga jogurta popularitāte. Tomēr visstraujāk palielinājās piena ar pazeminātu tauku saturu patēriņš. Tomēr, patērētā kopdaudzuma ziņā līderis vēl bija parastais pilnpiens, taču, saglabājoties līdzšinējām tendencēm, pozīciju maiņa var notikt jau tuvākajos gados.

Visai objektīvi pārtikas produktu patēriņu atspoguļo šim nolūkam izmantoto līdzekļu īpatsvars. 1996. gadā katrs mājsaimniecības loceklis no piena produktu iegādei tērētās naudas visvairāk līdzekļu (32,0%) izmantoja pilnpiena iegādei, nedaudz mazāk

(29,2%) - krējumam, 16,4% - biezpienam un mājas sieram, bet 13,9% - sieram. Pārējo piena produktu iegādei izlietoja mazāk par 5% katram no tiem.

2002. gadā piena produktu iegādei tērēto līdzekļu struktūra mainījās. Visvairāk (22,8%) izmantoja krējuma iegādei, 19,5% - sieram, tikai 19,2% - pilnpienam, bet 17,3% - biezpienam. Pienam ar pazeminātu tauku saturu tika tērēti 6,7%, jogurtam – 6,3%, bet raudzētai piena produkcijai – 6,0%.

Svarīga loma iedzīvotāju uztura bilancē ir **olu** patēriņam, ko kādreiz parādīja kā atsevišķu pārtikas produktu. Sākot ar 1996. gadu dati par olu izmantošanu tiek parādīti vienā grupējumā ar pienu un piena produktiem.

Analizējot olu patēriņa dinamiku, jāsecina, ka tā atšķiras no gaļas un gaļas produktu, kā arī piena un piena produktu rādītājiem. 6-1. attēlā redzams, ka olu patēriņš, atšķirībā no 1996.-2000. gada posma, kad bija vērojams pārsteidzoši izlīdzināts patēriņa līmenis – 192 olas gadā uz katru mājsaimniecības locekli, kopš 2001. gada vērojams visai jūtams patēriņa pieaugums, 2002. gadā par 18,8% pārsniedza 1996.-2000. gada līmeni un tikai par 3,4% atpaliekot no 1991. gada rādītāja.

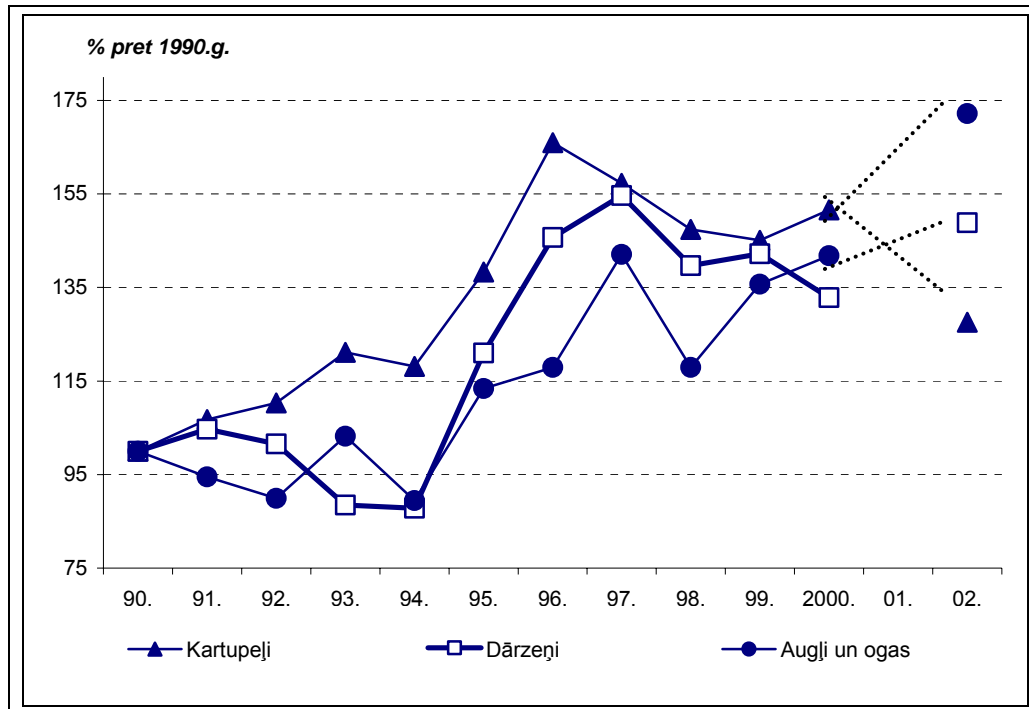
Analizējot **zivju un zivju** produktu patēriņa dinamiku laikā no 1990. gada līdz 2002. gadam, jāsecina, ka svārstības bija līdzīgas jau aplūkotajām gaļas un gaļas produktu, kā arī piena un piena produktu izmaiņām, it sevišķi pēdējām. Sākot no 2000. gada, sākās patēriņa pacēlums, kā rezultātā 2002. gadā katrs mājsaimniecības loceklis patērēja par 8,0% vairāk zivju un zivju produktu nekā 1996. gadā un par 16,6% vairāk nekā 1990. gadā.

Salīdzinājumā ar iepriekš aplūkotajiem galveno pārtikas produktu patēriņa rādītājiem ļoti atšķirīga bija **kartupeļu** patēriņa līkne (sk. 6-2. attēlu). Ja kopš 1991. gada sākās kartupeļu patēriņa pieaugums un 1996. gadā katrs mājsaimniecību loceklis patērēja par 65,2% kartupeļu vairāk nekā 1990. gadā, tad, sākot ar nākamo gadu, kartupeļu popularitāte samazinājās. Tādēļ 2000. gadā kartupeļu patēriņš bija 91,4% no 1996. gada līmeņa.

Veiktie pētījumi par kartupeļu ražošanu un patēriņu ļauj apgalvot, ka kartupeļu patēriņu (atsevišķos gados - pat vislielāko Eiropā) sekmēja salīdzinoši zemās kartupeļu pirkumu cenas. 2000. gadā kartupeļu pirkumu vidējās cenas valstī bija Ls 0,10 par kilogramu. “Mājsaimniecības budžetos” nav ziņu par kartupeļu patēriņu un pirkumu cenām 2001. gadā, taču 2002. gadā kartupeļu patēriņš uz vienu mājsaimniecības locekli salīdzinājumā ar 2000. gadu bija samazinājies par 15,8%, bet pirkšanas cena palielinājusies par 60,0%. Pie šādām izmaiņām vainojama kartupeļu ražība (11,2 t/ha) un sliktā produkcijas kvalitāte. Šo iemeslu dēļ tirgū pieprasījums pārsniedza piedāvājumu, tādēļ tirgotāji nekavējās 2001. gada rudenī un 2002. gada pavasarī pacelt cenas pat līdz Ls 0,27 par kilogramu (LVAEI Tirgus veicināšanas centra dati). Pircējus šāds cenu kāpums neapmierināja un viņi savā ēdienkartē kartupeļus nomainīja ar citiem pārtikas produktiem (iespējams – ar makaroniem un rīsiem), ar ko arī izskaidrojams kartupeļu patēriņa kritums 2002. gadā. Autoru

vērojumi rāda, ka 2003. gada rudenī kartupeļu cenas atkal samazinājušās (Ls 0,08-0,12), taču pārdevēji sūdzas par pircēju nepietiekamo aktivitāti.

6-2. attēls. Kartupeļu, dārzeņu, augļu un ogu patēriņā dinamika 1990.-2002. gadā, % pret 1990. gadu

Avots: autoru aprēķini pēc LR CSP "Mājsaimniecības budžetu" datiem

Visai īpatnēja ir **dārzeņu** patēriņa svārstību līkne. Pēc sākotnēja krituma, kopš 1997. gadā dārzeņu patēriņš stabilizējies līmenī, kas ~1,45 reizes pārsniedz 1990. gada līmeni. Zināma loma patēriņa pieaugumā bijusi gan dārzeņu ievadumam no citām valstīm, gan pašmāju ražotāju profesionālajai un ekonomiskajai izaugsmei.

No atsevišķām dārzeņu kultūrām ilgu laiku svāra ziņā visvairāk pieprasītākie bija svaigi kāposti. Pēdējos gados šim rādītājam bija tendence samazināties. 2002. gadā katrs mājsaimniecību loceklis patērēja 11,8 kg svaigu kāpostu, kas bija par 0,1 kg mazāk nekā 2000. gadā. Ļoti svārstīgs šajā laikā bija svaigu gurķu patēriņš, kas bija atkarīgs no lauka gurķu ražības Latvijā. Salīdzinājumā ar 2000. gadu 2002. gadā svaigu gurķu patēriņš palielinājās par 4,2 kg un sasniedza 12,0 kg uz mājsaimniecības locekli, kas ļāva par 0,2 kg apsteigt kāpostu patēriņu un pagaidām kļūt par svāra ziņā visvairāk pieprasīto dārzeņu kultūru. Līdzīgi svaigiem gurķiem svārstījās arī svaigo tomātu patēriņš.

Salīdzinājumā ar 2000. gadu 2002. gadā tas pieauga par 2,4 kg uz vienu mājsaimniecības locekli un sasniedza 11,7 kg – tikai par 0,1 kg atpaliekot no svaigu

kāpostu patēriņa. Salīdzinoši liels – 10,9 kg uz mājsaimniecības locekli gadā – bija burkānu patēriņš, pie tam sešu (1997.-2002.) gadu laikā šis rādītājs svārstījās ļoti maz (10,7 – 11,2 kg/gadā uz mājsaimniecības locekli).

Pēdējos gados samazinājuma tendence vērojama galda bietēm, ko pazīstam kā bagātīgu vitamīnu avotu. Laikā no 1997. līdz 2002. gadam biešu patēriņš samazinājās par trešo daļu (33,3%). 2002. gadā mazāk nekā iepriekš patērēti sīpoli, taču šīs kultūras īpatsvars kopējā patēriņa struktūrā ir visai augsts – 9,0%. No pārējām kultūrām 2002. gadā visai daudz izmantojām skābētus un konservētus gurķus – 7,7%; skābētus un konservētus kāpostus – 5,9%, kultūru grupu, kurā apvienoti ķirbjaugi, pākšaugi un saldie pipari – 5,8%. Par to dārzeņu patēriņu, ko svara ziņā varētu uzskaitīt par “vieglāko” kategoriju, grūti spriest, jo tikai salātiem (aizņem 1,0%) atvēlēta atsevišķa aile. Rabarberi iekļauti vienā ailē ar citiem garšaugiem, redīsi – kopā ar pārējiem sakņaugiem.

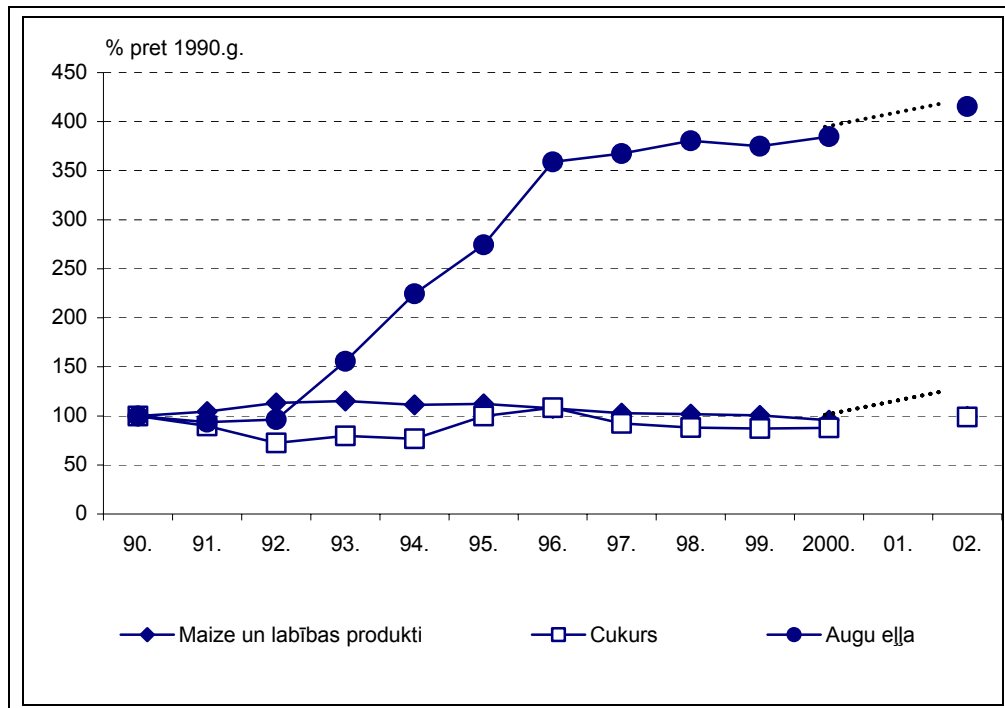
Ļoti svarīgu vietu mājsaimniecības locekļu nodrošinājumā ar vitamīniem un balastvielām ieņem **augļi un ogas**. Pēdējos gados patēriņa kāpums turpinājies, un 2002. gadā katrs mājsaimniecības loceklis patērēja par 45,5% vairāk augļu un ogu nekā 1998. gadā. Dati par augļu un ogu patēriņu 2001. gadā nav pieejami, taču, izmantojot CSP statistisko datu krājuma “Lauku saimniecības Latvijā” rādītājus par augļu un ogu kopražu, varam droši apgalvot, ka augļu un ogu patēriņš šajā gadā bijis līdzvērtīgs 2000. gada līmenim – apmēram 53 kg uz katru mājsaimniecības locekli. Salīdzinot kāpumus un kritumus augļu un ogu patēriņā, varam secināt, ka tiem bija cieša saskare ar ābolu ražu Latvijā. Šāda apgalvojuma pamatā ir ābolu kopražas dinamika visu veidu saimniecībās Latvijā: 2000. gadā – 35,4 tūkst. t, 2001. gadā – 36,1 tūkst. t ar ievērojamu kāpumu 2002. gadā – 50,4 tūkst. t.

Sīkāk analizējot augļu un ogu patēriņu, jāstopas ar tām pat problēmām kā dārzeņu vērtēšanā. Droši varam apgalvot, ka visiecienītākā kultūra bija āboli, kuru patēriņš 2002. gadā ir 41,8% no kopējā augļu un dārzeņu patērētā daudzuma. Daudz pieticīgāks bija bumbieru patēriņš – 3,3%, bet kauleņaugu (ķirši, plūmes u.c.) patēriņš 2002. gadā publicēts vienā kopējā rindā un bija 6,9%. No citām kultūrām uzrādītas zemenes, kuru patēriņš 2002. gadā bija 5,5%, toties avenes, jānogas, upenes, kā arī ērkšķogas un aronijas sasummētas vienā rādītājā un 2002. gadā aizņēma 2,8%. Vēl mazāks (2,2%) īpatsvars 2002. gadā bija savvaļas ogām. No pārējām kultūrām mājsaimniecību locekļu uzturā ievērojamu vietu (7,8%) ieņem banāni, kuriem seko mandarīni (6,4%) un vienā ailē apvienotie apelsīni un greipfrūti (5,8%). Salīdzinoši maz (2,9%) 2002. gadā patērētas svaigas vīnogas, bet vēl mazāk (1,1%) – citroni.

Ļoti svarīga loma kopējā pārtikas produktu bilancē ir **maizei un labības produktiem** (sk. 6-3. attēlu). Analizējot patēriņa dinamiku, jāsecina, ka izmaiņas atšķiras no visiem iepriekš aplūkotajiem produktu veidiem. Ar 1994. gadu sākās maizes un labības produktu patēriņa lejupslīde, un 2000. gadā šo produktu patēriņš vairs bija tikai 83,0% no 1993. gada līmeņa.

Atgriežoties pie 6-1. attēlā redzamajām salīdzinoši dārgāko gaļas un gaļas produktu, kā arī piena un piena produktu patēriņa izmaiņām, varam konstatēt, ka to dinamika ir pilnīgi pretēja salīdzinoši lētāko maizes un labības produktu izmaiņām. Pamatojoties uz likumsakarībām, ka, samazinoties iedzīvotāju pirktspējai, samazinās dārgāko produktu iegādes apjomi, bet palielinās lētāko produktu iegāde (un otrādi), patēriņa tendenču izmaiņa 1994.–2002. gadā liecina par iedzīvotāju pirktspējas pieaugumu.

6-3. attēls. Maizes un labības produktu, augu eļļas un cukura patēriņa dinamika Latvijā 1990.- 2002. gadā, % pret 1990. gadu

Avots: autoru aprēķini pēc LR CSP "Mājsaimniecības budžetu" datiem

Uzturzinātnieki (Z. Zariņš, L. Neimane u.c.) tomēr norāda, ka iedzīvotāju uzturā jābūt noteiktam daudzumam maizes un labības produktu (galvenokārt rupja maluma), lai tādā veidā kopā ar kartupeļiem, dārzeņiem, augļiem un ogām nodrošinātu nepieciešamo balastvielu daudzuma uzņemšanu. Pēdējā laikā maizes un labības produktu patēriņa samazināšanās ir pārtraukta, un 2002. gadā salīdzinājumā ar 2000. gadu tas ir palielinājies par 3,9%. Diemžēl sīkāka maizes un labības produktu patēriņa analīze atklāj, ka pagaidām optimismam nav pamata. Joprojām turpina samazināties rudzu maizes patēriņš. 2002. gadā tā svāra ziņā joprojām bija visvairāk pieprasītais labības produkts. Taču salīdzinājumā ar 2000. gadu tās patēriņš bija sarucis par 7,7%. Vēl vairāk – par 9,0% bija krities saldskābmaizes patēriņš. Mazāk populāro labības produktu vidū ierindojās arī putraini, kuru patēriņš samazinājies par 1,3%.

Kopējo maizes un labības produktu patēriņa pieaugumu šajos divos gados nodrošināja: kviešu milti (+0,1%), kviešu maize (+1,8%), makaroni (+16,7%) un rīsi (+18,7%). Pavisam nepatīkami, ka šajā laikā palielinājies tā saucamo “našķu” patēriņš: konditorejas izstrādājumiem (tortes, kūkas, smalkmaizītes) – par 7,1%, biskvītiem, krekeriem, sausiņiem- par 47,1%. Zinot, ka mūsu valsts pārtikas zinātnieki ļoti bieži propagandē vēlamo pārtikas sabalansējumu (tai skaitā arī maizes un labības produktu jomā) jāsecina, ka mājsaimniecību locekļi pārāk neaktīvi uzņem šos ieteikumus.

Svarīga nozīme mājsaimniecību locekļu patērēto pārtikas produktu energoietilpības sabalansēšanā ir **augu eļļai**, kas satur visvairāk kaloriju uz produkta svara vienību. Analizējot augu eļļas patēriņu, jāņem vērā, ka šī produkta patēriņa dinamika ievērojami atšķirās no jau aplūkoto produktu rādītājiem.

Jau, sākot ar 1993. gadu, augu eļļa ieguva arvien lielāku popularitāti un 2002. gadā tās patēriņš 4,2 reizes pārsniedza 1990. gada līmeni. Šāds patēriņa pieaugums nav vērojams nevienam no citiem galvenajiem pārtikas produktiem. Izmaiņas galvenokārt notika tādēļ, ka līdz 1990. gadam un arī vēl kādu laiku pēc tam mājsaimniecību locekļiem nācās izmantot bijušajā Padomju Savienībā ražoto produktu, kamēr pakāpeniski to nomainīja no Zviedrijas, Dānijas, Vācijas un citām zemēm ievestā produkcija, kas bija daudz plašāk pielietojama. Nozīmīga ir izrādījusies iespēja arī aizstāt salīdzinoši dārgāko taukvielu produktu sviestu ar lētākajām augu izcelsmes taukvielām.

Analizējot galveno produktu izmantošanu, varam secināt, ka **cukura** patēriņa dinamikai bija visai liela līdzība ar piena patēriņu. Ar 2000. gadu atkal ir sācies cukura patēriņa pieaugums. 2002. gadā katrs mājsaimniecību loceklis patērēja 30,0 kg cukura, kas bija par 13,6% vairāk nekā 1999. gadā, par 9,1% atpalika no 1996. gada, bet par 1,0% - no 1990. gada līmeņa.

6.2. Galveno pārtikas produktu kvalitatīvā sastāva analīze un organisma eksistencei nepieciešamo produktu vajadzības noteikšana

6.2.1. Pārtikas produktu kvalitatīvais sastāvs

Ļoti būtiska loma ir pārtikas produktu kvalitatīvajam sastāvam. Olbaltumu, tauku un ogļhidrātu daudzumu pieņemts vērtēt ar to procentuālo īpatsvaru kopējā enerģijas daudzumā (E%), ko dod šīs vielas. Izmantojot Dr. med. Zigurda Zariņa ieteikto metodiku, aprēķinājām, ka 1996.-2002. gada patērēto pārtikas produktu kopējā enerģētiskajā bilancē olbaltumi deva 13 E%, taukvielas – 37 E%, bet ogļhidrāti – 50 E%, kamēr līdz šim pieņemtā uzturvielu vēlāmā attiecība ir: olbaltumi – 12-15 E%, taukvielas – 25-30 E%, ogļhidrāti – 55-60 E%.

Sīkāk analizējot uzņemto olbaltuma īpatsvaru Latvijas iedzīvotāju uzturā, konstatējām, ka to nodrošināja šādi produkti: gaļa un gaļas produkti – 31%, piens un piena

produkti – 18%, olas – 4%, zivis un zivju produkti – 7%, maize un labības produkti – 25%, kartupeļi – 8%, dārzeņi – 4%, augļi un ogas – 1% un saldumi – 2%.

Summējot šos rādītājus, jākonstatē, ka 60% olbaltumvielu uzņemti ar dzīvnieku izcelsmes produktiem, kas ievērojami dārgāki nekā augu valsts izcelsmes produkti, kuri devuši tikai 40% no kopējā uzņemto olbaltumvielu daudzuma. Šāda situācija skaidrojama ar to, ka daudzi lauku iedzīvotāji dzīvo naturālās saimniecības apstākļos un izmanto pašu ražotos uzturproduktus, taču, mūsdiā, vainojama arī pareiza uztura nepietiekama popularizēšana.

Tauku īpatsvars (36,6 E%) patērētos produktos pārsniedz ieteiktos daudzumus un arī šeit vainojams lauku iedzīvotāju vienpusīgākais uzturs, lietojot treknus piena un gaļas produktus. Jāatzīmē, ka tauku īpatsvars pēdējos gados ir mazāks nekā Latvijas Eksperimentālās un klīniskās medicīnas institūta laboratorijas un Veselības veicināšanas centra agrāk izdarītajos apsekojumos, kad tas sasniedzis 40–42 E%.

Tauku kvalitatīvajā novērtējumā liela nozīme ir piesātināto taukskābju, mononepiesātināto taukskābju un polinepiesātināto taukskābju tauku attiecībai, kas Latvijā būtu vēlama kā 1,0:1,2:0,8. Aprēķinot šo taukskābju attiecību pēdējos gados patērētajos pārtikas produktos, jākonstatē, ka tā ir 1,0:1,2:0,6 un tas liecina, ka Latvijas iedzīvotāju uzturā pietrūkst polinepiesātināto taukskābju tauki. Šo neatbilstību var novērst, ja uzturā palielina augu eļļas daudzumus (Dānijā, Zviedrijā u.c. valstīs šo produktu lieto daudz vairāk).

ES valstu iedzīvotāju uzturā lielu vērtību piegriež polinepiesātināto ω -3 saimes taukskābju attiecībai pret ω -6 saimes taukskābēm, kas šajās zemēs ir 1:10 un pat 1:20, kamēr optimālajai vajadzētu būt no 1:4 līdz 1:6. Nosakot šo taukskābju attiecību Latvijas iedzīvotāju uzturā, atklājās, ka tā ir negaidīti laba – 1:6.

Izdarītie aprēķini liecina, ka Latvijas iedzīvotāju patērētajos produktos ogļhidrāti veido 49,7 E%, kamēr vēlamais daudzums būtu 55–60 E%. Visvairāk ogļhidrātu nodrošina maize un labības izstrādājumi – 47%. Seko cukurs un dažādi saldumi – 27%, kartupeļi – 15%, dārzeņi – 4%, augļi un ogas – 3%, piens – 4%.

Pēdējos gados arvien lielāka loma ir balastvielu noteikšanai uzņemtajos pārtikas produktos. Uzskata, ka vienam iedzīvotājam ar uzturu jāuzņem vismaz 30 g balastvielu dienā. Aprēķinot balastvielu daudzumu Latvijas iedzīvotāju patērētajos produktos laikā no 1996. līdz 2002. gadam, atklājās, ka tas ir nedaudz mazāks – 28 g, taču pārspēj Vācijas atbilstošo rādītāju (26 g) un ir vairāk nekā divas reizes augstāks par balastvielu patēriņu ASV (11–13 g dienā). Pusi (50%) balastvielu Latvijas iedzīvotāji uzņem ar maizi un labības produktiem, 24% – ar kartupeļiem, 19% – ar dārzeņiem, 7% – ar augļiem un ogām. Latvijas iedzīvotāju labāku nodrošinātību ar balastvielām var izskaidrot ar rupjmaizes, kā arī griķu un auzu pārstrādes produktu lietošanu uzturā. Balastvielu iztrūkumu ieteicams palielināt ar dārzeņu, augļu un ogu uzņemšanu, jo šajos produktos bez balastvielām ir arī antioksidanti – E un C vitamīni, karotīni, augu polifenoli, tanīni u.c.

Pārtikas produktu vajadzības noteikšanā svarīga loma ir iedzīvotāju nodarbinātības intensitātei. Izmantojām LR CSP Nozaru statistikas departamenta Darba statistikas nodaļas materiālus un ar ekspertu metodi noteicām attiecīgajai slodzei atbilstošus koeficientus.

6.2.2. Rekomendējamais galveno pārtikas produktu patēriņa apjoms

Ņemot vērā iepriekšminētos apsvērumus un norādījumus, aprēķinājām vienam mājsaimniecības loceklim rekomendējamo galveno pārtikas produktu apjomu (sk. 6-1. tabulu), kurā salīdzinājumam ievietojām viena mājsaimniecības locekļa patērēto pārtikas produktu daudzumu 1996.-2002. gadā, atsevišķi izdalot 2002. gada rādītājus.

Aprēķinu ticamības palielināšanai un vispusīgākas uzturdevas nodrošināšanai, gaļas un gaļas produktu patēriņa noteikšanai izmantojam 29 dažādus izstrādājumu veidus; augļu un ogu – 23, dārzeņu un ķirbjaugu – 19, piena un piena produktu – 12, maizes un labības produktu – 10, zivju un zivju produktu – 7 utt.

6-1. tabula. Vienam mājsaimniecības loceklim rekomendējamie un iepriekšējos gados patērētie pārtikas produktu daudzumi

	Vidējais rekomendējamais patēriņš				Vidējais patēriņš 1996.-2002. gadā		Vidējais patēriņš 2002. gadā	
	gadā		dienā					
Gaļa un gaļas produkti	65,0	kg	178	g	61,5	kg	69,0	kg
Piens un piena produkti	274,2	kg	751	g	299,9	kg	331,9	kg
Zivis un zivju produkti	17,8	kg	49	g	15,4	kg	17,7	kg
Olas	180	gab.	0,5	g	199	gab.	231	gab.
Taukvielas	14,4	kg	38	g	15,5	kg	16,1	kg
t.sk. augu eļļa	9,6	kg	25	g	8,9	kg	9,7	kg
Maize un labības produkti	95,3	kg	261	g	81,2	kg	79,8	kg
Kartupeļi	112,4	kg	308	g	136,5	kg	116,8	kg
Dārzeņi	171,4	kg	470	g	95,9	kg	99,1	kg
Augļi un ogas	97,8	kg	268	g	51,5	kg	64,2	kg
Cukurs	36,7	kg	100	g	28,4	kg	30,0	kg

Avots: autoru aprēķini, izmantojot [9.], [8.] datus

6.2.3. Aprēķinātās pārtikas produktu vajadzības salīdzinājums ar līdzšinējo patēriņu

Salīdzinot rekomendējamo pārtikas produktu daudzumus ar reāli patērēto pārtikas produktu daudzumiem 1996.- 2002. gadā vidēji un 2002. gadā atsevišķi, jāsecina, ka stāvoklis ir ļoti atšķirīgs.

Dārzeni ir produktu grupa, kur, salīdzinot perspektīvā rekomendējamos daudzumus ar šo produktu patēriņu 2002. gadā, kāpinājumam jābūt vislielākajam – 42,2%. Enerģētiskā barības vielu nodrošinājumā šim kultūrām nav liela nozīme, taču dārzeni ir ārkārtīgi nepieciešami cilvēka organisma funkcionēšanai, jo tie kopā ar augļiem un ogām ir galvenais vitamīnu avots.

Augļu un ogu patēriņš šādā pat skatījumā jāpalielina vairāk nekā par trešo daļu – 34,4%. Protams, ka tik strauju patēriņa kāpinājumu neizdosies panākt dažos gados, taču pēc iestāšanās Eiropas Savienībā šāda virzība ir obligāta.

Cukura patēriņš jāpalielina par 18,3%. Jābrīdina, ka cukura izmantošanas palielinājums ir saistīts ar augļu un ogu uzglabāšanas problēmu pagaidu atrisināšanu, tos konservējot ar cukura palīdzību. Nodrošinot pietiekamas uzglabāšanas jaudas citādā veidā (saldēšana), cukura patēriņš ar laiku var samazināties.

Maizes un labības produktu patēriņš palielināms gandrīz tādā pat apjomā – 16,3%. Tomēr pēdējos gados šīs produktu grupas patēriņa pieaugums ir neliels. Šeit nepieciešama pareiza uztura atziņu propagandas palielināšana, jo šādā veidā mēs uzņemam visvairāk (47,0% no kopējā daudzuma) ogļhidrātu, bez tam maize un labības produkti uztura kopējā enerģētiskā bilancē dod 29,9% un kopā ar dāržeņiem, augļiem un ogām nodrošina balastvielu uzņemšanu.

Zivju un zivju produktu patēriņš praktiski sasniedzis rekomendējamo līmeni. Diemžēl Rīgas veikalos un tirgos ne vienmēr var nopirkt svaigas zivis, sevišķi lētās.

Augu eļļas patēriņš ir nedaudz (par 1,0%) pārsniegts, kas izskaidrojams ar salīdzinoši lielo augu eļļas patēriņa pieaugumu pēdējos gados.

Kartupeļu patēriņš arī atrodas tuvu (+3,9%) rekomendētajam līmenim, kas, galvenokārt, izskaidrojams ar zemo kartupeļu ražību un sliktu kvalitāti 2001. gadā. 2002. gada otrajā pusē un 2003. gadā tirgū kartupeļu bija pietiekami daudz un cenas pieejamā līmenī, tādēļ sagaidāms, ka 2003. gadā kartupeļu patēriņš būs pieaudzis, jo Latvijas iedzīvotājiem šis produkts (sevišķi laukos) ilgu laiku ir bijusi “otrā maize”.

Gaļas un gaļas produktu patēriņš pēc ilgāka laika beidzot ir pārsniedzis (+6,1%) rekomendējamo patēriņa līmeni. Šīs izmaiņas galvenokārt notikušas uz cūkgaļas, desu un kūpinājumu patēriņa rēķina, kamēr liellopu, teļu un aitu gaļas pieprasījums turpina samazināties.

Piena un piena produktu patēriņš pēdējos gados visai strauji palielinājies un par 21,0% pārsniedzis rekomendējamo līmeni. Patīkami, ka šīs izmaiņas notikušas

pieaugot siera, jogurta, raudzētas piena produkcijas, bet it sevišķi ievērojami piena ar pazeminātu tauku saturu popularitātes pieaugumam, kamēr tradicionālā pilnpiena patēriņš turpina kristies.

Olu patēriņš pēdējos gados ir pieaudzis vēl straujāk un par 28,3% pārsniedz rekomendējamo līmeni.

Taukvielu (bez augu eļļas) patēriņš rekomendēto līmeni pārsniedz visvairāk – par 33,3%. Acīmredzot, šeit vainojami Latvijas iedzīvotāju tradicionālie pārtikas produkti – sviests un speķis, no kuru lietošanas grūti atteikties, kaut gan arvien lielāku popularitāti iegūst margarīns.

6.3. Galveno pārtikas produktu vajadzības nodrošinājums ar pašražotu produkciju

Turpinājumā analizētas iespējas nodrošināt vajadzīgo pārtikas produktu daudzumu ar pašražotu produkciju. Šim nolūkam vienam mājsaimniecības loceklim vajadzīgais un 1996.-2002. gadā patērētais pārtikas produktu daudzums reizināts ar iedzīvotāju vidējo skaitu Latvijā un salīdzināts ar ražoto produkciju Latvijā 2002. gadā, vienlaikus uzrādot zemākās un augstākās ražas 1996.-2002. gadā (sk. 6-2. tabulu). Pamatojoties uz tabulā publicētiem datiem, varam prognozēt stāvokli galveno pārtikas produktu nodrošināšanā ar pašražotu produkciju.

6-2. tabula. Galveno pārtikas produktu vajadzības un patēriņa nodrošinājuma iespējas ar pašražotu produkciju, tūkst. t

Produkti	Vajadzība perspektīvā	Patērēts vidēji 1996.-2002.	Ražots 2002.	Zemākā un augstākā raža 1996.-2002.
Gaļa un gaļas produkti	151,6	147,8	63,3	30,3 – 75,7
Piens un piena produkti	639,4	720,7	811,5	798,7 – 987,6
Zivis un zivju produkti*	41,4	37,0	105,0	100,6 – 136,6
Olas, milj. gab.	420,0	478,2	508,6	415,7 – 508,6
Maize un labības produkti	222,1	195,1	1028,5	787,0 – 1042,5
Kartupeļi	262,1	328,0	768,4	615,3 – 1081,9
Dārzeņi	399,7	230,5	148,2	105,8 – 179,5
Augļi un ogas	228,0	123,8	64,1	28,1 – 105,0
Cukurs**	85,5	68,2	622,3	257,8 – 622,3

*) 3. un 4. skaitļu kolonā parādīta zivju nozveja un cukurbiešu kopražs

Avots: autoru aprēķini, izmantojot LR CSP "Mājsaimniecības budžetu" un "Latvijas statistikas gadagrāmatas" datus

Gaļas un gaļas produktu vajadzības nodrošinājums aizvadītājā laikā (1996.-2002. gads) bija un arī perspektīvā būs ļoti kritisks, jo 2002. gadā ražots krietni mazāk

par pusi (41,8%) no vajadzības, tādēļ lielus daudzumus gaļas un gaļas produktu nākas ievest.

Piena un piena produktu vajadzību aizvadītajā laikā varēja nodrošināt ar pašražoto produkciju. Uzlabojot ražotā piena iepirkšanu, arī perspektīvā varam iztikt ar pašražoto produkciju un daļu piena produktu pat eksportēt.

Zivju un zivju produktu vajadzības nodrošināšanā pietrūkst svaigo zivju. Pagaidām pilsētu, bet it sevišķi lauku iedzīvotāji šādu produkciju iegādāties nevar, jo pat specializētajos veikalos, neraugoties uz saldēšanas iekārtu esamību, svaigas zivis bieži vien nav pārdošanā.

Olu vajadzību Latvija pilnā mērā var nodrošināt ar pašražoto produkciju, jo to ražošana 2002. gadā pieauga un sasniedza visaugstāko līmeni pēdējos gados.

Arī **maizes un labības produktu** vajadzību Latvija var nodrošināt ar pašražoto produkciju. Ievedami būtu tikai tie graudus, kas Latvijā neaug vai padodas slikti (rīsi, prosa, kukurūza, ļoti augstas kvalitātes cietie kvieši u.c.).

Kartupeļu vajadzību iespējams nodrošināt ar pašražoto produkciju, taču 2001. gada pieredze liecina, ka reizēm kartupeļu kopražā (it sevišķi kvalitātes ziņā) var būt nepietiekama. Jārēķinās ar īsti agrīnas produkcijas ievadumu maijā un jūnija sākumā pircējiem ar ļoti augstu maksātspēju. Latvijā aug šķirnes, kuras atbilstošas uzglabāšanas apstākļos garšas īpašības saglabā līdz nākamā gada ražai, taču pagaidām ir ļoti maz šīm nolūkam piemērotu noliktavu ar uzglabāšanas režīma izmaiņas iespējām.

Dārzeņu vajadzības nodrošināšana ar pašražoto produkciju ir sarežģīta, jo salīdzinājumā ar 2002. gadu ražošana jāpalielina 2,7 reizes. Bez tam jāņem vērā, ka šajā gadījumā ražošanas kāpums jāsaista ar atbilstošu pieprasījuma pieaugumu. Dārzeņu vajadzības nodrošinājumu lielā mērā traucē nepieciešamo glabātuvju jaudu nepietiekamība.

Augļu un ogu vajadzības nodrošinājuma risināšanā jāpārvar vēl lielākas problēmas nekā dārzeņiem, jo perspektīvā vajadzība pat 3,6 reizes pārsniedz 2002. gada ražošanas līmeni. Arī augļu un ogu vajadzības risinājumu traucē atbilstošu glabātuvju trūkums. Tāpat jāņem vērā, ka ražošanai ir jāpalielinās vienlaikus ar pieprasījumu, kura nodrošināšanā arī turpmāk daļu produkcijas (apelsīnus, ananāsus, banānus, citronus, mandarīnus, vīnogas u.c.) nāksies ievest.

Cukura vajadzību labvēlīgos ražošanas apstākļos var nodrošināt ar pašu zemē audzētam saknēm. Skaitļi liecina, ka cukurbiešu ražošana pastāvīgi augusi un 2002. gada sasniedza visaugstāko līmeni pēdējos gados (sk. 6-2. tabulu).

6.4. Vienam mājsaimniecības loceklim rekomendējamo pārtikas produktu pirkšanas izmaksas

Aprēķinātā pārtikas produktu vajadzība ļauj orientējoši noteikt rekomendējamā pārtikas produktu daudzuma kopējās izmaksas vienam mājsaimniecības loceklim mēnesī un gadā, kā arī aplēst galveno pārtikas produktu pirkšanas izmaksu īpatsvaru (sk. 6-3. tabulu).

Izmaksu kopsumma būs visai nosacīta, jo nav precīzi zināmas pārtikas produktu pirkšanas cenas tajā laikā, kad mājsaimniecību locekļa ēdienkarte būs maksimāli tuva mūsu rekomendētajam patēriņa līmenim. Šajā gadījumā mēs izmantojam galveno pārtikas produktu pirkšanas cenas 2002. gadā. Aprēķini liecina, ka tādā gadījumā katram mājsaimniecības loceklim galveno pārtikas produktu iegādei vienā mēnesī būs jāiztērē Ls 36,40, kas salīdzinājumā ar 2002. gada mājsaimniecības patēriņa izdevumiem pārtikai ("Mājsaimniecības budžeta" dati) ir par Ls 6,15 vairāk.

6-3. tabula. Vienam mājsaimniecības loceklim rekomendējamie produktu patēriņa daudzumi un to pirkšanas izmaksas

Produkti	Vidējais rekomendētais patēriņš gadā, kg	Pārtikas produktu pirkšanas izmaksas vidēji Ls/gadā	Pārtikas produktu pirkšanas izmaksas vidēji Ls/mēnesī	% no kopējām pārtikas pirkumu izmaksām
Gaļa un gaļas produkti	65,0	100,33	8,36	23,0
Piens un piena produkti	274,2	54,48	4,54	12,5
Zivis un zivju produkti	17,8	17,94	1,50	4,1
Olas, gab.	180	9,23	0,77	2,1
Taukvielas	4,8	5,53	0,46	1,3
Augu eļļa	9,2	5,91	0,49	1,3
Maize un labības produkti	95,3	48,72	4,06	11,1
Kartupeļi	112,4	18,18	1,52	4,2
Dārzeņi un ķirbjaugi	171,4	67,20	5,60	15,4
Augļi un ogas	97,8	52,44	4,37	12,0
Cukurs	36,7	45,74	3,81	10,5
Pārējie pārtikas produkti		11,06	0,92	2,5
KOPĀ:		436,76	36,40	100,0

Avots: autoru aprēķini, izmantojot LR CSP "Mājsaimniecības budžetu" datus

Šāda starpība jāvērtē kā ticama, jo mūsu aprēķini liecina, ka vairāk patērējami būtu augļi un ogas, dārzeņi, cukurs, maize un labības produkti.

Arī perspektīvā mājsaimniecības loceklim no pārtikai izlietojamās naudas visvairāk līdzekļu būs jāiztērē gaļas un gaļas produktu iegādei, kam sekos dārzeņi (liels patēriņa

pieaugums), piena un piena produkti, augļi un ogas, maize un labības produkti, kā arī cukurs. Summējot šo sešu grupu izdevumus, varam pārliecināties, ka to daļa aizņem 84,5% no kopējā patēriņa, kamēr kartupeļu, zivju un zivju produktu, taukvielu (ieskaitot augu eļļu), olu un pārējo pārtikas produktu iegādei paliek tikai 15,5% no kopējiem izdevumiem pārtikai.

7. Lauksaimniecības produktu pārstrāde

7.1. Nozares kopējā attīstība

Lauksaimniecības produkti vairumā gadījumi ir izejvielas pārtikas rūpniecībai, tāpēc šī nozare uzskatāma par integrētu lauksaimniecības nozares turpinājumu. Šajā apskatā no pārtikas rūpniecības nozares gan principā esam izslēguši tabakas izstrādājumu ražošanu, kā Latvijai neraksturīgu lauksaimniecības papildinājumu. Latvijā pārtikas un dzērienu ražošana joprojām ir viens no svarīgākajiem Latvijas rūpniecības sektoriem, kas 2003. gadā deva aptuveni 24% no visas Latvijas rūpniecībā saražotās produkcijas vērtības (7-1. tabula) un nodarbināja 21% no rūpniecībā strādājošiem cilvēkiem.

Līdzīgi kā lauksaimniecībai, arī pārtikas rūpniecības īpatsvars kopējā IKP kopš 1995. gada pakāpeniski samazinājies, no 5,6% līdz 3,4% 2003. gadā, kas liecina par šīs nozares augšanas tempu atpalikšanu no vidējiem attīstības tempiem visā Latvijas ekonomikā.

7-1. tabula. Latvijas pārtikas rūpniecību raksturojošo radītāju dinamika laikā no 1995. līdz 2003. gadam

	1995.	2000.	2001.	2002.	2003.
Produkcijas izlaide (faktiskajās cenās), milj. Ls	353	426	479	517	541
Pārdota produkcija (faktiskajās cenās), milj. Ls	340	427	485	517	542
Strādājošo skaits (gadā pēdējā ceturksnī), tūkst. cilvēku	28,8	27,5	28,0	28,1	26,3
Saražotās produkcijas daudzums uz vienu strādājošo, tūkst. Ls	12,3	15,5	17,1	18,4	20,6
Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas īpatsvars visā Latvijas rūpniecībā, %	29,1	26,9	26,9	26,1	24,2
Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas īpatsvars Latvijas IKP, %	5,6	3,5	3,4	3,5	3,4

Avots: Latvijas rūpniecība: statistisko datu krājums, 1998, 19. lpp.; Latvijas Lauksaimniecība un lauki 2000: politika un attīstība 83.lpp.; Latvijas Rūpniecības galvenie rādītāji 2003 (2002, 2001, 2000) 15. lpp.-17. lpp; CSP nepublicētie dati

Pēc Valsts uzņēmumu reģistra datiem, 2003. gadā Latvijā darbojas 763 ekonomiski aktīvie pārtikas ražošanas uzņēmumi¹³, un tikai 257 no tiem ir samērā lieli uzņēmumi (ar ražošanā nodarbināto virs 20 vai ar iepriekšējā gada apgrozījumu virs

¹³ kas ražo preces vai sniedz pakalpojumus

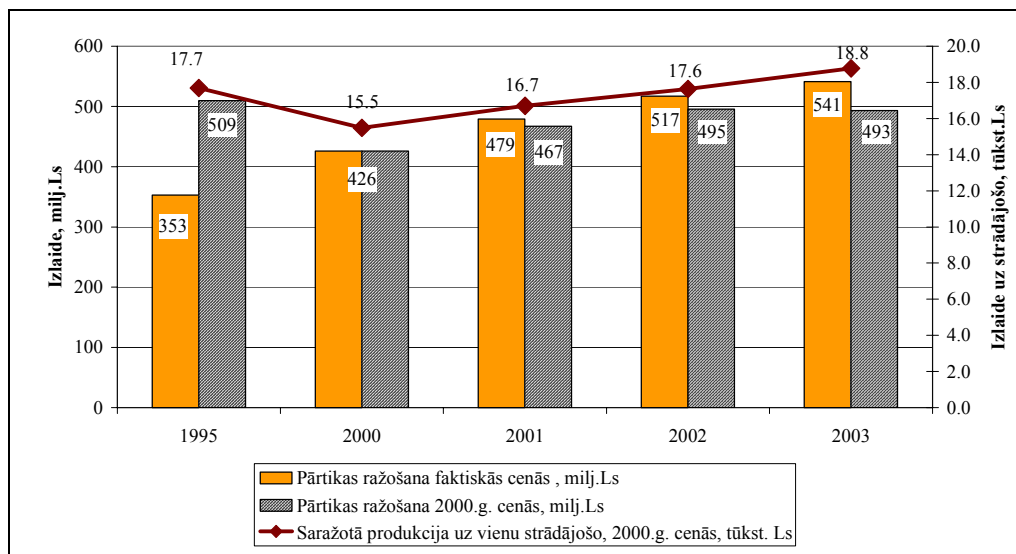
Ls 300 tūkst.), kuru darbības rezultātus apkopojā CSP Rūpniecības statistika. Pēc CSP datiem 2003. gadā šie lielākie uzņēmumi nodarbināja 26268 cilvēkus (vai 2,6% no nodarbināto iedzīvotāju kopēja skaita) ar vidējo produkcijas izlaidi Ls 20,6 tūkst. uz vienu strādājošo.

Neskatoties uz to, ka pēdējā gada laikā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas īpatsvars kopējā Latvijas rūpniecībā samazinājies par 7%, produkcijas izlaide faktiskajās cenās nemitīgi pieaug jau kopš 2000. gada, kad visa Latvijas ekonomika pakāpeniski sāka atdzīvoties pēc 1998.-1999. gada Krievijas krīzes sekām.

Vienlaikus ar produkcijas izlaidi pārtikas ražošanas sektorā pieaug arī darba ražīgums uz vienu strādājošo, kas liecina par ražošanas efektivitātes pakāpenisko pieaugumu. Vērtējot Latvijas pārtikas produktu un dzērienu ražošanu salīdzināmajās (2000. gada) cenās, darbaspēka atdeve uz vienu strādājošo pēdējo četru gadu laikā paaugstinājusies vidēji par 5% gadā (sk. 7-1. attēlu).

Analizējot struktūras attīstību, var secināt, ka piena pārstrādes nozare stabili aizņem piekto daļu kopējā produkcijas izlaidē, vērtētās faktiskās cenās. Tomēr, sākot ar 2000. gadu, pakāpeniski iezīmējas augšupejoša tendence gaļas produktu ražošanā (sk. 7-2. attēlu), šī nozare 2003. gadā sasniedza jau 20% un kļuva par lielāko pārtiku un dzērienu ražojošo nozari Latvijā.

7-1. attēls. Latvijas pārtikas rūpniecības sektora attīstība 1995. - 2003. gadā, milj. Ls

Avots: Latvijas Statistikas gadagrāmata /2003, 12. lpp., Latvijas Statistikas ikmēneša biļetens 2 (117), 2004, 26. lpp., Latvijas Rūpniecības galvenie rādītāji 2003 (2002, 2001, 2000) 15. lpp.-17. lpp.

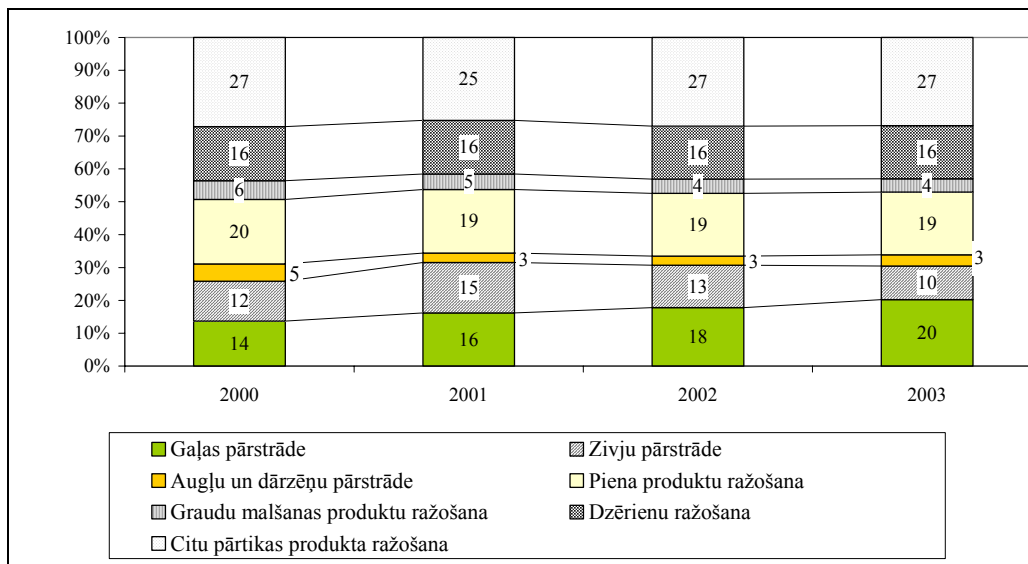
Tajā pašā laikā ir jāatzīmē, ka kopējais gaļas un gaļas produktu pašapgādes līmenis Latvijā joprojām paliek zems, sasniedzot 2002. gadā tikai 44%. Pakāpeniski pieaugošs

iedzīvotāju pieprasījuma nodrošinājums pēc gaļas un gaļas produktiem Latvijā notiek, nevis pateicoties vietējās gaļas ražošanas izaugsmei, bet, pārsvarā, importējot gaļu pārstrādes vajadzībām vai arī jau gatavus gaļas produktus. Turklāt neliels vietējās gaļas ražošanas pieaugums pēdējos gados Latvijā balstījās vairāk uz esošo lopu nokaušanu, nevis uz ganāmpulka palielināšanu (papildus sk. 3.1. nodaļu).

Ievērojot faktu, ka svarīgāko un lielāko pārtikas nozaru (piena, dzērienu, kā arī visu pārējo pārtikas produktu ražošanas un pārstrādes) īpatsvars kopējā pārtikas rūpniecībā nav būtiski mainījies, 7-2. attēlā ir krasi izteikts gaļas produktu īpatsvara pieaugums vienlaikus ar zivju produktu daļas samazinājumu. Pie tam, ja pirms Krievijas krīzes, 1997. gadā zivju produktu pārstrāde veidoja 19% no kopējās pārtikas rūpniecības izlaides, tad 2003. gadā zivju sektora daļa samazinājās līdz pat 10%, pārsvarā pateicoties zivju noieta sašaurināšanai NVS valstīs.

Kopš 2000. gada lēnām samazinās arī graudu malšanas un augļu un dārzeņu pārstrādes sektoru īpatsvars, attiecīgi līdz 4% un 3% (sk.7-2. attēlu).

7-2. attēls. Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas vērtību* struktūra Latvijā laikā no 2000. līdz 2003. gadam, %

* ražošanas vērtība ir izteikta ražotāju cenās

Avots: Latvijas Rūpniecības galvenie rādītāji 2003 (2002, 2001, 2000) 15. lpp.-17. lpp.;

No visām Latvijas pārstrādes nozarēm zivju produktu ražošana joprojām ir visvairāk uz eksportu orientēta nozare (sk. 7-3. attēlu). No visa pārstrādātās zivju produkcijas daudzuma 2003. gadā 73% tika realizēti ārpus Latvijas.

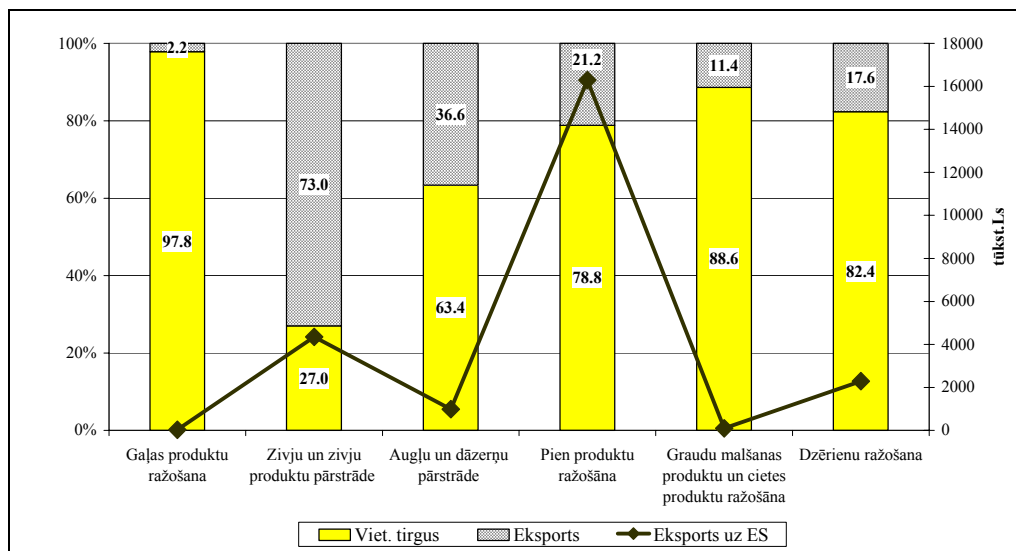
Samērā liels eksportētās produkcijas īpatsvars ir arī piena, augļu un dārzeņu pārstrādes un dzērienu ražošanas nozarēs. Tajā pašā laikā vislielāko pārtikas produktu eksporta

daļu uz ES valstīm veido piena produkti. 2003. gadā Eiropas tirgū tika realizēti Latvijas piena produkti Ls 16,3 tūkst. vērtībā jeb 61% no visiem ES realizētiem Latvijas pārtikas produktiem.

Savukārt Latvijas zivju pārstrādes produktu eksports joprojām ir orientēts uz austrumu tirgiem. 2003. gadā no kopējas zivju produktu eksporta vērtības, kas veidoja Ls 40,8 tūkst., tikai 11% tika realizēti ES valstīs.

Vērtējot darbaspēka atdeves radītājus galvenajos pārtikas produktu ražošanas sektoros, var secināt, ka darba ražīgums būtiski atšķiras pa nozarēm un, galvenokārt, ir atkarīgs no sasniegtā tehnoloģiskās modernizācijas līmeņa pārstrādes uzņēmumos. Tāpēc 2003. gadā visaugstākā produkcijas izlaide uz vienu nodarbināto tika sasniegta dzērienu ražošanas sektorā (Ls 34 tūkst. uz vienu cilvēku). Savukārt zivju pārstrādes sektorā šīs rādītājs bija viszemākais (Ls 9 tūkst. uz vienu cilvēku).

7-3. attēls. Latvijas atsevišķu rūpniecības nozaru realizācijas struktūra (%) un eksporta apjomi (tūkst. Ls) uz ES 2003. gadā

Avots: LVAEI pēc CSB datiem; Latvijas rūpniecības galvenie rādītāji 1,2,3,4/2003, 15.lpp.

7.2. Koncentrācijas pakāpe

Analizējot Latvijas pārtikas pārstrādes attīstību, ir svarīgi novērtēt ne tikai sektora ražošanas struktūru, bet arī izmaiņas pārtikas tirgū un konkurences līmeni. Viens no izplatītākajiem rādītājiem, kas kvantitatīvi var raksturot uzņēmumu horizontālas koncentrācijas pakāpi produktu un pakalpojumu tirgū ir koncentrācijas indeksi (sīkāk

sk. 20. pielikumā), kas raksturo lielāko uzņēmumu¹⁴ tirgus daļas attiecīgajā nozarē vai sektora (tirgus segmentā).

Balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes informāciju par kopējiem realizācijas apjomiem četriem un desmit lielākajiem uzņēmumiem, LVAEI aprēķināja koncentrācijas indeksus piena, gaļas, graudu un zivju pārstrādes sektoros laikā no 2000. līdz 2003. gadam.

Kā redzams 7-2. tabulā, jau kopš 2002. gada četri lielākie piena pārstrādes uzņēmumi kontrolē vairāk nekā pusi (56%) no vietējā produktu tirgus, neskatoties uz to, ka kopumā šajā sektorā darbojas 38¹⁵ piena pārstrādes uzņēmumi. Četru un desmit vislielāko piena pārstrādes uzņēmumu pozīcijas tirgū pēdējo divu gadu laikā ir praktiski nemainīgas, kas liecina par to, ka nozīmīgākās uzņēmumu apvienošanās ir notikušas jau 2002. gadā. Ir arī jāpiebilst, ka Krievijas krīzes laikā, kad faktiski tika pārtraukts Latvijas piena produktu eksports uz Krieviju, asā konkurence vietējā tirgū piespieda piena pārstrādes uzņēmumus koncentrēt savu ražošanu. Tāpēc, sākot ar 2000. gadu, uzņēmumu apvienošanas rezultātā koncentrācijas indeksi četriem un desmit lielākajiem uzņēmumiem pakāpeniski pieauga.

7-2. tabula. Lielāko piena pārstrādes uzņēmumu tirgus daļas 1995. - 2003. gadā, %

Koncentrācijas indeksi	1995.	2000.	2001.	2002.	2003.
Apvienotā tirgus daļa četriem vislielākajiem piena pārstrādes uzņēmumiem	41	45	47	56	56
Apvienotā tirgus daļa desmit vislielākajiem piena pārstrādes uzņēmumiem	68	70	73	77	78

Avots: LVAEI pēc CSP sagatavotiem datiem

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem Latvijā 2003. gadā bija 12 graudu malšanas un gatavās lopbarības ražošanas uzņēmumi. Aprēķinātie koncentrācijas indeksi graudu pārstrādes uzņēmumiem rāda, ka tirgus spēks četriem lielākajiem uzņēmumiem 2003. gadā ir sasniedzis 79%, kas liecina par šo uzņēmumu dominējošās pozīcijas nostiprināšanos vietējā tirgū (7-3. tabula). Vēl 8 citi graudu malšanas uzņēmumi savā starpā praktiski sadalīja atlikušos tirgus daļu (jeb 21%) Latvijas graudu sektorā.

¹⁴ Koncentrācijas indeksi tika aprēķināti pēc CSP datiem tikai tiem uzņēmumiem, kur rūpnieciskajā ražošanā nodarbināti 20 un vairāk strādājošo vai kuru iepriekšējā gada apgrozījums bijis virs Ls 300 tūkst.

¹⁵ Uzņēmumi, kas atbilst CSP Rūpniecības statistikas apkopošanas kritērijiem

7-3. tabula. Lielāko graudu pārstrādes uzņēmumu (četrus un desmit) tirgus daļas, kas aprēķinātas ar koncentrācijas indeksu palīdzību 1995. -2000. gadam, %

Koncentrācijas indeksi	1995.	2000.	2001.	2002.	2003.
Apvienotā tirgus daļa četriem vislielākajiem graudu pārstrādes uzņēmumiem	62	69	73	71	79
Apvienotā tirgus daļa desmit vislielākajiem graudu pārstrādes uzņēmumiem	90	87	91	89	98

Avots: LVAEI pēc CSP sagatavotiem datiem

Pēc uzņēmuma reģistra datiem, 2003. gadā Latvijā darbojās 135 ekonomiski aktīvi gaļas pārstrādes uzņēmumi. Taču lielākā daļa no tiem bija mazie individuālie uzņēmumi un zemnieku saimniecības ar neregulāru darbības laiku. Savukārt tikai 54 Latvijas gaļas pārstrādes uzņēmumi atbilst CSP rūpniecības statistikas apkopošanas kritērijiem par vismaz 20 nodarbinātiem un iepriekšējā gada apgrozījumu virs Ls 300 tūkst. latu.

Tomēr pat uz rūpniecības statistikas datu kopu balstītie koncentrācijas indeksi, kas aprēķināti četriem un desmit lielākajiem gaļas pārstrādes uzņēmumiem liecina par stipri sadrumstaloto ražošanas un tirgus struktūru Latvijas gaļas sektorā. Salīdzinot ar pārējām pārtikas ražošanas nozarēm, tirgus spēks četriem un desmit lielākajiem uzņēmumiem nav liels, bet tajā pašā laikā ir labi pamanāmas uzņēmumu palielināšanās tendences, kad pēdējo četru gadu laikā tirgus daļa četriem lielākajiem gaļas pārstrādes uzņēmumiem palielinājās par veseliem 10% punktiem (no 26% – 2000. gadā līdz pat 36% - 2003. gadā). Savukārt tirgus daļa desmit lielākajiem uzņēmumiem tikai pēdējā gada laikā izauga par 6% punktiem (7-4.tabula). Līdz ar to var secināt, ka nākotnē joprojām ir gaidāmas būtiskas pārmaiņas Latvijas gaļas tirgu struktūrā.

7-4. tabula. Lielāko gaļas pārstrādes uzņēmumu (četrus un desmit) tirgus daļas, kas aprēķinātas ar koncentrācijas indeksu palīdzību 1995. - 2003. gadam, %

Koncentrācijas indeksi	1995.	2000.	2001.	2002.	2003.
Apvienotā tirgus daļa četriem vislielākajiem gaļas pārstrādes uzņēmumiem	56	26	29	33	36
Apvienotā tirgus daļa desmit vislielākajiem gaļas pārstrādes uzņēmumiem	79	51	53	57	63

Avots: LVAEI pēc CSP sagatavotiem datiem

Latvijā, pēc Uzņēmumu reģistra datiem 2003. gadā bija 116 zivju pārstrādes uzņēmumi. No tiem tikai 37 uzņēmumi atbilst rūpniecības statistikas apkopošanas

kritērijiem. Kaut arī kopēja zivju pārstrādes uzņēmumu struktūrā lielākais pārsvars ir mazajiem uzņēmumiem, tomēr 2003. gadā četru lielāko uzņēmumu tirgus daļa sasniedza 40%.

Spriežot pēc koncentrācijas indeksu dinamikas, kas atainotas 7-5. tabulā, Latvijas zivju pārstrādes sektorā kopumā, kā arī uzņēmumu struktūrā notiek būtiskas pārmaiņas. Tā pēc Krievijas krīzes Latvijas zivju pārstrādes uzņēmumi zaudēja nozīmīgu tirgus daļu, par ko liecina arī koncentrācijas indeksu vērtību samazinājums laikā no 1995. līdz 2000. gadam.

7-5. tabula. Lielāko zivju pārstrādes uzņēmumu (četrus un desmit) tirgus daļas, kas aprēķinātas ar koncentrācijas indeksu palīdzību 1995. - 2003. gadam, %

Koncentrācijas indeksi	1995.	2000.	2001.	2002.	2003.
Apvienotā tirgus daļa četriem vislielākajiem zivju pārstrādes uzņēmumiem	44	39	34	33	40
Apvienotā tirgus daļa desmit vislielākajiem zivju pārstrādes uzņēmumiem	69	59	61	57	62

Avots: LVAEI pēc CSP sagatavotiem datiem

Pēc 2000. gada tirgus daļas lielākiem četriem un desmit zivju pārstrādes uzņēmumiem sāka atkal pieaugt. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem četri vislielākie zivju pārstrādes uzņēmumi 2003. gadā ievērojami palielināja savu tirgus daļu, tomēr joprojām nesasniedza pirmskrīzes līmeni. Līdzīga tendence ir vērojama arī desmit lielākajos zivju pārstrādes uzņēmumos, kuru tirgus daļa 2003. gadā palielinājās līdz 62%, kas kopumā norāda uz krīzes seku pakāpenisko pārvarēšanu, ka arī vismaz daļēju uzņēmumu pārorientēšanu uz Eiropas tirgiem.

8. Lauksaimniecības un pārtikas preču ārējā tirdzniecība

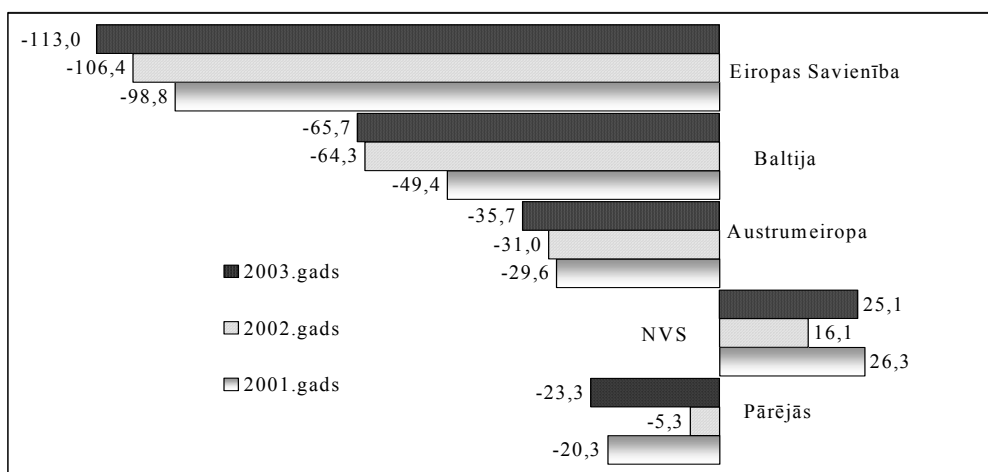
8.1. Tirdzniecības apjomi un struktūra

8.1.1. Tirdzniecības bilance

Latvijas lauksaimniecības preču eksporta kopvērtība 2003. gadā nedaudz palielinājusies no Ls 144,0 milj. līdz Ls 148,5 milj., importa kopvērtībai palielinoties ievērojami straujāk - no Ls 334,9 milj. līdz Ls 361,1 milj. līdz ar to negatīvais lauksaimniecības un pārtikas preču ārējās tirdzniecības saldo 2003. gadā ievērojami palielinājies - no Ls 190,9 milj. līdz Ls 212,6 milj. (sk. 8-1. attēlu un 8-1. tabulu). Bilances saldo negatīvās vērtības pieaugums pēdējo divu gadu laikā nav mainījies.

Tirdzniecībā ar NVS valstīm 2003. gadā pozitīvais saldo, pēc samazinājuma iepriekšējā gadā, palielinājies līdz 2001. gada līmenim. Negatīvais saldo tirdzniecībā ar ES valstīm turpina vienmērīgi palielināties, pieaugot gan importam, gan eksportam. Tirdzniecībā ar Lietuvu un Igauniju saldo negatīvā vērtība praktiski saglabājusies iepriekšējā līmenī, vienmērīgi palielinoties gan importam, gan eksportam. Tirdzniecībā ar Austrumeiropas valstīm eksports nedaudz palielinājies, tomēr negatīvais saldo palielinājies straujāk sakarā ar lielāku importa pieaugumu. Negatīvais saldo tirdzniecībā ar pārējām valstīm palielinājies, nedaudz pārsniedzot 2001. gada līmeni.

8-1. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas produktu ārējās tirdzniecības saldo dinamika 2001.-2003. gadā, milj. Ls

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-1. tabula. Lauksaimniecības un pārtikas produktu ārējās tirdzniecības saldo dinamika 2001.-2003. gadā, milj. Ls

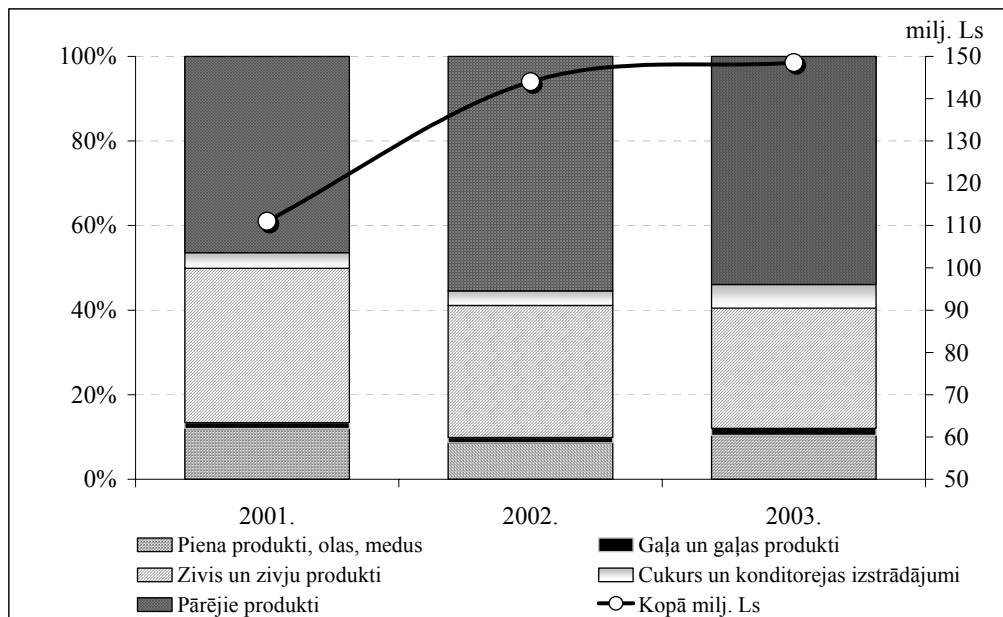
	Eksports				Imports				Balance		
	2001.	2002.	2003.	2003., %	2001.	2002.	2003.	2003., %	2001.	2002.	2003.
Austrumeiropa	2,6	2,7	4,1	3%	32,2	33,7	39,8	10%	-29,6	-31,0	-35,7
ES	25,5	32,7	39,6	27%	124,3	139,1	152,5	42%	-98,8	-106,4	-113,0
Baltija	31,4	37,3	44,2	30%	80,8	101,6	109,9	30%	-49,4	-64,3	-65,7
NVS	36,9	38,6	42,8	29%	10,6	22,5	17,7	7%	26,3	16,1	25,1
Pārējās valstis	14,6	32,6	17,8	12%	34,9	37,9	41,1	11%	-20,3	-5,3	-23,3
KOPĀ	111,0	143,9	148,5	100%	282,7	334,8	361,1	100%	-171,7	-190,9	-212,6

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8.1.2. Eksports

Eksporta struktūra nedaudz izmainījies, palielinoties piena produktu un cukura apjomam, bet samazinoties zivju un zivju produktu eksportam. Gaļas un gaļas produktu eksports ir nenozīmīgs. (sk. 8-2. attēlu)

8-2. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta struktūras izmaiņas 2001.-2003. gadā

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-2. tabula. Galveno produktu grupu eksports vērtības izteiksmē, milj. Ls

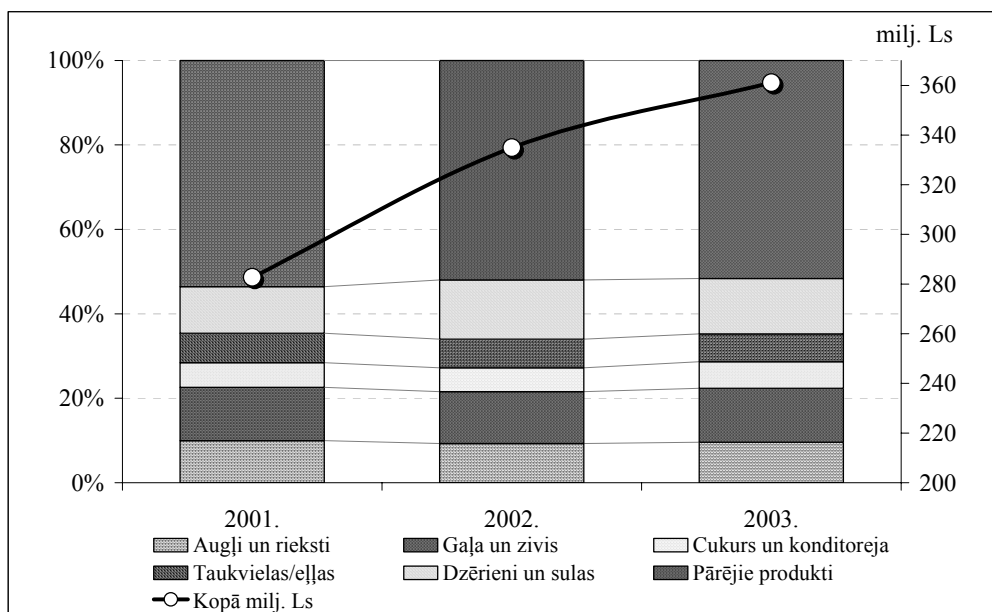
	2001.	2002.	2003.
Piena produkti, olas, medus	13,3	12,4	15,4
Gaļa un gaļas produkti	1,6	1,8	2,5
Zivis un zivju produkti	40,5	45,0	42,2
Cukurs un konditorejas izstrādājumi	4,1	4,9	8,3
Pārējie produkti	51,5	79,9	80,1
Kopā	111,0	144,0	148,5

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8.1.3. Imports

Importa struktūra nav mainījies (sk. 8-3. attēlu), vienmērīgi palielinoties visu galveno grupu produktu apjomiem. Taukvielu importa pieaugums ir mazāk izteikts. Dzērienu un sulu importa pieaugums palēninājies.

8-3. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas produktu importa struktūras izmaiņas 2001.-2003. gadā

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-3. tabula. Galveno produktu grupu imports vērtības izteiksmē, milj. Ls

	2001.	2002.	2003.
Augļi un rieksti	28,2	31,1	34,6
Gaļa un zivis	35,7	41,1	46,1
Cukurs un konditoreja	16,4	19,0	22,7
Taukvielas/eļļas	19,8	22,7	23,9
Dzērieni un sulas	31,1	46,9	47,4
Pārējie produkti	151,5	174,1	186,4
Kopā	282,7	334,9	361,1

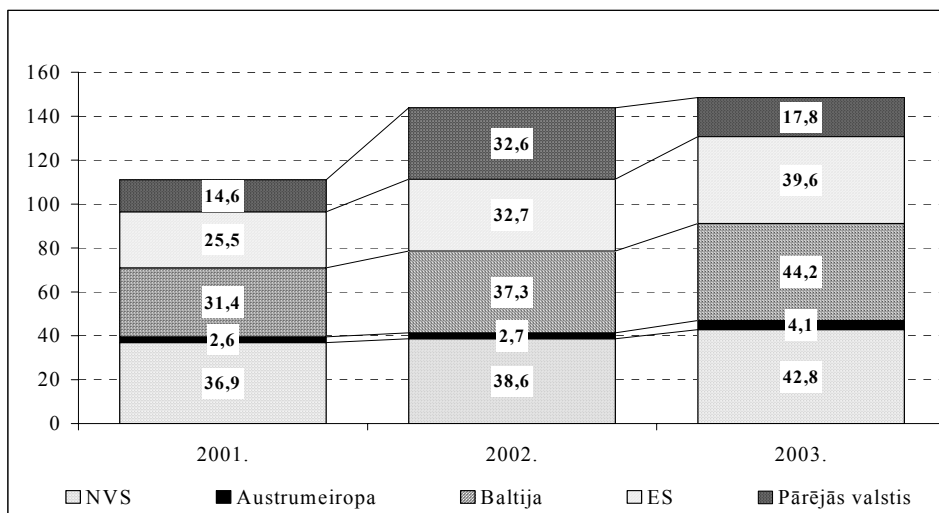
Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8.2. Ārējās tirdzniecības plūsmas

8.2.1. Eksports

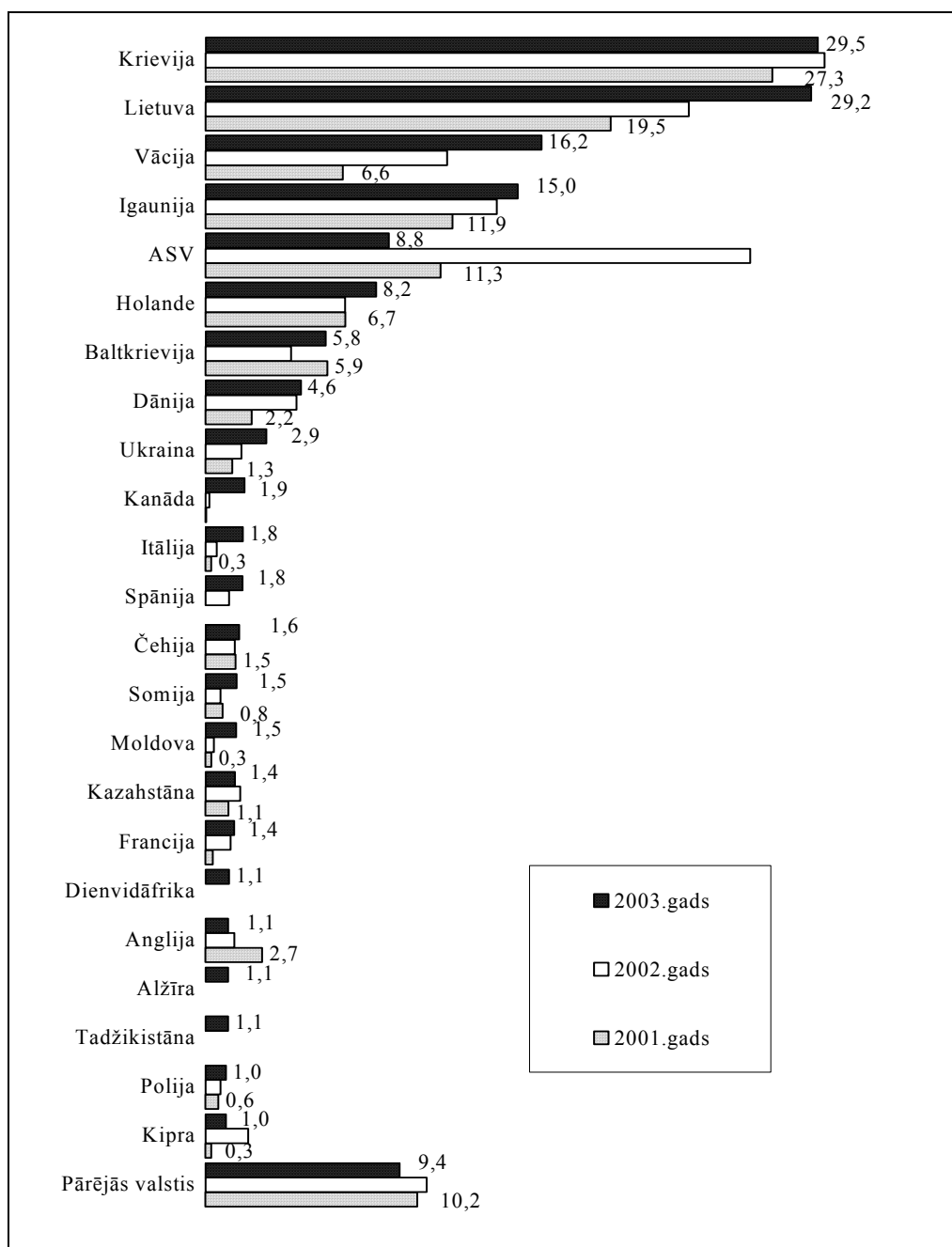
Sadalījumā pa *valstu grupām* eksports uz Austrumeiropas valstīm nedaudz palielinājies, tomēr šo valstu īpatsvars kopējā eksportā nepārsniedz 3%. Eksports uz ES valstīm palielinājies, šo valstu īpatsvaram eksporta kopapjomā pieaugot līdz 27%. Galvenie eksporta partneri ir Baltijas un NVS valstis. Eksports uz Baltijas valstīm palielinājies, šo valstu īpatsvaram eksporta kopapjomā pēc samazinājuma palielinoties līdz 30%. Eksports uz NVS valstīm palielinājies, šo valstu īpatsvaram eksporta kopapjomā sasniedzot 29% (sk. 8-4. attēlu).

8-4. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas preču eksporta plūsmas pa valstu grupām 2003. gadā, milj. Ls

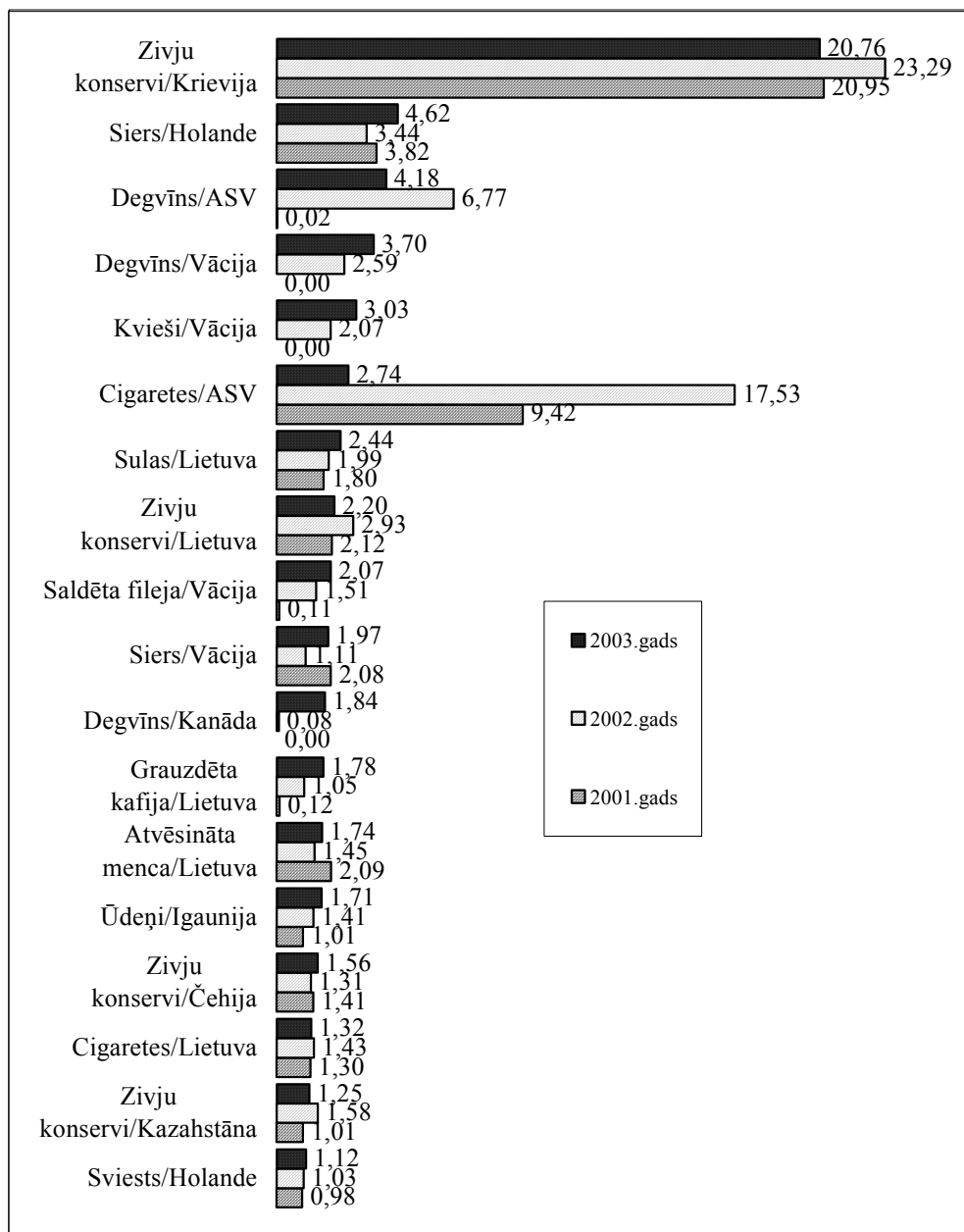
Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-5. attēls. Latvijas lauksaimniecības preču eksporta sadalījums pa valstīm vērtības izteiksmē 2001. – 2003. gadā, milj. Ls

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-6. attēls. Latvijas lauksaimniecības preču eksporta galvenie produkti un virzieni vērtības izteiksmē 2001.-2003. gadā, milj. Ls

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

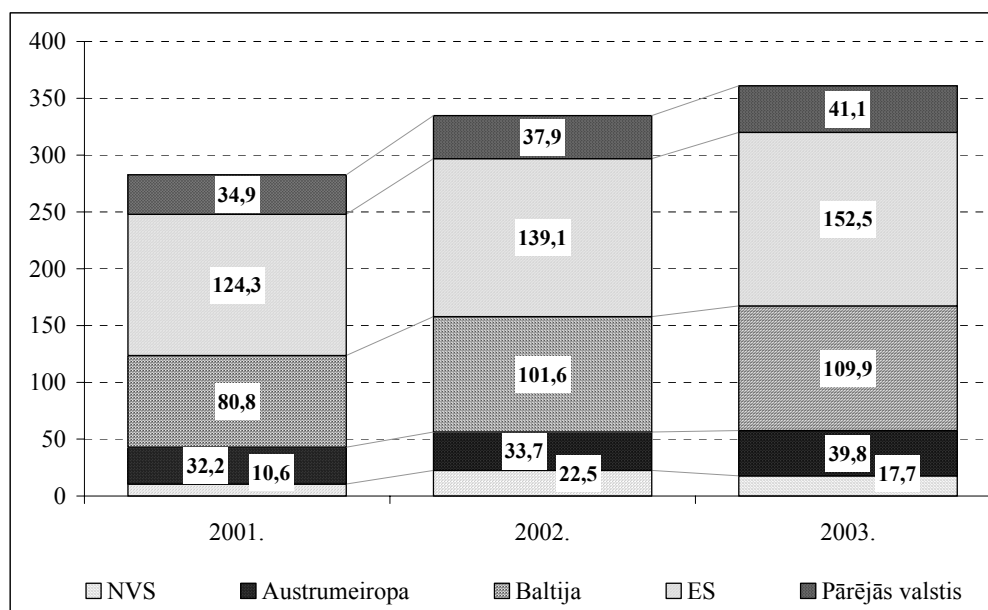
Eksporta sadalījumā pa *atsevišķām valstīm* Krievijas un Lietuvas īpatsvars sasniedz 20% (sk. 8-5. attēlu). Tomēr vērtības izteiksmē eksports uz Krieviju nedaudz samazinājies. ASV īpatsvars no 18% samazinājies līdz 6% sakarā ar pastāvīgajām ievērojamām izmaiņām alkohola un cigarešu tirdzniecībā. Pārējās nozīmīgākās eksportvalstis ir Vācija, Igaunija, Holande, Baltkrievija un Dānija. Eksporta vērtība uz visām šīm valstīm palielinājusies. Pārējā eksporta virzienu struktūra ir fragmentēta, nevienas valsts apjomiem nepārsniedzot Ls 3 milj.

8.2.2. Imports

Sadalījumā pa *valstu grupām* NVS īpatsvars samazinājies līdz 5%, samazinoties arī importa vērtībai. Imports no Austrumeiropas valstīm palielinājies, šo valstu īpatsvaram sastādot jau 11%. Imports no ES un Baltijas valstīm pastāvīgi palielinās, šo valstu īpatsvaram sastādot attiecīgi 42% un 30% no kopvērtības. (sk. 8-7. attēlu)

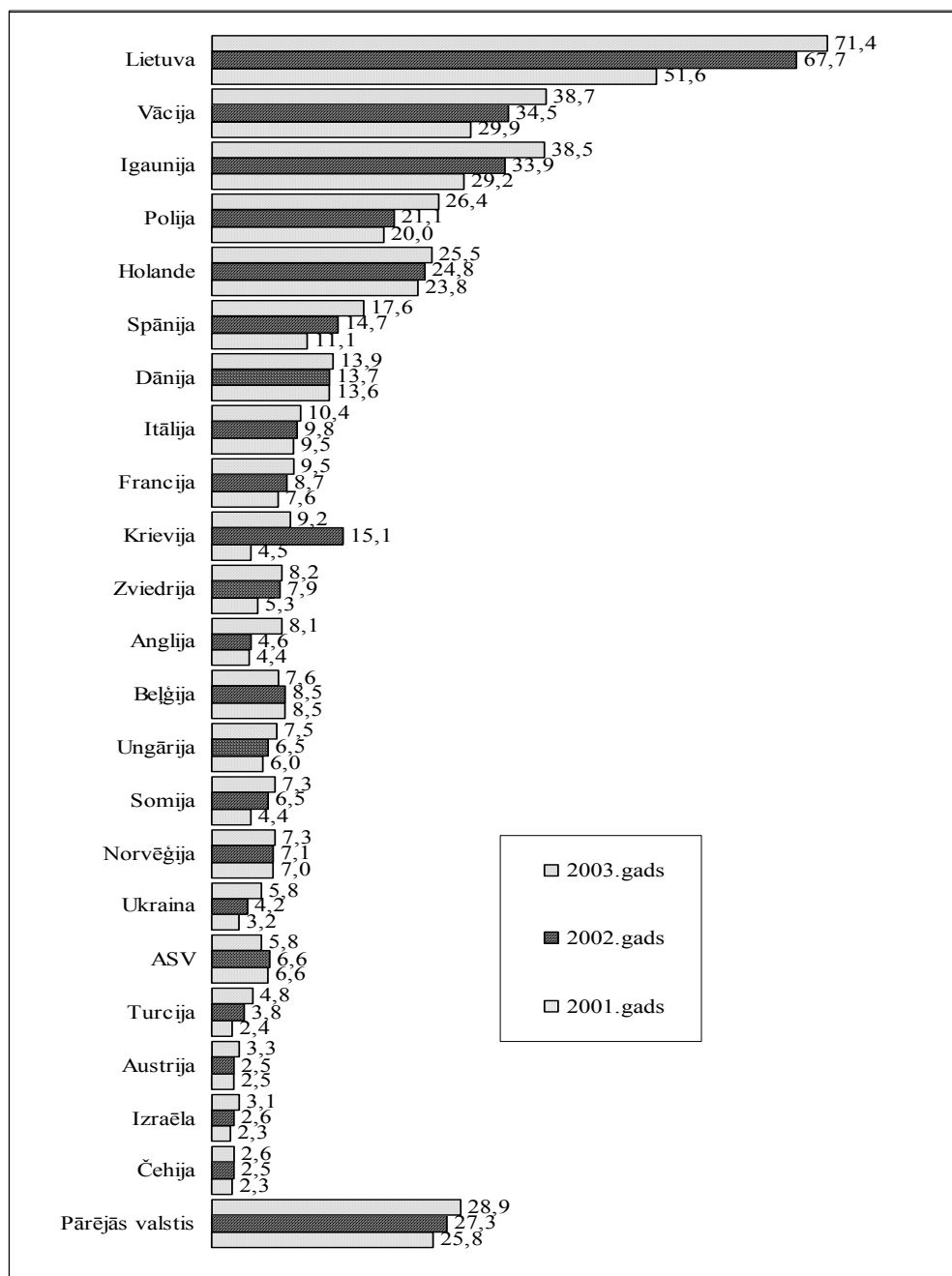
Importa sadalījumā pa *atsevišķām valstīm* imports no Lietuvas palielinājies relatīvi nedaudz, tomēr joprojām sastādot 20% no importa kopvērtības. Imports no Igaunijas un Vācijas palielinājies par 12-13%, katrai no šīm valstīm sastādot 11% kopējā importā. Imports no Polijas palielinājies par 25%. Imports no Holandes, Dānijas, Itālijas, Francijas nedaudz palielinājies. Ievērojami palielinājies imports no Spānijas. Importa struktūra nav ievērojami mainījies, pēdējo trīs gadu laikā saglabājoties stabiliem galveno valstu apjomiem. (sk. 8-8. attēlu)

8-7. attēls. Lauksaimniecības un pārtikas preču importa plūsmas pa valstu grupām 2003. gadā, milj. Ls

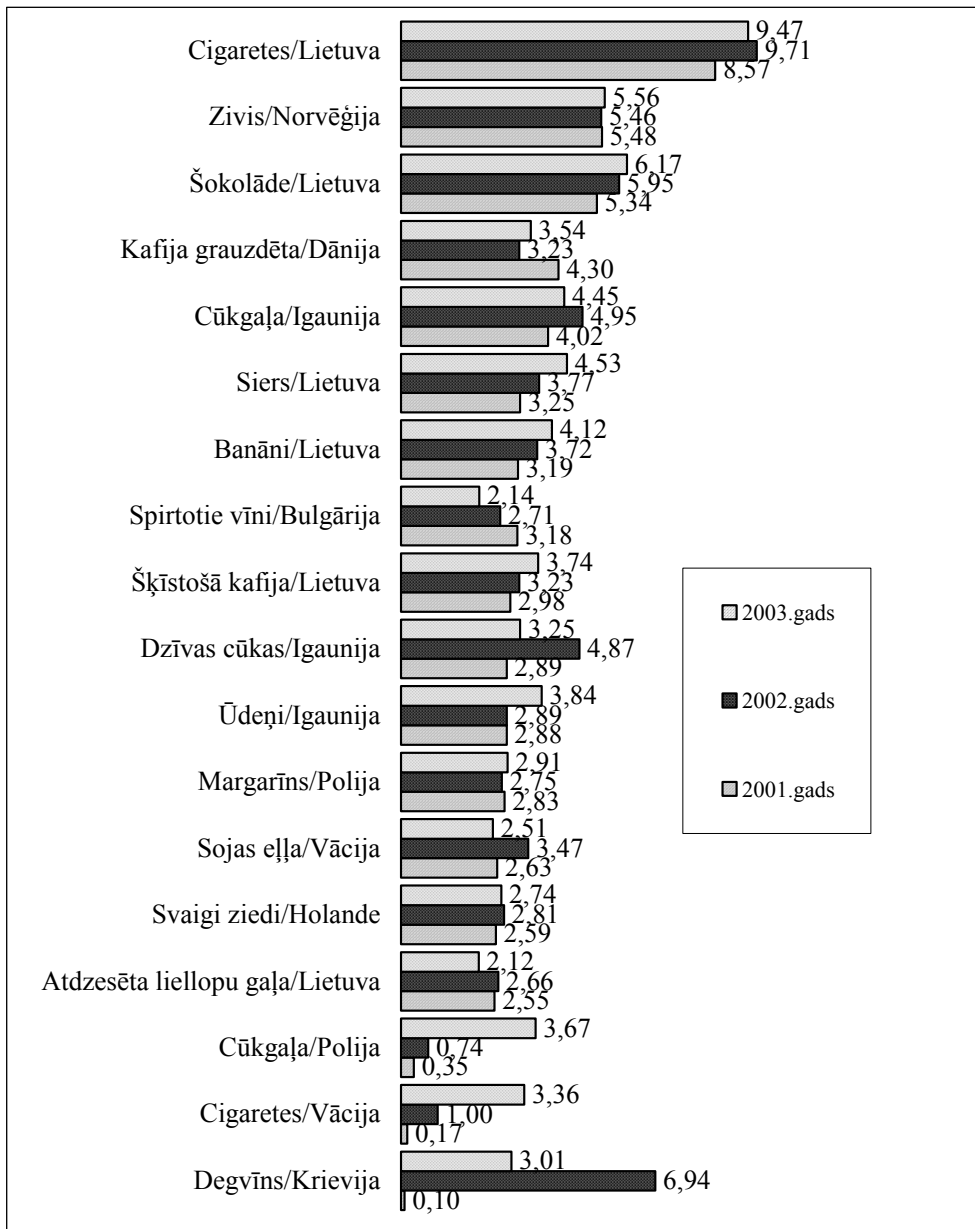
Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-8. attēls. Latvijas lauksaimniecības preču importa sadalījums pa valstīm vērtības izteiksmē 2001.-2003. gadā, milj. Ls

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-9. attēls. Latvijas lauksaimniecības preču importa galvenie produkti un izcelsme vērtības izteiksmē 2001.-2003. gadā, milj. Ls

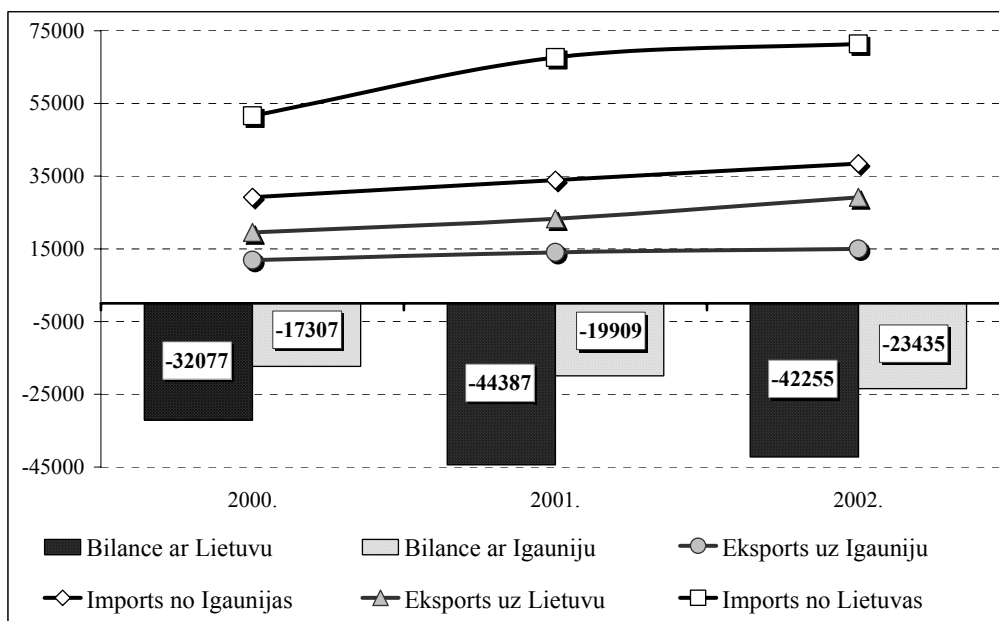
Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8.3. Tirdzniecība starp Baltijas valstīm

Lauksaimniecības un pārtikas produktu kopējā eksportā uz Lietuvu un Igauniju eksportēto preču īpatsvars 2003. gadā palielinājies, sasniedzot 30% no eksporta kopvērtības. Arī importa struktūrā šo valstu īpatsvars sastāda 30%. (sk. 8-10. attēlu)

Attiecībā uz Lietuvu un Igauniju Latvija joprojām ir neto importētāja, tomēr bilances negatīvā saldo pieaugums ir neliels. Tirdzniecībā ar Lietuvu bilances negatīvais saldo samazinājies, eksporta palielinājumam pārsniedzot importa pieaugumu. Imports no Igaunijas palielinājies straujāk.

8-10. attēls. Ārējās tirdzniecības dinamika starp Baltijas valstīm
2000.-2002. gadā, tūkst. Ls

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

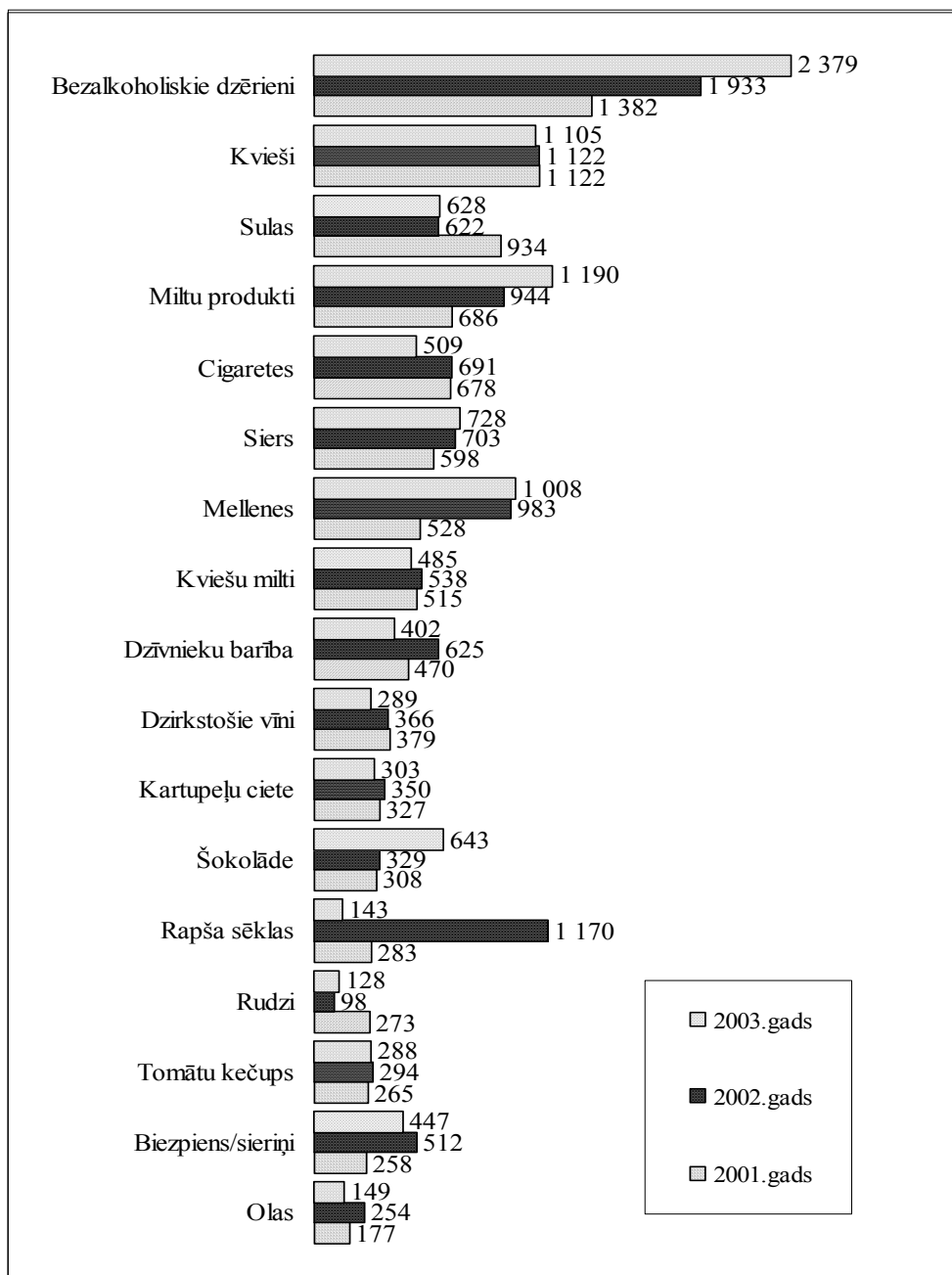
Eksports uz Igauniju palielinājies no Ls 14,0 milj. līdz Ls 15,0 milj. (sk. 8-4. tabulu).

8-4. tabula. Lauksaimniecības un pārtikas preču savstarpējais apgrozījums
Baltijas valstīs, milj. Ls

	Eksports			Imports			Balance		
	2001.	2002.	2003.	2001.	2002.	2003.	2001.	2002.	2003.
Igaunija	11,9	14,0	15,0	29,2	33,9	38,5	-17,3	-19,9	-23,5
Lietuva	19,5	23,3	29,2	51,6	67,7	71,4	-32,1	-44,4	-42,2

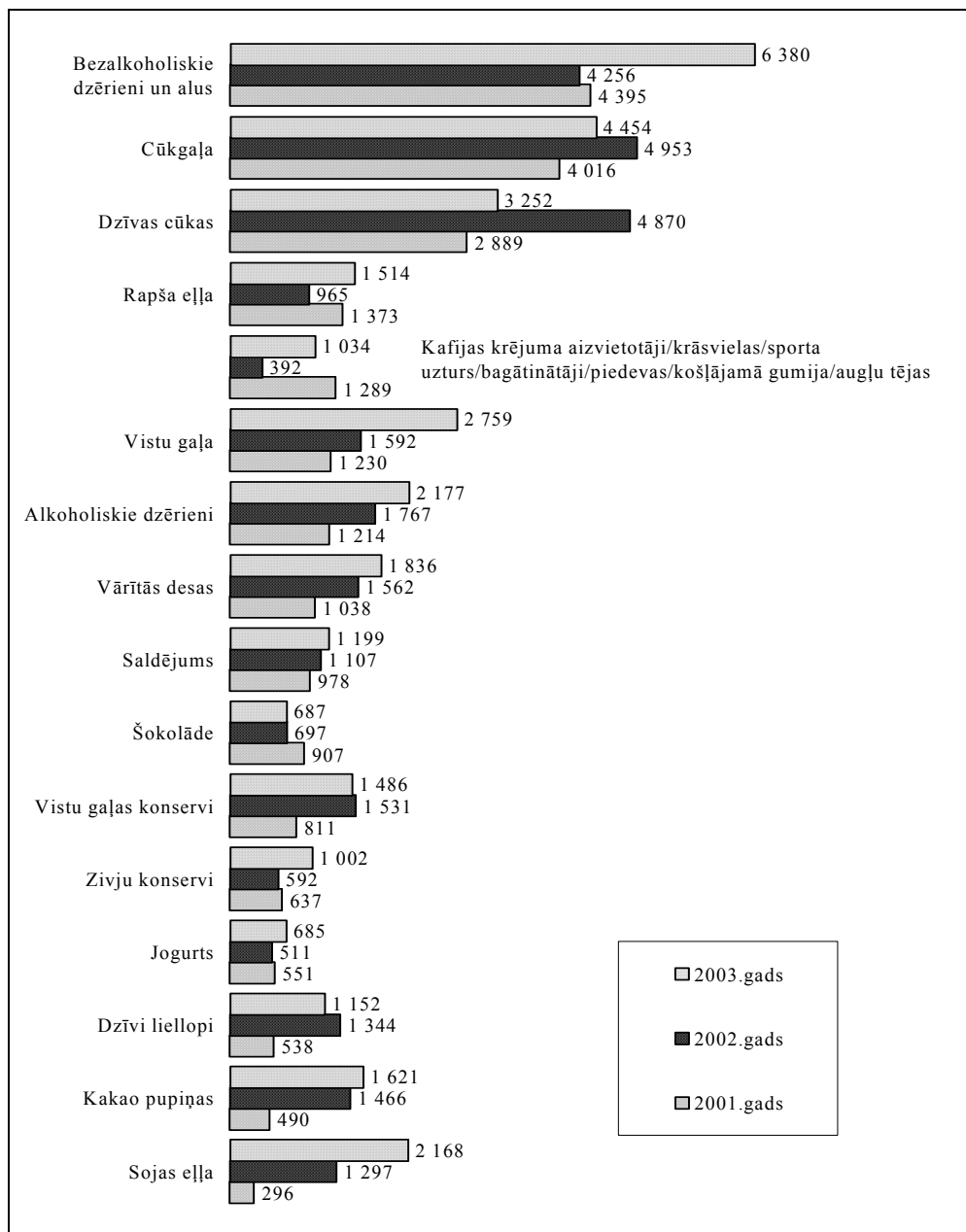
Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-11. attēls. Galvenie lauksaimniecības un pārtikas produkti Latvijas eksportā uz Igauniju 2001.-2003. gadā, tūkst. Ls

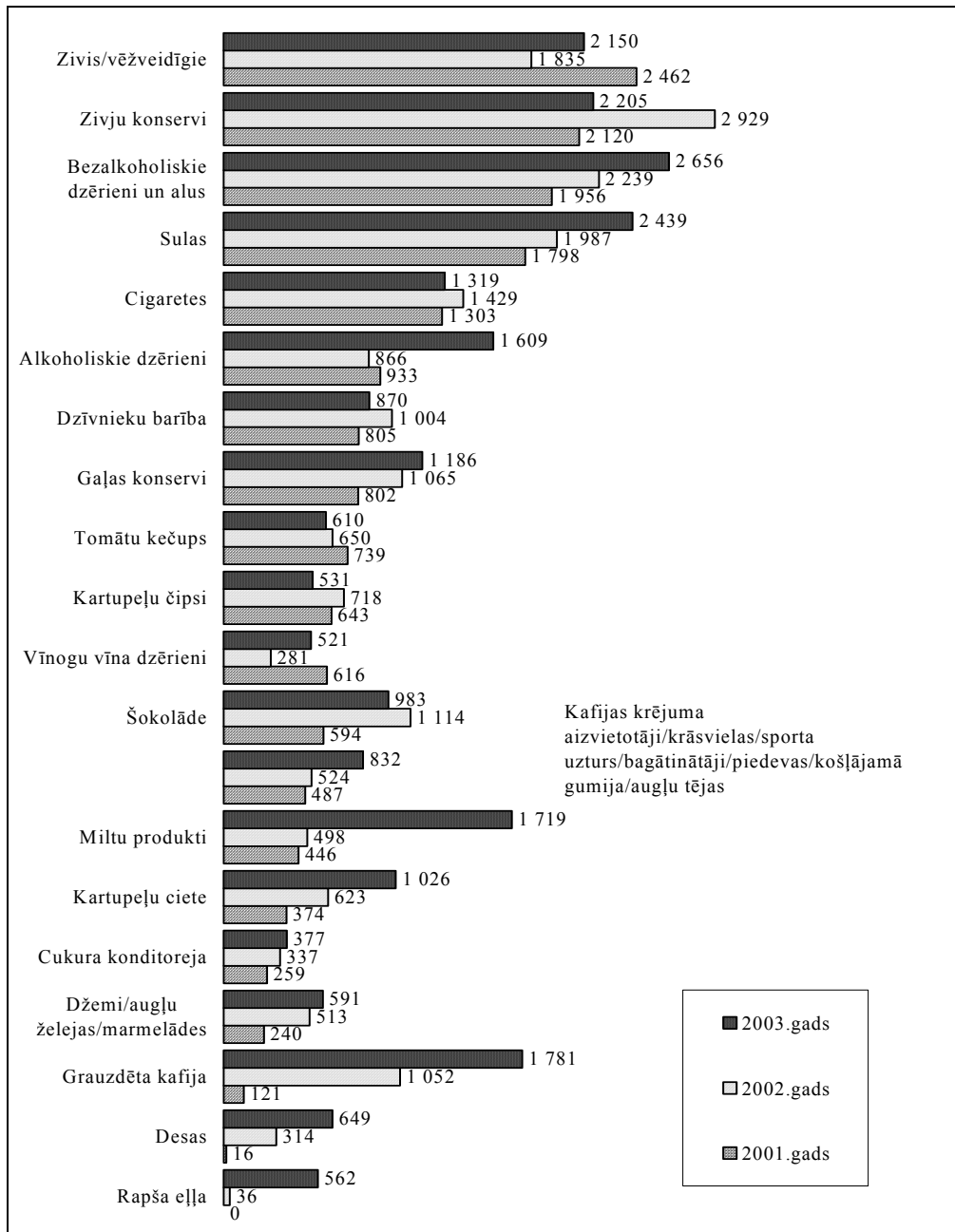
Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-12. attēls. Galvenie lauksaimniecības un pārtikas produkti Latvijas importā no Igaunijas 2001.-2003. gadā, tūkst. Ls

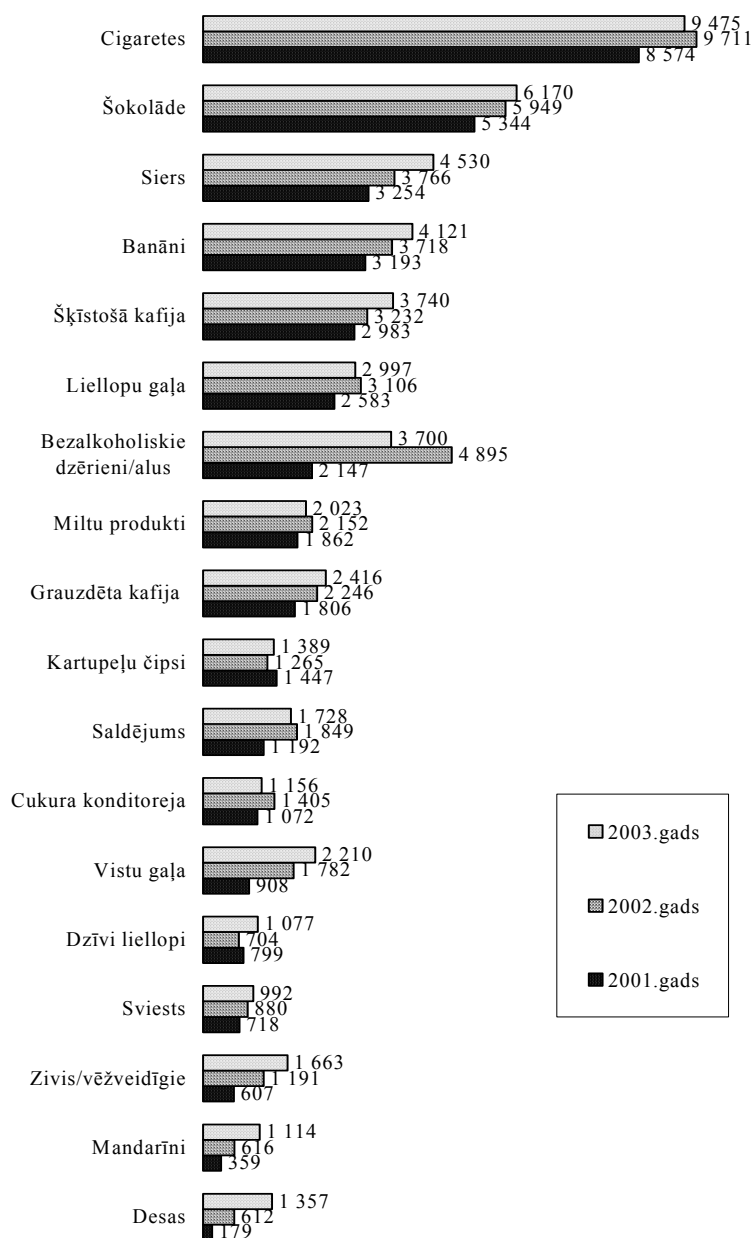
Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-13. attēls. Galvenie lauksaimniecības un pārtikas produkti Latvijas eksportā uz Lietuvu 2001.-2003. gadā, tūkst. Ls

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

8-14. attēls. Galvenie lauksaimniecības un pārtikas produkti Latvijas importā no Lietuvas 2001.-2003. gadā, tūkst Ls

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

Eksporta palielinājums galvenokārt saistīts ar ievērojamo rapša sēklu eksporta palielinājumu, kā arī svaigu un saldētu melleņu eksporta pastāvīgo pieaugumu. Jau trešo gadu pastāvīgi samazinās sulu eksports, tai pašā laikā palielinoties alus un bezalkoholisko dzērienu eksportam. (8-11. attēls)

Imports no Igaunijas palielinājies no *Ls 33,9 milj.* līdz *Ls 38,5 milj.* Importā jau trešo gadu pēc kārtas palielinās dzīvu cūku un cūkgaļas, desu un vistas gaļas konservu, sojas eļļas, alkoholisko dzērienu un saldējuma apjomi. (8-12. attēls)

Eksports uz Lietuvu palielinājies no *Ls 23,3 milj.* līdz *Ls 29,2 milj.* Pastāvīgi palielinās zivju konservu, alus un bezalkoholisko dzērienu, sulu, šokolādes, dzīvnieku barības, gaļas konservu, kartupeļu čipsu un kartupeļu cietes eksports. Tomātu kečupa eksports pastāvīgi samazinās. (8-13. attēls).

Imports no Lietuvas ievērojami palielinājies no *Ls 67,7 milj.* līdz *Ls 71,4 milj.* Trešo gadu pēc kārtas palielinās cigarešu, šokolādes un cukura konditorejas, bezalkoholisko dzērienu un alus, banānu, siera, grauzdētas kafijas, miltu produktu, saldējuma, vistu gaļas, liellopu gaļas, zivju konservu un sviesta imports. Dzīvu liellopu un margarīna imports samazinājies. Tomātu imports saglabājies iepriekšējā līmenī. (8-14. attēls)

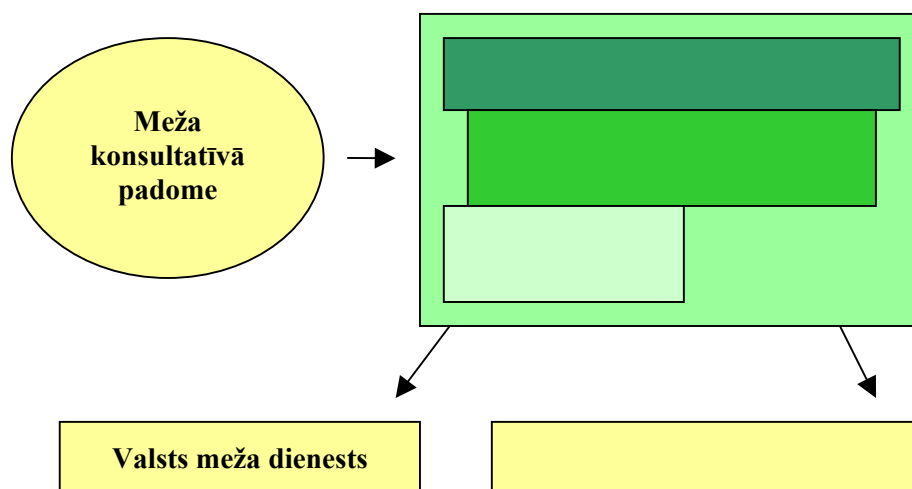
9. Meža nozares raksturojums

Latvija ir valsts, kurā gandrīz pusi no kopējās teritorijas aizņem mežs. Arī tādēļ meža nozare ir kļuvusi par vienu no nozīmīgākajām tautsaimniecības nozarēm, kas sekmīgi attīstījusies tirgus ekonomikas apstākļos. Attīstību veicinājuši vairāki faktori: kvalitatīvi un salīdzinoši viegli pieejami resursi, pieredze, zināšanas, kā arī valsts un nozares interešu grupu spēja vienoties par meža nozares ilgtermiņa attīstības mērķiem un to sasniegšanas stratēģiju, kas noformulēta Latvijas meža politikā (LR Ministru kabinetā akceptēta 1998. gada 28. aprīlī).

9.1. Meža nozares valsts pārvalde

Šobrīd pastāvošā meža nozares valsts pārvaldes struktūra (sk. 9-1. attēlu) veidojusies deviņdesmito gadu beigās. Pārvaldes reorganizācijas mērķis bija atdalīt meža apsaimniekošanas operatīvās funkcijas no normatīvajām funkcijām. Reorganizācijas rezultātā radās divas institūcijas Valsts meža dienests (VMD) un ZM Meža departaments. Papildus, lai apsaimniekotu valsts īpašumā esošās meža platības, tika izveidota valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži”.

9-1. attēls. Meža nozares valsts pārvaldes struktūra

Avots: ZM „Meža nozare 2003”

Zemkopības ministrija (ZM) ir meža nozares centrālā izpildvaras iestāde. Tās uzdevums šīs nozares kontekstā ir izstrādāt un kopīgi ar citām valsts pārvaldes iestādēm īstenot valsts politiku mežsaimniecības jomā, kā arī koordinēt šīs nozares darbību. Lai veiktu šīs funkcijas, ZM ietvaros izveidots Meža sektors, kuru vada valsts

sekretāra vietnieks meža jautājumos un kura ietvaros darbojas divi departamenti – Meža politikas un Meža resursu departamenti.

Latvijas meža konsultatīvā padome ir informatīva, konsultatīva un koordinējoša institūcija, kuras mērķis ir veicināt līdzsvarotu meža nozares attīstību. Un tās pamatuzdevums ir saskaņot valsts, sabiedrisko un profesionālo organizāciju viedokļus Latvijas meža politikas īstenošanā. Latvijas meža konsultatīvās padomes sastāvā Padomes lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

Valsts meža dienests (VMD) ir ZM pārraudzībā esoša valsts civiliestāde, kuras kompetencē ir vienotas meža politikas īstenošana visos Latvijas mežos, neatkarīgi no to piederības formas, normatīvajos aktos, kas regulē meža apsaimniekošanu un meža resursu izmantošanu, noteikto normu ievērošanas uzraudzība un atbalsta programmu realizēšana ilggadīgas mežsaimniecības nodrošināšanai.

VMD darbība vērsta uz meža īpašnieku izglītošanu un konsultēšanu meža apsaimniekošanas un izmantošanas jautājumos, lai tie zinātu, izprastu un ievērotu meža apsaimniekošanu regulējošās normatīvo aktu prasības un pielietotu labas mežsaimniecības principus. VMD bez tam visos Latvijas mežos veic arī meža ugunsdrošības uzraudzību un ugunsgrēku ierobežošanu, meža slimību un kaitēkļu monitoringu.

Valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži” (LVM) izveidota, lai apsaimniekotu valstij piederošos komerciāli izmantojamus meža īpašumus, tas ir, realizētu valsts intereses meža apsaimniekošanā, nodrošinot meža vērtības celšanos un maksimāli iespējamo ienākumu gūšanu valstij. Kopumā apsaimniekošanā atrodas 1,6 milj. ha zemes, to skaitā 1,37 milj. ha meža.

Kopš 2001. gada LVM ir koncerntipa uzņēmums, kas sastāv no trīs struktūrvienībām – *LVM Apaļkoksnes piegāde*, *LVM Mežsaimniecība* un *LVM Sēklas un stādi*, un līdztekus valsts meža apsaimniekošanai (ieskaitot kokmateriālu realizāciju), sniedz medību un rekreācijas pakalpojumus, kā arī iegūst selekcionētas sēklas un stādus mežu atjaunošanai.

LVM ir dinamiski augošs uzņēmums. Tā neto pagrozījums 2002. gadā pārsniedza Ls 27 milj., 2003. gadā sasniedzot Ls 43 milj. Ikgadējie uzņēmuma maksājumi valsts un pašvaldības budžetos pārsniedz Ls 15 milj.

2003. gada sākumā pabeigta valsts īpašumā esošo mežu sertificēšana pēc FSC (*Forest Stewardship Council*) sistēmas.

Kopumā pēc trīs gadu darbības pieredzes nozares speciālisti atzīst, ka izveidotais Latvijas meža nozares pārvaldības modelis, atdalot valsts normatīvās funkcijas no meža resursu izmantošanas uzraudzības un apsaimniekošanas funkcijām, ir veiksmīgs.

9.2. Latvijas meža nozares tiesiskās bāzes attīstība

Kopš neatkarības atgūšanas Latvijā trīs reizes mainījušās meža likumdošanas aktu sistēmas. Šobrīd spēkā esošie likumi un tiem pakārtotie normatīvie akti izstrādāti saskaņā ar 1998. gadā MK akceptēto Latvijas meža politiku. 17. pielikumā apkopota informācija par šobrīd (20.06.2004.) spēkā esošajiem meža nozares likumdošanas aktiem. Tie noteic meža apsaimniekošanas un meža resursu izmantošanas kārtību, kā arī prasības, kas saistītas ar dabas aizsardzību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.

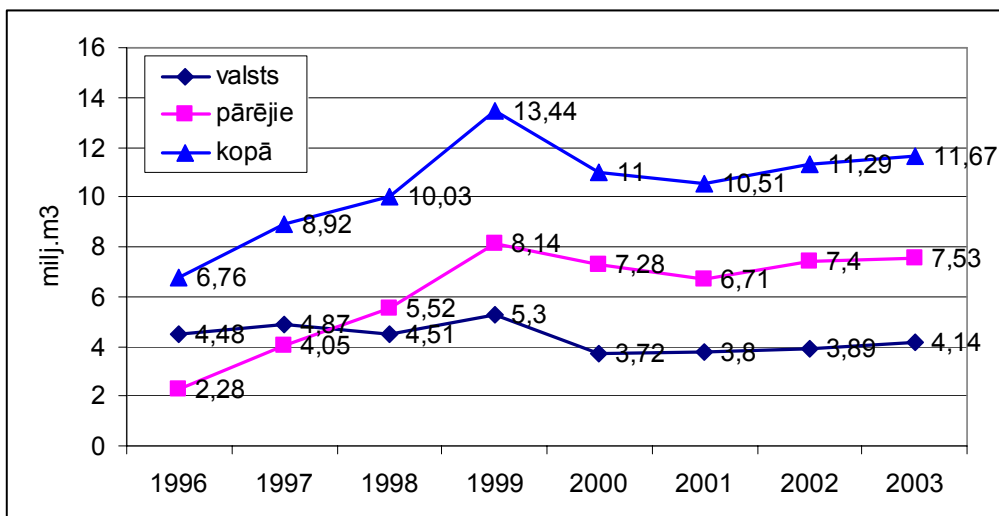
Tā kā spēkā esošā meža nozares tiesiskā bāze jau sākotnēji veidota, pamatojoties uz Saeimas ratificētām starptautiskām konvencijām, valdības parakstītiem starptautiskiem līgumiem, kā arī saistībā ar to, ka Eiropas vienotā meža politika vēl tikai top, Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā neieviesa būtiskas izmaiņas meža nozares normatīvajos aktos. Tomēr likumdošanas process nozarē nav beidzies. Tas arvien turpinās un šobrīd jauni ieteikumi Latvijas meža nozares normatīvās vides sakārtošanai un nozares konkurētspējas paaugstināšanai ES tirgū top Latvijas Meža un saistīto nozaru nacionālās programmas izstrādes ietvaros. Programmu īpaši izveidota darba grupa izstrādā kopīgi ar ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizāciju. Tā aptver visas ar meža nozari saistītās nozares — mežu produkcijas jeb koksnes izciršanu, apstrādi un tālāku izmantošanu kā izejvielu mēbeļrūpniecībā, kurināšanā, ķīmiskajā industrijā, būvniecībā un citur. Tādējādi mežs tiek apskatīts arī kā sociālo un vides funkciju veicējs.

9.3. Meža resursu izmantošana 2001. – 2003. gadā

Saskaņā ar Valsts meža dienesta (VMD) apkopoto informāciju par meža resursu stāvokli 2003. gadā, meža zeme pagājušajā gadā aizņēma 3221,7 tūkst. ha, no kuras 91% ir mežs, 6% - purvi un pārējie 3% - lauces, pārplūstoši klajumi un infrastruktūras objekti.

Apkopotie dati liecina, ka ciršanas apjomi ik gadus pieaug. Tā, piemēram, 2003. gadā nocirsts par 0,38 milj. m³ vairāk nekā gadu iepriekš. Tas saistīts ar koksnes resursu pieprasījuma pieaugumu un līdz ar to ievērojamo cenu kāpumu kokmateriālu tirgū. Tomēr ciršanas apjoma pieauguma temps 2003./2002. gadā, samazinājies, salīdzinot ar iepriekšējiem periodiem, it īpaši tas attiecināms uz privātajos mežos iegūto koksni.

9-2. attēls. Koku ciršanas apjoma dinamika 1996.–2003. gadā, milj. m³

Avots: VMD

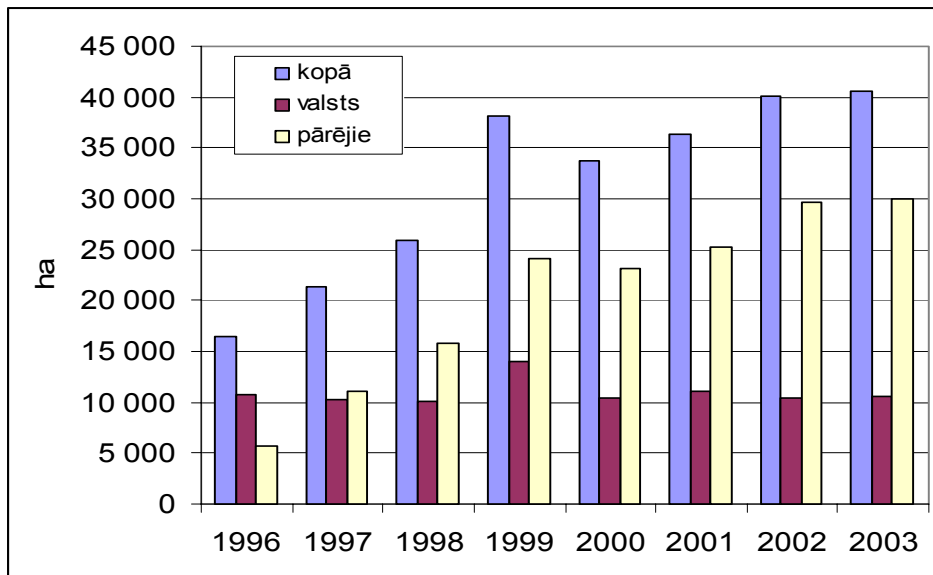
Kā redzams 9-2. attēlā, 2003. gadā izcirstais apjoms ir 11,67 milj. m³ koksnes, no tā 4,14 milj. m³ (35,5% no kopējā izcirstā koksnes apjoma) iegūti valsts mežā un 7,53 milj. m³ (64,5% no kopējā izcirstā koksnes apjoma) - privāto meža īpašnieku, pašvaldību un citu īpašnieku mežā. Izcirsto apjomu pieaugums galvenokārt saistāms ar izstrādes palielināšanos valsts mežā, kur izcirsts par 0,25 milj. m³ vairāk nekā 2002. gadā. Privātajos mežos izcirsto kokmateriālu apjoma pieaugums ir samērā neliels- izcirsts par 0,13 milj. m³ vairāk nekā gadu iepriekš (1999. gadā apkopota informācija par iegūtajiem koksnes apjomiem laika posmā no 01.10.1998. – 31.12.1999. – saistībā ar izmaiņām mežsaimniecības gadā, savukārt kopš 2001. gada likumīgi veiktajiem ciršanas apjomiem pieskaitīta patvaļīgā ciršana).

2003. gadā turpināja samazināties patvaļīgi, bez ciršanas apliecinājumiem izcirstais koksnes apjoms un tā īpatsvars attiecībā pret visu valstī iegūto koksnes apjomu. Pērn patvaļīgi nocirsts 80,9 tūkst. m³ koksnes (0,7% no kopējā meža zemēs izcirstā koksnes apjoma). Šis rādītājs 2002. gadā attiecīgi bija 99,1 tūkst. m³ un 0,9% no meža zemēs izcirstā koksnes apjoma.

Pagājušajā gadā turpināja saglabāties relatīvi augsts kailciršu īpatsvars, kas varētu būt izskaidrojams ar daudzajiem aprobežojumiem izlases ciršu veikšanai, kas iekļauti 2001. gada 8. maija MK noteikumos “Dabas aizsardzības noteikumi mežu apsaimniekošanā”. Kailciršu īpatsvars attiecībā pret visu galvenās cirtes īpatsvaru privātajos mežos 2003. gadā bija 95,1%. Valstī kopumā no visa galvenajā cirtē iegūtā apjoma 96,0% koksnes iegūta, veicot kailcirti. Jau vairāku gadu garumā VMD darbinieki konstatējuši faktu, ka pēc Meža likuma pieņemšanas kailcirtes cirsmu

platības nav palielinājušās. To vidējā platība 2003. gadā, tāpat kā 2002. gadā, bijusi 1,3 ha - 1,9 ha valsts mežā un 1,2 ha pārējos mežos (9-3. attēls).

9-3. attēls. Kailcirtē izcirstās platības 1996.-2003. gadā, ha

Avots: VMD

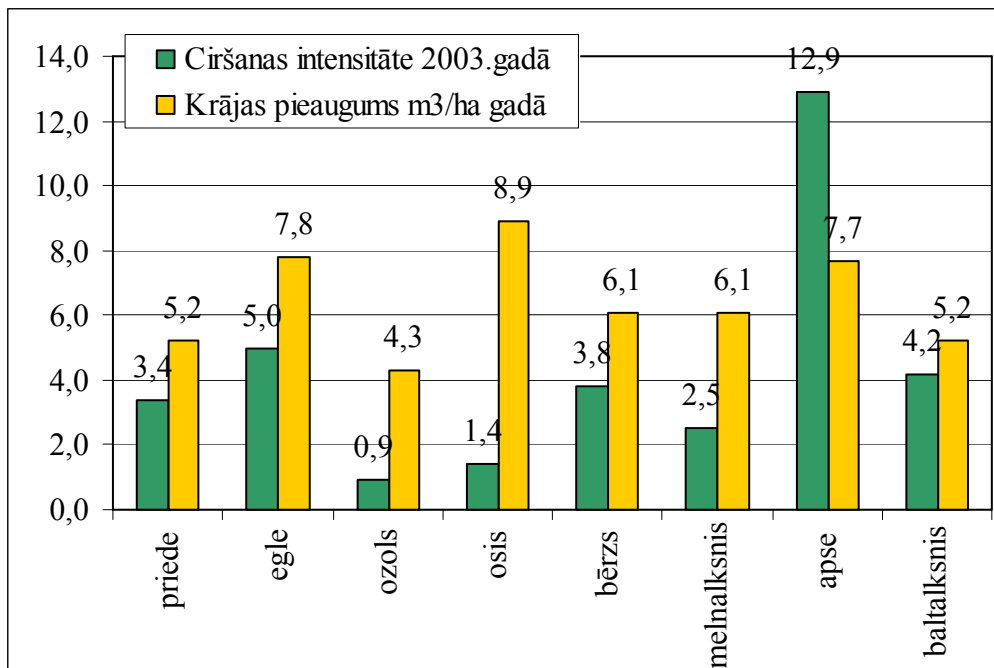
Savukārt 9-4. attēlā redzams, ka pagājušajā gadā priedes, egles, bērza, ozola, oša un melnalkšņa ciršanas intensitāte valstī nav pārsniegusi tekošo krājas pieaugumu m^3/ha gadā. Līdzīgi kā novērots iepriekšējos gados, vienīgi apsei ciršanas intensitāte pārsniedz tekošo krājas pieaugumu - pie aprēķinātā tekošā krājas pieauguma $7,7 m^3/ha$ gadā, 2003. gadā ciršanas intensitāte audzēs, kur valdošā koku suga ir apse, bija $12,9 m^3/ha$. VMD speciālisti vērtē, ka šī tendence ir atbilstoša Latvijas apstākļiem, jo šeit saimnieciski lietderīgāk esot veikt apšu audžu intensīvu ciršanu, tādējādi samazinot pieaugušo un pāraugušo apšu audžu īpatsvaru.

9.4. Meža atjaunošana 2001. – 2003. gadā

Meža atjaunošana kā obligāts meža īpašnieku pienākums minēta *Meža likumā*. Tur noteikts, ka meža īpašnieks zaudē tiesības saņemt apliecinājumu turpmākai koku ciršanai, kamēr iepriekš izcirstās meža platības netiek atjaunotas, atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. 2003. gadā 18,4 tūkst. saimniecībās savlaicīgi neatjaunota meža dēļ ir aizliegta galvenā cirte. No šīm saimniecībām mežaudzes galvenās cirtes vecumā ir 12 tūkst. saimniecībās. Tādējādi aizliegts izcirst 17,8 milj. m^3 koksnes.

Meža atjaunošanas rādītāji sadalījumā pa īpašuma un atjaunošanas veidiem sniegta 9-2. tabulā.

9-4. attēls. Ciršanas intensitāte un koksnes krājas pieaugums 2003. gadā sadalījumā pa valdošajām koku sugām, m³/ha

Avots: VMD

9-1. tabula. Meža atjaunošana pa īpašuma un atjaunošanas veidiem 1999. – 2003.g., ha

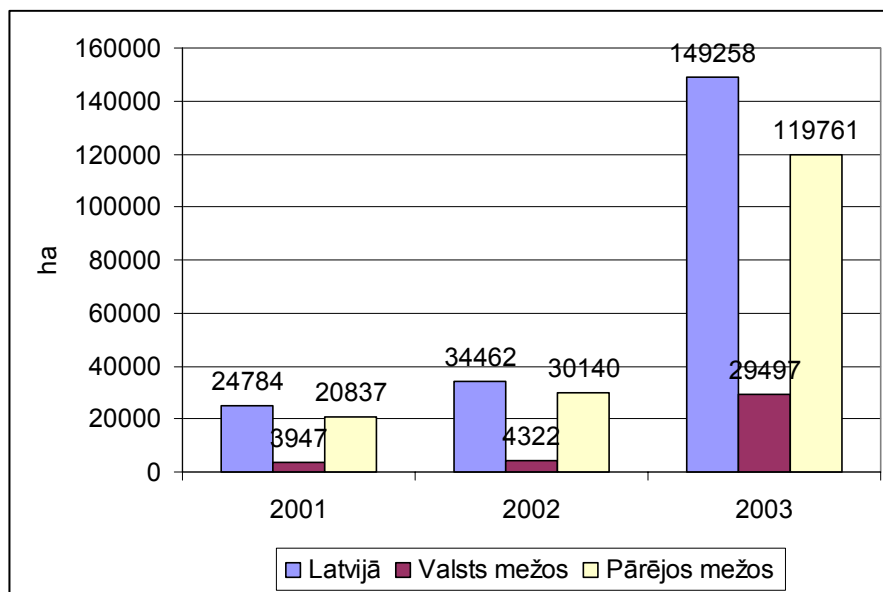
Gads	Kopā, ha			Mākslīgā atjaunošana, ha			Dabiskā atjaunošana, ha		
	kopā	valsts mežos	pārējos mežos	kopā	valsts mežos	pārējos mežos	kopā	valsts mežos	pārējos mežos
1999.	17446	12383	5063	8800	6575	2225	8646	5808	2838
2000.	25293	14381	10912	8613	5870	2743	16681	8512	8169
2001.	23770	8606	15164	13453	5448	8005	10318	3158	7160
2002.	27320	9347	17973	15128	6354	8774	12192	2993	9199
2003.	29410	10687	18723	10408	7046	3362	19002	3641	15361

Avots: VMD

9-1. tabulā redzams, ka 2003. gadā meža atjaunošanas intensitāte bijusi nepieredzēti augsta, sasniedzot 29,4 tūkst. ha (tai skaitā 64,6% - reģistrēta dabiskā atjaunošanās un 35,4% - mākslīgā). Atjaunošanas intensitāte 2003. gadā par 7,6% augstākā, salīdzinot

ar 2002. gadu un par 24% augstāka, salīdzinot ar 2001. gadu. Tiesa gan, lielākais devums atjaunoto meža platību pieaugumā ir tieši dabiski atjaunojušos mežaudžu ieskaitīšana atjaunoto platību fondā.

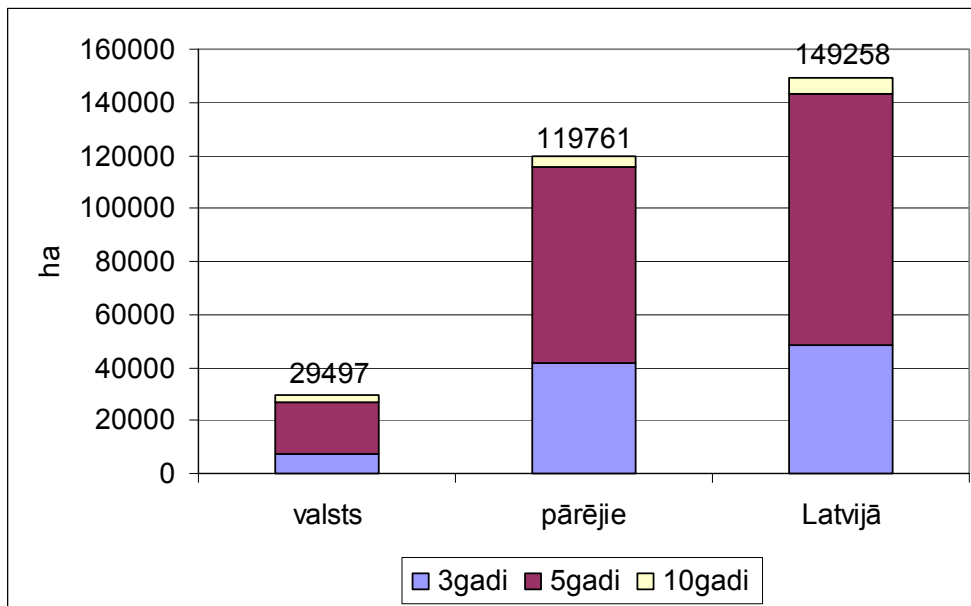
9-5. attēls. Obligāti atjaunojamās platības 2001. – 2003. g., ha

Avots: VMD

Atjaunojamajās platībās tiek ieskaitīti izcirtumi, audzes, kurās nav iespējama mežaudzes apmierinoša attīstība, kā arī platības, kurās augošā mežaudze neatbilst MK 11.09.2001. noteikumos Nr. 398 „Meža atjaunošanas noteikumi”. 9-5. attēlā redzams, ka pēdējo gadu laikā strauji pieaudzis ne tikai par atjaunotām atzītās meža platības, bet arī tādas platības, kurās veikta koku ciršana un iestājies meža atjaunošanas termiņš. Līdz ar to var secināt, ka problēmas, kas saistās ar koksnes resursu atjaunošanu arvien ir aktuālas valstiskā līmenī, īpaši privāto meža īpašnieku vidū.

9-6. attēls. 2003. gadā atjaunojamo platību sadalījums pa vecuma grupām, ha

Avots: VMD

Mežaudzi nepieciešams atjaunot noteiktā termiņā, lai ekonomiski lietderīgi izmantotu meža zemi, kā arī nepārtrauktu mežsaimniecisko ciklu, kas atsevišķām koku sugām ilgt pat vairāk nekā 100 gadus. Termiņā neapmežojot platību, nākošajā gadā stājas spēkā ciršanas aizliegums galvenajā cirtē. Likumdošanas aktos noteikti konkrēti meža atjaunošanas termiņi. Atkarībā no augšanas apstākļu tipa tie var būt 3, 5 vai 10 gadi. 9-6. attēlā atsevišķi izdalītas platības ar triju, piecu un desmit gadu atjaunošanas termiņiem, kā arī dotas to summētas platības 2003. gadā.

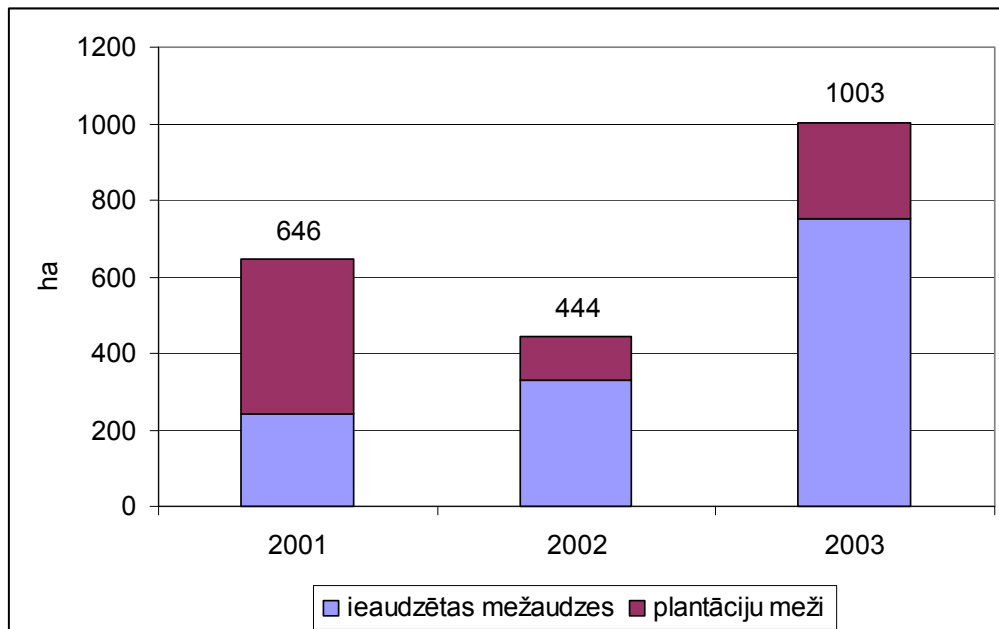
9.5. Meža ieaudzēšana 2001. – 2003. gadā

Meža īpašniekam vai tiesiskajam valdītājam ir tiesības ieaudzēt mežu mežsaimniecībā neizmantojamās zemēs, ja vien šīs tiesības neierobežo normatīvie akti. Sakarā ar lauksaimniecībā izmantojamās zemes neizmantošanu lauksaimnieciskās ražošanas vajadzībām pēdējos gados meža ieaudzēšana kļuvusi aktuāla. Šo procesu vēl populārāku padarīja iespēja saņemt pasākuma realizācijai līdzfinansējumu SAPARD un ELVGF ietvaros.

Meža ieaudzēšana ir meža sēšana, stādīšana vai dabiskās atjaunošanās veicināšana (piemēram, augsnes sagatavošana) mežsaimniecībā neizmantojamā zemē - lauksaimniecības zemēs, karjeros. Normatīvajos aktos paredzēts, ka ieaudzēt atļauts gan mežaudzi, gan plantāciju mežu (plantāciju meži ir ieaudzētas, īpašiem mērķiem paredzētas, Meža valsts reģistrā reģistrētas mežaudzes, uz kurām, atšķirībā no

ieaudzētām mežaudzēm, neattiecas *Meža likumā* noteiktā koku ciršanas un meža atjaunošanas kārtība.

9-7. attēls. Meža ieaudzēšanas apjomu dinamika 2001. – 2003. g., ha

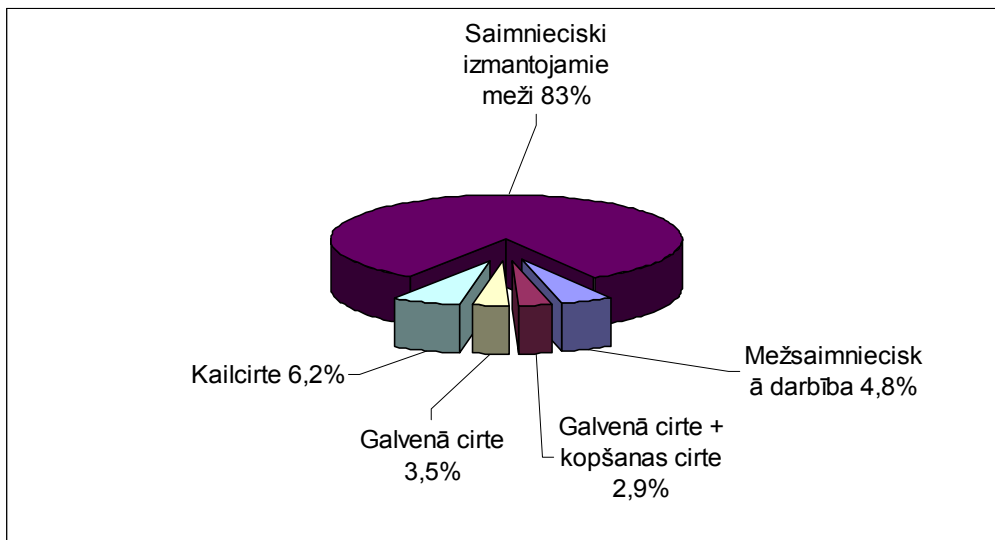
Avots: VMD

Meža ieaudzētās platības pagājušajā gadā pieaugušas gandrīz 2,3 reizes (9-7. attēls). Arvien populārākas kļūst ne vien mežaudžu, bet arī plantācijas mežu ieaudzēšana. Saskaņā ar VMD informāciju 2003. gadā ieaudzētajās platībās dominē bērzs – 65% un egles – 25%. Mežs ieaudzēts tikai pārējo īpašnieku mežos.

9.6. Dabas aizsardzība mežā

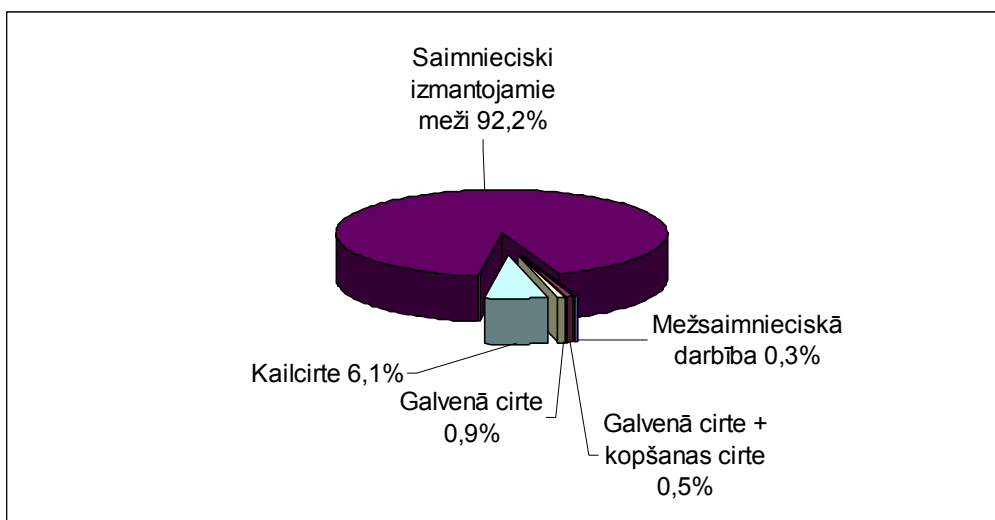
Saskaņā ar VMD informāciju, līdz 2004. gada 1. aprīlim valstī kopumā mežsaimnieciskās darbības aizliegums noteikts 73,4 tūkst. ha meža - par 2,6% mazāk kā pērn, savukārt kailcirtes aizliegums noteikts 179,9 tūkst. ha meža (salīdzinot ar iepriekšējo gadu, platība pieaugusi par 1,1%) (9-8. un 9-9. attēls).

9-8. attēls. Saimnieciskās darbības aprobežojumu īpatsvars valsts mežos

Avots: VMD

9-9. attēls. Saimnieciskās darbības aprobežojumu īpatsvars pārējos mežos

Avots: VMD

Saskaņā ar 22.07.2003. MK noteikumiem Nr. 415 „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” papildus izdalītas meža platības, kurās aizliegta gan galvenā cirte, gan kopšanas cirte. Šādi aizliegumi noteikti visu dabas liegumu, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta, Ķemeru un Slīteres nacionālo parku dabas lieguma zonu mežaudzēs, kur valdaudzes vecums priežu un ozolu audzēm

pārsniedz 60 gadus, egļu, bērzu, melnalkšņu, ošu un liepu audzēm – 50 gadus un apšu audzēm – 30 gadus.

Kā liecina Meža valsts reģistra dati, 2004. gada 1. aprīlī valstī kopumā reģistrēti 452 tūkst. ha aizsargājamo teritoriju, kas atrodas mežā, jeb 15,5% no kopējās meža platības (sk. 9-2. tabulu).

9-2. tabula. Nozīmīgākās aizsargājamo teritoriju platības mežā

Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas	ha
Dabas rezervāti	8497,8
Nacionālie parki	76663,4
Dabas liegumi	71462,9
Ziemeļvidzemes BR dabas lieguma zona	2740,8
Dabas parki	38382,0
Aizsargājamo ainavu apvidi	57401,2
Aizsargājami dendroloģiskie stādījumi	529,9
Aizsargājami ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi	1138,8
Mikroliegumi un to buferzonas	ha
Mikroliegumi	14910,0
Buferzonas ap mikroliegumiem	17712,6
Aizsargjoslas un aizsargājamās zonas	ha
Baltijas jūras krastu kāpu aizsargjosla	7075,8
Baltijas jūras ierobežotās saimnieciskās darbības josla	68622,0
Aizsargjosla ap pilsētām	43952,3
Īpaši aizsargājамie meža iecirkņi	60424,6

10. Zemes tirgus

10.1. Zemes tirgus attīstība

2003. gadā ir pietuvinājies zemes reformas noslēgums Latvijā. Saistībā ar iestāšanās ES procesu bija jāizdara grozījumus arī tiesību aktos, kas paredz būtiskas pārmaiņas tirdzniecībā ar lauksaimniecības un meža zemi, jo 2003. gads bija pēdējais, kad to savā īpašumā nevarēja iegūt ārvalstnieki.

Likuma „Par zemes privatizāciju lauku apvidos” grozījumi, kurus Saeima pieņēma 2003. gada 3. aprīlī, faktiski nosaka zemes tirgus liberalizāciju, jo pēc pievienošanās ES jebkuras dalībvalsts pilsoņi varēs iegādāties lauksaimniecības zemi. Tomēr līdz 2011. gadam tas būs iespējams, tikai ievērojot vairākus priekšnosacījumus - apņemšanos veikt uzņēmējdarbību kā pašnodarbinātiem zemniekiem, ja vismaz trīs gadus potenciālais pircējs ir nepārtraukti nodzīvojis Latvijā un nodarbojies ar lauksaimniecību.

Lauksaimniecībā izmantojamā zeme 2003. gada sākumā aizņēma 38,3% no visas 6458,9 tūkst. ha lielās Latvijas teritorijas, savukārt vislielāko platību tajā aizņem meži – 44,5%. Pēdējos gados zemes iedalījums pēc tās lietošanas veida nav būtiski mainījies.

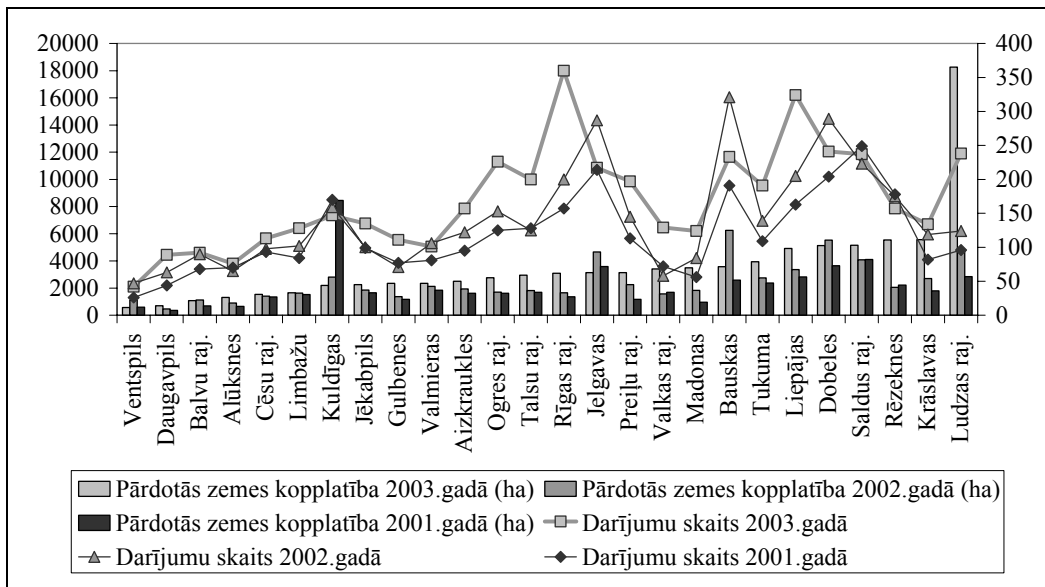
Pēc Latvijas Republikas Valsts zemes dienesta Nekustamā īpašuma vērtēšanas pārvaldes apkopotajiem datiem lauksaimniecībā izmantojamo zemju un meža zemju tirgus 2003. gadā valstī kopumā, salīdzinot ar 2001. gadu, ir būtiski aktivizējies. Augsnes dabīgai auglībai vairs nav bijusi tik liela ietekme uz darījumu aktivitāti ar lauksaimniecības zemēm, bet lielākais darījumu skaits joprojām ir novērojams tajos rajonos, kuri izvietojušies Rīgas tuvumā - Rīgas, Ogres, Bauskas un Dobeles rajonā. No Latvijas galvaspilsētas tālākiem rajoniem visvairāk darījumu ir noslēgts Liepājas rajonā. (10-1. attēls).

Attēlā rajoni ir sakārtoti augošā secībā pēc 2003. gadā pārdotās zemes kopējās platības. Salīdzinot ar 2001. gadu, pārdotās platības visvairāk ir palielinājušās Rēzeknes, Krāslavas un Ludzas rajonos, turklāt Ludzas rajonā šis pieaugums ir ļoti ievērojams, bet būtisks samazinājums ir Kuldīgas rajonā.

Daudz ciešāka augsnes auglības un objekta izvietojuma ietekme attiecībā pret Latvijas galvaspilsētu ir vērojama, ja tiek salīdzinātas lauksaimniecībā izmantojamās zemes cenas Latvijas rajonos (10-2. attēls). Tomēr arī šajā salīdzinājumā attālums līdz galvaspilsētai ir nozīmīgāks nekā augsnes dabīgā auglība, jo Rīgas rajonā lauksaimniecības zemes vidējā cena 2003. gadā vairāk nekā divas reizes pārsniedz

tuvāko sekotāju – Jelgavas rajonu, kurā, tāpat kā Bauskas un Dobeles rajonā, augsnes dabīgā auglība ir augstāka.

10-1. attēls. Pārdotās lauksaimniecības zemes kopplatība* (ha) un darījumu skaits rajonos 2001. - 2003. gadā

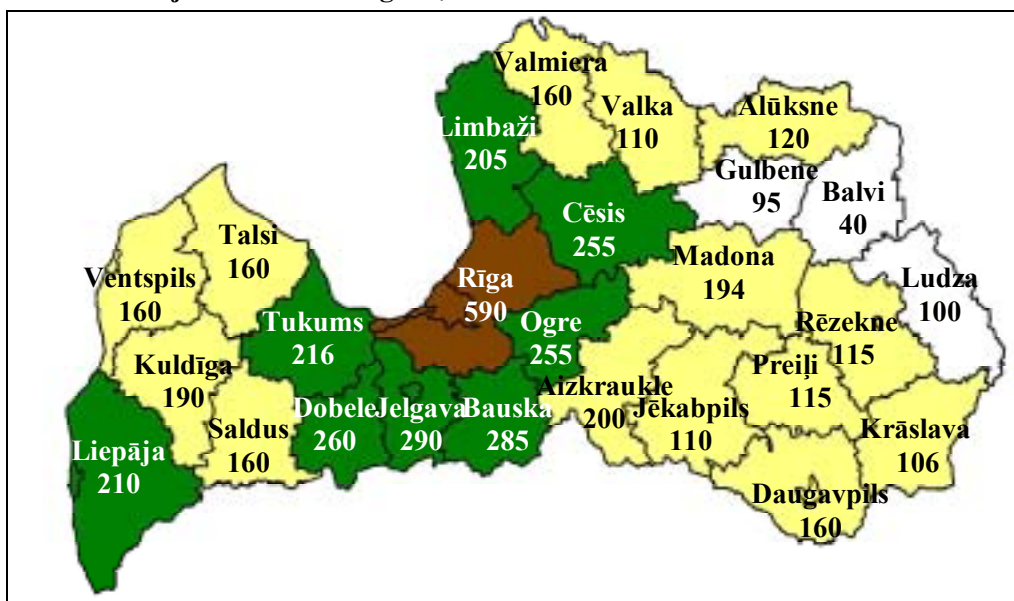
Avots: LVAEI, izmantojot LR VZD NĪVP Nekustamo īpašumu tirgus analīzes daļas materiālus

* - darījumi, kur darījuma objekta sastāvā ir gan zeme, gan arī zeme kopā ar būvēm un kur lauksaimniecības zemes platība ir lielāka par 50 % no kopplatības

2003. gadā, salīdzinot ar diviem iepriekšējiem gadiem, lauksaimniecībā izmantojamās zemes cena pastāvīgi ir samazinājusies Jēkabpils, Balvu, Valkas, Rēzeknes un Preiļu rajonos, bet palielinājusies Rīgas, Cēsu, Tukuma, Madonas un Alūksnes rajonos.

Kā papildus kritērijs lauksaimniecības zemes iegādei kļūst pievilcīga apkārtējā ainava, kas ļauj to izmantot ne tikai lauksaimniecības produktu ražošanai, bet arī cita uzņēmējdarbības veida – lauku tūrisma attīstībai.

10-2. attēls. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes pirkšanas – pārdošanas vidējās cenas* 2003. gadā, Ls/ha

Avots: LVAEI, izmantojot LR VZD NĪVP materiālus

* - cenu aprēķinam izmantoti darījumi, kur darījuma objekta sastāvā ir tikai lauksaimniecības zeme

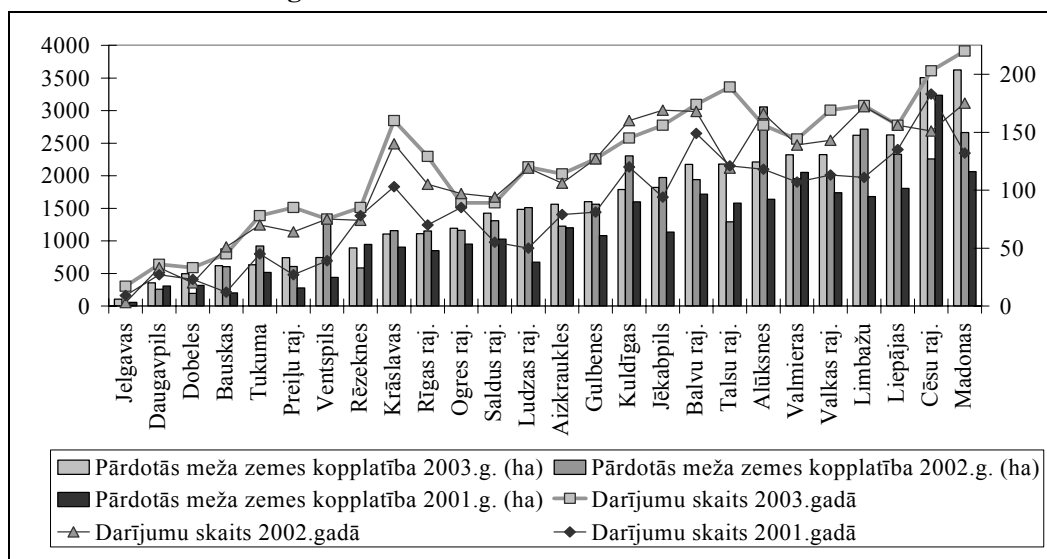
Meža zemes pirkšanas – pārdošanas darījumu skaits 2003. gadā, salīdzinot ar 2001. gadu, līdzīgi lauksaimniecības zemju darījumiem ir būtiski palielinājies (10-3. attēls).

Meža zemes vislielākā kopplatība 2003. gadā ir pārdota Madonas un Cēsu rajonos, turklāt šajos rajonos ir arī vislielākais darījumu skaits, no kura īpaši neatpaliek arī Krāslavas rajons, kurā pārdotā meža kopplatība ir salīdzinoši neliela.

Fiksētas arī meža zemes pirkšanas – pārdošanas vidējās cenas 2003. gadā (10-4. attēls).

Meža zemēm atsevišķos rajonos ir liela cenu starpība (cena Rīgas rajonā vairāk nekā trīskārtīgi pārsniedz cenu Balvu rajonā). To nosaka uz pārdodamās meža zemes augošo koku kvalitāte, kā arī zemes izmantošanas iespējas citiem nolūkiem, kas nav saistīti tikai ar mežsaimniecību, tomēr cenu amplitūda starp rajoniem nav tik liela, kā lauksaimniecībā izmantojamai zemei. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, vidējā cena par meža zemi lielākajā daļā rajonu ir palielinājusies (visvairāk - Alūksnes, Daugavpils, Jelgavas, Liepājas un Tukuma rajonā), bet 7 rajonos – samazinājusies (visjūtāmāk - Bauskas, Gulbenes, Dobeles un Jēkabpils rajonā). Vidējais meža zemju cenu līmenis Latvijā 2003. gadā palielinājās par aptuveni 22%, kas ir ievērojams kāpums, salīdzinot ar 2002. gada cenu pieaugumu tikai par aptuveni 0,6%.

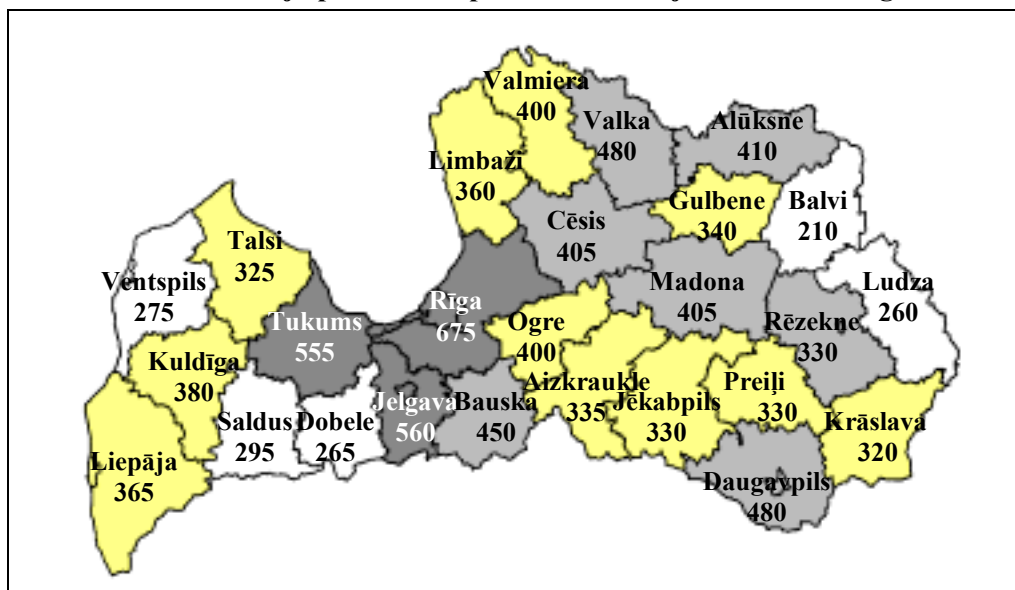
10-3. attēls. Pārdotās meža zemes kopplatība* (ha) un darījumu skaits rajonos 2001.-2003. gadā

* - darījumi, kur darījuma objekta sastāvā ir gan zeme, gan arī - zeme kopā ar būvēm un kur meža zemes platība ir lielāka par 50 % no kopplatības

Avots: LVAEI, izmantojot LR VZD NĪVP Nekustamo īpašumu tirgus analīzes daļas materiālus

10-4. attēls. Meža zemju pirkšanas – pārdošanas vidējās cenas* 2003. gadā, Ls/ha

* - cenu aprēķinam izmantoti darījumi, kur darījuma objekta sastāvā ir tikai meža zeme

Avots: LVAEI, izmantojot LR VZD NĪVP Nekustamo īpašumu tirgus analīzes daļas materiālus

Visos rajonos meža zemes (kopā ar mežaudzi) cena ir daudz augstāka par lauksaimniecībā izmantojamās zemes cenu. Vismazākā atšķirība ir Rīgas rajonā (1,1 reizi), bet Balvu rajonā meža zemes ir 5,3 reizes dārgākas par lauksaimniecībā izmantojamo zemi.

10.2. Zemes un saimniecību struktūra

2003. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, būtiskas pārmaiņas zemes īpašumu un lietojumu sadalījumā pēc īpašnieka statusa nav notikušas. Visvairāk no visas valsts zemes atrodas fizisko personu īpašumā un lietojumā – 59,3%, tām seko valsts un pašvaldību īpašumi un lietojumi – 30,2% (10-1. tabula). Pēdējos divos gados ir novērojama tendence palielināties juridisko personu īpašumiem un lietojumiem, bet vēl vairāk samazinās brīvās valsts zemes īpatsvars.

Salīdzinot LIZ īpatsvaru zemes lietošanas veidos 2003. gada sākumā un gada beigās, tas ir samazinājies par 1% punktu. Tas varētu būt izskaidrojams ar pakāpenisku LIZ transformāciju nelauksaimnieciskās zemēs, kas ir konstatēts arī 2002. gada reģionālā apsekojumā (10-2. tabula).

LIZ stāvokļa apsekojumā tika pārbaudīti 96% no visas lauksaimniecībā izmantojamās zemes (neapsekotās platības galvenokārt ir izvietotas Rīgas rajonā), tādēļ rezultātus pilnībā var attiecināt uz visu lauksaimniecības zemi, no kuras vidēji Latvijā lauksaimnieciskajā ražošanā neizmanto 21,2% LIZ. Visaugstākais izmantošanas rādītājs ir Jelgavas (neizmanto - 5,3%) un Dobeles (neizmanto - 7,9%) rajonā, kas izskaidrojams ar labāku augsnes auglību, bet visvairāk neizmantotās zemes ir Ludzas (42,8%) un Alūksnes (45,3%) rajonā.

10-1. tabula. Zemes īpašumu un lietojumu sadalījums pēc īpašnieka statusa un brīvā valsts vai valstij piekritis zeme 2004. gada 1. janvārī

	Īpašumu vai lietojumu skaits	ha	% no LR kopplatības
Fizisko personu īpašumi un lietojumi	481569	3827642,2	59,3%
Juridisko personu īpašumi un lietojumi	24102	260727,6	4,0%
Pašvaldību īpašumi un lietojumi	87212	357515,3	5,5%
Valsts pārvaldes institūciju īpašumi un lietojumi	22837	1948042,8	30,2%
Jaukta statusa kopīpašumi	2226	3266,9	0,1%
Brīvā valsts zeme	13829	61670,4	1,0%
Valstī kopā	631775	6458865,2	100%
No tā:			
nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupa "Lauksaimniecība"	293498	4025977,3	62,3%
Zemes lietošanas veids: LIZ		2406087,6	37,3%

Avots: LVAEI, izmantojot LR VZD NĪVP Nekustamo īpašumu tirgus analīzes daļas materiālus

**10-2. tabula. LIZ kopplatība, neizmantotā LIZ un tās transformācija rajonos
2002. gadā**

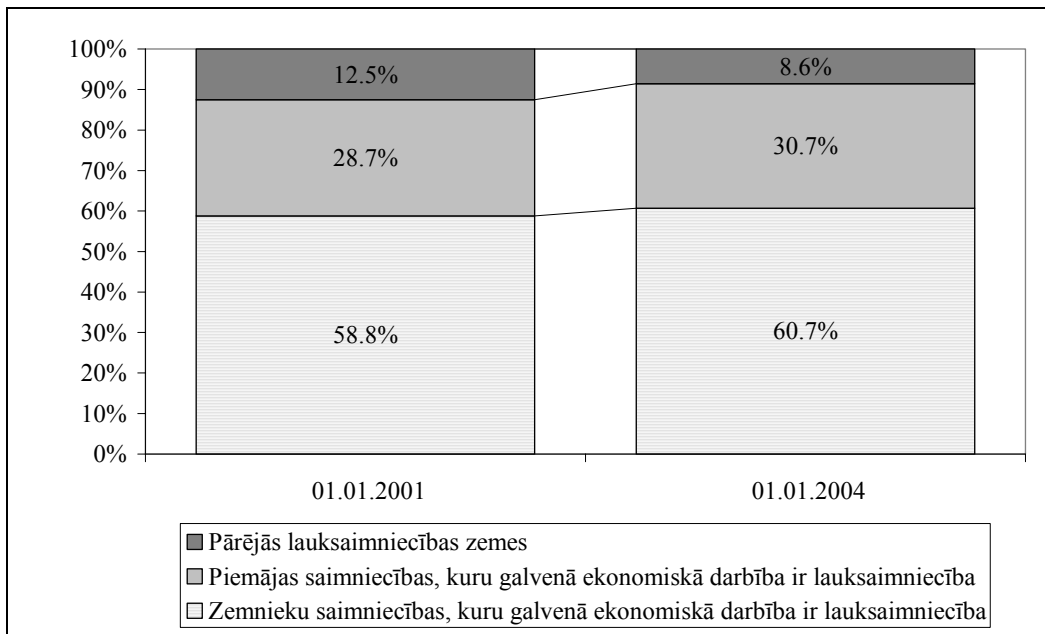
Rajonu nosaukums	LIZ kopplatība, ha	Apsēkoto saimniecību skaits	No apsekotām saimniecībām			
			LIZ lauksaimnieciskā ražošanā neizmanto		LIZ apgūtās platības no nelauks. zemēm, ha	LIZ transform. nelauks. zemēs, ha
			zeme, %	saimniecību skaits, %		
Jelgavas	91373,8	8968	5,3	6,2	—	—
Dobeles	95725,0	10403	7,9	6,3	—	57,2
Tukuma	104606,1	11547	10,3	10,9	—	33,0
Bauskas	107390,2	14741	12,3	12,5	3,0	50,0
Saldus	91988,1	6972	13,2	17,8	—	5,0
Preiļu	101313,2	12854	14,0	14,4	—	42,0
Talsu	78617,2	10737	14,8	10,9	—	—
Jēkabpils	114404,5	11593	18,0	15,1	—	296,6
Valmieras	89480,4	7759	18,8	22,3	—	118,4
Ogres	65843,8	8624	19,0	15,3	—	53,7
Aizkraukles	81492,7	8625	20,5	18,4	—	186,7
Rīgas	78698,6	12379	21,0	19,9	—	161,1
Rēzeknes	135695,3	23250	21,1	13,3	6,5	264,9
Liepājas	143659,0	12713	21,3	23,9	—	52,8
Kuldīgas	87505,6	7262	21,6	22,9	—	12,6
Krāslavas	105093,5	11214	21,7	13,8	—	1,6
Valkas	78323,0	7008	22,6	17,3	3,9	206,7
Limbažu	81168,2	10143	23,2	18,5	—	—
Daugavpils	122688,7	18435	23,4	13,6	—	—
Balvu	94737,9	11027	26,2	16,6	—	45,0
Gulbenes	68012,7	8388	26,3	24,1	0,4	33,7
Ventspils	51205,9	5427	26,9	22,3	—	23,6
Madonas	123773,1	13278	28,7	26,4	—	43,2
Cēsu	103288,9	10109	33,0	32,6	—	8,3
Ludzas	108650,3	12033	42,8	27,2	—	3,0
Alūksnes	66739,4	8483	45,3	38,0	1,5	6,7
KOPĀ	2471475,1	283972	21,2	17,9	15,3	1705,8

Avots: LVAEI, izmantojot LR VZD NĪVP Nekustamo īpašumu tirgus analīzes daļas materiālus

Zemes kopplatības sadalījums lietošanas mērķa grupā „lauksaimniecība” parāda pieauguma tendenci gan zemnieku, gan piemājas saimniecību īpatsvaram, kas kopš 2001. gada katrs ir palielinājies par aptuveni 2% punktiem (10-5. attēls). Pakāpeniski

samazinās pārējo lietotāju lauksaimniecības zemju īpatsvars, kas 2003. gada beigās bija vairs tikai 8,6%.

10-5. attēls. Zemes kopplatības sadalījums lietošanas mērķa grupā „Lauksaimniecība” 2001. un 2004. gada 1. janvārī

Avots: LVAEI, izmantojot LR VZD NĪVP Nekustamo īpašumu tirgus analīzes daļas materiālus

Zemnieku saimniecību vidējais kopplatības, LIZ un aramzemes rādītājs kopš 1999. gada nav būtiski mainījies (10-3. tabula).

Veiksmīgai lauksaimniecības nozares un zemnieku saimniecību pārstrukturizācijai būtu vēlams šo vidējo rādītāju pieaugums, tomēr tie pagaidām neliecina par zemnieku saimniecību kā uzņēmējdarbības vienību īpašumu un ražošanas resursu paplašināšanos, kas varētu būt šķērslis lauksaimnieciskās ražošanas efektīvai attīstībai.

10-3. tabula. Zemnieku saimniecību kopplatības, LIZ un aramzemes platības (ha) vidējie rādītāji 1999. – 2004. gada 1. janvārī

	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
Kopplatība, ha	23,7	23,5	24,3	24,0	24,1	24,0
LIZ, ha	13,7	13,7	14,2	14,0	14,1	14,1
Aramzeme, ha	10,8	10,7	11,0	10,9	10,9	10,8

Avots: LVAEI, izmantojot LR VZD NĪVP Nekustamo īpašumu tirgus analīzes daļas materiālus

11. Latvijas lauksaimniecības politika

11.1. Lauksaimniecības politikas dokumentārais pamats

2003. gadā Latvijas lauksaimniecības politikas virzošais uzdevums bija, galvenokārt, politisko pasākumu un atbilstošo normatīvo dokumentu pieskaņošana Eiropas Savienības politikas nostādņēm. Taču tika pievērsta uzmanība arī Latvijas iekšējā tirgus aizsardzībai un ārējā tirgus veicināšanai.

Latvijas lauksaimniecības politikas dokumentāro pamatu veido dažādos laika posmos pieņemtie normatīvie akti un dokumenti, starp kuriem var nosaukt:

- Lauksaimniecības likumu, kas tika pieņemts 1996. gada 24. oktobrī;
- konceptuālus dokumentus, kas vērsti uz lauksaimniecības sektora attīstības stratēģisko, kā arī taktisko jautājumu risināšanu. Šeit var minēt Lauksaimniecības likumā paredzēto ar Ministra kabineta rīkojumu Nr. 191 apstiprināto Lauksaimniecības attīstības programmu 2003. gadam, kas skar lauksaimniecības politikas horizontālos pasākumus, lauku vides un prioritāro lauksaimniecības nozares attīstības jautājumus;
- citus likumus un dokumentus, kas reglamentē lauksaimniecības sektora darbību. Nozīmīgākie no tiem 2003. gadā bija Saeimas pieņemtie likumi “Par ievadmuītas nodokļa (tarifa) likmēm un papildu kontroles kārtību, kas piemērojama Eiropas Kopienas izcelsmes pārstrādātajām lauksaimniecības precēm”, “Par aizsardzības pasākumiem attiecībā pret cūku un cūkgaļas importu” un “Meliorācijas likums”. Turklāt 2003. gadā Saeima ir pieņēmusi arī grozījumus likumos “Par zemes privatizāciju lauku apvidos”, “Par aizsardzību pret subsidēto importu”, “Par cukuru”, kā arī “Ciltsdarba likumā”, “Sēklu un stādāmā materiāla aprites likumā” un “Dzīvnieku aizsardzības likumā”;
- Ministru kabineta noteikumus. Nozīmīgākie no tiem 2003. gadā bija MK pieņemtie noteikumi
 - Nr. 232 “Bioloģiskās lauksaimniecības produktu aprītē iesaistīto personu reģistrācijas kārtība un bioloģiskās lauksaimniecības produktu aprites valsts uzraudzības un kontroles kārtība”;
 - Nr. 303 “Par intervenci labības tirgū”;
 - Nr. 363 “Kārtība, kādā tiek sniegta, vākta un apkopota informācija par lauksaimniecības produktu cenām un tirdzniecības apjomiem”;
 - Nr. 539 “Piena ražošanas kvotu sadales un piešķiršanas, kā arī informācijas vākšanas un administrēšanas kārtība”.

2002. gada beigās Ministru kabinets pieņēma arī svarīgus noteikumus Nr. 514 “Bioloģiskās lauksaimniecības produktu aprites un sertifikācijas kārtība”, kas nosaka bioloģisko produkcijas ražošanas prasības, kā arī atruna šīs produkcijas glabāšanas, pārstrādes, marķēšanas, tirdzniecības, atzīšanas un sertifikācijas jautājumus.

11.1.1. Lauksaimniecības likums

2003. gadā lauksaimniecības politikas oficiālo tiesisko pamatu joprojām veidoja Saeimas pieņemtais Lauksaimniecības likums, kurš ir spēkā kopš 1996. gada 8. novembra un ir uzskatams par lauksaimniecības politikas “jumta” likumu.

Kopš likuma pasludināšanas brīža tajā tika izdarīti vairāki grozījumi, kuri papildināja likumā lietoto terminu sarakstu, precizēja definīcijas, ieviesa jaunus pantus, kā arī mainīja pārejas noteikumus.

Lauksaimniecības likums netika grozīts 2003. gada laikā, tomēr ir svarīgi pievērst uzmanību 2002. gada 31. oktobrī Saeimas pieņemtajiem grozījumiem, kas stājas spēkā 2002. gada 5. decembrī.

Saskaņā ar augstāk minētajiem grozījumiem, likuma pants par informācijas nodrošinājumu tika papildināts ar diviem svarīgiem punktiem, kuri nosaka, ka *“lauksaimniecības produktu ražotāji, pārstrādātāji un piegādātāji sniedz informāciju par lauksaimniecības produktu cenām un tirdzniecības apjomiem noteiktā pārskata periodā”*, savukārt Zemkopības ministrija Ministru kabineta noteiktajā kārtībā veic šīs informācijas vākšanu un apkopošanu.

Turklāt likums tika papildināts ar ražotāju grupas definīciju, kā arī tika noteikta atbildīgā institūcija (Lauku atbalsta dienests) ražotāju grupu atzīšanas un darbības kontroles veikšanai.

Lauksaimniecības likuma sākotnējā variantā tirgus intervences mehānisms un noteikumi, kuri ir jāizstrādā Ministru kabinetam, tika atrunāti ļoti vispārīgi, nenosakot to saturu, kā arī produktus, uz kuriem tie attiecas. Saskaņā ar 2002. gada oktobrī pieņemtajiem grozījumiem, *“Ministru kabinets nosaka tirgus intervences noteikumus labības, piena produktu, liellopu un teļa gaļas, cūkgaļas un aitu gaļas tirgū, reglamentējot tirgus intervences uzsākšanas nosacījumus, kvalitātes rādītājus, administrēšanas kārtību, finansēšanas kārtību un kontroli”*.

Sakarā ar Pārtikas un veterinārā dienesta izveidošanu, kas pārņēma Augkopības produkcijas kvalitātes valsts kontroles dienesta funkcijas, Lauksaimniecības likumā tika izdarīti grozījumi, kas nosaka, ka bioloģiskās lauksaimniecības produktu uzraudzību un kontroli veic Pārtikas un veterinārais dienests.

Turklāt 2002. gada oktobra grozījumi izslēdz no likuma pantu, kas attiecas uz mēslošanas līdzekļu glabāšanu un lietošanu.

Pēc 2003. gadā organizētā referenduma rezultātiem Latvijas dalība Eiropas Savienības vairs nebija apšaubāma. Tomēr Lauksaimniecības likums vēl joprojām neietvēra Latvijas pievienošanas aspektu Eiropas Savienībai. Tā, piemēram, likuma 16. pants - Valsts subsīdijas - noteica tikai to, ka *“subsīdijas nedrīkst būt mazākas par trim procentiem no gada pamatbudžeta kopējiem izdevumiem”*, neņemot vērā, ka kopš Latvijas iestāšanās brīža atbalsts lauksaimniecībai tiks piešķirts ne tikai no nacionālā, bet arī no Eiropas Savienības budžeta. Turklāt likumā netika atrunāti lauksaimniecībā

izmantojamas zemes īpašnieka, lietotāja un nomnieka pienākumi. Lai novērstu minētas nepilnības, iezīmējas nepieciešamība veikt kārtējās izmaiņas Lauksaimniecības likumā un rezultātā 2004. gada 15. janvārī Saeima pieņēma jaunus grozījumus, kas paredzēja būtiskas izmaiņas lauksaimniecības politikas “jumta” likumā.

Tomēr ir jāpiebilst, ka Lauksaimniecības likums zaudēja savu spēku līdz ar jaunā Lauksaimniecības un lauku attīstības likuma stāšanos spēkā 2004. gada 24. aprīlī.

11.1.2. Citi nozīmīgi lauksaimniecību regulējoši likumi

Lai aizsargātu cūkgaļas iekšējo tirgu pret pieaugošā importa nodarītajiem zaudējumiem, Saeima ir pieņēmusi jau minēto likumu “Par aizsardzības pasākumiem attiecībā pret cūku un cūkgaļas importu”, kas nosaka muitas tarifu kvotas un papildu muitas nodokļus dzīvo cūku, cūkgaļas un cūku subproduktu importam.

2003. gadā stājās spēkā arī iepriekš minētais Meliorācijas likums, kura pieņemšanu noteica šādi iemesli:

- zemes meliorācijas sistēmu pārvalde ietilpa tikai vienas valsts pārvaldes iestādes – Lauku atbalsta dienests funkcijās, bet pastāvēja nepieciešamība nodrošināt funkciju sadali zemes meliorācijas jomā starp vairākām iestādēm;
- objektīvas informācijas trūkums par meliorācijas sistēmu stāvokli un meliorācijas kadastra nepilnības;
- pašreizējā zemes meliorācijas reglamentējošā likuma “Par meliorāciju” vairāku normu spēku zaudēšana, dublēšanās vai pretrunas ar citiem likumiem.

Meliorācijas likuma mērķis ir veicināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, nodrošinot meliorācijas sistēmu būvniecību, ekspluatāciju, uzturēšanu un pārvaldi lauku apvidu un pilsētu zemēs. Tas sadalīja funkcijas meliorācijas jomā starp Zemkopības ministriju un Lauku atbalsta dienestu, atrunāja meliorācijas sistēmu ekspluatācijas, uzturēšanas un finansēšanas jautājumus, kā arī pilnveidoja ar meliorācijas kadastru saistītas tiesību normas.

Tomēr ir zināms, ka līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai vairāki nacionālie tiesību akti un to normas zaudē spēku sakarā ar Eiropas Savienības regulu spēkā stāšanos. Sīkāk tie ir atspoguļoti 16. pielikumā.

11.2. Institucionālā politika

Institucionālā politika (no latīņu valodas *Institutum* – iestāde, institūts) ir valsts pasākumi un darbības, kas ir vērstas uz jaunu iestāžu dibināšanu, veco likvidāciju vai esošo reorganizāciju.

Pēc radikālām pārmaiņām, kas notika Latvijas lauksaimniecības sektora pārvaldes iestāžu struktūrā laika posmā no 1999. līdz 2002. gadam, lauksaimniecības institucionālā politika 2003. gadā vairs netika būtiski mainīta.

Kopumā 2003. gadā turpināja darboties iepriekšējos gados izveidotas lauksaimniecības pārvaldes iestādes. Vienīgās izmaiņas bija saistītas ar šo iestāžu izpildāmo funkciju sadali un pārņemšanu.

Šobrīd Latvijas lauksaimniecības nozares pārvaldes, tajā skaitā nacionālā un ES lauksaimniecības un lauku attīstības atbalsta pasākumu administrēšanas un kontroles sistēmu veido vairākas institūcijas un organizācijas. To attīstība kopumā 2003. gada laikā noritējusi, ievērojot **principu - vispārējās izpildvaras atdalīšana no lēmējvaras.**

11.2.1. Zemkopības ministrija

2003. gada 29. aprīlī LR MK pieņēma noteikumus Nr. 245 "Zemkopības ministrijas nolikums", kas nosaka Zemkopības ministrijas (ZM) galvenos uzdevumus un funkcijas valsts pārvaldes jomā, tās struktūru, pakļautībā esošās valsts pārvaldes iestādes un pārziņā esošos valsts uzņēmumus, kā arī kapitālsabiedrības (uzņēmēj-sabiedrības), kurās ministrija ir valsts kapitāla daļu turētāja. Noteikumos norādīts, ka Zemkopības ministrijas galvenās funkcijas ir izstrādāt lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības politiku, organizēt un koordinēt lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības politikas īstenošanu un veikt citas ārējos normatīvajos aktos noteiktās funkcijas.

Saskaņā ar nolikumu, Zemkopības ministrijas darbu vada ministrs. Ministrs pārstāv ministriju, dod rīkojumus valsts sekretāram un ministrijas politiskajām amatpersonām, ieceļ amatā un atbrīvo no amata ministrijas valsts sekretāru un ministrijas padotībā esošo valsts pārvaldes iestāžu vadītājus, nosaka iekšēja audita kārtību ministrija, kā arī veic citas normatīvajos aktos noteiktās funkcijas.

Parlamentārais sekretārs veic Valsts pārvaldes iekārtas likumā un citos normatīvajos aktos noteiktos pienākumus.

Valsts sekretārs ir valsts civildienesta ierēdnis, kas organizē nozares politikas un stratēģijas izstrādāšanu un nozares politikas īstenošanu, organizē ministrijas funkciju pildīšanu un vada iestādes administratīvo darbu, bez īpaša pilnvarojuma pārstāv ministriju, kā arī nodrošina ministrijas darbības nepārtrauktību, ja notikusi ministrijas politiskās vadības maiņa un pilda citās funkcijas, kas ir minētās nolikumā.

ZM padotībā ir Pārtikas un veterinārais dienests, Valsts zivsaimniecības pārvalde, Valsts meža dienests, Ciltsdarba valsts inspekcija, Valsts augu aizsardzības dienests Lauku atbalsta dienests, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, kā arī nolikumā minētās vairākās citās profesionālās izglītības iestādes.

Ministrijas pārziņā ir valsts uzņēmums "Latvijas Valsts augu aizsardzības centrs", valsts zinātniskā bezpeļņas organizācija "Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts", bezpeļņas organizācija valsts uzņēmums "Lauksaimnieku centrs" un citi valsts bezpeļņas uzņēmumi.

Turklāt ministrijai ir kapitāla daļas vairākās kapitālsabiedrībās, starp kurām var nosaukt valsts akciju sabiedrību "Latvijas valsts meži", bezpeļņas organizāciju sabiedrību ar ierobežotu atbildību "Latvijas lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centrs", akciju sabiedrību "Baltic Pulp".

2003. gada 30. martā valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināta Zemkopības ministrijas izstrādātā darbības stratēģija 2003. –2005. gadam, kas ir ministrijas vidēja termiņa plānošanas dokuments, kas apvieno visus ministrijas politikas dokumentus, institūcijas un finansējumu un tiek izmantots kā budžeta pieteikums budžeta plānošanas procesā. ZM darbības stratēģija ir arī galvenais pārskata dokuments par sasniegtajiem rezultātiem.

ZM darbības stratēģijā paredzētas vairākas budžeta programmas un apakš-programmas - drošas, nekaitīgas un kvalitatīvas pārtikas aprīte, atbalsts lauksaimniecības un lauku integrētai un konkurētspējīgai attīstībai, tai skaitā subsīdijas lauksaimniecības produkcijas ražotājiem, valsts un Eiropas Savienības atbalsta administrēšana, intervences pasākumu nodrošināšana.

ZM budžeta programmas paredz arī izglītību un kultūru, pieaugušo tālākizglītību, meža resursu saglabāšanu un ilgtspējīgu izmantošanu, zivju resursu sabalansētu izmantošanu un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, lauksaimniecībā izmantojamo zemju efektīvu apsaimniekošanu, kultūraugu un lauksaimniecības dzīvnieku resursu saglabāšanu, aizsardzību un aprītes uzraudzību.

Saskaņā ar šo dokumentu ZM virsmērķis ir izstrādāt un īstenot valsts politikas instrumentus ilgtspējīgai lauku attīstībai, kas ir priekšnoteikums lauksaimniecības, zivsaimniecības un meža nozaru konkurētspējai, kā arī veicināt Latvijas iedzīvotāju veselību, pārtikas drošību un ministrijas kompetencē nodoto dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu.

Ministru kabinets, apstiprinot Zemkopības ministrijas nolikumu, paredzējis šādas ministrijas funkcijas:

1. izstrādāt lauksaimniecības, meža un zivsaimniecības nozaru politiku;
2. piedalīties lauku attīstības un pārtikas aprītes politikas izstrādāšanā;
3. organizēt un koordinēt tiesību aktu un politikas dokumentu īstenošanu;
4. koordinēt sagatavošanos darbam ar Eiropas lauksaimniecības vadības un garantiju fondu un Eiropas zivsaimniecības vadības finansiālo instrumentu;
5. būt par Eiropas Savienības struktūrfondu vadošās institūcijas galveno partneri.

ZM darbības stratēģija bija pirmais metodiski izstrādātais valsts pārvaldes institūcijas - ministrijas - plānošanas dokuments Latvijā, tādēļ varēja kļūt par paraugu citām ministrijām darbības plānošanas sistēmas izveidē un integrēšanā ar budžeta plānošanu.

11.2.2. Pārtikas un veterinārais dienests

Neskatoties uz būtiskām pārmaiņām lauksaimniecības sektora valsts pārvaldes struktūrā 1999. un 2000. gadā, Latvijā joprojām pastāvēja nepieciešamība pēc vienotas

pārtikas aprites uzraudzības sistēmas izveides. Tādēļ, uzsākot jaunu posmu pārtikas aprites uzraudzības jomā, 2002. gada 1. janvārī darbu uzsāka Pārtikas un veterinārais dienests, kura pamatmērķis ir nodrošināt kvalitātes, cilvēka veselībai, dzīvībai un videi nekaitīgas pārtikas apriti, novēršot risku, veicinot tirdzniecību un aizsargājot patērētāju intereses.

Vienotais pārtikas aprites valsts uzraudzības dienests ir izveidots, iekļaujot Pārtikas un veterinārā dienesta sastāvā Sanitāro robežinspekciju, Pārtikas un veterinārajam dienestam pārņemot Augkopības produkcijas kvalitātes valsts kontroles dienesta funkcijas, materiāli tehniskos un personāla resursus un finansējumu, kā arī pārņemot Valsts sanitārās inspekcijas ar pārtikas aprites valsts uzraudzību un kontroli saistītās funkcijas un finansējumu šo funkciju nodrošināšanai un veicot Pārtikas un veterinārā dienesta Centrālā aparāta un teritoriālo struktūrvienību reorganizāciju.

Pārtikas un veterinārais dienests ir Zemkopības ministrijas pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kas veic pārtikas aprites un veterinārmedicīnas nozares valsts uzraudzību un kontroli.

Pārtikas un veterinārā dienesta sastāvā ietilpst centrālais aparāts, 27 teritoriālās struktūrvienības – rajonu un Rīgas pilsētas pārvaldes, Valsts veterinārmedicīnas diagnostikas centrs ar 13 rajonu veterinārajām laboratorijām, kā arī Sanitārā robežinspekcija ar 21 robežkontroles punktiem un 78 muitas noliktavu kontroles punktiem.

Pārtikas un veterinārā dienesta darbību regulē 2002. gada 12. martā pieņemtie Ministru kabineta noteikumi Nr. 112 “Pārtikas un veterinārā dienesta nolikums”, kā arī Pārtikas un veterinārā dienesta darbības reglaments. Saskaņā ar nolikumu Dienesta funkcijas un amatpersonu kompetence ir noteikta Pārtikas aprites uzraudzības likumā, Veterinārmedicīnas likumā un citos normatīvajos aktos.

11.2.3. Lauku atbalsta dienests

Zemkopības ministrijas pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde Lauku atbalsta dienests (LAD) tika izveidots 2000. gada 1. janvārī. LAD darbojas atbilstoši Lauku atbalsta dienesta likumam un atbild par vienotu valsts atbalsta un Eiropas Savienības atbalsta politikas realizāciju, uzrauga normatīvo aktu ievērošanu lauksaimniecības jomā un pilda citas ar lauksaimniecību un lauku atbalsta politikas realizāciju saistītas funkcijas. LAD savas kompetences ietvaros administrē Eiropas Savienības, kā arī valsts atbalstu laukiem, lauksaimniecībai, mežsaimniecībai un zivsaimniecībai - pieņem un izvērtē pieteikumus (projektus) atbalsta saņemšanai, pieņem lēmumu par finansējuma piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt, lemj par atbalsta izmaksu vai atteikumu to izmaksāt un veic izmaksātā atbalsta uzskaiti un izlietošanas kontroli. LAD sastāv no centrālā aparāta Rīgā un teritoriālajām struktūrvienībām – 9 reģionālajām pārvaldēm un Aiviekstes meliorācijas sistēmu valsts pārvaldes, kas pilda LAD funkcijas noteiktā teritorijā.

LAD darbojas saskaņā ar Lauku atbalsta dienesta likumu, Lauku atbalsta dienesta nolikumu un citiem normatīvajiem aktiem.

2003. gadā LAD funkciju klāsts paplašinājās sakarā ar Ministru kabineta rīkojuma Nr. 270 izdošanu, kas paredzēja bezpeļņas organizācijas valsts akciju sabiedrības "Lauksaimniecības tirgus intervences aģentūra" funkciju nodošanu LAD. Lai atrunātu minētās izmaiņas Saeima 2003. gadā grozīja Lauku atbalsta dienesta likumu, papildinot to ar jaunām LAD funkcijām un jauniem pārejas noteikumiem.

Ņemot vērā 2003. gadā pieņemtos grozījumus, Lauku atbalsta dienests pilda šādas funkcijas:

- ievieš administratīvo, finanšu un tehniskās vadības sistēmu valsts atbalsta un Eiropas Savienības atbalsta realizēšanai;
- administrē valsts atbalstu un Eiropas Savienības atbalstu laukiem, lauksaimniecībai, mežsaimniecībai un zivsaimniecībai;
- veido, uztur un aktualizē integrētās informācijas sistēmas lauksaimniecības un lauku atbalsta politikas, valsts atbalsta un Eiropas Savienības atbalsta administrēšanai un nodrošina Zemkopības ministriju ar nepieciešamajām pārraudzības un kontroles datorsistēmām;
- īsteno intervences pasākumus lauksaimniecības produktu tirgū un Ministru kabineta noteiktajā kārtībā pieprasa no fiziskajām un juridiskajām personām ražošanas un patēriņa bilances sastādīšanai nepieciešamo informāciju par saražoto, iepirkto, pārstrādāto un realizēto lauksaimniecības produktu daudzumu un atlikumu.

11.3. Lauksaimniecības atbalsts

Kā zināms, izšķir divas galvenās lauksaimnieku atbalsta pasākumu formas – tirgus cenu atbalsts un ienākumu tiešais atbalsts.

Tirgus cenu atbalsta gadījumā lielāki ienākumi ražotājiem tiek nodrošināti, uzturot tirgū salīdzinoši augstākas cenas, ko dara ar ārējas tirdzniecības regulēšanas un vairāku saistītu iekšējā pieprasījuma un piedāvājuma attiecību regulējošu pasākumu palīdzību, piemēram, intervenci, eksporta atbalsta pasākumiem. Šo atbalstu, galvenokārt, finansē patērētājs, pērkot noteikto produktu. Otrajā gadījumā nepieciešamais atbalsts tiek sniegts no valsts budžeta līdzekļiem, veicot tiešas izmaksas ražotājiem valsts apstiprinātajā kārtībā. Lauksaimniekiem piešķiramā atbalsta apjomi tiek noteikti, balstoties uz kritērijiem, kuri var būt tieši vai netieši saistīti ar ražošanu.

11.3.1. Tirgus cenu atbalsts

Tirgus cenu atbalstu valsts nodrošina ar ārējas tirdzniecības politikas instrumentu palīdzību, lai sabalansētu Latvijas intereses ar savu tirdzniecības partneru interesēm vispārējā pasaules tirdzniecības liberalizācijas un globalizācijas procesā. Kā arī tiek

attīstīti iekšējā tirgus regulēšanas mehānismi, lai neļautu cenām samazināties zem kritiskā līmeņa pašmāju pārprodukcijas rezultātā.

a) Ārējās tirdzniecības politika

Latvija īsteno liberālu ārējās tirdzniecības politiku. Latvijas tirdzniecības attiecības ar citām valstīm ir balstītas uz daudzpusējiem līgumiem Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) ietvaros, brīvās tirdzniecības līgumiem (BTL) un citiem līgumiem, kas nosaka vislielākās labvēlības režīmu (VLR). Ārējās tirdzniecības liberalizācija ir saistīta ar Latvijas ekonomiskajām prioritātēm – integrāciju Eiropas Savienībā (ES) un dalību PTO.

Latvijai, iestājoties ES, bija jādenonsē *acquis communautaire* neatbilstoši atsevišķi tirdzniecības un ekonomiskās sadarbības līgumi, kuros paredzēts MFN, kā arī Latvijas noslēgtie BTL. Denonsēto BTL un ekonomiskās sadarbības līgumu vietā stājušies ES attiecīgie ES līgumi ar trešajām valstīm.

Līdz 2003. gadam Latvija ir noslēgusi 12 brīvās tirdzniecības līgumus ar 29 valstīm: ar 15 Eiropas Savienības valstīm, ar 4 Eiropas brīvās tirdzniecības asociācijas valstīm, kā arī ar Lietuvu, Igauniju, Čehiju, Slovākiju, Slovēniju, Poliju, Ungāriju, Turciju un Ukrainu, Bulgāriju. 2002. gadā 82,4% no Latvijas importa un 82 % no Latvijas eksporta kopējā apjoma veidoja tirdzniecība ar valstīm, ar kurām Latvija ir noslēgusi BTL.

2003. gada 28. oktobrī LR Ministru kabinets pieņēma lēmumu par 12 Latvijas noslēgto brīvās tirdzniecības līgumu denonsēšanu, arī Saeima ir akceptējusi likumprojektus par šo 12 Latvijas noslēgto brīvās tirdzniecības līgumu denonsēšanu. LR Ārlietu ministrija ir nosūtījusi notas otrām līgumslēdzējpusēm par šo līgumu denonsēšanu no Latvijas iestāšanās ES brīža.

Tādējādi līdz ar Latvijas iestāšanos ES LR noslēgtie BTL zaudē spēku. Denonsēto BTL vietā Latvijas un pārējo ES jauno dalībvalstu attiecības regulēs ES iekšējā likumdošana un kopējā tirgus principi.

b) Izmaiņas likumdošanā

Ar 2003. gada 1. septembri stājās spēkā likums “Par muitas nodokļi”, kas aizvietoja 1994. gada likumu “Par muitas nodokļi (tarifiem)”. Likums izstrādāts atbilstoši Latvijai saistošo starptautisko līgumu prasībām un nodrošina likuma satura, struktūras un terminoloģijas atbilstību 1983. gada 28. marta Padomes noteikumiem Nr. 918/83 par Eiropas Savienības muitas nodokļu atvieglojumu sistēmu un 1987. gada 23. jūlija Padomes noteikumiem Nr. 2658/87 par tarifiem un statistisko nomenklatūru un kopīgo muitas tarifu. Likums sakārto tirdzniecības un uzņēmējdarbības vidi, jo harmonizē ar muitas nodokli neapliekamo preču daudzumu, kuru personām atļauts ievest Latvijā, nemaksājot muitas nodokli. Turklāt likumā ir atrunāta uzņēmuma darbības pārcelšana no citas valsts uz Latvijas Republiku.

2002. un 2003. gadā Latvijas lauksaimniecības ārējā politikā iezīmējas arī ar ievad muitas nodokļu likmju izmaiņām ES izcelsmes lauksaimniecības un pārstrādātajām lauksaimniecības precēm.

2002. gada 1. jūlijā stājās spēkā likums "Par ievad muitas nodokļa (tarifa) likmēm, muitas tarifu kvotām un papildu kontroles un informēšanas kārtību, kas piemērojama Eiropas Kopienas izcelsmes lauksaimniecības precēm", kas aizstāja 2000. gada likumu "Par ievad muitas nodokļa (tarifa) likmēm un muitas tarifu kvotām, kas piemērojamas Eiropas Kopienas izcelsmes lauksaimniecības precēm". Jaunā likuma mērķis ir ne tikai noteikt ievad muitas nodokļa (tarifa) likmes un muitas tarifu kvotas, ko Latvijas Republika piemēro Eiropas Kopienas izcelsmes lauksaimniecības precēm, bet arī noteikt papildu kontroles un informēšanas kārtību, kas piemērojama noteiktām Eiropas Kopienas izcelsmes lauksaimniecības precēm (liellopu un teļa gaļas produkti, piena produkti, graudu produkti), kuras tiek izlaistas brīvam apgrozījumam LR.

Nulles ievad muitas nodokļa likme tika noteikta dzīvajiem lopiem; svaigai, atdzesētai vai saldētai aitu, kazu zirgu, ēzeļu, mūļu vai zirgēzeļu gaļai; dažu dzīvnieku sālītai, kaltētai vai žāvētai gaļai, gaļai sālījumā un pārtikas gaļas subproduktiem, gaļas vai gaļas subproduktu pārtikas miltiem un rupja maluma miltiem; speciālas nozīmes pienam zīdaiņiem hermētiskā iesaiņojumā; putnu olām; sīpoliem, bumbuliem, saknēm ar lapu rozetēm un sakneņiem; ziediem un ziedpumpuriem; lapām, lapotiem augu zariem un pārējām augu daļām; sīpolu kultūrām; dārzeņiem un augļiem; pākšaugu dārzeņiem; riekstiem; tējai, eksotiskajiem augļiem; rīsiem, eļļas augiem u. tml.

Ievad muitas nodokļa likme 0 procentu apmērā ir piemērojama arī preču daudzumam, kas norādīts likumā pieņemtajās muitas tarifu kvotās, kas piešķirtas atbilstoši 1995. gada 12. jūnijā Luksemburgā parakstītajam Eiropas līgumam. Minētās muitas tarifu kvotas attiecīgajām precēm piemēro tikai tad, ja tām Eiropas Kopienā nav piemērotas eksporta subsīdijas. Atšķirībā no 2000. gada likuma, muitas tarifu kvotas ir noteiktas arī tādiem produktiem kā svaiga vai atdzesēta gaļa, gaļas subprodukti, piena un krējuma produkti, jogurts, graudi un graudu milti u.c. (11-1. tabula).

11-1. tabula. Muitas tarifu kvotas, kas piemērojamas dažām Eiropas Kopienas izcelsmes lauksaimniecības precēm

Kods	Apraksts	Gada tarifu kvota, sākot no 01.07. 2002. (t)	Apjoms, par kuru tarifu kvota tiek palielināta katra nākamā gada 1. jūlijā (t)
0201 0202 1602	Svaiga vai atdzesēta liellopu gaļa; saldēta gaļa; pārējie gatavie izstrādājumi vai konservi no liellopu gaļas, gaļas subproduktiem vai asinīm	1400	140
0206 0210	Liellopu svaigi, atdzesēti vai saldēti subprodukti; sālīta, kaltēta vai žāvēta gaļa, gaļa sālījumā un gaļas subprodukti; gaļas vai gaļas subproduktu pārtikas milti un rupja maluma milti	1100	110
0203	Svaiga, atdzesēta vai saldēta cūkgaļa	2640	220
0207	0105.pozīcija minēto mājputnu svaiga, atdzesēta vai saldēta gaļa un pārtikas subprodukti	6360	530
0401	Piens un krējums, neiebiezināts, bez cukura vai citām saldinātājvielām	500	50
0402	Piens un krējums, iebiezināts vai ar cukuru vai ar citām saldinātājvielām	1000	0
0403	Jogurts:	100	10
0404	Iebiezināts vai neiebiezināts piena sūkalas ar vai bez cukura vai citām saldinātājvielām	100	10
0405	Sviests un pārējie piena tauki, sviesta pastas	500	50
0406	Sieri un biezpiens	1000	100
0702	Tomāti, svaigi vai atdzesēti	3600	300
1001	Kvieši	19000	1900
1002	Rudzi	7500	750
1003	Mieži	7500	750
1004	Auzas	2250	225
1101 1103	Kviešu milti, putraimi	6000	600
1102 1103	Rudzu milti, putraimi	2500	250
1102 1103	Miežu milti, putraimi	2500	250
1102 1103	Auzu milti, putraimi	750	75
1601 1602	Desas un līdzīgi produkti no gaļas, gaļas subproduktiem vai asinīm Pārējie gatavie izstrādājumi vai konservi no gaļas, gaļas subproduktiem vai asinīm	1200	100
2002	Veseli vai sagriezti tomāti	360	30

Avots: Likums "Par ievadmuitas nodokļa (tarifa) likmēm, muitas tarifu kvotām un papildu kontroles un informēšanas kārtību, kas piemērojama Eiropas Kopienas izcelsmes lauksaimniecības precēm", Latvijas Vēstnesis, 28.06.2002.

Papildus augstāk nosauktajam likumam, 2003. gada 1. jūlijā stājās spēkā likums "Par ievadmuitas nodokļa (tarifa) likmēm un papildu kontroles kārtību, kas piemērojama

Eiropas Kopienas izcelsmes **pārstrādātajām** lauksaimniecības precēm”. Ievedmuitas nodokļa (tarifa) likme 0 procentu apmērā piemērojama neierobežotam daudzumam šajā likumā noteiktām pārstrādātām lauksaimniecības precēm, ja šīm precēm Eiropas Kopienā nav piemērotas eksporta subsīdijas (18. pielikums).

2003. gadā 5. jūnijā, reaģējot uz cūkgaļas importa apjoma pieaugumu, kas būtiski ietekmēja vietējas produkcijas cenu, tika pieņemts likums “Par aizsardzības pasākumiem attiecībā pret cūku un cūkgaļas importu”, kura mērķis ir aizsargāt cūkgaļas iekšējo tirgu pret pieaugošā importa nodarītajiem zaudējumiem, nosakot muitas tarifu kvotas un papildu muitas nodokli dzīvu cūku, cūkgaļas un cūku subproduktu importam Latvijas Republikā. Muitas tarifu kvotas un papildus nodokļi ir noteikti četriem gadiem no likuma spēkā stāšanās dienas. Papildus muitas nodoklis pirmajam gadam ir 0,257 Ls par kg produkcijas, ar katru nākamo gadu papildus muitas tarifa līmenis samazinās (0,231 Ls/kg, 0,154 Ls/kg, 0,077 Ls/kg atbilstoši otrajā, trešajā, ceturtajā gadā pēc likuma stāšanās spēkā dienas). Muitas tarifu kvotas ir noteiktas atsevišķi Lietuvai, Igaunijai, Polijai, ES dalībvalstīm un citu valstu grupai. Turklāt saskaņā ar likuma “Par iekšējā tirgus aizsardzību” 23.pantu ir definētas 91 PTO jaunattīstības valstis, pret kurām tirgus aizsardzības pasākumi netiek piemēroti. Likumā noteiktie iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi zaudē spēku dienā, kad Latvijas Republika iestājas Eiropas Savienībā.

Lai noteiktu kārtību, kādā Latvijas Republikas muitas teritorijā tiek sadalītas likumā “Par aizsardzības pasākumiem attiecībā pret cūku un cūkgaļas importu” noteiktās muitas tarifu kvotas cūkgaļas un cūku subproduktu ievēšanai, kā arī kārtību, kādā tiek izsniegtas speciālās atļaujas (licences), lai nodrošinātu muitas tarifu kvotu izpildi, tika pieņemti Ministru kabineta (MK) noteikumi Nr. 501 “Noteikumi par cūkgaļas un cūku subproduktu muitas tarifu kvotām”, kas stājās spēkā 2003. gada 12. septembrī.

c) Tirgus aizsardzība

Līdz iestāšanās brīdim ES iekšējā tirgus aizsardzību Latvijā regulēja trīs likumi:

- likums “Par iekšēja tirgus aizsardzību”,
- Antidempinga likums,
- likums “Par aizsardzību pret subsidēto importu”.

Ekonomikas ministrijas (EM) padotībā esošās institūcijas Latvijas Republikas Valsts iekšējā tirgus aizsardzības biroja (VITAB) kompetencē ir nodrošināt augstāk minēto likumu izpildi, veicot likumos noteiktās pārbaudes, kas nodrošina Ministru kabinetam un Saeimai tiesisku pamatojumu piemērot tirdzniecības aizsardzības instrumentus – antidempinga, pretsubsīdiju vai iekšējā tirgus aizsardzības pasākumus.

Līdz ar iestāšanos ES, tirdzniecības aizsardzības instrumenti tiks piemēroti ES Kopējās tirdzniecības politikas ietvaros, bet Latvijas nacionālie likumdošanas akti - likums "Par iekšējā tirgus aizsardzību", Antidempinga likums un likums "Par aizsardzību pret subsidēto importu"- zaudēs spēku. Funkcijas, ko pirms iestāšanās ES veica VITAB, pēc tā likvidācijas būs Eiropas Komisijas kompetencē.

Savukārt, EM funkcijas ES tirdzniecības aizsardzības politikas ieviešanas jomā paplašināsies, jo visu darbu šajā jomā Eiropas Komisija veic, konsultējoties ar dalībvalstīm Konsultatīvajās komitejās, kas izveidotas visiem trim aizsardzības instrumentiem, kā arī vairākās darba grupās. Līdz ar to ir plānots izveidot atsevišķu nodaļu EM šo jautājumu risināšanai.

Laika posmā no 2001. gada līdz 2004. gada aprīlim VITAB uzsāka sekojošas pārbaudes:

- 2003. gada 14. janvāra lēmums Nr. 01/2003 "Par pārbaudes uzsākšanu attiecībā uz Polijas subsidēto cūku liemeņu importu Latvijā";
- 2002. gada 17. aprīlī pieņēma lēmumu Nr. 04/2002 "Par antidempinga pārbaudes uzsākšanu" attiecībā uz Lietuvas izcelsmes piena importu;
- 2002. gada 12. jūnija lēmums Nr. 07/2002 "Lēmums par antidempinga pārbaudes uzsākšanu attiecībā uz Lietuvas izcelsmes sviesta importu";
- 2002. gada 6. martā pieņēma lēmumu Nr. 2/2002 "Par antidempinga pārbaudes uzsākšanu" attiecībā uz Krievijas, Ukrainas un Ungārijas izcelsmes medu.

(1) Pārbaude attiecībā uz Polijas subsidēto cūku liemeņu importu

2003. gada 14. janvārī saskaņā ar LR likuma "Par aizsardzību pret subsidēto importu" 8. panta 2. daļu VITAB uzsāka pārbaudi attiecībā uz Polijas subsidēto cūku liemeņu importu Latvijā, pamatojoties uz VITAB rīcībā esošiem sākotnējiem pierādījumiem par kompensējamu subsīdiju esamību un vietējo ražotāju zaudējumiem.

Pārbaudes gaitā tika pieaicināti vietējie cūkgaļas ražotāji, importētāji, lieljaudas lopkautuves, ārvalstu eksportētāji. Kā arī, ņemot vērā nepieciešamību papildus pārbaudīt subsīdiju aspektus, VITAB nolēma neierosināt pagaidu kompensācijas pasākumu piemērošanu un 2003. gada 17. decembrī VITAB nosūtīja Polijas valdībai, Polijas cūkgaļas eksportētājiem un arī LR Ārlietu, Ekonomikas un Zemkopības ministrijai informāciju par būtiskajiem pārbaudē izskatāmajiem faktiem, lai tās sniegtu savu atzinumu par iespējamo kompensācijas pasākumu piemērošanu.

Pārbaudes periods subsīdijas fakta konstatēšanai bija noteikts no 2002. gada 1. jūnija līdz 2002. gada 31. decembrim.

2003. gada 17. februārī VITAB pieņēma lēmumu Nr. 03/2003 "Lēmums par pārskata par iekšējā tirgus aizsardzības pārbaudes lietas pret cūku un atsevišķu cūkgaļas produktu importu pieaugošos apjomos rezultātiem apstiprināšanu" (publicēts 21.02.2003. Latvijas Republikas oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 29 (2794)). Pamatojoties uz šo lēmumu, tika izstrādāts un 2003. gada 5. jūnijā Saeimā pieņemts likums "Par aizsardzības pasākumiem attiecībā pret cūku un cūkgaļas importu", kura mērķis bija aizsargāt cūkgaļas iekšējo tirgu pret pieaugošā importa nodarītājiem zaudējumiem, nosakot muitas tarifu kvotas un papildu muitas nodokli.

Likumā "Par aizsardzības pasākumiem attiecībā pret cūku un cūkgaļas importu" dzīvu cūku importam Latvijas Republikā tika noteikts papildu muitas nodoklis, bet cūkgaļas

un cūku subproduktu importam tika noteiktas muitas tarifu kvotas un papildu muitas nodoklis, kas tiek piemērots, pārsniedzot muitas tarifu kvotu. Aizsardzības pasākumi ir spēkā līdz Latvijas iestāšanās brīdim Eiropas Savienībā 2004. gada 1. maijā.

Novērtējot cēlonisko saikni starp subsidēto importu un zaudējumiem, pamatojoties uz datiem par pārbaudes periodu, VITAB secināja, ka vietējās ražošanas situāciju 2002. gadā ietekmējis ne tikai subsidētais cūkgaļas imports no Polijas, bet arī cūkgaļas imports no pārējām valstīm. Analizējot vietējo ražotāju realizācijas cenas un Polijas importa apjomus pārbaudes periodā, VITAB secināja, ka cēloniskā saikne likuma "Par aizsardzību pret subsidēto importu" izpratnē starp Polijas subsidēto importu un vietējo ražotāju zaudējumiem subsidiijas pārbaudes periodā nav konstatējama.

Lai pārbaudītu secinājumu, ka 2002. gadā Latvijas cūkgaļas tirgu ir ietekmējis imports no visām valstīm, ne tikai no Polijas, tika analizēta likumā "Par aizsardzības pasākumiem attiecībā pret cūku un cūkgaļas importu" noteikto tirgus aizsardzības pasākumu ietekme uz vietējo ražotāju saražotās cūkgaļas realizācijas cenām 2003. gadā (CSP dati). Pirms pasākumu ieviešanas (2003. gada 1. pusgads) cūkgaļas realizācijas cenas bija robežās no 0,56 LVL līdz 0,63 LVL par dzīvsvāra kilogramu, bet pēc pasākumu ieviešanas (2003. gada 2. pusgadā) cūkgaļas realizācijas cenas pakāpeniski palielinājās un 4.ceturksnī sasniedza 0,68 LVL līdz 0,71 LVL par dzīvsvāra kilogramu. Tātad **varēja secināt, ka 2002. gadā vietējiem ražotājiem zaudējumus radījis cūku un cūkgaļas imports no visām valstīm, ne tikai no Polijas, un šie zaudējumi tika novērsti ar spēkā esošajiem tirgus aizsardzības pasākumiem.**

- (2) Par antidempinga pārbaudi attiecībā uz Lietuvas izcelsmes piena importu

VITAB veica Lietuvas un Latvijas tirgus izpēti, lai iegūtu pietiekamus sākotnējos pierādījumus dempinga fakta apstiprināšanai. Pamatojoties uz iegūto informāciju, saskaņā ar Latvijas Republikas Antidempinga likuma 4. panta 2. daļu 2002. gada 18. aprīlī VITAB uzsāka antidempinga pārbaudi pēc savas iniciatīvas attiecībā uz Lietuvas izcelsmes piena importu (VITAB 17.04.2002. lēmums Nr. 04/2002 "Lēmums par antidempinga pārbaudes uzsākšanu", "Latvijas Vēstnesis", Nr. 59 (2634), 18.04.2002.). Dempinga pārbaude tika veikta par periodu no 2001. gada 1. aprīļa līdz 2002. gada 31. martam. Importa attīstības tendences un vietējo ražotāju realizācijas cenas tika vērtētas laika posmā no 2000. gada 1. janvāra līdz 2003. gada februārim.

Pārbaudāmā prece bija piens, kas ir pastēris, neiebiezināts, bez cukura vai citām saldinātājielām, ar tauku saturu vairāk nekā 1% un ne vairāk kā 3%, iesaiņojumā ar neto tilpumu ne vairāk kā 1,49 litri un uzglabāšanas laiku ne ilgāku par 30 dienām.

Antidempinga likuma 2. pants nosaka, ka likuma mērķis ir novērst dempingu, ja saskaņā ar pārbaudi, kas izdarīta atbilstoši šā likuma prasībām, tiek konstatēts, ka imports par dempinga cenām nodara zaudējumus vietējiem ražotājiem. 2002. gada 1. janvārī Latvijas Pienaaimnieku centrālā savienība (LPCS) sastāvā bija 26 piena

pārstrādes uzņēmumi. Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2001. gadā bija 30 uzņēmumi, kas ražoja piena produktus. Tomēr piena antidempinga pārbaudē, kuras mērķis bija noskaidrot Lietuvas izcelsmes piena nodarītos zaudējumus Latvijas ražotājiem, piekrita piedalīties tikai divi uzņēmumi (a/s "Rīgas Piena kombināts", a/s "Vidzemes piens").

Antidempinga maksājuma mērķis ir novērst situāciju, ka imports par dempinga cenām nodara zaudējumus vietējiem ražotājiem. Antidempinga likuma 32. panta 2. daļa nosaka, ka antidempinga maksājuma apjoms nedrīkst pārsniegt mazāko maksājumu, kas ir pietiekams, lai novērstu zaudējumus. VITAB iepriekšējā lēmumā konstatēja, ka abu Latvijas ražotāju, kas piedalās antidempinga pārbaudē, Lietuvas izcelsmes piena par dempinga cenām nodarītie zaudējumi izpaužas kā cenu nospiešana, iespējamās peļņas samazināšana un negatīva ietekme uz ekonomisko attīstību. Tomēr, ņemot vērā pēc iepriekšējā lēmuma pieņemšanas iegūto papildu informāciju un datu analīzi, ir secināms: tā kā Latvijas fasētā piena tirgū darbojas arī citi Latvijas vietējie ražotāji, kuru realizācijas apjomi ir vērā ņemami un vairākas reizes lielāki nekā Lietuvas izcelsmes piena imports Latvijā, to realizācijas cenas ir zemākas par abu pārbaudē iesaistīto Latvijas ražotāju cenām, un to realizācijas apjomi pēc pārbaudes perioda ir vērā ņemami pieauguši, kas varētu nozīmēt, ka Lietuvas imports pie esošās cenu politikas ar šādu ražotāju nespēj konkurēt. Tādējādi neatkarīgi no tā, vai Lietuvas piena importam tiktu piemērota antidempinga nodeva vai ne, abu pārbaudē iesaistīto vietējo ražotāju situācija no tā nemainīsies. Līdz ar to ir secināms, ka vietējiem ražotājiem, kas piedalās pārbaudē, netiek nodarīti tāda veida zaudējumi, kuru novēršanas iespēju paredzētu Antidempinga likums.

Pamatojoties uz Antidempinga likuma 31. panta 1. daļu, **VITAB nolēma izbeigt antidempinga pārbaudi attiecībā uz Lietuvas izcelsmes piena importu sakarā ar pierādījumu trūkumu par vietējiem ražotājiem nodarītajiem zaudējumiem.**

- (3) Par antidempinga pārbaudi attiecībā uz Lietuvas izcelsmes sviesta importu

Pārbaude tika uzsākta pēc VITAB iniciatīvas saskaņā ar Latvijas Republikas Antidempinga likuma (turpmāk — Antidempinga likums) 4. panta 2. daļu, jo tā rīcībā bija pietiekami sākotnējie pierādījumi pārbaudes uzsākšanai un vietējo piena pārstrādes uzņēmumu asociācija LPCS vietējo ražotāju vārdā bija lūgusi šādas pārbaudes uzsākšanu. Pēc pārbaudes uzsākšanas VITAB informēja visas zināmās ieinteresētās puses un 2002. gada 18. jūnijā nosūtīja Latvijas Republikas Ārlietu ministrijai lūgumu informēt Lietuvas valdību par antidempinga pārbaudes uzsākšanu.

Par pārbaudāmo precī tika noteikti sviesta un piena tauku produkti (turpmāk tekstā — sviests), iepakoti vai neiekoti, dabiski, iegūti no sūkalām vai kausēti (svaigi, sālīti, konservēti), kuri iegūti galvenokārt no piena un kuros piena tauku saturs ir 39% vai vairāk, bet ne vairāk kā 95%. Sviests var saturēt nātrija hlorīdu, pārtikas krāsvielas, garšvielas, augu piedevas, stabilizatorus, aromatizētājus, konservantus, pienskābes baktēriju ieraugus un citas piedevas.

Atlasītajiem 12 lielākiem sviesta vietējiem ražotājiem, kuru kopējais sviesta ražošanas apjoms 2001. gadā bija 79% (pēc LPCS datiem), VITAB nosūtīja anketas. Anketas tika nosūtītas ar mērķi iegūt pilnīgu un detalizētu informāciju par vietējo ražotāju zaudējumiem saistībā ar Lietuvas izcelsmes sviesta importu, kuri jāanalizē saskaņā ar 2000. gada 19. jūlija Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumu Nr. 234 "Atsevišķu Antidempinga likuma normu piemērošanas kārtība" 5 daļu. Tā kā lielākā daļa vietējo ražotāju atbildes anketas nav atsūtījuši un nav sadarbojušies pārbaudes gaitā, VITAB atzīst, ka šiem uzņēmumiem nav faktiskas intereses pārbaudes veikšanā, kas varētu norādīt arī uz to, ka Lietuvas sviesta imports nerada zaudējumus vietējiem ražotājiem Latvijā.

Ņemot vērā to, ka vietējie ražotāji (a/s "Rīgas piena kombināts", a/s "Valmieras piens"), kuri sadarbojās antidempinga pārbaudē, neražo lielāko daļu no līdzīgu preču kopējā ražošanas apjoma Latvijā, Antidempinga likuma 5. panta izpratnē tie nevar tikt uzskatīti par kopumu, kas raksturo vietējos ražotājus. Līdz ar to VITAB rīcībā nav pietiekamu pierādījumu par vietējās ražošanas stāvokli un iespējamām zaudējumiem, kurus radījis Lietuvas izcelsmes sviesta imports, lai pamatotu lietas tālāku izskatīšanu un izdarītu objektīvus secinājumus par vietējo ražotāju zaudējumiem un cēlonisko saikni.

Pamatojoties uz Antidempinga likuma 31. panta 1. daļu, **VITAB nolēma izbeigt antidempinga pārbaudi attiecībā uz Lietuvas izcelsmes sviesta importu.**

- (4) Par antidempinga pārbaudi attiecībā uz Krievijas, Ukrainas un Ungārijas izcelsmes medu

Valsts iekšējā tirgus aizsardzības birojs 2002. gada 6. martā pieņēma lēmumu Nr. 2/2002 "Par antidempinga pārbaudes uzsākšanu" attiecībā uz Krievijas, Ukrainas un Ungārijas izcelsmes medu. Zināmajām ieinteresētajām personām tika nosūtītas anketas ar jautājumiem, lai iegūtu objektīvu un vispārīgu informāciju par vietējiem ražotājiem un medus importu Latvijas Republikā. Izsūtīto anketu mērķis bija iegūt pierādījumus par to, vai, pirmkārt, medus no Krievijas, Ukrainas un Ungārijas Latvijas Republikā tiek importēts par zemākām cenām, nekā pārdodot vietējā tirgū (dempinga cenu analīze), otrkārt, vai vietējie medus ražotāji cieš zaudējumus, treškārt, vai šāds medus imports (par dempinga cenām) ir vietējo ražotāju zaudējumu cēlonis.

Analizējot saņemtās vietējo ražotāju atbildes uz anketās uzdotajiem jautājumiem, VITAB secināja, ka 2001. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo 2000. gadu būtiski ir pieaudzis vietējo ražotāju saražotā medus daudzums, vienlaikus būtiski palielinājušies arī realizācijas apjomi, savukārt vidējā realizācijas cena samazinājusies. Šādu samazinājumu (10% apmērā) daļai vietējo ražotāju varēja izraisīt gan vietējo ražotāju savstarpējās konkurences saasināšanās, gan medus imports, gan citi faktori.

Nepietiekamais vietējo ražotāju sadarbošanās līmenis neļauj spriest par konkrētu zaudējumu līmeni, kādu no medus importa apjomu palielināšanās cieš vietējie ražotāji. Nekonstatējot importa par dempinga cenām esamību, zaudējumus vietējiem

ražotājiem vai cēlonisko saikni starp importu par dempinga cenām un zaudējumiem vietējiem ražotājiem saskaņā ar Antidempinga likuma 15. panta 1. daļas 1. punktu (nepieciešamās informācijas nesniegšana noteiktajā laikā) un 31. panta 1. daļu (pierādījumu trūkums), antidempinga pārbaude ir nekavējoties izbeidzama.

Pamatojoties uz minētajiem faktiem un apsvērumiem, **VITAB nolēma izbeigt antidempinga pārbaudi attiecībā uz medus importu no Krievijas, Ukrainas un Ungārijas.**

d) Intervences mehānismi iekšējā tirgū

Tirgus intervence ir mērķtiecīga valsts iejaukšanās lauksaimniecības produktu tirgū, regulējot pieprasījuma – piedāvājuma attiecību, lai nodrošinātu noteiktu minimālo produkta cenu valsts iekšējā tirgū.

Latvijā intervences mehānisms galvenokārt tika izmantots labības tirgū, bet sākot ar 2000. gadu, pamatojoties uz likuma “Par cukuru” 13.1. pantu, tas tika attiecināts arī uz cukura tirgu. 2003. gadā cukura tirgus galvenokārt ir regulēts nosakot cukura ražošanas kvotu. Cukura ražošanas kvota ir administrējama balstoties uz 2002. gada MK noteikumiem Nr. 269 (“Cukura ražošanas kvotu veidi un to piešķiršanas kārtība, virskvotas cukura glabāšanas un realizācijas kārtība, cukurbiešu audzētāju reģistrā iekļaujamā informācija un reģistra uzturēšanas kārtība”).

Katru gadu, pamatojoties uz “Lauksaimniecības likuma” 10. panta trešo daļu, Ministru kabinets nosaka tirgus intervences noteikumus labības tirgū. 2001. – 2003. gados tirgus intervencē kopējais viena labības pārdevēja piegādājama viendabīgas graudu partijas minimālais apjoms bija noteikts 40 tonnu apmērā. Laika posmā no 1. augusta līdz 30. aprīlim tika noteikta tirgus intervences cena par vienu iepirkamo graudu kvalitātes minimālajiem rādītājiem atbilstošu kviešu un rudzu graudu tonnu (bez pievienotās vērtības nodokļa) trijiem laika periodiem (11-2. tabula).

11-2. tabula. Kviešu un rudzu intervences cena 2001. – 2003. g., Ls/t

Gads	Periodi		
	1.08. – 30.09.	1.10. – 30.10.	1.11.– 30.04.
2001./2002.	64 Ls	67 Ls *	70 Ls
2002./2003.	64 Ls	67 Ls	70 Ls
2003./2004.	62 Ls	62 Ls	62,8 Ls**

* - līdz 30.11.2002; ** - ar decembri cena katru mēnesi palielinās par 0,50 latiem; intervences periods pagarināts līdz 31.05.2004.

Avots: Labības tirgus intervences noteikumi 2001./2002. gadā; MK noteikumi Nr. 221; Noteikumi par intervenci labības tirgū 2002./2003. gadā; MK noteikumi Nr. 246; Noteikumi par intervenci labības tirgū; MK noteikumi Nr. 303

Labības intervence 2003./2004. g. laika periodam ir pagarināta līdz maija beigām, tas ir saistīts ar Eiropas Savienības labības intervences perioda garumu (novembris – maijs). Norēķinus par intervencē iepirkto labību Lauku atbalsta dienests veic 30 dienu

laikā no brīža, kad dienests no labības pārdevēja ir saņēmis atbilstoši normatīvajiem aktiem noformētu preču pavadzīmi-rēķinu ar intervences noliktavas turētāja atzīmi par svara un kvalitātes atbilstību. Atšķirībā no 2001./2002. gada 2002.-2004. gados transporta izdevumi netika kompensēti. Intervences uzkrājumus Lauku atbalsta dienests pārdod izsolē.

Pēc iestāšanas ES, pamatojoties uz Eiropas Padomes 2003. gada regulu (EK) Nr. 1782/2003 par labības kopējo tirgus organizāciju, intervences pasākumi labības tirgū tiks attiecināti uz Eiropas Savienības teritorijā audzētiem kviešiem un miežiem (rudzu intervence no 2004. gada ir atcelta).

2004./2005. gadam ir izstrādāts Ministru kabineta noteikumu projekts "Labības tirgus intervences pasākumu administrēšanas un uzraudzības kārtība", kas šobrīd iesniegts Saeimā. Noteikumu projekta mērķis – sakārtot labības intervences sektoru, lai pēc Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai, Latvija būtu spējīga realizēt intervences pasākumus labības tirgū atbilstoši Eiropas Savienības noteiktajiem principiem un normām.

Ieviešot šo projektu mainīsies labības pārdevēju struktūra, kas varēs piedāvāt labību intervencei. Minimālais piedāvājamais labības apjoms paredzēts 80 tonnas (līdz šim tas bija 40 tonnas). Tas izslēgs no labības pārdevēju skaita nelielus piegādātājus un, iespējams, veicinās graudu ražotāju apvienošanos.

Saskaņā ar noteikumu projektu, labības pārdevējs sedz visas izmaksas, kas radušās pieņemot, uzglabājot un izvedot kvalitātes prasībām neatbilstošo labību saskaņā ar Lauku atbalsta dienesta izsniegto rēķinu, samaksu veicot 10 darba dienu laikā. Labības pārdevējam, piegādājot labību labības intervences noliktavā, izdevumi par piegādi ir segti apmērā 0,02Ls (ieskaitot pievienotās vērtības nodokli) par tonnkilometru.

Salīdzinot ar līdzšinējo kārtību, mainīsies intervences pasākumu administrēšanas kārtība. Piemēram, labības kvalitātes noteikšanā jāizmanto noteiktas standarta metodes, ko patreiz nevar nodrošināt labības noliktavu laboratorijas. Mainīsies arī labības pārdošanas mehānisms.

Intervences cena graudiem būs noteikta EUR 101,31 līmenī, katru mēnesi no novembra līdz maijam pieaugot par EUR 0,465 par tonnu.

Produkcija, uz kuru arī attiecas intervences pasākumi Eiropas Savienībā:

- graudaugi (kvieši, mieži)
- piena produkti (sviests, vājpiena pulveris)
- cukurs
- augļi un dārzeņi.

11.3.2. Tiešie atbalsta maksājumi

Tiešos maksājumus var iedalīt trijās grupās: tiešie maksājumi, kas ir saistīti ar produkcijas ražošanu (izmaksā uz vienas produkcijas vienību), ar ražošanu saistītie tiešie maksājumi (izmaksā uz hektāru vai dzīvnieku), kā arī ar ražošanu nesaistītie tiešie maksājumi. Visos šos maksājumos izmaksā no valsts budžeta līdzekļiem tieši ražotājiem vai saistībā ar viņu darbību.

Pamatojoties uz Lauksaimniecības likuma 7.panta trešo daļu un 16.pantu, kā arī Ministra kabineta 2003. gada 31. marta rīkojumu Nr. 192 "Par Lauksaimniecības subsīdiju valsts programmu 2003. gadā", bija pieņemts LR Zemkopības ministrijas rīkojums Nr. 95 par valsts subsīdiju sadali un nolikumiem 2003. gadam.

Nozīmīgākās izmaiņas 2003. gada subsīdiju nolikumā ir izdarītas augkopības programmā – hektāra maksājumos un lopkopības programmā – maksājumos par pārraudzībā esošām govīm. Būtiski samazinājās minimālā platība, kas ļauj pretendēt uz hektāra maksājumiem. Tā 2003. gadā uz subsīdiju saņemšanu par kultūraugu hektāru varēja pretendēt persona, ja tās apsaimniekota katra kultūrauga (graudaugu, pākšaugu, eļļas augu) kopplatība nav mazāka par 1 ha (atšķirībā no 10 ha un 15 ha 2001. un 2002. gados).

Turpmāk tiks apskatīti daži 2003. gada subsīdijas nolikumos minētie tiešie maksājumi.

Otrā subsīdiju nolikuma ietvaros saskaņā ar 1. iedaļu, kas ir veltīta piensaimniecības attīstībai, ievērojot nosacījumus par govju reģistrāciju ganāmpulkā, laktācijas slēgšanas termiņiem, bet atšķirībā no 2002. gada programmas atceļot ierobežojumus uz ganāmpulka lielumu un minimālo izslaukumu, tika paredzēts izmaksāt:

- Ls 5,50 mēnesī par katru pārraudzībā esošo govi;

Papildus:

- vienu reizi gadā Ls 40 apmērā par katru pārbaudes bulļu meitu (pirmpieni) pirms pirmās laktācijas slēgšanas;
- vienu reizi gadā Ls 50 apmērā pēc pārraudzības gada slēgšanas – par katru 2000. gada 10. novembra Ģenētisko resursu saglabāšanas programmas noteiktajām prasībām atbilstošu Latvijas zilo un, papildus iepriekšējos gados noteikumiem, Latvijas brūnas tīršķirnes govīm.

Saskaņā ar 5. iedaļu, ar mērķi veicināt liellopu gaļas ražošanu kā patstāvīgas nozares attīstību, subsīdijas tika maksātas:

- par iegūtu teļu (no specializētās gaļas šķirnes zīdītāj govīs – Ls 80; no citu šķirņu zīdītāj govīs – Ls 50);
- par gaļai realizētiem jaunlopiem (specializēto šķirņu – Ls 130 (izņemot telēm); krustojumu jaunlopiem – Ls 90; pārējiem – Ls 60);
- par zīdītāj govīm ciltsdarba programmas realizēšanai – Ls 20.

Atšķirībā no 2002. gada programmas par iegūtiem teļiem no nefēršķirņu zīdītājgovīm maksā, ja ganāmpulkā ir vismaz 3 (2002. gadā - 5) šādas govīs vai grūsnas teles, kuras ir apsēklotas ar specializēto gaļas šķirņu vaisliniekiem.

Tāpat, gan ar zināmām izmaiņām, saglabājās vairākas agrāko gadu programmas, piemēram, subsīdijas cūkgaļu ražojošām saimniecībām (Ls 5 mēnesī par sivēnmāti) un šķirnes cūku audzēšanas saimniecībām (Ls 14-15 mēnesī par sivēnmāti un Ls 20 mēnesī par kuili). Turpinājās programmas zirgkopības, aitu un kazu nozaru attīstībai.

Kā jau bija teikts, 2003. gadā uz subsīdiju saņemšanu par kultūraugu hektāru varēja pretendēt persona, ja katra kultūrauga (graudaugu, pākšaugu, eļļas augu) kopplatība nav mazāka par 1 ha (atšķirībā no 10 ha un 15 ha 2001. un 2002. gados). Turklāt tika turpināta diferencēta pieeja subsīdiju noteikšanai par graudaugu, pākšaugu un eļļas augu apsēto hektāru atkarībā no izmantoto sēklu kvalitātes (sertificēta/ nesertificēta). 2003. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tika paaugstinātas likmes tiešiem maksājumiem par sējplatību visām kultūrām, izņemot šķiedras linus, kam 2002. gadā izmaksātais subsīdiju apjoms par 84% pārsniedza gada paredzēto summu.

2003. gadā, turpinot iepriekšējo gadu programmas, tika sniegts atbalsts kartupeļu realizācijai cietes ražošanai, izmaksājot 2,5 Ls par kartupeļu tonnu ar cietes saturu 14% (par katru cietes satura pieauguma 1% subsīdijas palielinās par 1 Ls/t); kā arī tika saglabātas subsīdijas siltumnīcu platību izmantošanai, produktīvo ilggadīgo stādījumu ierīkošanai, augkopības nozares riska samazināšanai.

11.4. Subsīdiju izlietojums lauksaimniecības attīstībai 2003. gadā

Saskaņā ar Lauksaimniecības likumu subsīdijas lauksaimniecībai 2003. gadā bija noteiktas ne mazāk kā 3% no pamatbudžeta izdevumu daļas. No Latvijas valsts budžeta lauksaimniecības nozarei 2003. gadā ir piešķirti vairāk nekā Ls 39 milj. Kopējā izmaksāto subsīdiju summa lauksaimniecībā 2002. gadā bija Ls 34,72 milj., kas ir par 53,2% vairāk nekā 2001. gadā.

Valsts atbalsta līdzekļi tika izlietoti 14 subsīdiju programmu realizēšanai. 11-3. tabula atspoguļo izlietoto līdzekļu sadalījumu pa programmām.

Agrāko programmu klāstu 2001. gadā papildināja dažas principiāli jaunas programmas:

- "Lauksaimniecības nevalstisko organizāciju un ražotāju grupu atbalsts";
- "Tirgus veicināšana";
- "Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība".

Savukārt 2002. gadā tika ieviestas šādas jaunas atbalsta programmas:

- "Līdzfinansējums SAPARD programmai";
- "Lauksaimniecības pārstrukturizācijas atbalsta programma", kurā 2001. gada pasākums "Bioloģiskās lauksaimniecības attīstības atbalsts" tika vēl papildināts ar

pasākumiem "Netradicionālo nozaru attīstība" un "Komercedarbības (uzņēmējdarbības) attīstības laukos".

11-3. tabula. Subsīdiju programmās izlietotie līdzekļi 2001. – 2003. g.

Programma	Izlietotie līdzekļi, Ls			Subsīdiju struktūra, %		
	2003.	2002.	2001.	2003.	2002.	2001.
Lauksaimniecības zemes ielabošana	1 225 000	1 105 799	569 659	3,1	3,7	2,7
Lopkopības attīstība	8 137 458	9 369 905	6 172 802	20,7	31,1	29,6
Augkopības attīstība	7 747 118	6 680 876	7 987 004	19,7	22,2	38,3
Izglītība, zinātne un informācijas izplatīšana	786 998	1 051 441	447 652	2,0	3,5	2,1
Latvijas un ārvalstu kopprojektu	216 822	251 757	190 011	0,6	0,8	0,9
Zivsaimniecības attīstība	550 000	590 372	408 879	1,4	2,0	2,0
Lauksaimnieciskās ražošanas modernizācija	2 115 000	2 909 512	4 280 185	5,4	9,7	20,5
Lauksaimniecības nevalstisko organizāciju un ražotāju grupu atbalsts	452 000	295 024	245 179	1,2	1,0	1,2
Lauksaimniecības pārstrukturizācijas atbalsts	558 391	334 091	84 609	1,4	1,1	0,4
Tirgus veicināšana	497 850	424 867	240 000	1,3	1,4	1,1
Līdzfinansējums SAPARD programmai	5 202 403	885 821	X	13,2	2,9	X
Rezerve	308 857	307 798	254 237	0,8	1,0	1,2
Lauksaimniecības nozares stabilizācija	6 480 561	X	X	16,5	X	X
Agroklimatisko apstākļu radīto zaudējumu kompensācija	5 000 000	5 922 935	X	12,7	19,7	X
KOPĀ	39 278 456	30 130 199	20 880 216	100	100	100

Avots: LVAEI pēc LAD datiem

2003. gadā kā atsevišķa programma tika izdalīts pasākums "Lauksaimniecības nozares stabilizācija", kas nomainīja 2002. un 2001. gada Lopkopības attīstības programmas pasākumu "Lopkopības ražošanas nozares stabilizācija", pievienojot atbalstu cukura nozarei cukura cenas daļējai segšanai.

Būtisks kopējais subsīdiju apjoms pieaugums 2002. gadā galvenokārt bija saistīts ar ārkārtas izmaksām agroklimatisko apstākļu – sausuma – izraisītās lauksaimniecības krīzes situācijas stabilizācijai, kas veidoja ap 28% no pagājušā gada subsīdiju apjoma.

Izmaksāto subsīdiju apjoma divkāršojums programmai "Lauksaimnieciskās zemes ielabošana" bija noteikts ar pasākuma - skābo augšņu kaļķošana – ieviešanu. Programmai "Lopkopības attīstība" piešķirto subsīdiju apjoma palielinājums galvenokārt bija saistīts ar lopkopības ražošanas nozares stabilizēšanas pasākumiem piena un cūkkopības nozarēs. Subsīdiju programma "Izglītība, zinātne un informācijas izplatīšana" 2002. gadā bija papildināta ar pasākumu "Lauksaimniecībā pielietojami zinātnes projekti", kuru mērķis bija nodrošināt Latvijas lauksaimniekus ar konkurētspējīgām zinātnes izstrādātnēm un to ieviešanu praksē, t.sk. govju sūkļveida encefalopātijas iespējamās izplatības izpētei un kontrolei, veicot pārtikai kauto dzīvnieku diagnostisko pārbaudi. Kopējo subsīdiju apjoma pieaugumu ietekmēja arī jauno programmu ieviešana, tas ir - "Līdzfinansējums SAPARD programmai" un Lauksaimniecības pārstrukturizācijas atbalsta programmas papildinājums ar diviem jauniem pasākumiem - "Netradicionālo nozaru attīstība" un "Komercedarbības (uzņēmējdarbības) attīstības laukos".

Subsīdiju apjoma pieaugums 2003. gadā galvenokārt ir saistīts ar programmai "Līdzfinansējums SAPARD programmai" piešķirtā finansējuma palielinājumu, kas 2003. gadā sasniedza Ls 5202 tūkst. Programmas "Lauksaimniecības nevalstisko organizāciju un ražotāju grupu atbalsts" finansējuma divkāršais palielinājums ir saistīts ar pasākuma "Lauksaimnieku nevalstisko organizāciju savstarpējas sadarbības veicināšana" ieviešanu, kuras mērķis ir iesaistīt lauku organizācijas, iedzīvotājus, lauksaimniecības produktu ražotājus un pārstrādātājus lēmumu pieņemšanas procesā un nodrošināt informācijas apriti starp Zemkopības ministriju, citām valsts institūcijām, Eiropas Savienību un lauksaimniekiem. Lauksaimniecības pārstrukturizācijas atbalsta programmā nozīmīgi tika palielināti subsīdiju apjomi pasākumiem "Bioloģiskās lauksaimniecības atbalsts" un "Netradicionālo nozaru attīstība".

Tālāk ir aplūkotas 2003. gadā īstenotās programmas un to rezultāti.

11.4.1. Lauksaimniecības zemes ielabošana

2003. gadā tika turpinātas divas iepriekšējo gadu lauksaimniecības zemes ielabošanas apakšprogrammas ar mērķi atbalstīt meliorācijas sistēmu būvniecību un skābo augšņu kaļķošana, kā arī tika ieviests jauns pasākums, kura ietvaros subsidēja augšņu agroķīmisko izpēti.

Ar subsīdiju līdzfinansējumu meliorācijas darbi tika veikti 213 saimniecībās, aptverot 5,8 tūkst. ha. Tā kā subsīdiju programma tiek turpināta jau sesto gadu, kopumā no 1998. līdz 2003. gadam meliorācijas sistēmas ir sakārtotas apmēram 50 tūkst. ha platībā.

2003. gads bija piektais gads, kad no valsts subsīdiju līdzekļiem, tiek līdzfinansēta skābo augšņu kaļķošana. (2001. gadā pasākums netika atbalstīts.) Kopumā šai apakšprogrammai 2003. gadā ar subsīdiju līdzekļu atbalstu tika veikti kaļķošanas darbi 163 saimniecībās, nokaļķojot 5 tūkst. ha. Tas ir aptuveni 0,2 % no kopējās Latvijas LIZ platības (pēc stāvokļa uz 2002. gadu – 2474,4 tūkst. ha LIZ). Pavisam no 1998. līdz

2003. gadam ar subsīdiju līdzfinansējumu ir nokaļkota 33,19 tūkst. ha liela platība, kas ir 1,34 % no kopējās Latvijas LIZ platības. (11-4. tabula)

Pasākumā "Augšņu agroķīmiskā izpēte" piedalījās 378 saimniecības, rezultātā tika veikta augsnes izpēte 26,1 tūkst. ha platībā.

11.4.2. Valsts atbalsts lopkopības attīstībai

Programmas mērķis ir sekmēt veselu un kvalitatīvu ganāmpulku veidošanu, jaunlopu saglabāšanu, izaudzēšanu un kvalitatīvas lopkopības produkcijas ražošanu. 2003. gadā atbalstam lopkopībā tika izlietoti Ls 8137,5 tūkst., kas ir 20,7 % no kopējās subsīdiju summas. Salīdzinot ar 2002. gadu, izmaksāto subsīdiju summa lopkopības attīstības programmā samazinājusies par Ls 1 232,4 tūkst., kas ir izskaidrojams ar to, ka 2003. gadā kā atsevišķa programma bija izdalīts pasākums "Lauksaimniecības nozares stabilizācija", kas nomainīja 2002. gadā lopkopības attīstības programmas ietilpstošo apakšprogrammu "Lopkopības ražošanas nozares stabilizācija". Subsīdiju sadalījumu pa apakšprogrammām raksturo 11-6. tabula.

Atbalsts piensaimniecības attīstības apakšprogrammai veido ap 50% no subsīdijas apjoma lopkopības attīstībai. Salīdzinot ar 2002. gadu atbalsts apakšprogrammai ir samazinājies, pārraudzībā esošo govju atbalsta programmai piešķirtais subsīdiju apjoms bija 94% no 2002. gada līmeņa, neskatoties uz pieteikto govju skaita palielinājumu (2002. g. – 67151; 2003. g. – 76813). Tā vidējais izmaksātais subsīdiju apjoms par vienu pārraudzībā esošo govī 2003. gadā bija Ls 49,50 gadā vai Ls 4,12 mēnesī. Apakšprogrammas atbalsta rezultāti ir atspoguļoti 11-5. tabulā.

Apakšprogrammas ietvaros vienreizējas papildsubsīdijas tika maksātas arī par katru pārbaudes bulļu meitu pēc pirmās laktācijas slēgšanas Ls 40 apmērā un par katru izzūdošo šķirņu genofonda govī (Latvijas zilā, Latvijas brūnā) Ls 50 apmērā. Kopumā vienreizējas subsīdijas tika izmaksātas par 706 pirmpienēm un 7 izzūdošo šķirņu genofonda govīm, kas ir 0,7% no kopēja izmaksātā subsīdiju apjoma piensaimniecības attīstības apakšprogrammā.

2003. gadā "**Kvalitatīvas liellopu gaļas ražošanas attīstības**" apakšprogrammas ietvaros ar mērķi palielināt pašražotās kvalitatīvas liellopu gaļas īpatsvaru tirgū bija subsidēta teļu iegūšana un jaunlopu realizācija gaļai, kā arī no 2003. gada subsīdijas bija maksātas par zīdītājgovī ciltsdarba programmas realizēšanai šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecībās. Tā 2003. gadā tika subsidēta 1864 teļu iegūšana, tajā skaitā 706 no specializētās gaļas šķirnes govīm, samaksājot Ls 80 vai Ls 50 atkarībā no zīdītājgovs šķirnes. Kopumā par teļu iegūšanu bija izmaksāts Ls 114,4 tūkst., kas ir 6,6% no apakšprogrammai izlietotas summas. Par gaļai realizētu jaunlopu, kuru dzīvmasa ir virs 400 kg, atkarībā no jaunlopa šķirnes, tika izmaksātas subsīdijas Ls 60, Ls 90 vai Ls 130 apmērā. 2003. gadā kopumā tika atbalstīta 21948 jaunlopu realizācija gaļai, no kuriem tikai 1% dzīvnieku bija specializētas gaļas šķirnes vīriešu kārtas jaunlopi. Reģionu skatījumā subsīdiju struktūra nozares attīstībai raksturo 11-7. tabula.

11-4. tabula. Subsīdijas 2003. gada programmai “Lauksaimniecības zemes ielabošana” reģionu griezumā

Reģions	Meliorācijas sistēmu būvdarbi			Skābo augšņu kalķošana			Augšņu agroķīmiskā izpēte		
	Subsīdiju saņēmēju skaits	Platība, tūkst. ha	Kopējā summa, Ls	Subsīdiju saņēmēju skaits	Platība, tūkst. ha	Kopējā summa, Ls	Subsīdiju saņēmēju skaits	Platība, tūkst. ha	Kopējā summa, Ls
Austrumlatgale	13	0,5	36 996	12	0,3	24 917	42	2,5	7 899
Dienvidkurzeme	19	1,1	66 007	22	0,9	76 477	46	3,3	10 194
Dienvidlatgale	11	0,3	27 464	11	0,4	47 362	46	2,8	8 969
Lielrīga	17	0,8	83 213	15	0,8	66 243	24	2,5	7 319
Viduslatvija	33	0,5	82 663	18	0,5	39 168	47	2,4	7 822
Zemgale	35	1,4	151 204	6	0,2	17 633	40	3,8	11 207
Ziemeļaustrumu	17	0,1	53 409	9	0,3	32 579	32	2,5	7 785
Ziemeļkurzeme	46	0,6	103 192	18	0,4	36 296	40	2,5	7 775
Ziemeļvidzeme	22	0,5	80 293	52	1,2	119 309	61	3,8	11 604
Kopā	213	5,8	684 440	163	5,0	459 984	378	26,1	80 575

Avots: LAD

11-5. tabula. Apakšprogrammas “Piensaimniecības attīstība” subsīdiju rezultāti reģionu griezumā 2003. g.

Reģions	Pārraudzībā esošās govīs			Izzūdošo šķirņu genofonda govīs			Pārbaudes buļļu meitas (pirmpienes)		
	Subsīdiju saņēmēju skaits	Rezultāti, lopu skaits	Kopējā summa, Ls	Subsīdiju saņēmēju skaits	Rezultāti, lopu skaits	Kopējā summa, Ls	Subsīdiju saņēmēju skaits	Rezultāti, lopu skaits	Kopējā summa, Ls
Austrumlatgale	145	2 373	117 436						
Dienvidkurzeme	706	10 602	524 788				37	104	4 160
Dienvidlatgale	698	5 647	279 524	2	5	250			
Lielrīga	415	9 929	491 465				12	61	2 440
Viduslatvija	455	5 516	273 009						
Zemgale	338	9 845	487 311				11	138	5 520
Ziemeļaustrumu	429	4 486	222 046				5	58	2 320
Ziemeļkurzeme	471	10 761	532 642	2	2	100	17	182	7 280
Ziemeļvidzeme	1 512	17 654	873 840				21	163	6 520
Kopā	5 169	76 813	3 802 061	4	7	350	103	706	28 240

Avots: LAD dati

11-6. tabula. Programmas “Lopkopības attīstība” īstenotās apakšprogrammas 2002. un 2003. gadā

Apakšprogrammas	Izlietotie līdzekļi 2003. gadā, Ls tūkst.	Izlietotie līdzekļi 2002. gadā, Ls tūkst.	Subsīdiju struktūra 2003. gadā, %	Subsīdiju struktūra 2002. gadā, %
Piensaimniecības attīstība	3 830 651	4 303 135	47,1%	56,1%
Dzīvnieku un ganāmpulka reģistra uzturēšana	449 539	430 336	5,5%	5,6%
Pārraudzības programmas izpilde piensaimniecībā	491 065	412 232	6,0%	5,4%
Piena ražotāju reģistra uzturēšana	73 770	18 714	0,9%	0,2%
Kvalitatīvas liellopu gaļas ražošanas attīstība	1 745 526	1 010 191	21,5%	13,2%
Cūkkopības nozares attīstība:	1 064 194	935 869	13,1%	12,2%
Zirgkopības nozares attīstība	133 986	129 664	1,6%	1,7%
Aitkopības un kazkopības nozaru attīstība	91 323	71 735	1,1%	0,9%
Vaislas materiāla iegāde ārvalstīs - kopsavilkums, norādot sugu, šķirni, skaitu, cenu, valsti, no kuras importē	235 489	318 068	2,9%	4,2%
Ciltsdarba dokumentu izstrādāšana, izdošana, aprobācija un starptautiskas nozīmes dzīvnieku audzēšanas pasākumu organizēšana Latvijā (kopsavilkums, norādot saņēmēju, pasākumu un izlietoto summu)	21 915	34 060	0,3%	0,4%
Kopā:	8 137 458	7 664 003	100%	100%

Avots: LAD

11-7. tabula. Apakšprogrammas “Kvalitatīvas liellopu gaļas ražošanas attīstība” subsīdiju rezultāti reģionu griezumā 2003. g.

Reģions	Iegūti teļi no zīdītājgovīm		Gaļai realizētie jaunlopi		Par zīdītājgovi ciltsdarba programmas realizēšanai	
	Rezultāti, lopu skaits	Kopējā summa, Ls	Rezultāti, lopu skaits	Kopējā summa, Ls	Rezultāti, lopu skaits	Kopējā summa, Ls
Austrumlatgale	38	2 050	1 147	92 640		
Dienvidkurzeme	286	16 880	4620	333 290	22	440
Dienvidlatgale	281	17 620	3761	301 710	11	220
Lielrīga	304	20 180	1407	103 050	67	1 340
Viduslatvija	222	13 650	1722	129 190		
Zemgale	166	9 740	1254	84 240		
Ziemeļaustrumu	112	6 080	1646	129 280		
Ziemeļkurzeme	120	7 470	2162	147 490	19	380
Ziemeļvidzeme	335	20 710	4229	305 570	25	500
Kopā	1 864	114 380	21 948	1 626 460	144	2 880

Avots: LAD dati

Valsts atbalsts apakšprogrammai “**Cūkkopības nozares attīstībai**” 2003. gadā palielinājies par Ls 128.3 tūkst. jeb 14% pret iepriekšējo gadu. Cūkkopības nozares attīstības programmas ietvaros tika atbalstītas šķirnes cūku audzēšanas saimniecības un cūkgaļu ražojošas saimniecības. Pirmajā gadījumā subsīdijas Ls 14 apmērā mēnesī tika maksātas par 3V un 2V sivēnmāti, kurai ģenētiskais indekss ir 110 un vairāk, Ls 20 mēnesī (2002. gadā –Ls 15 mēnesī) par sertificētiem kuļiem, kuru bioproductu izmanto sivēnmāšu mākslīgai apsēklošanai. No 2003. gada tika maksāti arī Ls 15 mēnesī par 300 augstvērtīgām sivēnmātēm saskaņā ar Latvijas Baltās cūku šķirnes saglabāšanas programmas rīcības plānu. Otrajā gadījumā subsīdijas cūkgaļu ražojošām saimniecībām maksāja par sivēnmāti ar produktivitāti 20 un vairāk sivēnu gadā (Ls 5 mēnesī), kā arī no 2003. gada par ganāmpulkā nopirkto jauncūku vai jaunkuili no šķirnes cūku audzētāju organizācijām (Ls 25). Apakšprogrammas rezultāti ir parādīti 11-8. tabulā.

Lai veicinātu zirgkopības attīstību Latvijā, apakšprogrammas “**Zirgkopības nozares attīstībai**” ietvaros nozares attīstībai subsidēja šķirnes zirgu saimniecībās esošos vaislas ērzeļus un ķēves, dzimušiem kumeļus, darba spēju pārbaudi, kā arī Latvijas un starptautiskā mēroga sporta zirgus. Subsīdiju sadalījumu zirgkopībā reģionu griezumā raksturo 11-9. tabula.

Apakšprogrammas “**Aitkopības un kazkopības nozaru attīstībai**” mērķis ir paplašināt kvalitatīvu ganāmpulku izveidošanu aitu gaļas, kazu piena ražošanai un uzlabot dzīvnieku produktivitāti. Šim mērķim tika izlietoti Ls 91,3 tūkst., subsidējot šķirnes dzīvnieku audzēšanas un aitu gaļas (kazu piena) ražošanas saimniecībās esošos vaislas teļus (āžus) un aitu (kazu) mātes.

11-8. tabula. Apakšprogrammas “Cūkkopības nozares attīstība” subsīdiju rezultāti 2003. g.

Pasākumi	Subsīdiju saņēmēju skaits	Rezultāti, lopu skaits	Kopējā summa, Ls
Šķirnes sivēnmātes (selekcijas indekss 105 un vairāk)	20	4801	509 824
Sertificētie vaislas kuiļi, kuru bioproduktu izmanto sivēnmāšu mākslīgai apsēklošanai	13	395	45 840
Ģenētiski augstvērtīgas `Latvijas Baltās` šķirnes sivēnmātes	12	346	37 215
Pārraudzības darbā izmantojamās datortehnikas atjaunošana un iegāde	2	x	5 000
Cūkgaļu ražojošām saimniecībām:	373	x	466 315
- sivēnmātes ar produktivitāti 20 un vairāk atšķirti sivēni gadā	355	13670	447 277
- par ganāmpulkā nopirkto jauncūku vai jaunkuili	58	895	19 037
Kopā:	401		1064194

Avots: LAD dati

11-9. tabula. Apakšprogrammas “Zirgkopības nozares attīstība” subsīdiju rezultāti 2003. g.

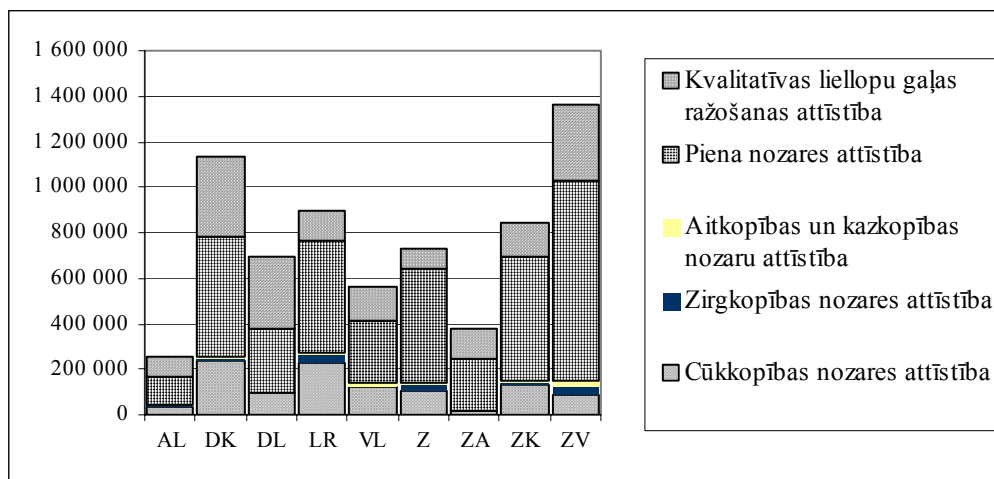
Pasākumi	Subsīdiju saņēmēju skaits	Rezultāti, lopu skaits	Kopējā summa, Ls
Sertificēti vaislinieki	42	86	31 485
Iegūtie kumeļi	83	439	52 680
Lecinātas grūsnas ķēves	38	97	9 700
Mākslīgi apsēklotas ķēves	17	47	4 700
Rezultatīvi startējušie starptautiskās klases sporta zirgi	15	30	16 920
Jaunzirgi, kuriem veikta darba spēju pārbaude	54	357	17 850
Kopā:	100		133 985

Avots: LAD dati

Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, atbalsts aitu un kazu nozarēm 2003. gadā pieauga par Ls19,6 tūkst. jeb 27,3%, ko ietekmēja gan dzīvnieku skaita pieaugums par 21,2% (2003. g. – 44,7 tūkst. dzīvnieku), gan subsīdiju lieluma palielinājums vaislas teļiem aitu gaļas ražošanas saimniecībās (2003. g. – Ls 60; 2002. g. – Ls 8).

Subsīdiju sadalījums pa piecām lopkopības attīstības apakšprogrammām reģionu griezumā ir parādīts 11-1. attēlā un 11-10. tabulā.

11-1. attēls. Programmas “Lopkopības attīstība” piecu apakšprogrammu subsīdiu rezultāti reģionu griezumā 2003. g., Ls

Avots: LAD

2003. gada programma “**Lauksaimniecības nozares stabilizācija**” iekļauj sevī četras apakšprogrammas – cūkkopības nozares, piensaimniecības nozares, liellopu gaļas nozares un cukura nozares stabilizācija.

Ārkārtas subsīdiu apakšprogrammas “**Cūkkopības nozares stabilizācija**” ietvaros cūku audzētāji saņēma subsīdijas kā kompensāciju par cūkgaļas pieaugošā importa nodarītajiem zaudējumiem, kopējais subsīdiu apjoms bija Ls 2370,37 tūkst. apmērā jeb Ls 60,76 par vienu vaislas sivēnmāti vai vaislas jauncūku.

Ārkārtas subsīdiu apakšprogrammas “**Piensaimniecības nozares stabilizācija**” ietvaros piensaimniecības nozares stabilizācijai tika piešķirts finansējums Ls 2653,69 tūkst. apmērā. Piensaimniecības nozares finansējums tika sadalīts piena ražošanas saimniecībām (Ls 1083,67 tūkst.) un piena pārstrādes uzņēmumiem (Ls 1570,02 tūkst.). Slaucamo govju ganāmpulka īpašniekam (piena ražošanas saimniecībai) subsīdijas izmaksāja, aprēķinot Ls 5,00 par katru pārdoto un Piensaimniecības nozares ražotāju reģistrā reģistrēto piena tonnu, savukārt piena pārstrādes uzņēmumam, aprēķinot Ls 10,00 par katru iepirkto, Piensaimniecības nozares ražotāju reģistrā reģistrēto un kvalitatīvu piena produktu ražošanai izmantoto augstākās un pirmās šķiras piena tonnu.

11-10. tabula. Programmas “Lopkopības attīstība” piecu apakšprogrammu subsīdiju rezultāti reģionu griezumā 2003. g.

Reģions	Cūkkopības nozares attīstība		Piens nozares attīstība		Kvalitatīvas liellopu gaļas ražošanas attīstība		Zirgkopības nozares attīstība		Aitkopības un kazkopības nozaru attīstība	
	Kopējā summa, Ls	Struktūra	Kopējā summa, Ls	Struktūra	Kopējā summa, Ls	Struktūra	Kopējā summa, Ls	Struktūra	Kopējā summa, Ls	Struktūra
Austrumlatgale	38 864	4%	117 436	3%	94 690	5%	6 390	5%	1 631	2%
Dienvidkurzeme	235 628	22%	528 948	14%	350 610	20%	12 240	9%	3 896	4%
Dienvidlatgale	92 552	9%	279 774	7%	319 550	18%	2 955	2%	3 076	3%
Lielrīga	230 154	22%	493 905	13%	124 570	7%	29 980	22%	13 751	15%
Viduslatvija	125 277	12%	273 009	7%	142 840	8%	2 125	2%	15 384	17%
Zemgale	105 633	10%	492 831	13%	93 980	5%	26 665	20%	12 660	14%
Ziemeļaustrumu	18 017	2%	224 366	6%	135 360	8%	2 210	2%	1 296	1%
Ziemeļkurzeme	128 649	12%	540 022	14%	155 340	9%	15 045	11%	7 592	8%
Ziemeļvidzeme	84 421	8%	880 360	23%	326 780	19%	35 725	27%	32 037	35%
Kopā	1 059 194	100%	3 830 651	100%	1 743 720	100%	133 335	100%	91 323	100%

Avots: LAD

Ārkārtas subsīdiju apakšprogrammas “**Liellopu gaļas ražošanas stabilizācija**” mērķis bija kompensēt 2002. gada radītos zaudējumus liellopu gaļas ražošanas nozarē, ko īstenoja, izmaksājot liellopu ganāmpulka īpašniekam Ls 23,5 par katru ganāmpulkā esošo bulli un gaļas šķirnes teli. Subsīdiju kopsumma bija Ls 499,907 tūkst.

Ārkārtas subsīdiju apakšprogrammas “**Cukura nozares stabilizācija**” ietvaros tika veikta cukura cenas daļēja segšana pārstrādes uzņēmumiem. Uz subsīdiju saņemšanu varēja pretendēt uzņēmums, kurš 2002. gadā bija nopircis cukuru ne mazāk kā vidēji 2 tonnas mēnesī a/s "Jelgavas cukurfabrika" vai a/s "Liepājas cukurfabrika". Subsīdijas cukura cenas daļējai segšanai izmaksāja, aprēķinot starpību starp Ls 270 un nopirktā cukura cenu bez PVN, bet ne vairāk kā Ls 120 apmērā par vienu tonnu cukura, kurš pirktas par cenu virs Ls 356 bez PVN. Izmaksāto subsīdiju kopējā summa – Ls 956,59 tūkst.

11.4.3. Valsts atbalsts augkopības attīstībai

Valsts atbalsta mērķis augkopības attīstībai ir sekmēt sēklkopības attīstību un veicināt augstvērtīgas augkopības produkcijas ražošanu. 2003. gadā atbalstam augkopībā tika izlietoti Ls 7747,1 tūkst., kas ir 19,7 % no kopējās subsīdiju summas. Salīdzinot ar 2002. gadu, izmaksāto subsīdiju summa augkopības attīstībai palielinājusies par Ls 1066,2 tūkst. jeb 16%. Subsīdiju sadalījumu apakšprogrammu griezumā raksturo 11-12. tabula.

11-11. tabula. Tiešie maksājumi par sējplatībām

Reģions	Subsīdiju saņēmēju skaits	Rezultāti, ha	Kopējā summa, Ls
Austrumlatgale	518	13 937	245 876
Dienvidkurzeme	1 670	65557	866 740
Dienvidlatgale	1 600	28 543	462 936
Lielrīga	319	24 450	416 955
Viduslatvija	744	22 319	297 362
Zemgale	1 194	124 098	1 887 708
Ziemeļaustrumu	533	16 600	246 165
Ziemeļkurzeme	902	43 489	612 460
Ziemeļvidzeme	1 230	52 967	780 799
Kopā:	8 710	391 960	5 817 002

Avots: LAD

Lielāko daļu no augkopības subsīdijām veido tiešie maksājumi sējplatībām. 2003. gadā minimālā platība, ar kuru varēja pretendēt uz tiešiem maksājumiem bija samazināta līdz 1 ha (atšķirībā no 10 ha un 15 ha 2001. un 2002. gados), kas ietekmēja pieteikto platību palielinājumu par 33,5%. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tika paaugstinātas likmes tiešiem maksājumiem par sējplatību visām kultūrām, izņemot šķiedras linus, kam 2002. gadā izmaksātais subsīdiju apjoms par 84% pārsniedza gadā

paredzēto summu. Kopumā 2003. gadā izmaksāja Ls 5817 tūkst., par vienu hektāru vidēji maksājot Ls 14,8. Reģionu griezumā subsīdiju rezultāti ir parādīti 11-11. tabulā.

Lauksaimnieki saņēma arī ārkārtas kompensācijas par lietavu nodarītiem zaudējumiem. Kompensāciju izmaksāja 8577 lauksaimniekiem, kopumā šai programmai iztērējot valsts līdzekļus Ls 5000 tūkst. vērtībā.

11-12. tabula. Programmas “Augkopības attīstība” īstenotās apakšprogrammas 2002.-2003. gadā

Apakšprogrammas	Izlietotie līdzekļi 2003. gadā, Ls tūkst.	Izlietotie līdzekļi 2002. gadā, Ls tūkst.	Subsīdiju struktūra 2003. gadā, %	Subsīdiju struktūra 2002. gadā, %
Tiešie maksājumi par sējplatībām	5 817 002	4 529 037	75%	68%
Siltumnīcu platības	239 814	189 875	3%	3%
Produktīvo ilggadīgo stādījumu ierīkošana	309 013	286 485	4%	4%
Kultūraugu genofonda saglabāšana un izlases sēklas ražošana	264 909	264 565	3%	4%
Par zālāju šķirņu sēklas realizāciju (kopsavilkums sadalījumā pa sugām, šķirnēm, kategorijām)	245 519	200 928	3%	3%
Kartupeļu realizācija cietes ražošanai	144 849	159 424	2%	2%
Tirgus intervences pasākumu nodrošināšana labības ražošanas nozarē:	276 516	476 964	4%	7%
Graudu, eļļas augu sēklu iepirkšanai izlietotā kredīta procentu likmju daļēja dzēšana (kopsavilkums "Par graudu, eļļas augu sēklu iepirkšanai izlietotā kredīta procentu likmju daļēju dzēšanu")	303 808	281 455	4%	4%
Cietes kartupeļu iepirkšanai saņemtā kredīta procentu likmju daļēja dzēšana (kopsavilkums "Par cietes kartupeļu iepirkšanai saņemtā kredīta procentu likmju daļēju dzēšanu")	10 514	6 726	0,1%	0,1%
Augkopības nozaru riska samazināšana	516	24 902	0,01%	0,4%
Kompensācijas maksājumi eļļas augu pārstrādes veicināšanai	70 690	31 676	0,9%	0,5%
Lopbarības transporta izdevumu kompensācija	63 968	228 840	1%	3%
Kopā:	7 747 118	6 680 876	100%	100%

Avots: LAD

11.4.4. Lauksaimnieciskās ražošanas tehniskā modernizācija

Šīs subsīdiju programmas mērķis ir veicināt investīciju piesaisti lauksaimniecībā jaunu, modernu un augstražīgu tehniku un tehnoloģiju jomā. Programmas ietvaros 2003. gadā tika izlietoti Ls 238,5 tūkst jeb 5,4% no kopējās subsīdiju summas. Salīdzinājumā ar 2002. gadu investīcijas tehnikas un tehnoloģiju modernizācijai samazinājušās par 37%, kas savukārt ir kompensēts ar SAPARD programmai piešķirtiem līdzekļiem. Investēto līdzekļu sadalījums pa reģioniem dots 11-13. tabulā.

11.4.5. Zemnieku izglītošana

2003. gadā ieviesa jaunu apakšprogrammu subsīdiju programmā "Izglītība, zinātne un informācijas izplatīšana" - Atbalsts prakšu saimniecībām. Apakšprogrammas mērķis ir nodrošināt kvalitatīvas ražošanas prakses saskaņā ar lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības programmām. Subsīdijas tika piešķirtas, ja prakses ilgums nebija mazāks par 2 nedēļām, par vienlaikus saimniecībā praksē esošiem ne vairāk kā 3 praktikantiem, samaksājot 15 Ls par vienu praktikantu nedēļā. Apakšprogrammas rezultāti parādīti 11-14. tabulā.

11-13. tabula. 2003. gada apakšprogrammas "Lauksaimnieciskās ražošanas tehniskā modernizācija (kopsavilkums par iegādāto tehniku)" investīciju līdzekļu sadalījums reģionu griezumā

Reģions	Subsīdiju saņēmēju skaits	Kopējā summa, Ls	Struktūra
Austrumlatgale	34	47 641	4%
Dienvidkurzeme	158	178 454	14%
Dienvidlatgale	107	113 927	9%
Lielrīga	93	122 868	10%
Viduslatvija	85	100 339	8%
Zemgale	186	271 031	22%
Ziemeļaustrumu	113	124 837	10%
Ziemeļkurzeme	106	78 075	6%
Ziemeļvidzeme	227	201 328	16%
Kopā:	1 109	1 238 500	100%

Avots: LAD

11-14. tabula. 2003. gada apakšprogrammas “Atbalsts prakšu saimniecībām” līdzekļu sadalījums reģionu griezumā

Reģions	Subsīdiju saņēmēju skaits	Kopējā summa, Ls	Struktūra
Austrumlatgale	4	1 290	14%
Dienvidkurzeme	1	375	4%
Dienvidlatgale	4	876	9%
Lielrīga	2	1 110	12%
Viduslatvija	7	1 950	20%
Zemgale	3	612	6%
Ziemeļaustrumu	2	105	1%
Ziemeļkurzeme	1	750	8%
Ziemeļvidzeme	13	2 470	26%
Kopā:	37	9 538	100%

Avots: LAD

2003. gadā ir būtiski palielinājies (par 73% no 2002. gada līmeņa) atbalsts bioloģiskajai lauksaimniecībai, ko ietekmēja straujš pieteikušos saimniecību skaita pieaugums (salīdzinājumam 2002. gadā - 167 saimniecības, 2003. gadā – 292 jeb par 75% vairāk). Apakšprogrammas rezultāti reģionu griezumā ir parādīti 11-15. tabulā.

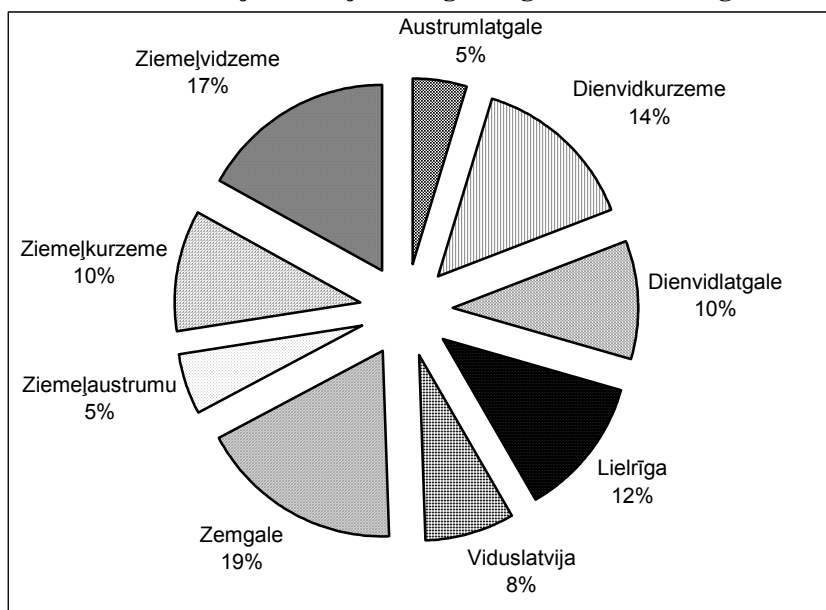
11-15. tabula. 2003. gada apakšprogrammas “Bioloģiskās lauksaimniecības atbalsts” līdzekļu sadalījums reģionu griezumā

Reģions	Subsīdiju saņēmēju skaits	Kopējā summa, Ls	Struktūra
Austrumlatgale	16	11 296	2%
Dienvidkurzeme	24	42 434	9%
Dienvidlatgale	82	159 832	33%
Lielrīga	41	65 908	14%
Viduslatvija	13	27 103	6%
Zemgale	6	12 531	3%
Ziemeļaustrumu	39	64 687	13%
Ziemeļkurzeme	20	35 708	7%
Ziemeļvidzeme	51	60 290	13%
Kopā:	292	479 788	100%

Avots: LAD

Beidzot apskatu par valsts subsīdiju izlietošanu lauksaimniecības attīstībai, jāatzīmē, ka 2003. gadā subsīdijas reģionu griezumā ir sadalījušās diezgan vienmērīgi. Tomēr, saglabājoties iepriekšējo gadu tendencei, lielākie subsīdiju apjomi ir piešķirti Zemgales, Ziemeļvidzemes, Lielrīgas un Dienvidkurzemes reģioniem. (11-2. attēls).

11-2. attēls. Subsīdiju sadalījums reģionu griezumā 2003. gadā, %

Avots: LAD

11.4.6. Tirgus veicināšana

Tirgus veicināšanas pasākumus, sākot no 2001. gada, atbalsta no lauksaimniecības subsīdiju valsts programmas līdzekļiem, lai paaugstinātu Latvijas lauksaimniecības un pārtikas produktu konkurētspēju un noietu iekšējā un ārējā tirgū, kā arī palielinātu vietējas izcelsmes lauksaimniecības un pārtikas produktu tirgus daļu Latvijā.

Tirgus veicināšanas pasākumus sadarbībā ar Latvijas Valsts Agrārās ekonomikas institūtu izstrādā un realizē sabiedriskā organizācija “Mārketinga padome”, kas brīvprātīgi apvieno Latvijas lauksaimniecības un pārtikas produktu ražotāju vai ar to saistītu nozaru sabiedriskās organizācijas.

Pašlaik var izdalīt divus galvenos tirgus veicināšanas pasākumu virzienus:

- ārējā tirgus paplašināšana. Tas ir atbalsts darbībai starptautiskās izstādes, Latvijas tēla veidošana (*Growing Green in Latvia*) un citas mārketinga aktivitātes ārējā tirgū;
- vietējās izcelsmes pārtikas produktu tirgus daļas palielināšana Latvijā. Tā ir vietējo produktu atpazīstamības popularizēšana, preču zīme “Kvalitatīvs Latvijas produkts” un ar to saistītās aktivitātes.

2003. gadā, turpinot 2002. gada tradīciju, bija organizēts vienotais Latvijas kopstends divās starptautiskās izstādēs – “Agro Balt” Viļņā un “World Food” Maskavā, kurās pārtikas ražotāji varēja piedalīties ar atvieglotiem nosacījumiem (līdz 50% izmaksu

segšana no ekspozīcijas platības nomas). Turklāt, veicinot starptautisko aktivitāšu paaugstināšanos, tika atbalstīta uzņēmuma individuāla līdzdalība kādā no tirgus veicināšanas pasākumiem ārējā tirgū (līdz 30 % no kopējām izmaksām). 2004. gadā ir plānots piedalīties tādās starptautiskās izstādēs, kā “Internationale Grüne Woche” Berlīnē, “Agro Balt” Viļņā, “World Food” Maskavā, kā arī lielākajā un respektablākajā ar pārtikas industriju saistītā izstādē Rietumeiropā “SIAL” Parīzē.

Preču zīme “Kvalitatīvs Latvijas produkts” izveidota 2001. gadā. Patlaban tiesības lietot *Karotītes* zīmi ir dotas 25 Latvijas pārtikas ražotāju 116 produktiem, bet pieteikuma stadijā ir vēl 3 uzņēmumu 52 produkti. Līdz ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, adaptējot ES noteiktās prasības par brīvu preču kustību un izvairoties no ekskluzīvas tikai vietējo pārtikas ražotāju atbalstīšanas, preču zīme ir nedaudz mainīta. Jaunais *karotītes* oficiālais apzīmējums turpmāk būs *Kvalitatīvs Produkts*. Savukārt vārds *Latvija* šajā zīmē tiek lietots kā informatīva norāde produkcijas izejvielu un ražošanas izsekojamības apliecināšanas kontekstā.

Līdzās nu jau tautā iemīlētajai preču zīmei “Kvalitatīvs Latvijas produkts” sabiedriskā organizācija “Mārketinga Padome” izstādē RIGA FOOD 2003 prezentēja jaunu logotipu “Growing Green in Latvia”. “Growing green in Latvia” ir filozofisks brends, kas apzīmē visu ar lauksaimniecību un pārtikas ražošanu saistīto kompleksu un tā gala produktus. Tā mērķis ir pateikt, ka produkti, kas nāk no Latvijas, ir dabīgi, kvalitatīvi, nemodificēti, tos var lietot bez uztraukuma par savu veselību un ar pārliecību, ka tie nākuši no dabīgas, nepiesārņotās vides, veicot visus audzēšanas un pārstrādes pasākumus dabai un cilvēkam draudzīgā veidā. Šis brends palīdzēs informēt sabiedrību par Latvijas pārtikas sektoru visās starptautiskajās izstādēs un forumos.

11.4.7. Finanšu un kredīta politika

Turpinot iepriekšējos gados izveidoto mehānismu 2003. gadā subsīdiju nolikumā ir atspoguļoti sekojoši valsts izmantotie instrumenti finanšu un kredītpolitikā lauksaimniecībā:

- *Kredītu līdzfinansēšana lauksaimniecības produkcijas iepirkuma veicināšanai, tādējādi palīdzot piesaistīt kredītresursus nozarei caur pārstrādes uzņēmumiem*
 - graudu, eļļas augu sēklu iepirkšanai izlietotā kredīta procentu likmju daļēja dzēšana (līdz 5% no gada likmes)¹⁶;
 - cietes kartupeļu iepirkšanai saņemtā kredīta procentu likmju daļēja dzēšana (līdz 5% no gada likmes);
 - kompensācijas maksājumi eļļas augu pārstrādes veicināšanai Latvijā (pasaules un iekšējās iepirkuma cenu starpības kompensācijai – 30 Ls/t)
- *Kompensācijas maksājumi lauksaimniecības produkcijas ražotājiem ar mērķi samazināt laika apstākļu risku lauksaimniecībā:*

¹⁶ 2002. gadā līdz 8%

- augkopības nozaru riska samazināšana (sējumu apdrošināšanas prēmiju subsidēšana 70% apmērā¹⁷);
- lopbarības transporta izdevumu kompensācijai (cukurbiešu grauzījumu transporta izdevumu kompensācija – Ls 0,015 par 1 tonnkilometru)
- *Kredītu līdzfinansēšana lauksaimniecības modernizācijai:*
- lauksaimnieciskās ražošanas tehnikas modernizācija (daļēja kompensācija jaunas tehnikas, tehnoloģisko iekārtu, traktortehnikas iegādei – 25% no izlietoto līdzekļu summas);
- 2002. gada kredītprocentu daļēja dzēšana (2002. gadā samaksāto kredīta procentu likmju daļēja dzēšana (5% apmērā¹⁸) par saņemto kredītu jaunas lauksaimnieciskās ražošanas tehnikas un tehnoloģisko iekārtu iegādei, jaunu un rekonstruējamu lauksaimnieciskās ražošanas būvju būvniecībai, vaislas teļu un govju iegādei).

Līdz 2002. gadam likuma “Par lauksaimniecību” noteikto iespēju robežās Latvijā tika atbalstītas tādas investīcijas lauksaimniecībā, kas bija saistītas ar lauksaimniecības mašīnu un tehnoloģiju iegādi, savukārt kapitālās būvniecības un rekonstrukciju projekti, lauksaimnieciskās zemes iegādes projekti no šīm subsīdijām netika atbalstīti.

Lai radītu labvēlīgus apstākļus lauku saimniecību attīstībai pēdējos gados tika pieņemtas trīs ZM programmas:

- lauksaimniecības ilgtermiņa investīciju kreditēšanas programma (LIIKP);
- lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādes kreditēšanas programma (LIZIKP);
- nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības programma (NUAP).

11.5. Atsevišķās atbalsta programmas

11.5.1. Lauksaimniecības ilgtermiņa investīciju kreditēšanas programma

Programmas mērķis - veicināt ilgtspējīgu un konkurētspējīgu saimniecību veidošanos kapitālietilpīgajās lauksaimniecības nozarēs, nodrošinot zemniekiem lētākus kredītresursus ilgtermiņa investīcijām.

Programmas ietvaros tika kreditēti šādi projekti:

- 1) jaunbūves lauksaimniecības produkcijas ražošanai un hidrotehniskās būves licencētai uzņēmējdarbībai zivkopībā;
- 2) lauksaimniecības produkcijas ražošanai paredzēto būvju rekonstrukcija;
- 3) tehnoloģiskās iekārtas a) un b) punktā noteikto projektu realizēšanai;

¹⁷ 2002. gadā 60% apmērā

¹⁸ 2002. gadā 7% apmērā

- 4) investīcijas ūdens un energoapgādes iekārtām a) un b) punktā noteikto projektu realizēšana;
- 5) lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegāde a) un b) punktā noteikto projektu realizēšanai;
- 6) infrastruktūras ierīkošana.

Programma tika apstiprināta 2001. gadā 9. oktobrī un 2002. gada pavasarī uzsāka savu darbību. Lai novērstu programmas realizācijas procesā atklātos trūkumus, 2003. gadā 29. aprīlī MK apstiprināja sekojošas izmaiņas programmā:

- Paplašinājies pretendentu loks. Pirmajā variantā kredītus ar atvieglotiem noteikumiem varēja saņemt vienīgi Latvijas lauksaimnieciskās preču produkcijas ražotāji. Pēc programmas grozījumiem tas tika papildināts ar lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām. Tas nozīmē, ka kredītu savas nozares attīstībai var saņemt arī tās kooperatīvās sabiedrības, kuras sniedz pakalpojumus lauksaimniecības produktu ražotājiem;
- Sākotnējā variantā programma paredzēja kredītu saņemšanas pretendentiem vairākus summas ierobežojumus atkarībā no nozares. Piemēram, piensaimniecībai un cūkkopībai tie bija 100000 latu, augkopībai - 50000 latu, citām nozarēm - 20000 latu. Pēc grozījumu pieņemšanas šie ierobežojumi tika atcelti. Neatkarīgi no lauksaimniecības nozares visu kredītu pretendentu maksimālā summa tika palielināta līdz 200000 latu;
- Tika pazemināta arī gada procentu likme turpmākajiem, no jauna izsniedzamajiem aizdevumiem. No 2003. gada aprīļa tā ir 6,8% iepriekšējo 7% vietā.

11.5.2. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādes kreditēšanas programma

Programmas mērķis – iedarbināt mehānismus efektīvai lauksaimniecībā izmantojamās zemes tirgus funkcionēšanai, radot līdzīgu Eiropas Savienībā pieejamu ilgtermiņa finansējuma piedāvājumu lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei; veicināt efektīvu lauksaimniecībā izmantojamas zemes apsaimniekošanu.

Programmas ietvaros tiek finansēta:

- 1) lauksaimnieciskās ražošanas vajadzībām nepieciešamās zemes iegāde Latvijas Republikas teritorijā;
- 2) lauksaimnieciskās ražošanas vajadzībām nepieciešamās zemes iegāde un uz tās atrodošos būvju iegāde (nelauksaimniecības nozīmes būvju kadastrālās vērtība nedrīkst pārsniegt 30% no zemes kadastrālās vērtības).

Lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādes kreditēšanas programma tika apstiprināta 2002. gada 4. jūnijā un jūlija beigās bija uzsākta tas reālā darbība. Programmas realizācijas un funkcionēšanas mehānisms ir līdzīgs LIIKP, nodrošinot atvieglotu atbalstu lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei ar gada likmi 4%.

Programmas resursu apgūšana bija ļoti intensīva. (Jau 2002. gada septembra sākumā piešķirtā kredītlīnija Ls 1,5 milj. apjomā tika pilnīgi apgūta, kas izraisīja nepieciešamību pēc papildus resursu piešķiršanas un noteikumu ieviešanas programmā, kas veicinātu ierobežoto resursu izmantošanu.)

Rezultātā 2003. gada 31. jūlijā tika apstiprināti grozījumi LIZIKP:

- Aizdevuma apjoma ierobežojumi:
 - programmas ietvaros viens aizņēmējs vai savstarpēji saistīta aizņēmēju grupa var saņemt aizdevumus ne vairāk kā 250 ha iegādei;
 - maksimālā aizdevuma summa vienam aizņēmējam ir 40 000 Ls
- Īpaši nosacījumi, lai nodrošinātu programmā izvirzīto mērķu sasniegšanu visā Latvijas teritorijā:
 - 30% no kopējā finansējuma apjoma novirzīt īpaši atbalstāmajiem reģioniem;
 - piena ražošanas saimniecībām tiek novirzīti 30% no kopējā finansējuma apjoma
 - (kvotas ir spēkā līdz 2004. gada 1. janvārim, pēc termiņa beigām tās tiek pārskatītas).

11.5.3. Nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības programma

Programmas mērķis - veicināt lauku ekonomiskās apdzīvotības saglabāšanu un vides attīstību, radot laukos ar lauksaimniecisko ražošanu nesaistītas nodarbinātības iespējas, ienākumu avotus un paaugstinot lauku iedzīvotāju labklājību.

Atbalstāmie darbības veidi - rūpniecība; sadzīves, tūrisma, atpūtas un citi pakalpojumi (izņemot finansu starpniecību, operācijas ar nekustamo īpašumu, valsts pārvaldi un aizsardzību un tirdzniecību); būvniecība; amatniecība; ar programmnodrošinājuma un ar datortehnikas komplektāciju saistīta uzņēmējdarbība; akvakultūra; medniecība.

Atbalstāmo aktivitāšu mērķi:

- ar lauksaimniecisko ražošanu nesaistītās saimnieciskās darbības attīstīšana lauku saimniecībā;
- naturālās saimniekošanas pārorientēšana uz komerciālu un ar lauksaimniecisko ražošanu nesaistītu uzņēmējdarbību;
- ar nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstību saistītās infrastruktūras attīstīšana;
- ar nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstību saistītās ainavas uzlabošana.

Atbalsta veidi:

- *Kredīts* no valsts akciju sabiedrības Latvijas Hipotēku un zemes banka (Hipotēku banka) projekta finansēšanai.

Kredīta apjoms programmas ietvaros netiek ierobežots. Kredītu uz aizņēmējam un bankai savstarpēji pieņemamiem nosacījumiem var saņemt tādā apjomā, kāds atbilst aizņēmēja maksātspējai un konkrētā projekta vajadzībām.

- *Kredītgarantijas* no valsts akciju sabiedrības Lauku attīstības fonda (LAF) gadījumos, kad pretendents nespēj tās sniegt pietiekamā apjomā, lai saņemtu kredītu Hipotēku bankā.
 - Kredītgarantijas var tikt piešķirtas līdz 70 % no aizdevuma saņemšanai nepieciešamā nodrošinājuma;
 - Vienam projektam var tikt sniegtas gan kredītgarantijas, gan atbalsta maksājums pēc projekta īstenošanas.
- *Atbalsta maksājums (grants)* pēc projekta īstenošanas.
 - Atbalsta maksājumi (granti) var tikt piešķirti 30% apmērā no projekta attaisnotajiem izdevumiem. Papildus atbalsta iespējas:
 - 1) ja projekta īstenošanas juridiskā adrese ir mērķa teritorijā (un projekts tiek īstenots mērķa teritorijā), atbalsta maksājums tiek palielināts par 10% no attaisnoto izdevumu summas;
 - 2) ja projekts tiek īstenots īpaši atbalstāmā reģiona lauku teritorijā vai Latvijas pierobežas lauku teritorijā, atbalsta maksājums tiek palielināts par 10% no attaisnoto izdevumu summas.
- Atbalsta maksājums vienam saņēmējam nedrīkst pārsniegt Ls 10000.
 - Plānošanas reģionu attīstības aģentūru (PRAA) kontraktēto speciālistu konsultācijas un palīdzība projektu izstrādē un īstenošanā.

Programma tika apstiprināta 2002. gadā 17. septembrī un 2003. gada janvārī uzsāka savu darbību. Latvijas reģionos NUAP tika uzsākta pakāpeniski, katrā reģionā nākamajā darba dienā pēc konsultantu apmācības.

Lai nodrošinātu Nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības programmas aktīvu izmantošanu visos Latvijas rajonos, Hipotēku banka veica pasākumus programmas ietvaros pieejamā grantu finansējuma vienmērīgai sadalei. Sākotnēji, ar 2002. gada 17. septembra Ministru kabineta lēmumu grantu piešķiršanai tika paredzēti 2,8 miljoni latu. Reāli līdz 2003. gada aprīlim valsts NUAP grantu izsniegšanai piešķīrusi 1,75 miljonus latu jeb vidēji 70 000 latu uz vienu Latvijas rajonu (programmas mērķa teritorija ir 25 Latvijas rajoni – visi, izņemot Rīgas rajonu), līdz ar to katram rajonam bija piešķirts garantētais grantu apjoms 50 000 latu apmērā, kuru pārsniedzot varēja pretendēt uz NUAP aizdevumiem un nepieciešamības gadījumā arī Lauku attīstības fonda galvojumiem, bet bez iespējas saņemt grantu.

2003. gada aprīlī programmas ietvaros pieprasīto grantu apjoms ir sasniedzis programmā sākotnēji paredzēto summu – 2,8 miljonus latu, tāpēc Hipotēku banka pārtrauca pieņemt pieteikumus grantu saņemšanai.

11.6. Nodokļi

Latvijā lauksaimnieku darbības procesu ietekmē viss nodokļu likumu kopums, vairākos nodokļu likumos noteiktās nodokļu atlaides, atbrīvojumi, kompensācijas, kas piemērojami lauksaimnieciskās produkcijas ražotājiem. Galvenie normatīvie akti, kas

ietekmē lauksaimniecības nozari ir likumi “Par pievienotās vērtības nodokli”, “Par akcīzes nodokli” un “Par nekustamā īpašuma nodokli”.

No 2004. gada 1. maija Latvijai ir jāievēro viss Eiropas Savienības (ES) tiesību un pienākumu kopums, ņemot vērā iestāšanās sarunās panāktos pārejas periodus un atkāpes. Eiropas Savienībā nodokļu politiku realizē galvenokārt nacionālajā līmenī. Savukārt ES vienotā iekšējā tirgus veiksmīgai funkcionēšanai ir svarīgi, lai dalībvalstu nodokļi neierobežotu brīvu preču, pakalpojumu un kapitāla kustību, tāpēc Eiropas Savienībā tiek saskaņoti netiešie nodokļi¹⁹, tas ir pievienotās vērtības nodoklis (PVN) un akcīzes nodoklis, nosakot minimālās nodokļu likmes, vienāodus nodokļu piemērošanas nosacījumus un atceļot nodokļu atbrīvojumus, kas izkropļo konkurenci.

2003. gadā Latvijā nodokļu likumdošanā tika veikti vairāki grozījumi, kas ir attiecināmi gan uz pirmsiestāšanās, gan uz pēciestāšanās periodu. Turpmāk pievērsīsim uzmanību nodokļu izmaiņām 2003.-2004. gadā, kā arī īpašiem noteikumiem nodokļu piemērošanai lauksaimniecībai.

11.6.1. Akcīzes nodoklis

Akcīzes nodokļa piemērošanas pamatprincipus un preču sarakstu, kurām piemērojams akcīzes nodoklis, nosaka 1992. gadā pieņemtā direktīva (92/12 EEC). Saskaņā ar to akcīzes nodoklis Eiropas Savienībā ir piemērojams naftas produktiem, alkoholiskajiem dzērieniem, alum un tabakas izstrādājumiem.

Dalībvalstīm ir tiesības piemērot akcīzes nodokļus arī citiem produktiem, tā, piemēram, Latvijā ir piemērojams akcīzes nodoklis kafijai, bezalkoholiskajiem dzērieniem, vieglajiem automobiļiem un motocikliem.

Akcīzes nodokļa reforma Latvijā, ar mērķi saskaņot nodokļu normatīvos aktus ar Eiropas Savienības prasībām, tika uzsākta 1997. gadā. Akcīzes nodokļa harmonizācija ir attiecināta uz nodokļa minimālo likmju noteikšanu, apliekamo preču struktūras saskaņošanu, šo preču aprites un nodokļa maksāšanas kārtības saskaņošanu.

2003. gada 30. oktobrī tika pieņemts jauns likums “Par akcīzes nodokli” (stājas spēkā 2004. gada 1. maijā ar 2004. gada 18. marta grozījumiem), kas aptver visus ar akcīzes nodokli apliekamos objektus. Ar šī likuma stāšanās spēkā zaudē spēku 1997. gada likums “Par akcīzes nodokli naftas produktiem”, 1998. gada likumi “Par akcīzes nodokli alkoholiskajiem dzērieniem” un “Par akcīzes nodokli tabakas izstrādājumiem”, 1999. gada likumi “Par akcīzes nodokli alum” un “Par akcīzes nodokli”.

¹⁹ Tiešie nodokļi - iedzīvotāju ienākuma nodoklis, uzņēmumu ienākuma nodoklis, sociālās apdrošināšanas iemaksas un nekustamā īpašuma nodoklis; Netiešie nodokļi - pievienotās vērtības nodoklis, akcīzes nodoklis un muitas nodoklis.

a) Naftas produkti

Saskaņā ar ES Direktīvu 2003/96/EC Latvijai, tāpat kā pārējām ES dalībvalstīm, ir jāievieš jaunas akcīzes nodokļa likmes energoproduktiem un elektrībai. 2004. gadā februārī Briselē Latvija ir aizstāvējusi savu pozīciju par īpašu noteikumu nepieciešamību, lai ieviest minimālās akcīzes nodokļa likmes energoproduktiem, pierādot, ka Latvijas nodokļa likmes neatbilstību Eiropas Savienības normām rada tikai valūtas kursa izmaiņas pēdējo divu gadu laikā.

Rezultātā, Latvijai tiek piemērots īpašs mehānisms –nodokļa likmes pārrēķinam no eiro uz latiem ir izmantots nevis 2003. gada 1.oktobra ECB noteikto maiņas kursu, bet gan 2002. gada decembra maiņas kurss.

Tādējādi jaunā likumā “Par akcīzes nodokli” ir noteikts:

1. akcīzes nodoklis dīzeļdegvielai no 2004. gada 1. maija Latvijā ir 148 lati par 1000 litriem. (ES noteiktā dīzeļdegvielas akcīzes likme - 330 eiro par 1000 litriem - Latvijai ir jāievieš līdz 2013. gadam);
2. akcīzes nodoklis svinu nesaturošam benzīnam no 1. maija ir 174 lati. (Pārejas periods minimālās likmes - 359 eiro par 1000 litriem - ieviešanai Latvijā ir līdz 2011. gadam).

Naftas produktiem, kuriem ir pievienota no rapša sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela, nodokli aprēķina:

- pēc likmes 141 lats par 1000 litriem, ja biodīzeļdegviela veido no 5 līdz 30 (neieskaitot) tilpumprocentiem no kopējā naftas produktu daudzuma;
- pēc likmes 104 lati par 1000 litriem, ja biodīzeļdegviela veido vismaz 30 tilpumprocentu no kopējā naftas produktu daudzuma;
- biodīzeļdegvielai, kas pilnībā iegūta no rapšu sēklu eļļas, nodokli aprēķina pēc likmes 0 lati par 1000 kilogramiem.

Lauksaimniecības produkcijas ražotājiem akcīzes nodokļa kompensācija par dīzeļdegvielu pēc jauna likuma palika nemainīga - 100 litrus dīzeļdegvielas (gāzeļļas) par katru īpašumā, pastāvīgā lietošanā vai nomā esošu lauksaimniecībā izmantotās zemes hektāru.

b) Alkoholiskie dzērieni

Saskaņā ar 1998. gada likumu "Par akcīzes nodokli alkoholiskajiem dzērieniem" ES direktīvās noteiktās minimālās nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem (izņemot alu) jau bija pārsniegtas. No 2004. gada 1. maija saskaņā ar likumu “Par akcīzes nodokli” izmaiņas ir piemērojamas tikai alum, tas ir paredzēta pāreja no pakāpienveidā noteiktas nodokļa likmes uz tilpumprocentiem proporcionālu likmi 1,22 LVL (likumā ir noteikts, ka alum (par 100 litriem) nodokļu likme ir Ls 1,22 par

katru absolūtā spirta tilpumprocentu, kas izteikts ar precizitāti līdz vienai desmitdaļai, bet ne mazāk kā 2 lati par 100 litriem alus).

c) Bezalkoholiskie dzērieni un kafija

Akcīzes nodoklis bezalkoholiskajiem dzērieniem un kafijai palika iepriekšējā līmenī: attiecīgi 2 LVL par 100 litriem un 50 LVL par 100 kg.

11.6.2. Pievienotās vērtības nodoklis

Pievienotās vērtības nodokļa atšķirīga piemērošana dažādās ES dalībvalstīs var būtiski izkropļot konkurences nosacījumus Eiropas kopējā tirgū, tāpēc ES ir izvirzījusi ļoti stingrus nosacījumus nodokļa piemērošanai. Latvijā PVN tika ieviests līdz ar likuma "Par pievienotās vērtības nodokli", stāšanās spēkā 1995. gada 1. maijā. Likums jau sākotnēji tika izstrādāts, balstoties uz 1977. gada 17. maija Eiropas Padomes Sesto direktīvu (77/388/EEC), taču tika pieļautas vairākas būtiskas atkāpes no minētās direktīvas prasībām, un turpmāko gadu laikā Latvijas likums pakāpeniski tika pieskaņots ES prasībām.

Dalībvalstīm ir noteiktas stingras prasības attiecībā uz pievienotās vērtības nodokļa likmēm. ES tiesību akti nosaka minimālo robežu PVN vispārējai likmei - 15%, maksimālā nodokļa likme nav noteikta. Dalībvalstis noteiktām precēm un pakalpojumiem var piemērot vienu vai divas samazinātās nodokļa likmes, bet tās nevar būt zemākas par 5%. Pēdējo gadu laikā Latvija ir veikusi būtiskas izmaiņas likumā "Par pievienotās vērtības nodokli". Galvenās izmaiņas attiecas uz samazinātās PVN likmes ieviešanu (9%; 5% apmērā) un būtiskām izmaiņām ar nodokli neapliekamo preču sarakstā.

Samazinātās nodokļu likmes

Saskaņā ar 2001. gadā 22. novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā "Par pievienotās vērtības nodokli", uz vienu gadu no 2003. gada 1. janvāra tika ieviesta samazināta PVN likme 9% apmērā precēm un pakalpojumiem, kas līdz 2002. gada 31. decembrim bija atbrīvoti no nodokļa:

- 1) medikamentu, medicīnisko ierīču un medicīnas preču piegādēm pēc Labklājības ministrijas apstiprināta un ar Finanšu ministriju saskaņota saraksta;
- 2) veterināro medikamentu un veterinārmedicīnas preču piegādēm un veterinārmedicīnas pakalpojumiem pēc Zemkopības ministrijas apstiprināta un ar Finanšu ministriju saskaņota saraksta;
- 3) zīdaiņiem paredzēto specializēto produktu piegādēm pēc Labklājības ministrijas apstiprināta un ar Finanšu ministriju saskaņota saraksta;
- 4) grāmatu piegādēm;
- 5) masu informācijas līdzekļu piegādēm (izņemot erotiska un pornogrāfiska rakstura masu informācijas līdzekļus);

- 6) viesu izmitināšanas pakalpojumiem viesu izmitināšanas mītnēs (viesnīcās, moteļos, viesu mājās, lauku tūrismam izmantojamās mājās, kempingos, tūrisma mītnēs);
- 7) ūdens piegādei centralizētā ūdensapgādes sistēmā;
- 8) kanalizācijas pakalpojumiem;
- 9) sadzīves atkritumu savākšanas, pārvadāšanas un apglabāšanas pakalpojumiem.

No 2004. gada 1. maija, saskaņā ar 2003. gadā 18. decembrī pieņemtajiem grozījumiem, PVN samazinātā likme ir noteikta 5% apmērā (papildus augstāk minētam sarakstam tika pievienoti invalīdiem paredzētas medicīniskās ierīces un preces; kā arī no saraksta tika izslēgti veterinārmedicīnas preču piegādes un veterinārmedicīnas pakalpojumi).

Tiesības neregistrēties ar PVN apliekamo nodokļu reģistrā

Saskaņā ar likumu "Par pievienotās vērtības nodokli", ja fizisko vai juridisko personu ar nodokli apliekamo preču piegāžu un sniegto pakalpojumu kopējā vērtība iepriekšējo 12 mēnešu laikā nav sasniegusi vai nav pārsniegusi 10 000 latu, šīm personām ir tiesības neregistrēties Valsts ieņēmumu dienestā ar pievienotās vērtības nodokli apliekamo personu reģistrā.

Ar nodokli neaplied:

- Kooperatīvo sabiedrību sniegtos pakalpojumus (izņemot preču piegādes) šo kooperatīvo sabiedrību biedriem:
 - 1) dzīvojamo māju uzturēšanai un apsaimniekošanai;
 - 2) lauksaimniecības un zvejniecības ražojumu pārstrādei un realizācijai, kā arī lauksaimniecības tehnikas, mašīnu un citu darbarīku kopīgai lietošanai un apkopei.
- Nekustamā īpašuma, arī zemes, pārdošanu, izņemot nelietota nekustamā īpašuma pirmo pārdošanu.

Ja lauksaimniecības statūtsabiedrībās, kuras izveidojušās saskaņā ar likumu "Par lauksaimniecības uzņēmumu un zvejnieku kolhozu privatizāciju", tiek nošķirta manta par kapitāla daļām, kas pieder privatizēto kolhozu biedriem vai personām, kurām saskaņā ar likuma "Par lauksaimniecības uzņēmumu un zvejnieku kolhozu privatizāciju" 3. pantu ir piemērojams kolhoza biedra statuss, nošķirtā manta ar nodokli netiek aplikta.

Nodokļa piemērošana zemnieku saimniecībām

Fiziskās un juridiskās personas, kuras ražo lauksaimniecības produkciju un nav reģistrētas Valsts ieņēmumu dienestā kā apliekamās personas, nododot pašu ražotu neapstrādātu lauksaimniecības produkciju apliekamām personām - lauksaimniecības produkcijas pārstrādes uzņēmumiem, saņem no tiem kompensāciju 12 procentu

apmērā no piegādātās produkcijas vērtības par nodokli, kas samaksāts, iegādājoties preces un saņemot pakalpojumus lauksaimniecības produkcijas ražošanas vajadzībām. Kompensāciju var izmaksāt arī šādas apliekamās personas: lauksaimniecības un zvejniecības kooperatīvās sabiedrības; paju sabiedrības par lauksaimniecības produkciju; lauku atbalsta dienests, kas iepērk no zemnieku saimniecībām pašu ražotu neapstrādātu lauksaimniecības produkciju intervences uzkrājumu veidošanai.

11.6.3. Nekustamā īpašuma nodoklis

Par nekustamā īpašuma nodokļa reformas sākumu var uzskatīt 1998. gada 1. janvāri, kad stājās spēkā likums "Par nekustamā īpašuma nodokli", paredzot pārejas noteikumus likuma pakāpeniskai ieviešanai līdz 2000. gadam. Ar šo gadu bija paredzēts ar nekustamā īpašuma nodokli aplikt zemi un ēkas pēc to kadastrālās vērtības, piemērojot nodokļa 1% likmi. Taču turpmāk nodokļa reformas beigu termiņš pastāvīgi tika atlikts uz vēlāku laiku.

Atbilstoši likuma "Par nekustāmo īpašuma nodokli" 2003. gada 20. jūnija redakcijai, ar nekustamā īpašuma nodokli no 2004. gada līdz 2006. gada 31. decembrim ir aplikta zeme, ēkas un būves, bet no 2007. gada 1. janvāra būves tiks izslēgtas no apliekamo objektu saraksta (līdz minēto grozījumu pieņemšanas bija paredzēts, ka būves netiks apliktas ar nodokli no 2004. gada 1. janvāra).

No 2004. gada 1. janvāra, nekustāma īpašuma nodokļa likme ir noteiktā 2003. gada līmeni - 1,5% apmērā no zemes kadastrālās vērtības un ēku un būvju vidējas gada bilances (juridiskām personām) vai inventarizācijas vērtības (fiziskām personām).

Ar nodokli neapliek:

- Zemi, kuru aizņem atjaunotās vai ieaudzētas mežaudzes.
- Individuālo dzīvojamo māju apbūvē ietilpstošās ēkas, ja tās netiek izmantotas saimnieciskās darbības veikšanai, daudzdzīvokļu dzīvojamo māju daļas, ko izmanto dzīvošanai, un mākslinieku darbnīcas, kas netiek izmantotas saimnieciskās darbības veikšanai, kā arī šo māju apbūvē ietilpstošās palīgēkas.
- Ēkas, kuras izmanto tikai lauksaimnieciskajai ražošanai (kūtis, klētis, laidari, pagrabi, siltumnīcas, kaltes, u.c.). Uz lauksaimniecības produkcijas pārstrādes uzņēmumiem šis atbrīvojums neattiecas.
- Uzceltās vai rekonstruētas ēkas, kuras paredzētas saimnieciskās darbības veikšanai, - vienu gadu pēc to nodošanas ekspluatācijā.

Atvieglojumi nekustamā īpašuma nodokļa maksātājiem

Nekustamā īpašuma nodoklis ir vienīgais nodoklis, no kura visi ieņēmumi tiek ieskaitīti pašvaldību budžetos. Likums paredz pilsētu un pagastu pašvaldībām iespēju noteikt nodokļa atlaides 25-90% no aprēķināts nodokļa summas.

2003. gada 3. jūlija grozījumi likumā "Par nekustama īpašuma nodokli" noteica, ka attiecībā uz šīm atmaidēm no 2004. gada 1. janvāra stājas spēkā nosacījums, ka

maksātājiem, kuri ir saimnieciskās darbības veicēji, pašvaldības piešķirtas atlaides nedrīkst pārsniegt minimālā atbalsta apmēru, kādu paredz Komercedarbības atbalsta kontroles likums, tas ir vienai komercdarbībai triju gadu laikā atbalsta summa nedrīkst pārsniegt 1.milj. eiro ekvivalentu latos.

11.6.4. Uzņēmumu ienākuma nodoklis

Uzņēmuma ienākuma nodokļa likme, kas kopš likumā "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" spēkā stāšanās 1995. gada 1. aprīlī bija 25%, no 2002. gada tika pakāpeniski samazināta. Tā uzņēmumu ienākuma nodokļa likme 2002. gadā bija 22%, 2003. gadā – 19%, bet no 2004. gada tika noteikta 15% apmērā.

Nodokļa maksātāji

Saskaņā ar likuma grozījumiem, kas stājas spēkā 2003. gada 22. jūlijā, līgumsabiedrības (personālsabiedrības) un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības uzņēmumu ienākuma nodokli nemaksā patstāvīgi. Katrs līgumsabiedrības (personālsabiedrības) dalībnieks maksā attiecīgi iedzīvotāju ienākuma nodokli vai uzņēmumu ienākuma nodokli par tam pienākošos līgumsabiedrības (personālsabiedrības) peļņas daļu, bet lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības dalībnieks — par tam sadalīto lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības pārpalikuma daļu.

Apliekamā ienākuma koriģēšana

Nosakot apliekamo ienākumu, uzņēmuma peļņu samazina par summām, kas izmaksātas subsīdiju veidā kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai.

Nodokļa atlaide uzņēmumiem, kas veic lauksaimniecisko darbību

Nodokļa atlaide uzņēmumiem, kas veic lauksaimniecisko darbību, ir noteikta taksācijas gadā 10 latu apmērā par katru lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektāru.

11.6.5. Citos likumos lauksaimnieciskai darbībai noteiktie atvieglojumi

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

- Gada apliekamajā ienākumā netiek ietverti un ar nodokli netiek aplikti personiskās palīgsaimniecības, piemājas saimniecības un zemnieka saimniecības ienākumi no lauksaimnieciskās ražošanas, ja tie nepārsniedz 3000 latu gadā.
- Gada apliekamajā ienākumā netiek ietverti un ar nodokli netiek aplikti summas, kas izmaksātas subsīdiju veidā kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai.

11.7. SAPARD

1999. gada 21. jūnijā saskaņā ar Eiropas komisijas (EK) regulu Nr. 1268/1999 par Kopienas atbalstu pirmsiestāšanās pasākumiem lauksaimniecības un lauku attīstības jomā Centrālās un Austrumeiropas kandidātvalstīm pirmsiestāšanās periodā, tika izveidota Speciālā iestāšanās programma lauksaimniecības un lauku attīstībai (SAPARD).

SAPARD līdzekļu saņemšanas obligāts nosacījums bija Lauka attīstības plāna (LAP) izstrāde, kura izstrāde tika uzsākta jau 1999. gadā un kas bija apstiprināts ar 2000. gada 25. oktobra EK lēmumu.

Finansu plūsmas administrēšanai 2001. gada 4. jūlijā tika noslēgts Daudzgaļu finansu līgums starp Latvijas Republiku un Eiropas Kopienas, kura 2. pants noteica, ka Kopienas finansu saistības tiek fiksētas Ikgadējos finansu līgumos.

Eiropas Komisijas komisārs F. Fišlers 2001. gada 6. decembrī bija apstiprinājis lēmumu (2001/885/EC) par palīdzības līdzekļu pārvaldīšanas nodošanu Latvijas Republikai. Lēmums tika publicēts ES Oficiālajā žurnālā 12. decembrī (L327/45) un tas nozīmēja, ka Lauku atbalsta dienesta (LAD) akreditācija tika atzīta no Eiropas Komisijas puses. Šis lēmums deva tiesības LAD uzsākt projektu pieteikumu pieņemšanu sekojošām akreditētām apakšprogrammām:

- Lauksaimniecības tehnikas, iekārtu un būvju modernizācija;
- Lauksaimniecības zemju apmežošana;
- Lauksaimniecības un zivsaimniecības produkcijas pārstrādes un mārketinga pilnveidošana;
- Lauku ekonomikas dažādošana, veicinot alternatīvos ienākuma avotus;
- Vispārējās lauku infrastruktūras uzlabošana;
- Pavadošais pasākums - Apmācības.

Latvijā pirmie projektu pieteikumi SAPARD programmai tika iesniegti 2001. gada 28. decembrī. Līdz 2002. gada 1. oktobrim tika apstiprināti 378 projekti. Līgumi ar atbalsta pretendentiem bija noslēgti par Ls 9,9 milj. sabiedriskā finansējuma, tas ir, no kopējās pieejamās finansējuma summas bija apgūti tikai 30%. 2000. un 2001. gadam SAPARD programmai piešķirto līdzekļu (Ls 27 milj.) apguvei bija atlikuši tikai 9 mēneši, jo saskaņā ar tajā laikā spēkā esošo Ikgadējo finanšu līgumu nosacījumiem pēc 31.12.2003. Latvija būtu zaudējusi iespējas izmantot šos ES līdzekļus.

Lai palielinātu SAPARD līdzekļu apguvi, 2003. gada 4. martā Latvijas SAPARD uzraudzības komitejas sanāsmē bija veikti grozījumi SAPARD Latvijas lauksaimniecības un lauku attīstības programmā, kas 2003. gadā 17. jūlijā tika apstiprināti Eiropas Komisijā.

Būtiskākie grozījumi SAPARD programmā:

- visās līdz šim akreditētajās apakšprogrammās tika atcelts ierobežojums projektu skaitam, tādejādi jebkurš atbalsta pretendents varēja iesniegt neierobežotu projektu skaitu;
- visās apakšprogrammās tika atceltas projektu maksimālās summas, izņemot apakšprogrammu „Lauksaimniecības tehnikas, iekārtu un būvju modernizācija”, kur maksimālā projektu summa vienam atbalsta saņēmējam tika paaugstināta līdz 1,5 miljoniem EUR;
- tika paredzētā iespēja SAPARD projektus pieteikt lauksaimniecības un zivsaimniecības produktu pārstrādei bez iepriekšējas pieredzes nozarē;
- līdz šim atbalstu varēja saņemt pēc visa projekta īstenošanas, bet pēc grozījumiem projektu varēja realizēt arī pa daļām;
- pasākumā "Netradicionālā lauksaimniecība" varēja pieteikties arī zirgaudzētāji un krāšņumaugu audzētāji, kuriem atbalsts SAPARD programmās pirms grozījumu pieņemšanas nebija paredzēts;
- apakšprogrammā "Vispārējās lauku infrastruktūras uzlabošana" tika paredzēts atbalsts elektroenerģijas apgādes problēmu risināšanai. Izmaiņu rezultātā šajā pašā apakšprogrammā projektus varēja iesniegt arī pašvaldības. Atbalsta likme tika paredzēta 90% apmērā no projekta kopsummas. Savukārt projektiem, kas saistīti ar lauku ceļiem, tika paredzēts diferencēts atbalsta sadalījums, t.i. pašvaldības ceļiem – 90% apmērā, privātajiem ceļiem, kas paredzēti koplietošanai – 75%, privātajiem ceļiem, kas nav paredzēti koplietošanai – 50% apmērā.
- No apakšprogrammām, par kurām bija mazāka interese, atbalsta līdzekļi tika novirzīti uz tām, kurās bija lielāks projektu pieteikumu skaits, piemēram, no apakšprogrammas "Vispārējā lauku infrastruktūras uzlabošana" uz programmu "Lauksaimniecības tehnikas iekārtu un būvju modernizācija" tika novirzīti 50% līdzekļu, uz šo pašu apakšprogrammu tika novirzīti arī 75% līdzekļu no apakšprogrammas "Izglītība, zinātne un informācijas izplatīšana".

Šie grozījumi ievērojami paplašināja SAPARD saņēmēju loku un ļāva veiksmīgāk un ātrāk apgūt Latvijai iedalītos pirmsiestāšanās ES atbalsta līdzekļus.

Tā līdz 2004. gada aprīļa vidum LAD ir apstiprinājis 1809 projektus SAPARD atbalsta saņemšanai (11-16. tabula). Apstiprināto plānu finansēšanai no SAPARD programmas ir nepieciešami 79,878 miljoni latu jeb 101% no kopējiem 2000.-2003. gada programmā pieejamajiem līdzekļiem - 79,044 miljoniem latu. Līdz 2004. gada aprīļa vidum tika realizēti 1011 SAPARD projekti. No tiem visvairāk projekti projektu tika realizēti apakšprogrammās "Lauksaimniecības tehnikas, iekārtu un būvju modernizācija", "Lauku ekonomikas dažādošana, veicinot alternatīvos ienākumu avotus" un "Lauksaimniecības zemju apmežošana", savukārt vislielākie projekti (vidēji 511,2 tūkst. Ls) realizēti apakšprogrammā "Lauksaimniecības un zivsaimniecības produktu pārstrādes un marketinga pilnveidošana".

11-16. tabula. Kopsavilkums par SAPARD atbalsta projektiem 14.04.2004.

SAPARD atbalsta apakšprogrammas	Projektu skaits		Apstiprināto projektu attaisnotie izdevumi, tūkst. Ls		Apstiprināto projektu sabiedriskais finansējums, tūkst. Ls	
	apstipr.	realiz.	kopā	vidēji vienam proj.	kopā	% no vidēja projekta izmaksu summas
Lauksaimniecības tehnikas, iekārtu un būvju modernizācija	826	638	53509,3	64,78	25530,8	48%
Lauksaimniecības zemju apmežošana	281	102	3520,8	12,53	1756,1	50%
Lauksaimniecības un zivsaimniecības produktu pārstrādes un marketinga pilnveidošana	105	42	53677,2	511,21	26733,7	50%
Lauku ekonomikas dažādošana, veicinot alternatīvos ienākumu avotus	441	191	39801,0	90,25	19243,9	48%
Vispārējās lauku infrastruktūras uzlabošana	150	35	8368,4	55,79	6601,8	79%
Pavadošie pasākumi: Tehniskā palīdzība un Apmācības	6	3	12,0	2,00	12,0	100%
Kopā	1809	1011	158888,7	87,8	79878,2	50%

Avots: LVAEI aprēķini pēc LAD datiem

Sabiedriskā finansējuma lielums vidēji pa visiem realizētiem projektiem ir bijis 50% no attaisnotiem izdevumiem (projektu sabiedriskais finansējums veidojas no divām daļām: ES piešķirtais atbalsts - 75% un Latvijas līdzfinansējums -25%). Pēc 2003. gada 17. jūlija grozījumiem, apakšprogrammai "Vispārējās lauku infrastruktūras uzlabošana" sabiedriskā līdzfinansējuma procents bija būtiski paaugstināts (līdz pat 90%), kas var būt izskaidrojams ar valsts ieinteresētību programmas veiksmīgā apgūšanā. Apakšprogrammās "Lauksaimniecības tehnikas, iekārtu un būvju modernizācija" un "Lauku ekonomikas dažādošana, veicinot alternatīvos ienākumu avotus" sabiedriskā līdzfinansējuma līmenis ir bijis zemāks par 50%. To ietekmēja liela projektu savstarpēja konkurence, kas spieda uzņēmējus samazināt sabiedriskā finansējuma pieprasīto apjomu.

Pēdējais termiņš, kad uzņēmēji varēja iesniegt savus pieteikumus SAPARD finansējuma saņemšanai, bija 2003. gada 15. decembris. Bija paredzēts, ka SAPARD programmas darbība tiks pārtraukta līdz ar Vienotā programmdokumenta un Lauku attīstības plāna darbības uzsākšanu pēc valsts iestāšanās ES. Tomēr valstij būs jānodrošina saistības, ko tā uzņēmusies, noslēdzot līgumus ar atbalsta saņēmējiem saskaņā ar SAPARD programmu.

Pēc iestāšanās ES Latvijas zivsaimniekiem un lauku uzņēmējiem būs pieejams atbalsts no diviem Eiropas Savienības struktūrfondiem - lauksaimniecības vadības un garantiju fondā (ELVGF) un zivsaimniecības vadības finansēšanas instrumentā (ZVFI), kas paredz atbalstu vairāk nekā 20 dažādās aktivitātēs.

12.Latvijas lauksaimniecības perspektīvas Eiropas savienībā

12.1. Iestāšanās nosacījumi

2000. gada 15. februārī oficiāli tika atklātas sarunas par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (ES). Līdzīgi kā iepriekšējos ES paplašināšanas posmos, sarunu sadaļa "Lauksaimniecība" bija visapjomīgākā un oficiāli tā tika atklāta tikai 2001. gada 12. jūnijā.

Kopš Latvijas un ES Komisijas sarunu sadaļas "Lauksaimniecība" oficiālās atklāšanas notika vairākas ES – Latvijas tehniskās konsultācijas par lauksaimniecības, veterinārajiem un pārtikas drošības jautājumiem, kā arī fitosanitārajiem jautājumiem. Tehnisko konsultāciju laikā tika pārrunāti ES Komisijai neskaidrie jautājumi un pieprasīta papildus informācija par Latvijas gatavību pilnībā uzņemties ES dalībvalsts saistības līdz ar iestāšanos savienībā. Briselē norisinājās pirmās augsta līmeņa ES-Latvijas ekspertu konsultācijas par ražošanas kvantitatīvajiem rādītājiem.

Rezultātā Eiropas Komisija 2002. gada 31. oktobrī prezentēja kopējo Eiropas Savienības pozīciju. Dokuments saglabāja Latvijas piedāvāto Pozīcijas dokumenta struktūru. Vispirms tajā tika atspoguļota ES nostāja attiecībā uz horizontāliem pasākumiem, ieskaitot veterinārās un fitosanitārās likumdošanas jautājumus, kvalitātes politiku, lauksaimniecības produkcijas krājumu jautājumus, kā arī integrētās administrēšanas un kontroles sistēmas izveidošanas finansēšanas problēmas. Turklāt šajā sadaļā tika uzsvērti jautājumi, kas saistīti ar valsts atbalstu un administratīvu struktūru izveidošanu saistībā ar Eiropas lauksaimniecības vadības un garantiju fondu (EAGGF). Vienā no galvenajām dokumentā sadalām – Kopējas tirgus organizācija – tika noteikta ES pozīcija attiecībā uz tiešiem maksājumiem, kā arī katra sektora kvalitatīviem un kvantitatīviem rādītājiem.

Eiropas Komisija piedāvāja Latvijai principiāli nepieņemamo ražošanas atsaucē periodu no 1995. līdz 1999. gadam. Minētais periods Latvijā raksturojas ar lauksaimniecības pārstrukturēšanās procesa kulmināciju (strukturālās un īpašuma izmaiņas, zemes reforma u.c.), tādējādi bija pilnīgi nepieņemams, lai uz tajā fiksētajiem lauksaimnieciskās ražošanas apjomiem balstītu ES Kopējās lauksaimniecības politikas atbalsta pasākumus pēc Latvijas iestāšanās ES.

Galvenie ES pozīcijas dokumenta katra sektora piedāvātie kvantitatīvie rādītāji ir atspoguļoti 12-1. tabulā.

12-1. tabula. Latvijas un ES sarunu rezultātu galvenie kvantitatīvie rādītāji lauksaimniecības jomā

Sektors	Vienības	Latvijas prasība Pozicijas dokumentā	ES Kopējā pozīcija 31.10.2002.	ES pozīcija/ Latvijas prasība, %	DK priekšlikums 26.11.02.	DK priekšlikums/ 31.10.2002. ES pozīcija, %
Laukaugu pamatplatība	ha	688000	462843	-33%	443580	-4%
Laukaugu references ražība	t/ha	3,00	2,03	-32%	2,50	23%
Cukura kvota	t	110000	66505	-40%	66505	0%
Kartupeļu ciete	t	15000	3619	-76%	5778	60%
Lini garšķiedras	t	1500	361	-76%	360	0%
Lini īsā šķiedra	t	3500	1106	-68%	1313	19%
Bāzes piena kvota	t	1200000	489474	-59%	695395	42%
Rezerve attīstībai	t	x	x	x	33253	x
Piena kvota kopā	t	1200000	489474	-59%	728648	49%
Zīdītājgovju prēmija	dzīvnieki	25000	1758	-93%	19368	1002%
Buļļi, vērši, govju kaušanas prēmija un teļu kaušanas prēmija, no tās:	dzīvnieki	220000	177600	-19%	177600	0%
Buļļu, vēršu, govju kaušanas prēmija	dzīvnieki	145000	124320	-14%	124320	0%
Teļu kaušanas prēmija	dzīvnieki	75000	53280	-29%	53280	0%
Speciālā liellopu prēmija	dzīvnieki	75000	70200	-6%	70200	0%
Maksājumu aploksne liellopiem	EUR	3500000	1330680	-62%	1330680	0%
Aitas un kazas	dzīvnieki	50000	18437	-63%	18437	0%

Avots: Aprēķini pēc Latvijas Republikas sarunu pozīcijas 7. sadaļas "Lauksaimniecība" (31.10.2000.), ES Kopējā pozīcijas (31.10.2002.), Dānijas Karalistes un EK priekšlikuma (26.11.2002.)

Kopumā Latvija, līdzīgi kā pārējās Baltijas valstis, uzskatīja, ka Eiropas Komisijas 2002. gada 31. oktobra priekšlikums nenodrošina Latvijas lauksaimniecībai godīgus un vienlīdzīgus konkurences nosacījumus un attīstības iespējas vienotā ES lauksaimniecības tirgū.

Lai kopīgi aizstāvētu savas nacionālas intereses, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas lauksaimniecības ministri 2002. gada 16. septembrī Mežotnē parakstīja oficiālo

ziņojumu par Baltijas valstu vienošanos veidot kopīgu stratēģiju iestāšanas procesā Eiropas savienībā.

2002. gada novembrī trīs Baltijas valstu ministri Prāgā oficiāli iesniedza ES lauksaimniecības komisāram Francam Fišleram paskaidrojuma rakstu par īpašo situāciju Baltijas valstīs, salīdzinot ar pārējām kandidātvalstīm, kura mērķis bija panākt EK piedāvājuma uzlabošanu. ("Soviet Heritage and Development of Baltic Agriculture: Evaluation of the Impact").

Šī raksta galvenais uzdevums bija ekonomiski pamatot un analītiski pierādīt Baltijas valstu īpašo situāciju ES paplašināšanas procesā.

Baltijas valstīm vajadzēja pārliecināt Eiropas Komisiju par nepieciešamību izmainīt references periodu un palielināt references apjomus. Tāpēc paskaidrojuma dokumentā kopā ar citiem aprēķiniem tika iekļauts arī specifiskā "padomju mantojuma" korekcijas koeficienta aprēķins. Korekcijas koeficients tika aprēķināts, balstoties uz vidējo lauksaimniecības izlaidi periodā no 1995. līdz 1999. gadam, attiecinot to pret 1990. gada (pirms Baltijas valstu atdalīšanas no PSRS) lauksaimniecības izlaidi. Lauksaimniecības izlaide šajā periodā tika aprēķināta divām valstu grupām: 3 Baltijas valstīm un visām 8 kandidātvalstīm, kam bija raksturīgs pārejas periods (ieskaitot Baltijas valstis un izņemot Kipru un Maltu). Saskaņā ar iegūtajiem aprēķinu rezultātiem, vidējās svērtās lauksaimniecības izlaides indekss (pārejas perioda izlaide attiecināta pret 1990. gada izlaidi) pirmajai un otrai valstu grupai bija attiecīgi 0,546 un 0,804. Attiecinot otro indeksu pret pirmo, tika iegūts korekcijas koeficients 1,47, kas raksturo Baltijas valstu attīstības specifiku salīdzinājumā ar visām Centrālās un Austrumeiropas valstīm kopumā.

Igaunijas, Latvijas un Lietuvas valstu ekspertu, zinātnieku un politiķu ciešās sadarbības rezultātā sastādītais dokuments palīdzēja pierādīt nozīmīgās atšķirības, kas noteikušas Baltijas un pārējo kandidātvalstu attīstību pārejas periodā. Savukārt, korekcijas koeficients deva iespēju veikt pamatotu korekciju Eiropas Kopienas sākotnēji piedāvāto references rādītāju līmeņos.

Rezultātā jau 2002. gada 26. novembrī Eiropas Savienības prezidējošā valsts Dānija nāca klajā ar kompromisa piedāvājumu ar mērķi paātrināt desmit kandidātvalstu integrācijas procesu. Dānijas prezidentūras priekšlikums paredzēja piešķirt Latvijai vēl papildus 2004. gadā EUR 26,9 milj., 2005. gadā EUR 33,2 milj. un 2006. gadā EUR 37,8 milj. Vislielākais līdzekļu pieaugums ir sagaidāms lauksaimniecības un iekšlietu jomās. Dānijas sagatavotajā priekšlikumā bija noteiktas ne tikai jaunās produkcijas kvotas un references apjomi, kas aprēķināti ņemot vērā 2001. un 2002. gada ražošanas apjomus, bet ievērots un ņemts vērā arī tas, ka Baltijas valstis smagi cietušas Krievijas krīzes seku rezultātā un 1997. gada plūdus.

EK piedāvātie jaunie references rādītāji attiecībā uz lauksaimniecību arī ir apkopoti 12-1. tabulā.

Latvija sākotnēji pieprasīja noteikt references ražību graudaugiem 3t/ha līmenī. Taču ES piedāvāja tikai 2,03t/ha. Sarunas apgrūtināja apstākļi, ka ES piedāvājums precīzi atbilda reģistrētajiem Latvijas statistikas datiem. Zemie statistikas rādītāji izskaidrojami ar sadrumstaloto saimniecību struktūru, jo graudaugu ražošana mazās platībās ir nerentabla, un mazajās saimniecībās ir ļoti zema ražība, līdz ar to šie dati ievērojami pasliktināja vidējos rādītājus. Latvija sarunās turpināja izmantot argumentus par kolhozu likvidācijas un restrukturizācijas sekām, kas izpaužas, piemēram, sadrumstalotajā struktūrā un 8 reizes zemākā mēslojuma izmantošanā nekā 1990. gadā, iespaidojot ražību. Šo argumentu rezultātā jaunais Dānijas prezidentūras piedāvājums sasniedza 2,5 t/ha, kas ir par 23% augstāk nekā graudaugu references ražība, kas tika iekļauta ES sākotnējā piedāvājumā.

Vienīgā pozīcija, kurā tika konstatēts samazinājums, ir jauna piedāvātā laukaugu bāzes platība (samazinājums par 4%). Toties šis samazinājums ir pamatots ar to, ka ES izmantoja jaunākus atskaites gadus, lai, atbilstoši Latvijas vēlmēm, varētu piedāvāt augstāku references ražību.

Vislielākais panākums bija atbalsta maksājumiem pakļauto zīdītājgovju skaita palielināšana. Latvija pieprasīja, lai zīdītājgovju prēmija tiktu piešķirta 25 000 dzīvnieku. ES sākotnēji piedāvāja to piešķirt tikai 1758 zīdītājgovīm. Reaģējot uz Latvijas puses argumentiem par to, ka šī nozare Latvijā ir pilnīgi jauna un ļoti strauji attīstās, Dānijas prezidentūra piedāvāja palielināt zīdītājgovju skaitu prēmijas saņemšanai 11 reizes, sasniedzot 19 368 dzīvniekus.

Piena lopkopība ir visnozīmīgākā Latvijas lauksaimniecības nozare, tāpēc piena kvota kļuva par vissvarīgāko jautājumu iestāšanās sarunu par lauksaimniecību kontekstā.

Galvenās diskusijas ar Eiropas Komisiju attiecās uz tieši pārdotā piena aprēķināšanas metodiku. Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes dati uzrāda ļoti mazus tieši pārdotā piena apjomus, uz kuriem savā piedāvājumā balstījās arī ES. Latvija piedāvāja citu metodi, aprēķinot to piena daudzumu, kurš saimniecībās tiek izmantots cilvēku patēriņam un lopbarībai. Ņemot vērā šos argumentus, Dānijas prezidentūras priekšlikumā piedāvātā kopējā piena kvota sasniedza **728 648 t**. Tomēr, saskaņā ar sarunu rezultātiem, Latvijas piensaimniekiem līdz 2006. gadam ir jāpierāda sava varēšana piešķirto piena ražošanas kvotu izpildīt. Ja Latvija nespēs līdz 2006. gadam izpildīt piešķirto piena ražošanas kvotu pilnā tās apmērā, kvota tiks samazināta par 33 253 t.

Kopumā vērtējot, Dānijas prezidentūras piedāvājums (2002. gada 26. novembris) Lauksaimniecības sarunās bija par 49% lielāks nekā iepriekšējais Eiropas Komisijas piedāvājums. Šādu uzlabojumu ES paplašināšanās sarunās neizdevās panākt nevienai citai kandidātvalstij.

Turklāt Dānijas prezidentūras priekšlikums paredz par 60% lielāko kartupeļu cietes kvotu un par 19% lielāko garantēto apjomu īsās šķiedras liniem.

ES prezidējošās valsts Dānijas priekšlikums, kurš galu galā guva arī kopējo Eiropas Komisijas atbalstu, atbilda faktiskiem ražošanas apjomiem Latvijā un vairākos sektoros paredzēja arī attīstības iespējas. Tāpēc priekšlikumu paketi kopumā iespējams novērtēt atzinīgi.

Kaut gan pēdējie ES piedāvājumi bija zemāki par Latvijas izvirzītajām prasībām, jāņem vērā, ka kvantitatīvās prasības sākotnēji tika izvirzītas ar lielu rezervi, lai sarunās būtu manevra iespējas, turklāt tās atspoguļoja vēlmes un teorētisko ražošanas potenciālu, nerēķinoties ar reālo tirgu.

Nedaudz vairāk nekā divas nedēļas vēlāk pēc Dānijas priekšlikuma paziņošanas, 2002. gada 13. decembrī Kopenhāgenas ES Padomes tikšanās laikā, LR Ministru prezidentam izsakot piekrišanu un Valsts prezidentei klātesot, Latvija oficiāli noslēdza iestāšanās sarunas Eiropas Savienībā. Kopā ar Latviju iestāšanās sarunas slēdza vēl deviņas ES kandidātvalstis- Igaunija, Lietuva, Polija, Čehija, Slovākija, Slovēnija, Ungārija, Malta un Kipra.

Balstoties uz ES Padomes lēmumiem, Latvijas iestāšanās datums ES tika noteikts 2004. gada 1. maijā, kas pēc pozitīvās nobalsošanas referendumā kļuva par oficiālo iestāšanās datumu.

Līdz ar iestāju ES, Latvijai piešķirtas visas tiesības, ko paredz dalība ES, noteikti arī pienākumi. Latvijas iestāšanās galvenie nosacījumi ir apkopoti ES Pievienošanās līgumā, kuru Latvijas Republikas Valsts prezidente un Ministru prezidents kopā ar citu kandidātvalstu pārstāvjiem parakstīja 2003. gada 16. aprīlī Atēnās.

Saskaņā ar ES Pievienošanās līgumu, Latvija pakāpeniski ievieš ES tiešos maksājumus lauksaimniecībā laika posmā no 2004. līdz 2013. gadam. Tiešo maksājumu daļa no ES budžeta tiks pakāpeniski palielinātā, nodrošinot to, ka līdz 2013. gadam Latvijai piešķirto ES tiešo maksājumu apjoms sasniedz ES esošo dalībvalstu līmeni (12-2. tabula).

12-2. tabula. Tiešo maksājumu likmes Latvijā, % no ES līmeņa

Rādītājs	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
TM kopā	55	60	65	70	80	90	100			100
TM daļa no ES budžeta	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100
TM daļa no lauku attīstības līdzekļiem	15	10	5							
TM daļa no nacionālā budžeta	15	20	25	30	30	30	30	20	10	0

Tāču Latvijai kā jaunajai dalībvalstij būs iespēja papildināt ES tiešos maksājumus no nacionālā budžeta un daļēji no lauku attīstības līdzekļiem. Tas nozīmē, ka kopā ar valsts papildinošajiem tiešiem maksājumiem (pie nosacījuma, ka tie tiks izmaksāti maksimāli atļautā līmenī) Latvija varēs sasniegt simtprocentīgu esošo dalībvalstu TM

līmeni jau 2010. gadā. Tomēr saskaņā ar līgumu nekādā gadījumā Latvijas kopējais TM līmenis nedrīkst pārsniegt ES-15 līmeni.

Atskaitot valsts papildinošos tiešos maksājumus, ES Pievienošanās līgums atļauj Latvijai sniegt pārejošo nacionālo atbalstu konkrētiem sektoriem līdz 2008. gada beigām (sk. 12-3. tabulu).

12-3. tabula. Latvijas pagaidu nacionālais atbalsts, EUR

Sektors	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Šķiedras lini	654 000	523 200	392 400	261 600	130 800
Cūkkopība	204 000	163 200	122 400	81 600	40 800
Aitas un kazas	107 000	85 600	64 200	42 800	21 400
Sēklas	109 387	87 510	66 110	44 710	23 310
Kopā	1 074 387	859 510	645 110	430 710	216 310

Avots: Padomes lēmums 2004/281/EC

ES Pievienošanas līgums paredz sekojošos atvieglotus pārejas perioda nosacījumus arī bioloģiskās lauksaimniecības jomā:

- līdz 2006. gada 1. janvārim Latvijā ir atļauts bioloģiskajā lauksaimniecībā lietot neapstrādātas sēklas, stādīšanas materiālus un pavairošanas materiālus, kas nav ražoti, izmantojot bioloģiskās ražošanas metodes;
- līdz 2006. gada 1. janvārim Latvijā ir atļauts bioloģiskās lauksaimniecības ražošanas dravās kā papildu bišu barības produktu lietot ne-bioloģisko cukuru, t.i., tādu cukuru, kurš nav ražots, izmantojot bioloģiskās ražošanas metodes;
- 18 mēnešus pēc pievienošanās dienas Latvijā ir atļauts bioloģiskajā lauksaimniecībā lietot kālija permanganāta produktus.

Piecus gadus pēc pievienošanās dienas Latvijai netiks piemērotas ES tauku satura prasības attiecībā uz Latvijā ražoto dzeramo pienu. Tomēr, dzeramo pienu, kas neatbilst ES prasībām attiecībā uz tauku saturu, varēs pārdot tikai Latvijā vai arī eksportēt uz kādu trešo valsti.

Turklāt Pievienošanās līgums paredz līdz 2006. gada beigām piešķirt zīdītājgovju prēmiju arī citu sugu govīm, ja šādas govīs ir lecinātās vai apsēklotas ar gaļas šķirnes bulli.

Ražošanas kvantitatīvie rādītāji, ka arī references rādītāji, kas piemērojami Latvijai pēc iestāšanās ES atbilst Dānijas prezidentūras priekšlikumam un ir atspoguļoti 12-1. tabulā.

12.2. KLP reformas būtība

Lauksaimniecības politika vienmēr ir bijusi viens no nozīmīgākajiem jautājumiem Eiropā, īpaši pēc Otrā Pasaules kara, kad Eiropas valstu iedzīvotājiem atmiņā vēl bija pārtikas preču deficīts. Lauksaimniecība kļuvusi par vienu no ES pamatnozarēm.

Romas līgums definēja kopīgas politikas galvenos mērķus lauksaimniecības jomā. KLP pamatprincipi tika izstrādāti Strēzas konferencē 1958. gada jūlijā. 1960. gadā šīs politikas mehānismus pieņēma toreizējās sešas dalībvalstis un kopējā lauksaimniecības politika (KLP) sāka darboties 1962. gadā.

Kopš savas darbības uzsākšanas KLP izgājusi 35 gadu ilgu reformēšanas ceļu, kura rezultātā mainījušies gan KLP sākotnējie mērķi, gan pašas politikas būtība.

Šajā nodaļā tiks apskatīta pēdējā ES kopējās lauksaimniecības politikas reforma.

2003. gada 26. jūnijā Luksemburgā ES lauksaimniecības ministru padome pieņēma fundamentālo kopējās lauksaimniecības politikas reformu, kas balstās uz Eiropas Komisijas 2003. gada 23. janvārī prezentēto priekšlikumu. Jaunā reforma tiks ieviesta laikā no 2004. līdz 2005. gadam, papildinot un noslēdzot Programmas 2000 (*Agenda 2000*) uzsāktos procesus dažādās jomās un nodrošinot stabilus politikas noteikumus Eiropas lauksaimniecībai.

Jaunā KLP reforma ievirza kopējo lauksaimniecības politiku jaunā ērā, pilnīgi mainot ES lauksaimniecības sektora un lauku attīstības sabiedriskā atbalsta būtību.

Jaunā KLP

- būs vairāk orientēta uz patērētāju un nodokļu maksātāju interesēm, tai pašā laikā turpinot atbalstīt lauksaimniecībā nodarbinātos;
- aizsargās lauku teritoriju un vidi;
- saglabās budžeta izmaksas stabilas un kontrolējamas;
- palīdzēs panākt vienošanos PTO sarunās, kas nodrošinās ES lauksaimniecības un sabiedrības vajadzību apmierināšanu.

Komentējot Padomes lēmumu, ES lauksaimniecības komisārs Francs Fišlers ir teicis: "Šis lēmums nozīmē jaunās ēras sākumu. Mūsu lauku politika fundamentāli mainīsies. Jaunā politika stabilizēs mūsu lauksaimnieku ienākumus un piedāvās ražot to, ko pieprasa patērētāji".

Jaunā KLP noteic trīs galvenos mērķus:

- veicināt uz tirgu orientētās lauksaimniecības uzņēmējdarbības attīstību, kas, ņemot vērā pārmaiņas tirgū, lauksaimniekiem pavērs plašākas iespējas un ļaus labāk pielāgoties tirgus vajadzībām;
- rosināt ilgtspējīgu un videi draudzīgu lauksaimniecības attīstību, kas ražotājiem paaugstinās prasības ievērot standartus sabiedrības interešu, dzīvnieku un augu veselības, kā arī dzīvnieku labturības un vides jomā;

- veicināt turpmāko lauku attīstību, papildus finansējot konkrētus lauku attīstības politikas pasākumus.

Reforma kardināli maina KLP akcentus: paredz pāreju no lauksaimnieka-ražotāja atbalsta uz lauksaimnieka-lauku iedzīvotāja atbalstu. Ja agrāk lauksaimniekam maksāja par to produkciju, ko viņš saražoja, tad reformas rezultātā paredzēts maksāt par to, ka šis cilvēks dzīvo laukos un saglabā koptu apkārtējo vidi. Lauksaimniekam tiek piedāvāta savas nodarbošanās izvēles brīvība, iespēja izmantot savas uzņēmējdarbības spējas. Par šādu brīvību no lauksaimnieka tiek prasīts pretī ievērot noteiktās prasības un standartus. Līdz ar to ir acīmredzami, ka visi trīs reformas mērķi ir savstarpēji ļoti cieši saistīti.

ES KLP reforma piedāvā četrus pamatvirzienus iepriekš nosaukto mērķu sasniegšanai:

- pārmaiņas tirgus politikas pasākumos, kas iekļauj konkurētspējas paaugstināšanu caur cenu samazinājumu un intervences noteikumu maiņu, atbalsta mehānisma koriģēšanu un finansiālās disciplīnas kontrolēšanu;
- tiešo maksājumu atdalīšana no lauksaimnieciskās ražošanas (decoupling);
- lauku atbalsta pasākumu papildus finansēšana ar modulācijas mehānisma palīdzību (modulation);
- obligātā vides, pārtikas nekaitīguma, dzīvnieku un augu veselības un labturības standartu ievērošana (cross compliance).

Salīdzinājumā ar KLP īstenošanu *Programmas 2000* ietvaros, pēdējā reforma KLP realizācijai paredz tikai vispārējus politikas ierobežojumus, radot plašu iespēju katrai atsevišķai dalībvalstij izvēlēties mehānismu iepriekš minēto pasākumu īstenošanai, ņemot vērā nacionālās atšķirības un katras valsts specifiku. Turklāt pastāv arī zināmas atšķirības KLP reformas īstenošanā starp esošajām (ES-15) un jaunajām dalībvalstīm, kas ir paredzētas gan Pievienošanās līgumā, gan arī to papildinošā Padomes lēmumā 281/2004 un Regulā 583/2004.

Lai noskaidrotu atšķirības starp jauno reformēto un veco kopējo lauksaimniecības politiku, kas balstījās uz *Programma 2000* definētajiem principiem, minētie reformas virzieni tiks apskatīti atsevišķi.

12.2.1. Pārmaiņas tirgus politikas pasākumos

Eiropas lauksaimniecības sektors kopumā, kā arī atsevišķie preču ražotāji varēs sekmīgi konkurēt pasaules tirgū, ja spēs nodrošināt, lai piedāvājums patērētājiem būtu pieejams par saprātīgu cenu. Tāpēc, lai paaugstinātu ES lauksaimniecības sektora konkurētspēju, Eiropas Komisija nolēma pakāpeniski mazināt intervences pasākumu ietekmi Eiropas tirgū caur rudzu izslēgšanu no intervences iepirkuma kārtības un intervences cenas samazināšanu piena produktiem.

Tomēr, ja noteiktā dalībvalstī rudzu ražošana ir ļoti nozīmīga, tā var saņemt papildus 10% no modulācijas rezultātā uzkrātās naudas un atbalstīt rudzu ražošanas reģionus lauku attīstības pasākumu ietvaros.

Piena sektorā reforma atceļ piena mērķa cenu, ko paredzēja *Programma 2000*. Tās vietā tiek ieviests asimetriskās intervences cenu samazināšanas mehānisms piena produktiem. Jaunā KLP paredz samazināt intervences cenu sviestam par 25% četrus gadus laikā (par 7% 2004., 2005., 2006. gadā un par 4% 2007. gadā). Šis samazinājums ir par 10% lielāks par to, kas bija piedāvāts *Programmas 2000* ietvaros. Sausā vājpiena pulvera intervences cenas samazinājums paliek nemainīgs – 15% trīs gadu laikā no 2004. līdz 2006. gadam.

Intervences noteikumu maiņa nozīmē attiecīgi mazāku valsts iejaukšanos tirgus darbības mehānismā, samazinot valsts garantēto cenu līmeni Eiropas piena tirgū un turpmāk atsakoties vispār paturēt noteiktā līmenī rudzu cenu.

Tomēr, lai ražotājiem dotu iespēju pielāgoties jaunajiem tirgus apstākļiem, vienlaikus ar intervences cenu samazinājumu piena produktiem jaunā KLP paredz palielināt kompensācijas maksājumus ES piena ražotājiem ar mērķi samazināt ražotāju iespējamās zaudējumus, kas var rasties produkcijas cenu samazināšanas rezultātā.

Institucionālo cenu pakāpeniskās samazināšanas mehānisms Eiropas piensaimniecības sektorā nevar būt uzskatāms par absolūti jaunu. Jau saskaņā ar *Programmas 2000* nosacījumiem bija paredzēts pazemināt piena cenas Eiropas tirgū. Luksemburgas vienošanās tikai nostiprināja EK vēlmi turpināt šo pasākumu. Tādējādi arī kompensācijas maksājumus piena ražotājiem tika nolemts izmaksāt nevis no 2005. gada, kā to paredzēja *Programma 2000*, bet jau 2004. gadā kopā ar uzsākto cenu samazinājumu KLP reformas ietvaros. Salīdzinājumā ar *Programmas 2000* nosacījumiem piena kompensācijas maksājumi tiks paaugstināti:

- no EUR 0 līdz EUR 8,15 par saražoto tonnu piena 2004. gadā;
- no EUR 5,75 līdz EUR 16,31 par tonnu 2005. gadā;
- no EUR 11,49 līdz EUR 24,49 par tonnu 2006. gadā un
- no EUR 17,24 līdz EUR 24,49 par pienu tonnu 2007. un turpmākajos gados.

Mainot tirgus un tiešā atbalsta nosacījumus, būtisku nozīmi iegūst finansiālās disciplīnas ievērošanas princips. Katra dalībvalsts nedrīkst pārtērēt no ES budžeta atvēlētās finansiālās aplokšnes apjomu. Turklāt, ja ES budžeta līmenī tiks konstatēts, ka konkrētam gadam tirgus cenu atbalsta pasākumu īstenošanai kopumā ir iztērēts vairāk nekā EUR 300 milj., tiešo maksājumu fonds tiks attiecīgi samazināts visām ES dalībvalstīm. Tas automātiski nozīmēs arī tiešo maksājumu likmju samazinājumu visās dalībvalstīs.

12.2.2. Tiešo maksājumu atdalīšana no lauksaimnieciskās ražošanas

Tiešo maksājumu atdalīšanu no saražotās produkcijas apjoma (*decoupling*) varētu uzskatīt par galveno reformas virzienu. Pēc vairāku ekonomistu uzskatiem, tieša

ražošanas atbalstīšana ir nozīmīgākais tirdzniecību kropļojošais pasākums, tāpēc maksājumu atdalīšana no ražošanas ir šīs problēmas iespējamais atrisinājums, kas varētu padarīt lauksaimniecības sektoru vairāk orientētu uz tirgu un ļaut lauksaimniekiem izmantot savu uzņēmējdarbības potenciālu.

Maksājumu atdalīšana nozīmē visas ES atbalsta sistēmas maiņu, maksājot ražotājiem atbalstu neatkarīgi no saražotas produkcijas apjomiem. Tādējādi tiek veikta pāreja no atbalsta lauksaimnieciskai ražošanai uz atbalstu lauksaimniekam.

Subsīdiju atdalīšana no lauksaimnieciskās ražošanas tiks veikta caur vienotā saimniecības maksājuma (VSM) shēmas ieviešanu. Jaunā KLP paredz ieviest VSM shēmu no 2005. gada 1. janvāra. Taču ES dalībvalstīm ir iespēja aizkavēt VSM ieviešanas laiku līdz 2007. gadam, ar nosacījumu, ka līdz 2007. gada beigām šī shēma noteikti tiek ieviesta.

Pamatojoties uz vēsturisko laika posmu no 2000. līdz 2002. gadam, katrai lauku saimniecībai būs noteikts tiešo maksājumu kopējais apjoms, kas, ieviešot VSM shēmu, tiks maksāts saimniecībai par katru hektāru lauksaimniecībā izmantojamās zemes, neatkarīgi no tā, kas uz šīs zemes tiek ražots. Tomēr obligāts nosacījums maksājumu saņemšanai būs ES noteikto vides un kvalitātes prasību ievērošana.

Pilna tiešo maksājumu atdalīšana no ražošanas ES dalībvalstīs jāuztver kā pamatprincips sākot no 2005. gada. Taču dalībvalstīm ir iespēja saglabāt tiešo maksājumu noteiktu daļu esošā formā (tiešie maksājumi piesaistīti pie ražošanas apjomiem), ja tās uzskata, ka VSM shēmas ieviešana varētu izraisīt lauksaimniecības tirgus traucējumus un noteiktās produkcijas ražošanas pārtraukšanu. Daļējas subsīdiju atdalīšanas ietvaros dalībvalstis var izmantot vairākus precīzi definētus variantus gan valsts, gan reģionālā līmenī:

- tās var saglabāt pašreizējos hektārmaksājumus (pamata platības maksājumi par graudaugiem un pārējiem laukaugiem) līdz 25% no kopējās summas;
- maksāt 50% no aitu māšu prēmijām saistīto tiešo maksājumu veidā (*coupled payments*);
- saglabāt pašreizējās prēmijas par zīdītājgovīm 100% apmērā un liellopu kaušanas prēmijas līdz 40% no summas vai saglabāt pašreizējās liellopu kaušanas prēmijas 100% apmērā, vai arī saglabāt speciālās prēmijas 75% apmērā;

Tomēr pat daļējas tiešo maksājumu atdalīšanas gadījumā vienotā maksājumu shēma aizvieto lielāko ES esošo tiešo maksājumu daļu.

Attiecībā uz jaunajām dalībvalstīm ir paredzēta iespēja sākotnēji ieviest vienotā platību maksājuma (VPM) shēmu, kas darbotos no 2005. līdz 2008. gadam, bet pēc tam ne vēlāk kā 2009. gadā ieviest VSM shēmu. Šī iespēja neizslēdz klasiskās tiešo maksājumu administrēšanas shēmas izvēli, taču tādā gadījumā jaunajām ES dalībvalstīm VSM shēma būtu jāievieš no 2005. līdz 2007. gadam.

12.2.3. Modulācija: lauku atbalsta pasākumu papildus finansēšana

Nepieciešamība nostiprināt lauku atbalstu pēdējos gados ir kļuvusi par svarīgo KLP diskusiju elementu. Šajā sakarā, lai nodrošinātu lauku atbalsta pasākumu papildus finansēšanu stingros ES budžeta rāmjos, reforma paredz modulācijas mehānismu jeb tiešo maksājumu apjoma pakāpenisko samazināšanu lielajām saimniecībām laikā posmā no 2005. līdz 2013. gadam. Tiešie maksājumi tiks samazināti sekojošā kārtībā: 2005. gadā par 3%, 2006. gadā par 4% un 2007. un turpmākajos gados par 5%. Saimniecības, kuru tiešo maksājumu apjoms nepārsniedz EUR 5000 gadā, netiks pakļautas modulācijas mehānismam.

Vienam procentu punktam atbilstošā modulācijas rezultāta akumulēta summa paliks katrai dalībvalstij, bet pārējā nauda tiks pārdalīta starp ES dalībvalstīm atbilstoši noteiktiem kritērijiem, to skaitā:

- lauksaimniecības zemju platība,
- lauksaimniecībā nodarbināto skaits un
- IKP uz vienu iedzīvotāju.

Tomēr modulācija paredz, ka katra dalībvalsts noteikti saņems vismaz 80% no tajā modulētās naudas lauku attīstības pasākumu finansēšanai.

12.2.4. Savstarpējā atbilstība (*cross compliance*): vides un kvalitātes prasību ievērošana

Kopējās lauksaimniecības politikas reforma pievērš īpašu uzmanību arī vides un kvalitātes prasību ievērošanai jeb savstarpējai saistībai. Pirms reformas KLP paredzēja brīvprātīgo savstarpējās atbilstības piemērošanu dalībvalstīs, turklāt, tā skāra tikai vides standartus. Jaunā politika paredz obligātu savstarpējās atbilstības ievērošanu, kas nozīmē, ka tā būs jāpiemēro visiem lauksaimniekiem, kas saņem tiešos maksājumus. Savstarpējā atbilstība stāsies spēkā 2005. gadā un būs obligāta visām esošām un jaunajām dalībvalstīm, izņemot gadījumu, ja jaunās dalībvalstis izvēlas vienotā platību maksājuma shēmu no 2005. gada. Savstarpējā atbilstība nosaka:

- 18 standartus sabiedrības, dzīvnieku un augu veselības, dzīvnieku labturības un vides jomā, kā arī
- prasības nodrošināt labus lauksaimniecības un vides apstākļus.

Šo prasību un standartu neievērošanas gadījumā lauksaimnieka saņemamo subsīdiju apjomu paredzēts samazināt, ņemot vērā standartu neievērošanas nopietnību, apmēru, pastāvīgumu un atkārtošanos. Saskaņā ar Eiropas Komisijas regulu 1782/2003, noteikto prasību vienreizējas neievērošanas gadījumā tiešo maksājumu samazināšana nedrīkst pārsniegt 5%. Atkārtotas neievērošanas gadījumā samazinājums var sasniegt pat 15%. Savukārt, tīšas savstarpējās saistības neievērošanas gadījumā tiešo maksājumu samazinājumam jābūt ne mazākam par 20%, bet atsevišķos gadījumos subsīdiju piešķiršana var tikt pilnīgi pārtraukta uz vienu vai vairākiem kalendārajiem

gadiem. Līdz ar to tiešo maksājumu saņemšana ir neatraujami saistīta ar šo svarīgo reformas virzienu.

12.3. KLP reformas ieviešana Latvijā

2003. gadā pieņemtā KLP reforma būtiski maina līdzšinējo ES *acquis*, uz kuru tika balstītas visas iestāšanās sarunas. Savā līdzšinējā formā KLP reformas dokumenti neņem vērā ne iestāšanās sarunu rezultātus, ne arī pašu ES paplašināšanās aspektu. Tāpēc Eiropas Komisija nākusi klājā ar priekšlikumiem pielāgot Pievienošanās līgumu un KLP reformas dokumentus, lai tie būtu saskaņoti un varētu funkcionēt arī paplašinātā ES telpā. Šie priekšlikumi paredzēja:

- 1) pielāgot Pievienošanās līguma pielikumus, kuri attiecas uz KLP, lai nodrošinātu to atbilstību jaunajam *acquis* un
- 2) izmainīt KLP reformas oficiālos dokumentus, lai tie varētu būt pielietoti arī jaunajās dalībvalstīs un lai tie iekļautu iestāšanās sarunu rezultātus.

Priekšlikumu rezultātā tapuši divi dokumenti, kas nosaka KLP reformas īstenošanas nosacījumus jaunajās dalībvalstīs un Pievienošanās līguma pielāgošanu – **Padomes lēmums Nr. 281/2004 un Padomes regula Nr. 583/2004.**

Padomes lēmuma pamatā ir četri principi, kas ņemti vērā, izstrādājot augstākminētos dokumentus:

- 1) ievērot Kopenhāgenas vienošanos;
- 2) kad tiek reformēta KLP un ieviesti jaunie elementi, tad tie ir jāattiecina arī uz jaunajām dalībvalstīm, izņemot gadījumus, kad tas var radīt konfliktu;
- 3) likumdošanas piemērošana ir jāierobežo gadījumos, kur tas ir tiešām nepieciešams;
- 4) jaunās dalībvalstīs ir jāintegrē KLP cik ātri tas vien ir iespējams.

Minētie dokumenti ir ārkārtīgi svarīgi jaunajām dalībvalstīm, tostarp arī Latvijai, jo tie aizsargā šo valstu intereses un paredz reformas īstenošanu uz vienlīdzīgiem un taisnīgiem noteikumiem. Kā kvantitatīvo atspoguļojumu šo dokumentu svarīgumam var minēt Latvijai paredzēto papildus maksājumu izmaiņas pienam. Tā Pievienošanās līgumā papildus maksājumi tika noteikti EUR 1,8 milj. apmērā 2005. gadā, EUR 3,6 milj. 2006. gadā un EUR 5,4 milj. 2007. un turpmākajos gados. Savukārt Padomes lēmums paredz ne tikai palielināt šīs summas, bet arī sākt piešķirt papildus maksājumus par vienu gadu agrāk – EUR 2,575 milj. 2004. gadā, EUR 5,104 milj. 2005. gadā un EUR 7,656 milj. 2006. un turpmākajos gados.

12.3.1. Tirgus politikas pasākumu īstenošana Latvijā

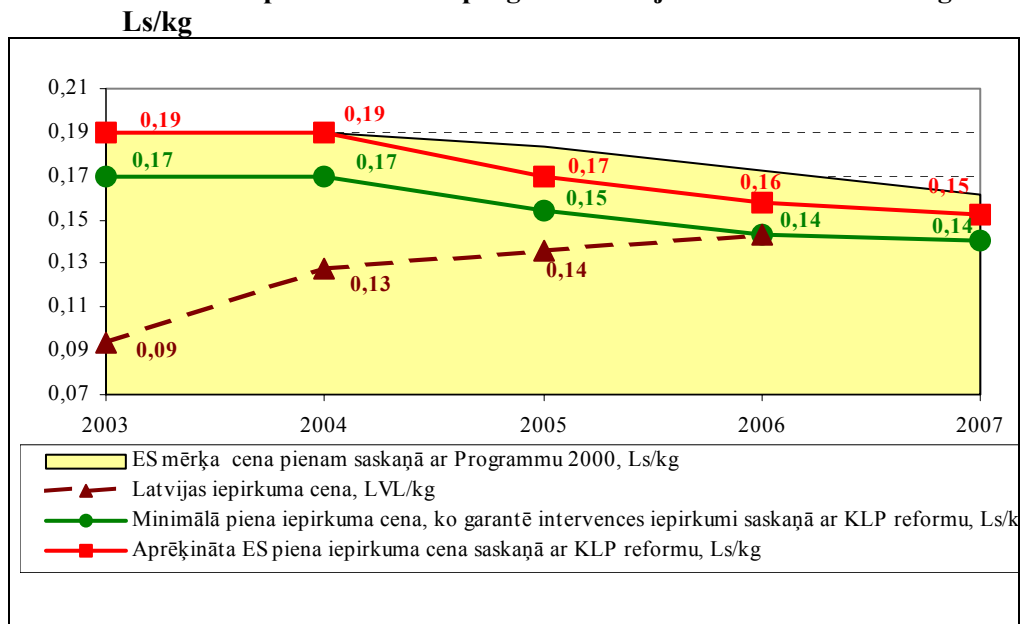
Līdz ar iestāšanās brīdi Latvijai jāpārņem un jāievieš visa Eiropas Savienības KLP. Tā kā pārmaiņas ES tirgus politikas pasākumos ir paredzētas jau no 2004. gadā, arī Latvijai 2004. gada laikā nepieciešams:

- izslēgt rudzus no valsts intervences iepirkuma;
- veikt intervences iepirkumu sviestam un sausajam vājpiena pulverim saskaņā ar jaunajām, ES noteiktajām intervences cenām;
- palielināt kompensācijas maksājumus piena ražotājiem par intervences cenu samazinājumu piena produktiem, tajā pašā laikā piemērojot šiem maksājumiem Pievienošanās līgumā paredzētās procentuālās likmes pakāpeniskai TM palielināšanai līdz ES esošo dalībvalstu līmenim (12-2. tabula).

Ņemot vērā būtiskās atšķirības starp vidējo piena cenas līmeni Latvijā un ES, varētu pieņemt, ka reformas paredzētais intervences cenu samazinājums Eiropas piensaimniecības sektorā Latvijas piena ražotājus būtiski neietekmēs, vismaz pirmajos pēciestāšanās gados.

12-1. attēls atklāj, ka vienlaikus ar piena cenas samazinājumu Eiropas Savienībā, cenas Latvijā pakāpeniski pieaugs un ar laiku sasniegs Eiropas līmeni.

12-1. attēls. Piena iepirkuma cenas prognoze Latvijā no 2004. līdz 2007. gadam,

Avots: LVAEI aprēķini

Piena cenas pieaugumu Latvijā sekmēs Eiropas Savienības KLP paredzētais intervences mehānisms, kas piena ražotājiem garantēs minimālo iepirkuma cenu Ls 0,15/kg līmenī.

Tomēr ir svarīgi atzīmēt, ka šī cena būs garantēta tikai tiem piena ražotājiem, kas spēs nodrošināt piena kvalitāti atbilstoši visām ES prasībām un pie nosacījuma, ka piens tiks realizēts nacionālās piena kvotas ietvaros, kas ir noteikta Pievienošanās līgumā. Tāpēc Latvijas piena iepirkuma cenas prognoze (sk. 12-1. attēlu) tika veidota, balstoties uz pieņēmumu, ka piena cenu kāpumu Latvijā noteiks vienīgi piena kvalitātes paaugstināšana.

12.3.2. Tiešo maksājumu atdalīšana no ražošanas Latvijā

Saskaņā ar Pievienošanās līguma nosacījumiem, Latvijai kā vienai no jaunajām dalībvalstīm ir iespēja izvēlēties shēmu, pēc kuras pirmajos gados pēc iestāšanās ES tiks piešķirti tiešie maksājumi lauksaimniekiem:

- piešķirt ar ražošanu saistītos tiešos maksājumus, kas tiks administrēti pēc ES klasiskās shēmas, maksājot subsīdijas par produkcijas tonnu, zemes hektāru vai dzīvnieku;
- ieviest vienotā platību maksājuma (VPM) shēmu, kas noteic, ka atbalsta maksājumi tiks maksāti par katru šajā shēmā iekļauto lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektāru.

KLP reforma neizslēdz arī trešo iespēju, kas pieļauj VSM sistēmas ieviešanu līdzīgi kā vecajās dalībvalstīs (ES-15) laikā posmā no 2005. līdz 2007. gadam.

Tomēr tieša pāreja no nacionālās lauksaimniecības atbalsta politikas uz VSM shēmu jaunajās dalībvalstīs var radīt zināmas grūtības, jo vairumā gadījumu jaunajās dalībvalstīs nav vēsturiskā pamata tiešo maksājumu likmju noteikšanai katrai atsevišķai saimniecībai. Tālab vispirms ir jāizvēlas viena no Pievienošanās līgumā paredzētajām TM administrēšanas shēmām un tikai pēc tam, konkrēti atvēlētajā laika posmā, vajadzēs mainīt atbalsta mehānismu saskaņā ar KLP reformas nosacījumiem.

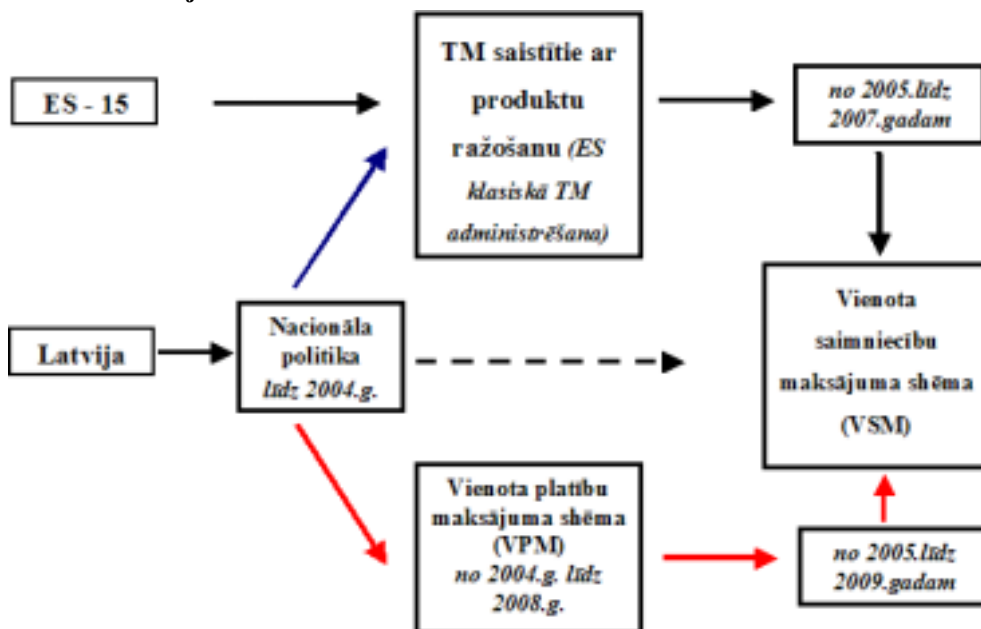
Ir zināms, ka Latvija izvēlējusies ieviest VPM shēmu jau no 2004. gada, līdz ar to Latvijas kā ES jaunās dalībvalsts iespējamo ceļu uz VSM shēmas ieviešanu, salīdzinot ar esošām dalībvalstīm shematiski varētu atspoguļot 12-2. attēls.

Saskaņā ar Zemkopības ministrijas noteikumiem par VPM shēmas ieviešanu Latvijā, visi no ES budžeta tiešajam atbalstam paredzētie līdzekļi tiks izmaksāti VPM veidā (ar likmi EUR 20,62/ha 2004. gadā) par katru no 1,47 milj. hektāru lauksaimniecībā izmantojamās zemes, kas piemērotas šim maksājumam.

Kā redzams no 12-2. attēla, Latvija varēs saglabāt vienotā platību maksājuma shēmu vēlākais līdz 2008. gadam, taču VSM shēma varētu būt ieviesta jau kopš 2005. gada, bet ne vēlāk, kā 2009. gadā.

Kad konkrēti pāriet uz VSM shēmu un cik lielā mērā atdalīt TM no lauksaimniecības ražošanas, paliek katras dalībvalsts kompetencē.

12-2. attēls. Vienotā saimniecību maksājuma ieviešanas shēma Latvijā un ES esošajās dalībvalstīs

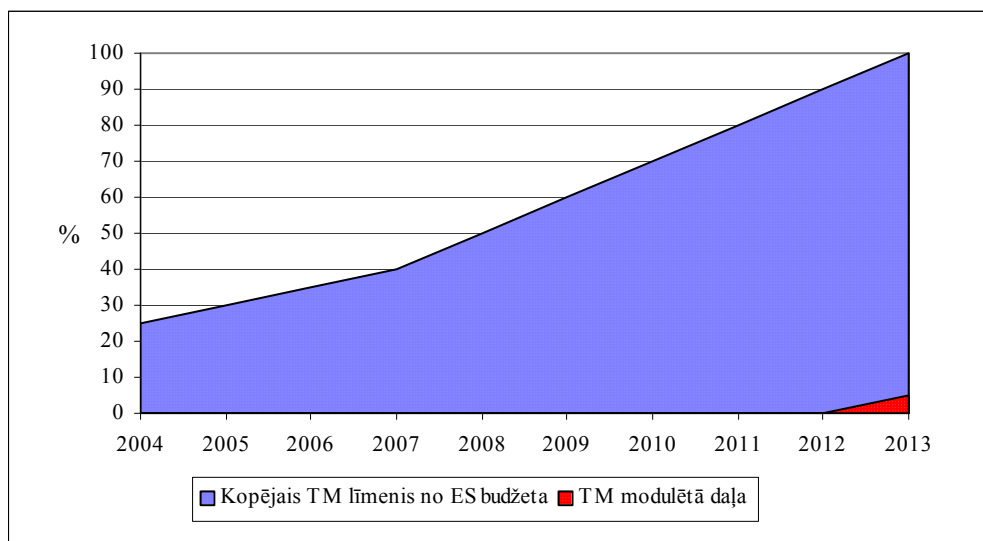
12.3.3. Lauku atbalsta pasākumu papildus finansēšana Latvijā

Saskaņā ar KLP reformas nosacījumiem Eiropas Komisija ir definējusi, ka modulācija tiks piemērota topošajām dalībvalstīm tikai tad, kad tiešo maksājumu līmenis tajās sasniegs ES esošo dalībvalstu atbalsta līmeni. Tā kā Pievienošanās līgums paredz atbalsta līmeņu izlīdzināšanu starp jaunajām un vecajām dalībvalstīm tikai 2013. gadā (sk. 12-2. tabulu), tad arī tikai no minētā gada sāks darboties modulācijas mehānisms, samazinot tiešos maksājumus lielākajām saimniecībām, kurām gada atbalsta apjoms pārsniedz EUR 5000. Shematiski modulācijas mehānisma rezultātā uzkrāto summu, kuru var novirzīt lauku attīstības pasākumiem parāda 12-3. attēls.

Ņemot vērā, ka vismaz 80% no ieturētās summas paliks katras dalībvalsts kompetencē (bet pēc EK darbinieku vērtējuma, jaunajās dalībvalstīs varēs pat pretendēt uz 120%), modulācijas mehānisma efekts Latvijas sektora līmenī varētu būt diezgan niecīgs.

Tomēr modulācijas mehānisma īstenošanas negatīvo efektu noteikti sajūtīs lielās saimniecības, kuriem tiešo maksājumu apjoms tiks samazināts.

12-3. attēls. Kopējais TM līmenis no ES budžeta un modulācijas mehānisma rezultātā akumulētā tiešo maksājumu daļa Latvijā, %

12.3.4. Lauksaimniecības produkcijas ražotājiem piemērotās prasības tiešo maksājumu saņemšanai

KLP reforma padara vides, pārtikas un dzīvnieku standartu ievērošanu par obligātu nosacījumu tiešo maksājumu saņemšanai. Tas nozīmē, ka vienlaikus ar vienotā saimniecību maksājuma (VSM) shēmas ieviešanu katrā konkrētajā dalībvalstī ir obligāti jāievēro 18 ES standarti, kā arī prasība nodrošināt labus vides un lauksaimniecības apstākļus.

Taču KLP reforma paredz dažus atvieglojumus jaunajām dalībvalstīm. Ja jaunās dalībvalstis no 2005. gada izvēlas VPM shēmu, tad iepriekš minētie standarti un prasības nodrošināt labus lauksaimniecības un vides apstākļus vairs nebūs obligātās, bet par vadlīniju kļūs nereformētās KLP (*Programma 2000*) vides aizsardzības prasības, kuru noteikšana būs katras jaunās dalībvalsts kompetencē. Nereformētā KLP kā šo prasību variantu piedāvā sekojošo:

- atbalsts par agrovides saistību pildīšanu;
- galvenās obligātās vides prasības;
- specifiskās vides prasības, kas rada nosacījumus tiešiem maksājumiem.

Kā jau tika minēts iepriekš, Latvija izvēlējās ieviest VPM shēmu jau no 2004. gada, kas uz kādu laiku atbrīvo lauksaimniekus no 18 ES standartu un prasību ievērošanas. Tomēr, saskaņā ar nereformētās KLP nostādnēm, Latvijas Zemkopības ministrija ir izstrādājusi savus konkrētus nosacījumus VPM saņemšanai pēc Latvijas iestāšanās ES. Tika izstrādāti 4 zemes uzturēšanas labā lauksaimniecības stāvoklī nosacījumi:

- 1) zeme ir kopta un kultūraugi uz tās tiek audzēti, ievērojot to audzēšanas agrotehniku, kā arī tajā nav sastopama invazīvā augu suga "Sosnovska latvānis" un krūmi;
- 2) zemē tiek veikta savā atbildībā esošo meliorācijas sistēmu uzturēšana, nodrošinot zemes mitruma režīmu regulēšanu;
- 3) apsētās un/vai apstādītās aramzemes auglības uzturēšanas nolūkos, augi vai augu atliekas un rugāji tiek iestrādāti augsne;
- 4) pļavas un ganības tiek izmantotas lopbarības iegūšanai vai dzīvnieku ganīšanai. Tās tiek noganītas un vēlākais līdz attiecīgā gada 1. augustam vismaz vienu reizi nopļautas un zāle novākta.

Savstarpējās atbilstības piemērošana Latvijā no vienas puses apgrūtinās dzīvi lauksaimniekiem, bet no otras puses stimulēs viņus ražot kvalitatīvu produkciju, uzlabot ražošanas tehnoloģijas un nodrošināt ilgtspējīgas lauksaimniecības attīstību, tādējādi ceļot vietējo lauksaimniecības ražotāju konkurētspēju.

13. Pielikumi

Saturs

1. pielikums. Makroekonomiskie rādītāji Latvijā 1995. – 2003. gadā.....	237
2. pielikums. Latvijas reģionus raksturojošie statistikas rādītāji 01.01.2000.....	238
3. pielikums. Makroekonomiskie rādītāji CAEV 2002. gadā.....	239
4. pielikums. Lauksaimniecības vieta tautsaimniecībā 1995.-2003. g.....	240
5. pielikums. Lauksaimniecības vieta tautsaimniecībā CAEV 2002. gadā.....	241
6. pielikums. Patēriņa cenu indeksi, 2000=100.....	242
7. pielikums. Patēriņa cenu pārmaiņas grupās un apakšgrupās (% pret iepriekšējo gadu).....	243
8. pielikums. Makroekonomisko rādītāju sakarību analīzes korelācijas diagrammas un korelācijas matrica.....	244
9. pielikums. Zemes, kuras lietošanas mērķis ir "lauksaimniecība", sadalījums pa grupām (1. janvārī).....	246
10. pielikums. Ražošanas, cenu un izmaksu dinamika lauksaimniecībā no 1990.-2003. g.....	247
11. pielikums. Graudaugu platība, kopražs un ražība no 1990. - 2003. gadam.....	248
12. pielikums. Nozīmīgāko augkopības kultūru platība, kopražs un ražība no 1990. – 2003. gadam.....	249
13. pielikums. Lopkopība: lopu skaits (gada beigās) un lopkopības produktu ražošanas apjomi 1990. – 2003. gadā.....	250
14. pielikums. Pārtikas produktu patēriņš uz vienu mājsaimniecības locekli Latvijā gadā, kg.....	251
15. pielikums. 2003. gada struktūrapataujas dati: lauksaimniecības produkcijas ražotāju kopas raksturojošie rādītāji.....	252
16. pielikums. Nacionālie tiesību akti, kuru normas zaudē spēku sakarā ar regulu spēkā stāšanos līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai.....	253
17. pielikums. Latvijas meža politikas realizāciju nodrošinošie likumi un tiem pakārtotie normatīvie akti.....	258
18. pielikums. Eiropas Kopienas izcelsmes pārstrādātas lauksaimniecības preces, kam piemērojama nulles ievadmitas nodokļa (tarifa) likme.....	260
19. pielikums. Lauksaimniecības kopaprēķinā (LEK) izmantotie jēdzieni.....	262
20. pielikums. Koncentrācijas indeksi. Būtība un aprēķināšanas metodoloģija.....	263

1. pielikums. Makroekonomiskie rādītāji Latvijā 1995. – 2003. gadā

Rādītājs	Vienības	1995.	2000.	2001.	2002.	2003.
Iedzīvotāji (vidēji gadā)	milj.	2,48	2,37	2,36	2,35	2,33
Iedzīvotāji lauku teritorijās (% no kopējā daudzuma)	%	30,9	31,9	32,2	32,2	32,2
IKP (faktiskajās cenās)	milj. Ls	2580,1	4685,7	5168,3	5689,4	6322,5
Lauksaimniecības, medniecības, mežsaimniec. BPV (faktiskajās cenās)	milj. Ls	193,9	173,6	193,9	225,9	233,0
Lauksaimniecības, medniecības BPV (faktiskajās cenās)	milj. Ls		110,4	125,5	133,2	137,8
IKP izmaiņu dinamika 2000. g. vidējās cenās, % no iepriekšējā gada	%	-0,8	6,9	8,0	6,4	7,5
IKP attiecība pret 2000. g., salīdzināmās cenā	2000=100	76,9	100	107,9	114,9	123,4
Ieguves un apstrādes rūpniecības KPV izmaiņu dinamika, 2000. gada vidējās cenās, % no iepriekšējā gada	%	-1,1	6,8	9,4	7,2	9
Lauksaimniecības un medniecības BPV dinamika	%	3,2	3,3	7,0	4,1	-2,3
IKP struktūra pa darbības veidiem:						
Lauksaimniecība un medniecība	%	8,9	2,6	2,7	2,6	2,4
Ieguves un apstrādes rūpniecība	%	20,2	13,6	13,9	13,8	14,2
t. sk. pārtikas rūpniecība un dzērienu ražošana	%	5,6	3,5	3,4	3,5	3,4
Pakalpojumi	%	61,2	72,2	72,6	72,8	72,9
Nodarbinātie lauksaimniecībā, medniecībā	tūkst.	173,2	136,1	139,7	139,7	139,7
Nodarbinātie pārtikas rūpniecībā	tūkst.	28,8	27,5	28,0	28,1	26,3
Bezdarba līmenis, reģistrētie bezdarbnieki, % no ekon. akt. iedzīv. skaita	%	6,9 ^{*)}	7,8	7,7	8,5	8,6
Bezdarba līmenis, darba meklētāji, % no ekon. akt. iedzīv. skaita		20,6 ^{*)}	14,4	13,1	12,0	10,6
Patērētāju cenu indeksa izmaiņas (vidēji gadā)	%	25,0	2,6	2,5	1,9	2,9
Eksports	milj. Ls	688,4	1131,3	1256,4	1408,8	1650,6
Imports	milj. Ls	959,6	1933,9	2201,6	2497,4	2989,2
Tekošais konts	milj. Ls	-9,4	-217,1	-393,7	-380,6	-520,6
Valsts budžeta fiskālais deficīts % pret IKP	%	-3,1	-2,8	-1,8	-1,8	-1,8
Centrālās bankas refinansēšanas likme	%	24,0	3,5	3,5	3,0	3,0
Pārtikas daļa kopējos mājsaimniecību izdevumos	%	44,2	34,6	n.d.	n.d.	32,4

^{*)} 1996. gadā

Avots: LVAEI pēc CSP un Zemkopības ministrijas datiem

2. pielikums. Latvijas reģionus raksturojošie statistikas rādītāji 01.01.2000.

Rādītāji	Teritorijas	Vidēji	Maks.	Min.
Iedzīvotāju blīvums, iedz./km ²	Pagasti	12,1	363,8	1,9
	Pilsētas kopā	328,7	2567,7	8,3
	t. sk.			
	- Latvijas 7 lielpilsētas	1833,9	2567,7	589,9
	- rajonu pilsētas	109,0	1852,9	8,3
	Rajoni	18,9	48,2	5,6
	Valstī kopā	37,5	---	---
Demogrāfiskās slodzes koeficients	Pagasti	793	1568	502
	Pilsētas kopā	650	1275	543
	t. sk.			
	- Latvijas 7 lielpilsētas	628	671	592
	- rajonu pilsētas	706	1275	543
	Rajoni	746	909	641
	Valstī kopā	694	---	---
Iedzīvotāju skaita izmaiņas 1995.-2000. g. uz 1000 iedzīvotājiem	Pagasti	-33,4	329,6	-337,7
	Pilsētas kopā	-44,5	75,6	-131,2
	t. sk.			
	- Latvijas 7 lielpilsētas	-51,2	-3,0	-61,2
	- rajonu pilsētas	-27,4	75,6	-131,2
	Rajoni	-31,9	12,4	-99,7
	Valstī kopā	-41,7	---	---
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis uz 1 iedzīvotāju, Ls	Pagasti	38,01	132,72	4,34
	Pilsētas kopā	85,09	147,04	19,77
	t. sk.			
	- Latvijas 7 lielpilsētas	92,90	147,04	61,95
	- rajonu pilsētas	65,89	113,96	19,77
	Rajoni	49,39	81,16	22,04
	Valstī kopā	69,45	---	---
Bezdarba līmenis, % no darbaspējas vecuma iedzīvotājiem	Pagasti	8,9	39,0	0,5
	Pilsētas kopā	7,1	25,9	2,8
	t. sk.			
	- Latvijas 7 lielpilsētas	6,6	13,5	4,7
	- rajonu pilsētas	8,4	25,9	2,8
	Rajoni	8,7	21,0	4,0
Valstī kopā	7,6	---	---	

Avots: LsI, CSP: 2000

3. pielikums. Makroekonomiskie rādītāji CAEV 2002. gadā

	Iedzīv. skaits 2003. g., milj. cilvēku	IKP dinamika *	IKP uz 1 iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes standartiem		Inflāc., PCI pārmaiņas, %	Darba meklētāju īpatsvars, %**	Budžeta fiskālā bilance, % pret IKP	Tekošā konta saldo, % no IKP	Eksports, % pret IKP***	Imports, % pret IKP***
			2002.	eiro						
Latvija	2,33	6,4	7710	35	1,9	12,0	-2,3	-6,7	24,8	43,9
Igaunija	1,36	6,0	10020	42	3,6	10,3	1,2	-12,3	84,2	93,6
Lietuva	3,46	6,7	9391	39	0,3	13,8	-1,4	-5,3	54,1	59,8
Čehija	10,14	2,2	14370	60	1,8	7,3	-0,5	-5,3	65,2	67,5
Polija	38,61	1,3	9460	39	1,9	19,9	-5,1	-3,5	30,0	33,3
Slovākija	5,38	4,4	11350	47	3,3	18,6	...	-8,2	72,8	79,9
Slovēnija	2,00	3,2	17740	74	7,5	6,0	-3,1	1,8	57,8	56,4
Ungārija	10,16	3,3	13600	57	5,3	5,6	...	-4,1	64,5	66,7
Bulgārija	7,80	4,8	5940	25	5,8	18,1	...	-3,4	53,1	59,7
Rumānija	22,38	4,9	5890	25	22,5	7,0	-2,5	-3,4	35,5	41,2

* salīdzināmajās cenās, % pret iepriekšējo gadu

** darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā

*** preču un pakalpojumu eksports un imports faktiskajās cenās

Avots: [Latvijas statistikas gadagrāmata 2001]

4. pielikums. Lauksaimniecības vieta tautsaimniecībā 1995.-2003. g.

		1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
Lauksaimniecības vieta IKP:										
lauksaimniecība un medniecība	%	8,9					2,6	2,7	2,6	2,4
pārtikas produktu pārstrāde*	%	5,6					3,5	3,4	3,5	3,4
kopā:	%	14,5					6,1	6,1	6,1	5,8
Lauksaimniecības vieta kopējā nodarbinātībā:										
lauksaimniecība un medniecība	%	16,6	16,4	16,6	15,7	15,0	13,2	12,5	11,3	9,9
pārtikas produktu pārstrāde	%	3,6	3,6	3,9	3,9	3,8	3,0	3,3	3,4	3,2
kopā:	%	20,2	20,0	20,5	19,6	18,5	16,2	15,8	14,7	13,1
Lauksaimniecības produktu īpatsvars ārējā tirdzniecībā:										
eksportā	%	16,4	16,9	14,5	8,8	6,3	5,8	6,8	7,4	7,5
importā	%	10,3	13,5	13,9	10,3	11,7	12,7	12,8	13,4	12,6

Piezīme: * CSP aprēķini pēc LVAEI pasūtījuma

Avots: LVAEI pēc CSP datiem

5. pielikums. Lauksaimniecības vieta tautsaimniecībā CAEV 2002. gadā

Valstis	Lauksaimniecībā izmantojamā zeme (gada beigās), % no zemes kopplatības	Lauksaimniecības produkcijas indeksi*	Lauksaimniecībā, medniecībā, mežsaimniecībā un zvejniecībā kopējā pievienotā vērtība** % no IKP	Lauksaimniecībā, medniecībā, mežsaimniecībā un zvejniecībā nodarbinātie, % no kopējās nodarbinātības	Pārtikas daļa kopējos mājsaimniecību patēriņa izdevumos %	Lauksaimniecības un pārtikas produktu tirdzniecība	
						kopējā eksportā, %	kopējā importā, %
Bulgārija	48,0	104,1	12,5	9,6	39,7	10,7	5,1
Čehija	54,2	95,6	3,7	4,8	22,2	3,2	4,6
Igaunija	15,4	96,9	5,4	6,9	27,8	7,7	8,6
Latvija	38,3	104,0	4,4	15,4	31,2	9,7	12,1
Lietuva	53,4	106,0	7,1	17,8	34,1	10,0	7,2
Polija	59,1	98,2	3,2	19,3	29,5	7,5	5,6
Rumānija	62,2	...	13,1	36,5	35,9	2,8	5,7
Slovākija	49,7	105,3	4,2	6,2	24,2	3,2	5,2
Slovēnija	24,9	...	3,3	9,1	20,4***	3,6	5,8
Ungārija	63,1	95,6	4,3	6,2	33,2	6,8	3,0

Piezīmes: * pret iepriekšējo gadu

** faktiskajās cenās

***2001. gadā

Avots: [5.]

*Kopējā izlaide; pārtikas patēriņā ieskaitīti arī dzērieni un tabaka

6. pielikums. Patēriņa cenu indeksi, 2000=100

	Kopindekss	Pārtika	Alkohols, tabaka	Apģērbs, apavi	Mājoklis	Mājokļa iekārta	Veselība	Transports	Sakari	Atpūta, kultūra	Izglītība	Viesnīcas, restorāni	Pārējie
1996.	83,9	96,7	77,8	72,8	75,8	84,0	88,8	73,9	51,5	89,6	78,1	86,4	76,3
1997.	90,9	99,1	82,9	84,3	87,0	92,1	92,0	85,1	70,3	96,0	86,6	92,2	86,8
1998.	95,2	100,4	87,5	92,4	93,8	96,1	95,1	89,9	82,1	97,4	92,8	95,8	95,1
1999.	97,4	99,4	93,5	98,8	95,8	98,7	96,9	94,9	93,1	99,1	97,6	98,0	97,8
2000.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2001.	102,5	104,8	102,7	100,9	102,7	100,4	104,2	99,9	96,1	101,6	104,7	102,3	100,3
2002.	104,5	108,4	105,5	100,1	103,9	101,9	109,0	101,5	90,9	103,1	111,3	105,4	102,0
2003.	107,5	111,2	107,3	103,7	108,7	103,8	115,3	105,1	87,4	107,9	115,9	108,6	105,7

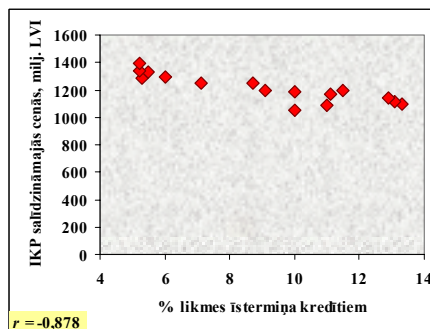
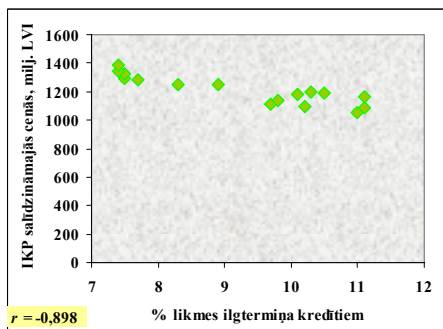
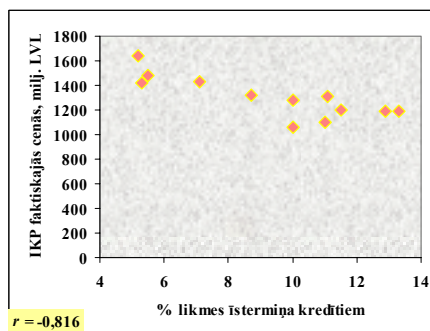
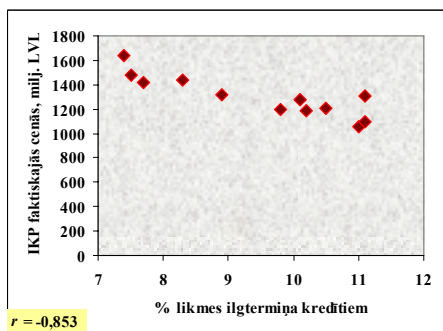
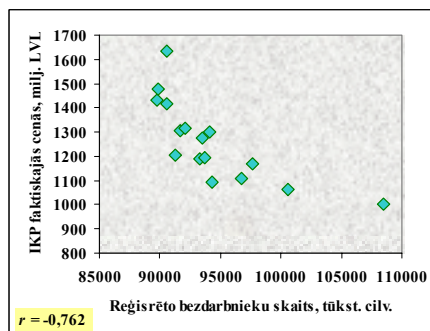
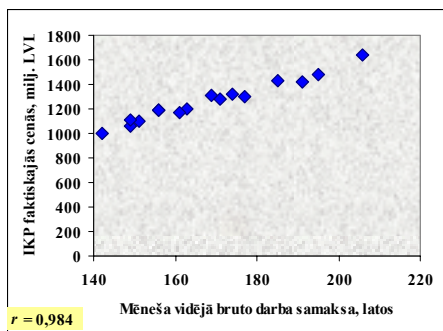
Avots: [6.]

7. pielikums. Patēriņa cenu pārmaiņas grupās un apakšgrupās (% pret iepriekšējo gadu)

	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
VISAS PRECES UN PAKALPOJUMI	25,0	17,6	8,4	4,7	2,4	2,6	2,5	1,9	2,9
Pārtika, alkoholiskie dzērieni un tabaka	17,9	12,9	3,0	1,9	0,0	1,5	4,5	3,3	2,4
= Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni	16,1	12,4	2,5	1,3	-1,1	0,7	4,8	3,4	2,6
+ Pārtika	15,2	12,7	2,4	1,2	-1,0	0,4	5,4	3,7	2,8
---maize un labības produkti	12,4	18,8	6,0	0,6	0,5	0,3	0,8	1,0	1,3
---gaļa un gaļas izstrādājumi	11,5	9,2	3,2	0,5	-3,6	1,8	9,9	-0,2	-3,1
---zivis un zivju izstrādājumi	7,9	10,1	7,6	3,0	-1,2	-0,5	5,6	6,4	2,4
---piens siers olas	16,9	13,4	1,2	-2,1	-2,8	1,3	3,5	0,9	3,9
---eļļas un tauki	39,5	4,9	0,5	-1,3	-4,5	-5,2	-0,5	6,6	7,3
---augļi	44,7	23,3	-14,8	-3,4	7,5	-0,5	13,8	3,8	17,4
---dārzeņi un kartupeļi	5,1	-14,0	-8,8	7,6	2,6	0,8	8,8	24,4	7,5
---cukurs un saldumi	11,0	10,9	5,0	2,0	1,6	0,5	2,0	5,4	5,5
---citi pārtikas produkti	16,8	2,9	1,7	2,6	0,8	0,4	1,0	0,5	2,6
+ Bezalkoholiskie dzērieni	37,2	—	5,4	4,2	-1,8	3,4	-3,3	-1,3	0,1
= Alkoholiskie dzērieni un tabaka	30,1	15,6	6,5	5,6	6,9	6,9	2,7	2,7	1,7
Apģērbi un apavi	30,4	23,7	15,8	9,6	6,9	1,2	0,9	-0,8	3,7
Mājoklis ūdens elektroenerģija gāze un cits kurināmais	35,9	26,6	14,8	7,8	2,2	4,4	2,7	1,2	4,6
Mājokļa iekārta mājturības preces piederumi un mājas uzkopšana	18,3	17,3	9,6	4,3	2,7	1,3	0,4	1,5	1,9
Veselība	39,3	21,9	3,6	3,3	2,0	3,1	4,2	4,6	5,9
Transports	24,6	21,5	15,2	5,6	5,6	5,4	-0,1	1,7	3,5
Sakari	60,5	38,6	36,3	16,9	13,4	7,4	-3,9	-5,4	-3,9
Atpūta un kultūra	50,7	22,4	7,1	1,5	1,8	0,9	1,6	1,5	4,6
Izglītība	39,3	17,3	10,9	7,2	5,2	2,4	4,7	6,3	4,2
Viesnīcas kafējnīcas un restorāni	30,9	14,6	6,8	3,9	2,2	2,1	2,3	3,1	3,0
Dažādas preces un pakalpojumi	34,4	9,8	13,8	9,6	2,9	2,3	0,3	1,6	3,7

8. pielikums. Makroekonomisko rādītāju sakarību analīzes korelācijas diagrammas un korelācijas matrica

Makroekonomisko rādītāju sakarību analīzes korelācijas diagrammas

8. pielikuma turpinājums. Makroekonomisko rādītāju korelācijas matrica

	IKP faktiskajās cenās, milj. LVL	IKP salīdzināmajās cenās, milj. LVL	Mēneša vidējā bruto darba samaksa, latos	Reģ. bezdarbn. skaits, tūkst. cilv.	Bezdarba līmenis, %	Inflācija, %	% likmes ilgterm. kred., latos	% likmes īsterm. kred. latos
IKP faktiskajās cenās, milj. LVL	1							
IKP salīdzināmajās cenās, milj. LVL	0,957	1						
Mēneša vidējā bruto darba samaksa, latos	0,984	0,972	1					
Reģistrēto bezdarbnieku skaits, tūkst. cilv.	-0,762	-0,721	-0,720	1				
Bezdarba līmenis (perioda beigās), %	0,132	0,285	0,238	0,332	1			
Inflācija (pret iepriekšējo periodu), %	0,004	0,049	-0,012	0,310	0,239	1		
Vid. svērt. gada likmes latos ilgterm. kred., %	-0,853	-0,898	-0,881	0,607	-0,390	-0,015	1	
Vid. svērt. gada likmes latos īsterm. kred., %	-0,816	-0,878	-0,878	0,415	-0,524	-0,124	0,843	1

9. pielikums. Zemes, kuras lietošanas mērķis ir "lauksaimniecība", sadalījums pa grupām (1. janvārī)

Saimniecību veids	1990.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	% no kopējā
Zemnieku saimniecības												
skaits (tūkst. gab.)	7,3	52	58	64	74	95	95	97	101	100	102	35,3
kopplatība (tūkst. ha)	152	873	1113	1279	1461	2238	2316	2305	2381	2440	2444	60,2
Piemājas saimniecības												
skaits (tūkst. gab.)	-	106	113	119	126	157	156	154	147	150	151	52,2
kopplatība (tūkst. ha)	-	457	543	621	718	1242	1212	1175	1162	1196	1210	29,8
Personīgās palīgsaimn.												
skaits (tūkst. gab.)	-	92	115	125	n.d.	17	61	29	18	11	9	3,1
kopplatība (tūkst. ha)	-	215	253	252	238	142	100	102	63	53	45	1,1
Individuālie augļu dārzi												
skaits (tūkst. gab.)	-	57	59	65	73	82	-	-	-	-	-	
kopplatība (tūkst. ha)	-	6,2	6,6	7	7,3	7,4	-	-	-	-	-	
Specializētās valsts saimn.												
skaits (tūkst. gab.)	0,58 ⁽¹⁾	0,09	0,1	0,09	0,09	0,08	0,08	0,16	0,355	0,283	0,368	0,1
kopplatība (tūkst. ha)	3545	121	58,6	52	37,9	27,5	12,1	14,4	11,0	9,4	10,5	0,3
Statūtsab. u.c. lauks. uzņ.												
skaits (tūkst. gab.)	-	0,67	0,81	0,66	0,62	0,47	0,45	-	-	-	-	
kopplatība (tūkst. ha)	-	1642	921	463	319	147	63,6	-	-	-	-	
Citām lauks. vajadzībām												
skaits (tūkst. gab.)	0,2	-	2,9	4,1	n.d.	0,65	1,31	11,9	25	26	27	9,3
kopplatība (tūkst. ha)	185	-	87	62,6	26	16,5	395	449	435	370	350	8,6
Kopā												
skaits (tūkst. gab.)	8,1	308	349	378	n.d.	351	314	292	291	287	289	100
kopplatība (tūkst. ha)	3882	3313	2983	2735	2806	3820	4099	4045	4052	4068	4059	100

(1)- kolhozi un sovhozi

Avots: LVAEI pēc LR VZD Zemes kadastra centra un Informācijas galvenās pārvaldes materiāliem

10. pielikums. Ražošanas, cenu un izmaksu dinamika lauksaimniecībā no 1990.-2003. g.

	Vienības	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ražošanas apjomu izmaiņas pret 1990. gadu - kopā	%	100	96	81	63	50	47	43	45	41	36	37	40	42	42
- Augkopība	%	100	105	94	93	71	66	71	76	65	58	61	61	67	66
- Lopkopība	%	100	92	75	49	40	38	31	31	30	26	27	31	30	31
Augkop. un lopkop. īpatsvars kopējā lauksaimn. produkcijā															
- Augkopība	%	34	38	44	44	42	43	50	49	46	48	47	43	49	50
- Lopkopība	%	66	62	56	56	58	57	50	51	54	52	53	57	51	50
Mēslojums	kg/ha	217	215	201	91	56	23	27	34	33	34	42	59	55	72
izlietojums kg/ha:															
- N	kg/ha	n.d.	76	58	35	23	12	15	19	20	21	26	36	31	44
- P2O5	kg/ha	n.d.	60	51	19	13	5	6	6	6	6	7	9	9	11
- K2O	kg/ha	n.d.	106	92	37	20	6	5	8	7	7	9	14	15	16
Resursu cenu izmaiņas:															
- pret iepriekšējo gadu	%	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	140	115	127	112	103	101	102	101	101	104
- pret 1993. g.	%	-	-	-	100	140	160	204	228	234	237	241	244	246	257
Ražotāju cenu izmaiņas:															
- pret iepriekšējo gadu	%	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	138	115	113	92	95	91	102	111	94	100
- pret 1993. g.	%	-	-	-	100	138	159	180	166	157	144	147	163	153	152
Mazumtirdzn. pārtikas cenu izmaiņas:															
- pret iepriekšējo gadu	%	n.d.	337	848	193	133	116	112	103	101	99	101	105	103	103
- pret 1993. g.	%	-	-	-	100	133	155	174	178	180	178	180	188	194	199

Avots: LVAEI pēc CSP un LEK aprēķiniem (2000.-2003. g.)

11. pielikums. Graudaugu platība, kopraža un ražība no 1990. - 2003. gadam

		1990.	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
Graudaugi kopā	platības, tūkst. ha	675,4	648,3	696,7	693,6	486,3	408,4	446,2	482,8	466,0	415,6	420,0	443,7	415,0	428,5
	kopraža, tūkst. t	1599,2	1314,8	1143,4	1230,7	896,0	689,0	960,8	1035,2	958,9	783,4	923,6	928,0	1028,5	932,4
	ražība, cnt/ha	23,6	20,3	16,4	17,7	18,4	16,9	21,5	21,4	20,5	18,8	22,0	20,9	24,8	21,8
- Kvieši	platības, tūkst. ha	141,5	71,5	128,6	169,1	94,6	109,6	149,2	152,3	150,9	146,0	158,1	166,8	153,5	167,8
	kopraža, tūkst. t	371,8	190,2	332,4	338,3	199,4	243,7	357,4	394,6	385,3	351,9	427,4	451,7	519,5	468,4
	ražība, cnt/ha	26,3	26,6	25,8	20,0	21,1	22,2	24,0	25,9	25,5	24,1	27,0	27,1	33,8	27,9
- Rudzi	platības, tūkst. ha	130,7	69,2	131,4	187,6	62,7	40,4	56,4	62,3	57,7	47,2	54,8	55,8	42,3	44,2
	kopraža, tūkst. t	323,6	145,8	295,0	340,7	113,4	71,3	112,9	133,5	104,8	88,7	110,7	107,2	101,5	87,6
	ražība, cnt/ha	24,8	21,1	22,5	18,2	18,1	17,6	20,0	21,4	18,2	18,8	20,2	19,2	24,0	19,8
- Mieži	platības, tūkst. ha	308,0	398,5	350,4	275,3	266,5	203,3	178,4	194,5	173,4	147,3	134,9	130,3	136,9	132,6
	kopraža, tūkst. t	697,0	764,9	433,5	455,5	481,1	284,0	371,5	359,8	321,7	232,6	261,1	231,1	262,4	246,6
	ražība, cnt/ha	22,6	19,2	12,4	16,5	18,1	14,0	20,8	18,5	18,6	15,8	19,4	17,7	19,2	18,6
- Auzas	platības, tūkst. ha	82,4	92,7	69,4	48,5	54,0	45,6	53,6	59,1	59,7	47,2	45,5	55,2	47,1	49,4
	kopraža, tūkst. t	176,1	177,2	60,0	73,7	88,9	73,2	101,4	116,6	103,6	66,1	79,6	82,4	79,7	78,3
	ražība, cnt/ha	21,4	19,1	8,6	15,2	16,5	16,1	18,9	19,7	17,3	14,0	17,5	14,9	16,9	15,9
- Citi	platības, tūkst. ha	12,8	16,4	16,9	13,1	8,5	9,5	8,6	14,4	24,3	27,9	26,7	35,6	35,2	34,5
	kopraža, tūkst. t	30,7	36,7	22,5	22,5	13,2	16,8	17,6	30,8	43,5	44,1	44,8	55,6	65,4	51,5
	ražība, cnt/ha	24,0	22,4	13,3	17,2	15,5	17,7	20,5	21,4	17,9	15,8	16,8	15,6	18,6	14,9

Avots: LVAEI pēc CSP

12. pielikums. Nozīmīgāko augkopības kultūru platība, kopraža un ražība no 1990. – 2003. gadam

		1990.	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
Rapši	platības, tūkst. ha	1,9	0,7	1,3	1,7	2,2	1,1	0,8	0,4	1,2	6,5	6,9	8,4	18,4	25,9
	kopraža, tūkst. t	3,7	0,9	1,4	2,5	1,8	0,9	1,3	0,5	1,6	11,7	10,0	13,0	32,7	37,4
	ražība, cnt/ha	19,5	12,9	10,8	14,7	8,2	8,2	16,3	14,3	12,9	18,2	14,6	15,4	17,8	14,4
Cukurbietes	platības, tūkst. ha	14,7	14,6	24,8	12,1	12,0	9,5	10,0	10,9	16,3	15,5	12,7	14,1	15,9	14,4
	kopraža, tūkst. t	439,1	377,9	462,6	298,0	228,2	250,0	257,8	387,5	597,0	451,5	407,7	491,2	622,3	532,4
	ražība, cnt/ha	298,7	258,8	186,5	246,3	190,2	263,2	257,8	357,0	365,0	292,0	321,0	349,0	391,0	370,0
Kartupeļi	platības, tūkst. ha	80,3	82,2	96,9	87,7	80,4	75,3	78,7	69,6	58,8	50,1	51,3	55,1	53,6	54,6
	kopraža, tūkst. t	1016,1	944,0	1167,4	1271,7	1044,9	863,7	1081,9	946,2	694,1	795,5	747,1	615,3	768,4	739,0
	ražība, cnt/ha	126,5	114,8	120,5	145,0	130,0	114,7	137,5	135,9	118,0	159,0	146,0	112,0	143,0	135,0
Augļi	platības, tūkst. ha	30,3	28,4	19,8	19,6	19,5	29,3	16,2	15,8	12,7	12,3	12,4	13,3	13,3	13,1
	kopraža, tūkst. t	23,5	99,9	66,5	117,9	34,1	76,8	30,8	105,0	28,1	45,5	48,6	50,5	64,0	46,3
	ražība, cnt/ha	9,4	43,5	36,8	65,9	18,9	34,4	24,4	66,4	22,2	37,0	39,3	37,7	48,1	35,5
Dārzeni	platības, tūkst. ha	10,8	12,7	19,1	18,6	17,5	17,5	15,7	13,5	11,6	9,8	9,7	13,3	12,5	14,3
	kopraža, tūkst. t	169,4	209,2	250,8	284,8	233,2	223,7	179,5	162,5	119,6	130,1	105,8	159,3	148,2	217,5
	ražība, cnt/ha	156,9	164,7	131,3	153,1	133,2	127,8	114,3	120,4	103,1	126,0	100,0	111,0	108,0	140,0
Lopbarības saknes	platības, tūkst. ha	37,0	39,4	36,5	29,6	26,2	19,8	17,3	14,9	13,1	9,1	9,0	9,6	7,5	7,1
	kopraža, tūkst. t	1388,4	1211,8	901,5	859,0	687,2	432,7	399,1	404,0	347,0	235,1	222,3	203,0	153,7	158,5
	ražība, cnt/ha	388,0	307,6	247,0	290,2	262,3	218,0	230,0	272,0	266,0	258,0	247,0	211,0	205,0	224,0

Avots: LVAEI pēc CSP

13. pielikums. Lopkopība: lopu skaits (gada beigās) un lopkopības produktu ražošanas apjomi 1990. – 2003. gadā

	Vienības	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
Gaļa kopā - dzīvsvārā	tūkst. t	452,7	429,8	370,8	292,9	200,3	169,3	103,6	97,0	97,1	95,8	93,3	89,8	92,1	105,3
- kautsvārā	tūkst. t	308,5	296,4	246,5	192,5	136,0	122,8	75,7	70,9	70,8	63,8	61,7	60,3	63,3	71,1
Liellopi	tūkst. gab.	1439,3	1382,9	1144,3	677,9	550,8	537,1	509,4	476,9	434,4	378,4	366,7	384,7	388,1	378,6
- govīs	tūkst. gab.	535,1	531,4	481,7	351,0	311,9	291,9	274,6	262,8	242,1	205,6	204,5	209,1	204,6	186,3
Piens (t. sk. kazu)	tūkst. t	1893,2	1741,0	1478,5	1156,8	1001,1	947,7	922,7	987,6	950,2	798,7	825,0	848,0	813,6	785,7
Izslaukums no govīs	kg	3437	3205	2793	2741	2923	3074	3237	3585	3733	3754	3898	4055	3958	4261
Sviests	tūkst. t	43,6	38,3	31,8	18,8	8,8	6,4	7,5	7,8	9,4	4,8	6,4	7,0	6,6	6,4
Siers	tūkst. t	24,0	21,3	14,8	11,7	9,3	9,4	9,3	11,0	11,2	11,0	8,9	11,4	11,9	15,0
Vājpiena pulveris	t	8867	6997	5566	2748	819	700	1800	3200	4300	2500	3364	1855	n.d.	n.d.
Pilnpiena pulveris	t	1995	1265	1046	634	237	60	200	60	30	160	305,5	n.d.	n.d.	n.d.
- citi liellopi	tūkst. gab.	904,2	851,5	662,6	326,9	238,9	245,2	234,8	214,1	192,3	172,8	162,2	175,6	183,5	192,3
liellopu gaļa - dzīvsvārā	tūkst. t	212,8	211,9	193,6	180,5	109,6	75,7	41,8	40,2	40,8	41,7	41,4	35,3	29,7	39,2
- kautsvārā	tūkst. t	125,1	131,8	119,6	107,0	68,1	48,0	26,5	25,5	25,8	22,5	22,3	19,0	16,0	21,2
Cūkas	tūkst. gab.	1401,1	1246,5	866,5	481,8	500,7	552,8	459,6	429,9	421,1	404,9	393,5	428,7	453,2	444,4
cūkgaļa - dzīvsvārā	tūkst. t	178,8	163,6	137,2	86,6	69,9	76,2	48,0	45,1	44,4	44,4	40,4	40,6	46,0	47,3
- kautsvārā	tūkst. t	138,2	126,2	100,5	68,1	53,8	62,6	39,5	37,1	36,5	34,6	31,5	31,6	35,9	36,9
Putni	tūkst. gab.	10321,1	10395,1	5438,3	4123,7	3699,6	4198,3	3790,7	3550,7	3208,8	3236,9	3104,6	3621,2	3882,0	4002,6
putnu gaļa - dzīvsvārā	tūkst. t	52,5	45,6	31,1	17,8	16,0	15,0	12,0	10,5	10,9	8,9	10,3	12,7	15,2	17,8
- kautsvārā	tūkst. t	40,3	33,3	21,1	12,7	11,4	10,8	8,7	7,6	7,9	6,3	7,2	8,9	10,6	12,4
olas	milj. gab.	818,9	760,6	595,5	389,0	359,9	421,0	470,8	465,0	455,7	415,7	437,1	452,5	508,6	508,8
Aitas un kazas	tūkst. gab.	170,0	189,8	171,1	120,3	93,7	81,0	64,4	49,3	39,6	35,1	39,0	40,5	44,7	54,2
aitu un kazu - dzīvsvārā	tūkst. t	6,0	6,2	6,3	6,5	3,8	1,8	1,2	0,7	0,6	0,5	0,8	0,7	0,7	0,8
gaļa - kautsvārā	tūkst. t	3,5	3,8	3,9	3,8	2,2	1,1	0,7	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4

Avots: LVAEI pēc CSP

14. pielikums. Pārtikas produktu patēriņš uz vienu mājsaimniecības locekli Latvijā gadā, kg

PRODUKTI	1990.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2002.
Gaļa un gaļas prod., pārrēķ. svaigā gaļā	82,0	61,6	56,9	51,2	55,9	57,4	56,4	60,2	61,9	63,8	69,0
- cūkgaļa	21,8	15,0	12,5	11,0	12,6	13,9	12,8	14,5	16,8	16,2	17,3
- putnu gaļa	10,4	7,0	2,6	4,2	5,7	7,2	8,0	8,0	6,8	7,7	7,7
- liellopu un teļa gaļa	11,2	6,7	10,2	8,8	8,8	5,8	5,2	5,2	5,3	5,2	3,7
- aitū un kazu gaļa	0,6	0,6	0,8	0,5	0,3	0,5	0,4	0,3	0,1		0,2
Zivis un zivju produkti, pārrēķinot svaigās zivīs	15,1	10,9	10,2	11,1	16,2	16,2	14,8	14,5	14,4	15,1	17,7
Piens un piena prod., pārrēķinot pienā	482	381	371	344	339	311	291	284	288	293	332
Sviests	7,3	5,5	5,3	4,3	3,1	2,5	1,9	2,0	2,0	2,2	2,7
Siers	4,4	3,8	3,5	3,2	3,2	3,1	3,2	3,7	4,0	4,2	4,6
Olas, iesk. izlietotās pārtikas izstrādājumos, gab.	227	216	200	199	214	192	192	192	192	192	231
Augu eļļa, litri	2,3	2,3	3,6	5,3	6,4	8,4	8,6	8,9	8,8	9,0	9,7
Margarīns	2,4	1,3	2,5	2,6	2,9	4,2	4,6	4,8	4,6	4,4	4,1
Cukurs, iesk. izlietoto konditorejas izstrādājumos	30,3	22,0	24,2	23,3	30,3	32,9	28,0	26,8	26,4	26,6	30,0
Maize un labības produkti, pārrēķinot miltos	80,1	90,7	92,3	89,2	89,9	86,3	82,4	81,7	80,5	76,6	79,8
Augļi un ogas, pārrēķinot svaigos augļos un ogās	37,3	33,6	38,5	33,4	28,0	44,0	53,4	43,6	50,6	52,9	64,2
Kartupeļi	91,6	101,0	110,9	108,2	126,7	151,6	143,5	135,2	132,8	138,8	116,8
Dārzeņi, pārrēķinot svaigos dārzeņos	66,6	67,6	58,9	58,5	80,5	96,7	103,1	93,4	94,7	88,4	99,1
- svaigi kāposti	13,4	14,4	13,4	13,7	17,1	21,5	20,2	19,5	12,5	11,9	11,8
- svaigi gurķi un tomāti	15,1	15,7	11,6	13,1	13,7	17,3	23,0	22,7	22,7	17,2	23,7
- bietes, burkāni, u.c. sakņaugi	12,8	15,4	13,2	13,7	20,8	21,0	18,0	18,7	17,8	17,4	25,2

Avots: LVAEI pēc CSP mājsaimniecības budžeta 1990. – 2002. gada datiem

15. pielikums. 2003. gada struktūrapataujas dati: lauksaimniecības produkcijas ražotāju kopas raksturojošie rādītāji

	Skaitis	Izmantotā LIZ	Aramzeme	Graudaugi	Neizmantotā LIZ	Liellopi, skaits	Cūkas, skaits	Standarta bruto segums	Lauksaimniecībā nodarbināto pilno gada darba vienību skaits	<i>no tiem: nealgotie pastāvīgi nodarbinātie</i>
ELV grupa	tūkst.	tūkst. ha	tūkst. ha	tūkst. ha	tūkst. ha	tūkst.	tūkst.	tūkst. Ls	tūkst.	tūkst.
Visi lauksaimniecības produkcijas ražotāji	131,4	1 494,9	944,7	427,3	340,4	378,7	416,3	199 490,3	140,4	123,7
Mazāki par 1 ELV	78,5	282,3	119,9	16,5	214,2	41,6	26,7	29 642,7	49,3	47,8
Lielāki par 1 ELV	52,9	1 212,6	824,8	410,8	126,2	337,1	389,6	169 847,6	91,1	75,9
Lielāki par 2 ELV	21,1	923	683,6	374,8	66	253,2	341,3	134 511,9	48,8	34,6
Lielāki par 4 ELV	8	693,5	550,4	325,3	36,8	180,6	294,5	106 022,1	27	13,5
Lielāki par 16 ELV	1,4	390,3	338,2	208,5	12,1	89	227	685 71,8	13,2	1,5

16. pielikums. Nacionālie tiesību akti, kuru normas zaudē spēku sakarā ar regulu spēkā stāšanos līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai

Nacionālais tiesību akts (norma(s)), kas zaudē spēku	Atbilstošā(s) regula(s), kas stājas nacionālā tiesību akta (normas(u)) vietā
<p>Ministru kabineta 2003. gada 19. augusta noteikumi Nr. 460 "Lauksaimniecības un pārtikas produktu ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu reģistrācijas un aizsardzības kārtība" (Latvijas Vēstnesis, 2003, 116. nr.);</p>	<p>1) Eiropas Padomes 1992. gada 14. jūlija regula 2081/92 EEC (OJ L 208, 24.07.1992.) par lauksaimniecības produktu un pārtikas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu un cilmes vietu nosaukumu;</p> <p>2) Eiropas Padomes 1992. gada 14. jūlija regula 2082/92 EEC (OJ L 208, 24.07.1992.) par īpaša rakstura sertifikātiem lauksaimniecības un pārtikas produktiem;</p> <p>3) Eiropas Komisijas 1993. gada 27. jūlija regula 2037/93 EEC (OJ L 015, 18.01.1994.), kas nosaka sīki izstrādātus noteikumus Padomes regulas 2081/92 EEC par lauksaimniecības produktu un pārtikas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu un cilmes vietu nosaukumu aizsardzību piemērošanai;</p> <p>4) Eiropas Padomes 1997. gada 17. marta regula 535/97 EC (OJ L 083, 25.03.1997.), kas papildina Padomes regulu 2081/92 EEC par lauksaimniecības produktu un pārtikas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu un cilmes vietu nosaukumu aizsardzību;</p> <p>5) Eiropas Komisijas 1997. gada 12. jūnija regula 1068/97 EC (OJ L 156, 13.06.1997.), kas papildina Padomes regulas 2081/92 EEC par lauksaimniecības produktu un pārtikas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu un cilmes vietu nosaukumu aizsardzību II pielikumu;</p> <p>6) Eiropas Komisijas 1997. gada 23. jūlija regula 1428/97 EC (OJ L 196, 24.07.1997.), kas papildina Komisijas regulu 2037/93;</p> <p>7) Eiropas Komisijas 1998. gada 22. jūlija regulu 1726/98 EC (OJ L 224, 11.08.1998.), kas papildina Komisijas regulu 2037/93;</p> <p>8) Eiropas Komisijas 2000. gada 20. decembra regula 2796/2000 EC (OJ L 324, 21.12.2000.), kas papildina Padomes regulas 2081/92 EEC par lauksaimniecības produktu un pārtikas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu un cilmes vietu nosaukumu aizsardzību II pielikumu.</p>
<p>Ministru kabineta 2003. gada 30. septembra noteikumi Nr. 539 "Piena ražošanas kvotu sadales un piešķiršanas, kā arī informācijas vākšanas un administrēšanas kārtība" (Latvijas Vēstnesis, 2003, 137.nr.);</p>	<p>Padomes 2003. gada 29. septembra regula (EK) Nr. 1788/2003, kas nosaka papildnodevu piena un piena produktu sektorā.</p>

<p>Ministru kabineta 2003. gada 11. novembra noteikumi Nr. 653 "Transmisīvo sūklveida encefalopātiju profilakses un apkarošanas noteikumi" (Latvijas Vēstnesis, 2003, 165. nr.).</p>	<p>999/2001; 1494/2002</p>
<p>Ministru kabineta 2003. gada 16. septembra noteikumu Nr. 521 "Klasifikācijas, kvalitātes un marķējuma prasības piena produktiem, saliktiem piena produktiem un piena produktu izstrādājumiem" 22. punkts paredz, ka "noteikumu 4., 7., 12., 14., 16., 17. un 18. punkts un 1. pielikuma 1. punkts "Dzeramais piens" un 4. punkts "Piena tauku produkti", kā arī 2. un 3. pielikums zaudē spēku ar šiem Ministru kabineta noteikumiem"</p>	<p>1. Padomes 1994. gada 5. decembra regula 31994R2991 par standartiem ziežamajiem taukiem; 2. Padomes 1997. gada 1. aprīļa regula 31997R0577 par noteiktām sīki izstrādātām normām Padomes 1994. gada 5. decembra regulas 31994R2991 par standartiem ziežamajiem taukiem un 31987R1898 par piena un piena produktu tirdzniecībā izmantoto apzīmējumu aizsardzību piemērošanai; 3. Padomes 1997. gada 18. decembra regula 31997R2597, kas nosaka papildus normas piena un piena produktu tirgus kopējai organizācijai attiecībā uz dzeramo pienu</p>
<p>Ministru kabineta 2004. gada 10. februāra noteikumi Nr. 69 "Visu veidu cukura ievešanas (importa), arī ievešanas pārstrādei, licencēšanas kārtība"</p>	<p>Komisijas 1995. gada 27. jūnija Regula (EK) Nr. 1464/95 par īpašiem sīki izstrādātiem noteikumiem importa un eksporta licenču sistēmas piemērošanai cukura nozarē</p>
<p>Ministru kabineta 2001. gada 13. novembra noteikumi Nr. 479 "Noteikumi par rūpniecisko zveju teritoriālajos ūdeņos un ekonomiskās zonas ūdeņos"- 9.2., 9.3.2. un 9.13. apakšpunkts, 31. un 34. punkts, kā arī 3., 7. un 8. pielikums zaudē spēku ar 2004. gada 1. maiju</p>	<p>2807/83; 2847/93; 2371/2002</p>
<p>Ministru kabineta 2004. gada 2. marta noteikumi Nr. 112 "Klasifikācijas, kvalitātes un marķējuma prasības ziežamajiem taukiem"</p>	<p>Padomes 1994. gada 5. decembra regula 31994R2991 par standartiem ziežamajiem taukiem; Padomes 1997. gada 1. aprīļa regula 31997R0577 par noteiktām sīki izstrādātām normām Padomes 1994. gada 5. decembra regulas 31994R2991 par standartiem ziežamajiem taukiem un 31987R1898 par piena un piena produktu tirdzniecībā izmantoto apzīmējumu aizsardzību piemērošanai; Padomes 1997. gada 18. decembra regula 31997R2597, kas nosaka papildus normas piena un piena produktu tirgus kopējai organizācijai attiecībā uz dzeramo pienu</p>

<p>Ministru kabineta 2003. gada 10. jūnija noteikumus Nr. 303 "Noteikumi par intervenci labības tirgū (stājas spēkā ar 2004. gada 1. jūliju)</p>	<p>Eiropas Padomes 2003. gada 29. septembra regula (EK) Nr. 1784/2003 par labības tirgus kopīgo organizāciju.</p> <p>Eiropas Komisijas 2000. gada 19. aprīļa regula (EK) Nr. 824/2000, kas nosaka kārtību, kādā intervences aģentūras pārņem labību, un analīzes metodes labības kvalitātes noteikšanai.</p> <p>Eiropas Komisijas 1993. gada 28. jūlija regula (EEK) Nr. 2131/93, ar ko paredz kārtību un nosacījumus, ar kādiem tiek pārdota intervences aģentūru pārziņā esošā labība.</p>
<p>Ministru kabineta 2003. gada 28. oktobra noteikumi Nr. 589 "Svaigu augļu, ogu un dārzeņu kvalitātes un klasifikācijas prasības un novērtēšanas kārtība" (Vēstnesis, 31.10.2003, nr. 153);</p>	<p>Komisijas 2001. gada 12. jūnija Regula (EK) Nr. 1148/2001 par atbilstības pārbaudēm attiecībā uz tirdzniecības standartiem, ko piemēro svaigiem augļiem un dārzeņiem.</p> <p>2. Komisijas 2001. gada 5. decembra Regula (EK) Nr. 2379/2001, ar ko groza Regulu (EK) Nr. 1148/2001 par atbilstības pārbaudēm attiecībā uz tirdzniecības standartiem, ko piemēro svaigiem augļiem un dārzeņiem.</p> <p>3. Komisijas Regula (EK) Nr. 408/2003 (2003. gada 5. marts), ar ko groza Regulu (EK) Nr. 1148/2001 par atbilstības pārbaudēm attiecībā uz tirdzniecības standartiem, ko piemēro svaigiem augļiem un dārzeņiem</p> <p>Latvijas standartiem (LVS) zaudējot spēku, stājas spēkā ES tirdzniecības standarti.</p> <p><u>ES tirdzniecības standarti:</u></p> <p>1619/2001/EC; 85/2003/EC; 86/2003/EC; 851/2000/EC; 1093(II)/97/EC; 2551/99/EC; 1466/2003/EC; 963(II)/98EC; 831/97/EC; 1167/99/EC; 1292(II)/81/EEC; 2257/94/EC; 2898/95/EC; 465/96/EEC; 1135/96/EEC; 386/97/EC; 730/99/EC; 1799/2001/EC; 2010/2002/EC; 2173//2003/EC; 1591(III)/87/EEC; 1677/88/EEC; 1076/89/EC; 410/90/EEC; 2288/97/EEC; 214/2004/EC; 899/87/EEC; 1615/2001/EC; 1455/99/EC; 2706/2000/EC; 2147/2002/EC; 2335/99/EC; 582/2003/EC; 1168/99/EC; 848/2000/EC; 912/2001/EC; 2396/2001/EC; 1591(I)/87/EEC; 1543/2001/EC; 1654/87/EEC; 1508/2001/EC 1465/2003/EC; 2377/99/EC; 790/2000/EC; 717/2001/EC; 1872/91/EEC; 2213/83/EEC; 843/2002/EC; 2551/99/EC; 2561/99/EC; 532/2001/EC; 175/2001/EC; 80/2003/EC; 982/2002/EC; 1284/2002/EC.</p>

<p>Ministru kabineta 2003. gada 1. jūlija noteikumi Nr. 363 “Kārtība, kādā tiek sniegta, vākta un apkopota informācija par lauksaimniecības produktu cenām un tirdzniecības apjomiem” (Latvijas Vēstnesis, 2003, Nr. 105)</p>	<p>Regula 103/2004.</p> <p>Komisijas 1994. gada 21. decembra Regula (EK) Nr. 3223/94; 2., 3. pants.</p> <p>Komisijas 2001. gada 7. maija Regula (EK) Nr. 896/2001, 7., 8. pants.</p> <p>Komisijas regula (EK) Nr. 1498/1999 (1999. gada 8. jūlijs), 6. pants.</p> <p>Komisijas regula (EK) Nr. 546/2003 (2003. gada 27. marts) 1. pants.</p> <p>Komisijas 1995. gada 28. jūnija Regula (EK) Nr. 1484/95, 2. pants.</p> <p>Komisijas 1990. gada 19. decembra Regula (EEK) Nr. 3882/90,; 1. pants.</p> <p>Komisijas 1979. gada 13. decembra Regula (EEK) Nr. 2806/79 1., 2. pants.</p> <p>Komisijas 1996. gada 16. februāra Regula (EK) Nr. 295/96, ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus, kuri jāievēro, piemērojot Padomes Regulu (EEK) Nr. 1892/87 attiecībā uz pieaugušu liellopu tirgus cenu reģistrēšanu, pamatojoties uz Kopienas skalu liemeņu klasifikācijai.</p> <p>Komisijas 1982. gada 10. marta Regula (EEK) Nr. 563/82,</p> <p>Komisijas regula (EK) Nr. 2273/2002 (2002. gada 19. decembris), ar ko paredz sīki izstrādātus noteikumus par to, kā piemērot Padomes Regulu (EK) Nr. 1254/1999 attiecībā uz konkrētu liellopu cenu apsekojumu reprezentatīvajos Kopienas tirgos.</p> <p>Komisijas 2002. gada 20. februāra Regula (EK) Nr. 315/2002 par pārskatu attiecībā uz svaigu vai atdzesētu aitu liemeņu cenām Kopienas reprezentatīvajos tirgos.</p> <p>Komisijas 1990. gada 19. decembra Regula (EEK) Nr. 3882/90, ar ko paredz sīki izstrādātus noteikumus par importētas jēru gaļas cenu uzraudzību.</p> <p>Komisijas 2001. gada 5. februāra Regula (EK) Nr. 245/2001, kurā izklāstīti sīki izstrādāti noteikumi Padomes Regulas (EK) Nr. 1673/2000 par šķiedras lina un kaņepju tirgu kopējo organizāciju piemērošanai; 15. pants.</p> <p>Komisijas 1997. gada 30. jūnija Regula (EK) Nr. 1239/97, kura groza Regulu (EEK) Nr. 700/88, kas paredz sīki izstrādātus noteikumus Kopienas importa kārtības piemērošanai noteiktām florikultūras precēm, kuru izcelsme ir Kiprā, Izraēlā, Jordānā un Marokā.</p>
---	---

<p>1) Ministru kabineta 2002. gada 26. novembra noteikumi Nr. 514 "Bioloģiskās lauksaimniecības produktu aprites un sertifikācijas kārtība" (Latvijas Vēstnesis, 2002, 176. nr.);</p> <p>2) Ministru kabineta 2003. gada 29. aprīļa noteikumi Nr. 232 "Bioloģiskās lauksaimniecības produktu aprītē iesaistīto personu reģistrācijas kārtība un bioloģiskās lauksaimniecības produktu aprites valsts uzraudzības un kontroles kārtība" (Latvijas Vēstnesis, 2003, 66. nr.);</p>	<p>31991R2092, 31992R0094, 31992R1535, 31992R2083, 31993R0207, 31993R2608, 31994R0468, 31994R2381, 31995R1201, 31995R1935, 31996R0522, 31997R0314, 31997R0345, 31997R1488, 31998R1367, 31998R1900, 31999R0330, 31999R1804, 32000R0331, 32000R0548, 32000R1073, 32000R1437, 32000R1566, 32000R1616, 32000R2020, 32000R2426, 32001R0349, 32001R1788, 32001R2491, 32001R2589, 32002R0473, 32002R1113, 32002R1162, 32002R1918, 32002R2382, 32003R0223, 32003R0545, 32003R0599, 32003R1452, 32003R2144, 32003R2277</p>
<p>2004. gada 13. janvāra noteikumi Nr. 23 "Noteikumi par augļu un dārzeņu ražotāju grupu atzīšanas kritērijiem, atzīšanas kārtību un darbības kontroli"</p>	<p>Nr. 2200/96 par augļu un dārzeņu tirgus kopēju organizāciju</p>
<p>Ministru kabineta 2002. gada 28. maija noteikumi Nr. 203 "Gaļas un gaļas produktu marķēšanas noteikumi"- Noteikumu IV nodaļa zaudē spēku ar 2004. gada 1. maiju</p>	<p>1760/2000</p>

Avots: http://www.zm.gov.lv/data/nacionalie_tiesibu_akti.doc

17. pielikums. Latvijas meža politikas realizāciju nodrošinošie likumi un tiem pakārtotie normatīvie akti

Tips	Nosaukums	Pieņemts
Likums	Valsts meža dienesta likums	25.11.1999.
MK noteikumi Nr. 415	Noteikumi par Valsts meža dienesta amatpersonu (darbinieku) papildu sociālajām garantijām	28.11.2000.
Likums	Meža likums	24.02.2000.
MK noteikumi Nr. 648	Noteikumi par meža reproduktīvo materiālu	19.11.2003.
MK noteikumi Nr. 228	Mežam nodarīto zaudējumu noteikšanas kārtība	29.04.2003.
MK noteikumi Nr. 169	Meža valsts reģistra informācijas aprites noteikumi	15.04.2003.
MK noteikumi Nr. 152	Noteikumi par koku ciršanu meža zemēs	09.04.2002.
MK rīkojums Nr. 117	Par koku ciršanas maksimālo apjomu 2001. – 2005. gadam	28.02.2001.
MK noteikumi Nr. 456	Meža attīstības fonda nolikums	23.10.2001.
MK noteikumi Nr. 398	Meža atjaunošanas noteikumi	11.09.2001.
MK noteikumi Nr. 217	Noteikumi par meža aizsardzības pasākumiem un ārkārtas situāciju izsludināšanu mežā	29.05.2001.
MK noteikumi Nr. 212	Meža monitoringa veikšanas kārtība	22.05.2001.
MK noteikumi Nr. 189	Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā	08.05.2001.
MK noteikumi Nr. 416	Kārtība koku ciršanai ārpus meža zemes	28.11.2000.
MK noteikumi Nr. 372	Noteikumi par koku ciršanu meža zemēs	24.10.2000.
MK noteikumi Nr. 354	Meža atjaunošanas noteikumi	10.10.2000.
Likums	Medību likums	08.07.2003.
MK noteikumi Nr. 109	Noteikumi par valsts nodevu par mednieka apliecības, mednieka sezonas kartes un medību atļaujas izsniegšanu, par atļaujas izsniegšanu ārvalstu medniekam medīt Latvijas teritorijā un atļaujas izsniegšanu izvest medību trofejas no Latvijas, kā arī medību trofeju izvešanas kārtību	02.03.2004.
MK noteikumi Nr. 110	Noteikumi par mednieku un medību vadītāju apmācības kārtību, zināšanu un praktisko iemaņu pārbaudes programmu, kā arī mednieka apliecības un medību vadītāja apliecības izsniegšanas kārtību	02.03.2004.
MK noteikumi Nr. 111	Kārtība, kādā atlīdzināmi zaudējumi, ko fiziskās vai juridiskās personas nodarījušas, pārkāpjot medības reglamentējošajos normatīvajos aktos noteiktās prasības, un to apmērs, kā arī nelikumīgi iegūtās medību produkcijas vērtības atlīdzināšanas kārtība un apmērs	02.03.2004.
MK noteikumi Nr. 123	Medību saimniecības attīstības fonda nolikums	02.03.2004.
MK noteikumi Nr. 760	Medību noteikumi	23.12.2003.
Likums	Dzīvnieku aizsardzības likums	09.12.1999.
MK noteikumi Nr. 180	Dzīvnieku izcelsmes produktu ieguvei vai sugas selekcijai izmantojamu savvaļas dzīvnieku turēšanas kārtība iežogotās platībās	15.04.2003.

Likums	Par īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām*	02.03.1993.
MK noteikumi Nr. 415	Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi	22.07.2003.
MK noteikumi Nr. 199	Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (Natura 2000) izveidošanas kritēriji Latvijā	28.05.2002.
MK noteikumi Nr. 175	Noteikumi par aizsargājamiem ģeoloģiskajiem un ģeomorfoloģiskajiem dabas pieminekļiem	17.04.2001.
MK noteikumi Nr. 131	Noteikumi par aizsargājamiem dendroloģiskajiem stādījumiem	20.03.2001.
MK noteikumi Nr. 247	Līgumu slēgšanas kārtība īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības nodrošināšanai	25.07.2000.
MK noteikumi Nr. 212	Noteikumi par dabas liegumiem	15.06.1999.
MK noteikumi Nr. 83	Noteikumi par dabas parkiem	09.03.1999.
MK noteikumi Nr. 69	Noteikumi par aizsargājamo ainavu apvidiem	23.02.1999.
Likums	Aizsargjoslu likums	25.02.1997.
MK noteikumi Nr. 86	Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslas noteikšanas metodika	17.02.2004
MK noteikumi Nr. 258	Noteikumi par ekspluatācijas aizsargjoslu ap meliorācijas būvēm un ierīcēm noteikšanas metodiku lauksaimniecībā izmantojamās zemēs un meža zemēs	13.05.2003.
MK noteikumi Nr. 63	Meža aizsargjoslu ap pilsētām noteikšanas metodika	04.02.2003.
MK noteikumi Nr. 284	Ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslu noteikšanas metodika	04.08.1998.
Likums	Sugu un biotopu aizsardzības likums	16.03.2000.
MK noteikumi Nr. 345	Kārtība, kādā zemes lietotājiem nosakāmi zaudējumu apmēri, kas saistīti ar īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītiem būtiskiem postījumiem	31.07.2001.
MK noteikumi Nr. 117	Noteikumi par zaudējumu atlīdzību par īpaši aizsargājamo sugu indivīdu un biotopu iznīcināšanu vai bojāšanu	13.03.2001.
MK noteikumi Nr. 45	Mikroliegumu izveidošanas, aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi	30.01.2001.
MK noteikumi Nr. 34	Nemedījamo sugu indivīdu iegūšanas, Latvijas dabai neraksturīgo savvaļas dzīvnieku ieviešanas (introdukcijas), kā arī dzīvnieku populācijas atjaunošanas dabā (reintrodukcijas) atļauju izsniegšanas kārtība	23.01.2001.
MK noteikumi Nr. 421	Noteikumi par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu	05.12.2000.
MK noteikumi Nr. 396	Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu	14.11.2000.
* Konkrētu aizsargājamo dabas teritoriju individuālās aizsardzības un izmantošanas prasības apkopotas atsevišķos likumos (rezervātu un nacionālo dabas parku gadījumos) un MK noteikumos (aizsargājamo dabas apvidu, dabas liegumu, dabas parku un dabas pieminekļu gadījumos)		

18. pielikums. Eiropas Kopienas izcelsmes pārstrādātas lauksaimniecības preces, kam piemērojama nulles ievadmitas nodokļa (tarifa) likme

Kods		Produktu grupas apraksts
0710	0710 40 00 0	Saldēti dārzeņi (nevārīti, tvaicēti vai ūdenī vārīti)
1517	1517 10 10 0; 1517 90 10 0 1517 90 93 0	Margarīns; dzīvnieku vai augu tauku un eļļu vai dažādu tauku un eļļu frakciju, kas minēti šajā grupā, pārtikas maisījumi vai produkti, izņemot pārtikas taukus un eļļas vai to frakcijas, kas minētas 1516.preču pozīcijā
1704	1704 10 11 0; 1704 10 19 0 1704 10 99 0; 1704 90 71 0 1704 90 75 0	Konditorejas izstrādājumi no cukura (ieskaitot balto šokolādi) bez kakao piedevas
1806	1806 10 15 0; 1806 10 20 0 1806 10 30 0; 1806 31 00 0 1806 32 10 0; 1806 32 90 0 1806 90 11 0; 1806 90 19 0 1806 90 31 0; 1806 90 39 0 1806 90 50 0; 1806 90 60 0 1806 90 70 0; 1806 90 90 0	Šokolāde un pārējie pārtikas produkti ar kakao piedevu
1901	1901 20 00 0; 1901 90 11 0 1901 90 19 0; 1901 90 91 0	Iesala ekstrakts; pārtikas produkti no miltiem, putraimiem, rupja maluma miltiem, cietes vai iesala ekstrakta, kuros nav kakao vai kuros kakao pēc svara, pārrēķinot uz pilnīgi attaukotu pamatu, ir mazāk nekā 40 % un kuri citur nav minēti; pārtikas izstrādājumi no izejvielām, kas minētas 0401.–0404.preču pozīcijā, kuros kakao pēc svara nav mazāk par 5 %, pārrēķinot uz pilnīgi attaukotu pamatu, un kuri citur nav minēti un iekļauti
1902	1902 11 00 0; 1902 19 10 0 1902 19 90 0; 1902 20 91 0 1902 20 99 0; 1902 30 10 0 1902 30 90 0; 1902 40 10 0 1902 40 90 0	Makaronu izstrādājumi, vārīti vai nevārīti, ar pildījumu (ar gaļu vai citiem produktiem) vai bez tā, vai sagatavoti ar citu paņēmienu kā spageti, makaroni, nūdeles, lazanja, gnoči, ravioli, kanneloni; kuskusmakaroni, sagatavoti vai nesagatavoti
1905	1905 20 10 0; 1905 20 30 0 1905 20 90 0; 1905 31 11 0 1905 31 19 0; 1905 31 30 0 1905 31 91 0; 1905 31 99 0 1905 32 11 0; 1905 32 19 0 1905 32 99 9; 1905 40 10 0 1905 40 90 0; 1905 90 10 0 1905 90 20 0; 1905 90 30 0 1905 90 40 0; 1905 90 45 0 1905 90 55 0; 1905 90 60 0	Makaronu izstrādājumi, vārīti vai nevārīti, ar pildījumu (ar gaļu vai citiem produktiem) vai bez tā, vai sagatavoti ar citu paņēmienu kā spageti, ☐ acaroni, nūdeles, lazanja, gnoči, ravioli, kanneloni; kuskusmakaroni, sagatavoti vai nesagatavoti

Kods		Produktu grupas apraksts
2001	2001 90 30 0; 2001 90 40 0 2001 90 60 0	Etiķī vai etiķskābē sagatavoti vai konservēti dārzeņi, augļi, rieksti un pārējās augu ēdamās daļas
2004	2004 90 10 0	Bez etiķa vai etiķskābes sagatavoti vai konservēti, saldēti pārējie dārzeņi, izņemot 2006. preču pozīcijā minētos
2005	2005 20 10 0	Bez etiķa vai etiķskābes sagatavoti vai konservēti, nesaldēti pārējie dārzeņi, izņemot 2006. preču pozīcijā minētos
2104	2104 10 10 0; 2104 10 90 0	Gatavas zupas un buljoni, produkti to sagatavošanai; homogenizēti jaukti pārtikas produkti
2201	2201 90 00 0	Ūdeņi, ieskaitot dabiskos vai mākslīgos minerālūdeņus un gāzētos ūdeņus, bez cukura vai citu saldinātājvielu piedevas, nearomatizēti; ledus un sniegs
2202	2202 10 00 0; 2202 90 10 0 2202 90 91 0; 2202 90 95 0 2202 90 99 0	Ūdeņi, ieskaitot minerālūdeņus un gāzētos ūdeņus ar cukura vai citu saldinātājvielu vai aromātisko vielu piedevu, un pārējie bezalkoholiskie dzērieni, izņemot augļu vai dārzeņu sulas, kas minēti 2009. preču pozīcijā
2205	2205 10 10 0; 2205 10 90 0 2205 90 10 0; 2205 90 90 0	Vermuts un pārējie vīnogu vīni ar augu vai aromātisko vielu piedevu
2208	2208 50 11 0; 2208 50 19 0 2208 50 91 0; 2208 50 99 0 2208 70 10 0; 2208 70 90 0 2208 90 91 0; 2208 90 99 0	Nedenaturēts etilspirts ar spirta tilpumkoncentrāciju mazāk nekā 80%; stiprie alkoholiskie dzērieni, liķieri un pārējie alkoholiskie dzērieni

Avots: Likums "Par ievedmuitas nodokļa (tarifa) likmēm un papildu kontroles kārtību, kas piemērojama Eiropas Kopienas izcelsmes pārstrādātajām lauksaimniecības precēm"; Latvijas Vēstnesis, 27.06.2003.

19. pielikums. Lauksaimniecības kopaprēķinā (LEK) izmantotie jēdzieni

Kopējā produkcija – visa saražotā produkcija jebkurā lauksaimnieciskās darbības veidā neatkarīgi no tās izlietojuma.

Gala produkcija – daļa no kopējās produkcijas, izņemot patēriņu pašā saimniecībā sēklai, zudumus, lauksaimniecībā izmantoto lopkopības produkciju (piens lopbarībai u.c.), kā arī dažus produktus, kurus grūti uzskaitīt (ganību zāle) vai kuru izlietojums nav tipisks (dārzeni un augļi lopbarībai).

Produkta (tirgus) cena – vidējā cena, kādu saimniecības ieguvušas, pārdodot produkciju.

Bāzes cena – cena, kurā iekļautas arī subsīdijas, kuras tiek izmaksātas par konkrētu produktu.

Starppatēriņš – ražošanas izdevumi, izņemot kapitālieguldījumus, darbaspēka apmaksu, zemes nomu, nodokļus un kredītu procentus, kas tiek uzskaitīti pie faktoru izmaksām. Ja tiek aprēķināta gala produkcija, tad starppatēriņš attiecīgi ietver pirktos resursus un pakalpojumus, kā arī tos savā saimniecībā ražošanas vajadzībām izmantotos resursus, kuri tika iekļauti produkcijā.

Bruto pievienotā vērtība (kārtējā gada tirgus cenās) – reālā jaunradītā vērtība, kuru iegūst, no gala produkcijas vērtības (tirgus cenās) atņemot starppatēriņu.

Bruto pievienotā vērtība (kārtējā gada bāzes cenās) – to iegūst, no gala produkcijas vērtības bāzes cenās atņemot starppatēriņu.

Bruto pievienotā vērtība (iepriekšējā gada jeb salīdzināmajās cenās). Līdzīgi kā iekšzemes kopprodukta aprēķinā, BPV iepriekšējā gada cenās aprēķina, kārtējā gada produkcijas un starppatēriņa apjomu reizinot ar iepriekšējā gada cenām. Šis rādītājs izsaka, cik lielu pievienoto vērtību sektorā faktiski iegūtu, ja cenas būtu saglabājušās iepriekšējā gada līmenī (pie pārējiem nemainīgiem nosacījumiem). BPV faktiskajās cenās izdalot ar to pašu bāzes gada cenās, iegūstam BPV cenu izmaiņas (deflatoru).

Neto pievienoto vērtību (faktoru izmaksās) iegūst, bruto pievienotai vērtībai pieskaitot subsīdijas un atņemot ražošanas nodokļus un pamatkapitāla patēriņu. Tas ir nozares radītais ienākums, kurš var tikt izlietots aizņemtā kapitāla apmaksai, patēriņam un ražošanas attīstībai.

No subsīdijām te tiek ietvertas tās, kuras saņem tieši lauksaimnieciskie ražotāji un kuras nav saistītas ar kapitālieguldījumiem, kā arī akcīzes nodokļa kompensācija. Ražošanas nodokļi ir faktiski samaksātie zemes, īpašuma un dabas resursu nodokļi, kā arī starpība starp PVN, kas samaksāts, pērkot resursus un saņemts, pārdodot produkciju. Pamatlīdzekļu patēriņš – summa, kuru būtu nepieciešams izdot vienkāršai esošo pamatlīdzekļu atjaunošanai pie to reālā kalpošanas ilguma, novērtējot tos pārskata perioda (t.i. aizvietošanas) cenās.

Ienākumus no lauksaimnieciskās darbības iegūst, ja no neto pievienotās vērtības atņem maksu par zemes un kapitāla izmantošanu. No tiem atņemot nodokļus, ko maksā no ienākuma (iedzīvotāju un uzņēmuma ienākuma nodokļi un sociālās apdrošināšanas iemaksas), iegūst īros ienākumus lauksaimniecībā. Tie ietver algotā un ģimenes darbaspēka ienākumus un neto investīcijas. Tīrie ienākumi lauksaimniecībā ietver ne tikai naudas ieņēmumus, bet arī pašpatēriņu, kas novērtēts pārdošanas cenās, kā arī produkcijas krājumu izmaiņas.

20. pielikums. Koncentrācijas indeksi. Būtība un aprēķināšanas metodoloģija

Koncentrācijas indekss ir ražošanas un tirdzniecības sektoru analīzē plaši izmantojams rādītājs, kas kvantitatīvi raksturo horizontālās koncentrācijas pakāpi. Šis indekss atspoguļo tirgus daļu, kuru iekarojuši kopumā k (mūsu gadījumā 4 un 10) vislielākie uzņēmumi nozarē:

$$CR_k = \frac{\sum_{i=1}^k X_i}{\sum_{i=1}^n X_i},$$

kur X_i - i -tās firmas pārdošanas apjomi, kad visu analizēto firmu pārdošanas apjomi ir ranžēti samazināšanas kārtībā;

k – 4 vai 10. vislielāko uzņēmumu skaits, atkarīgs no koncentrācijas indeksa pakāpes;

n – kopējais uzņēmumu skaits analizētā sektorā.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 2002, 2003, LR CSP 2003., 2004.
2. Latvijas statistikas gadagrāmata 2004.- R.: LR CSP, 2004.
3. Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 2 (117) /2004.- R.: LR CSP, 2004. gada marts.
4. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību.- R.: LR Ekonomikas ministrija, 2003. gada decembris.
5. Eiropas Savienības kandidātvalstu statistiskais biļetens 2003/3.- R.: LR CSP, 2004.
6. Patēriņa cenu indeksi, 1(129)/2004.- R.: LR CSP, 2004.
7. Mājsaimniecību budžeti, 1996, 1997, 1998, 1999,2000, 2002. gadi. LR CSP
8. LR CSP “Mājsaimniecības budžetu” un Nozaru statistikas departamenta Darba statistikas nodaļas dati.
9. S. W. Souci, W. Fachmann, H. Kraut. Food Composition and Nutrition Tables. Scientific Publishers. Stuttgart. 1994.

Izmantotie saīsinājumi un abreviatūras

BCI - būvniecības cenu indekss

BPV – bruto pievienotā vērtība

EUR – eira

GDV - gada vidējās darba vienības

IKP – iekšzemes kopprodukts

KPV - kopējā pievienotā vērtība

LVL –lats

milj.- miljoni

PCI – patēriņa cenu indekss

RCI – rūpniecības cenu indekss

SDR – SVF valūtas vienība

SUDAT – saimniecību datu uzskaites tīkls

SVF – Starptautiskais valūtas fonds

t – tonna

t., tūkst. – tūkstoši